تولوونکی: عبدالنافع همت
د جهاني جهان
(د شاغلي عبدالباري جهاني د شاعرۍ او ليکوالۍ په اړه د مقالو مجموعه)
د جهاني جهان
تولوونکی: عبدالنافع همت
۱۳۹۱ لمريز کال
Ketabton.com
– کندهار

ketabton.com - The Digital Library

د جهاني جهان

د مقالو مجموعه

ليکوال :
بيلابيل

ټولوونکی:
عبدالنافع همت

۱۳۹۱ لمريز کال

ketabton.com - The Digital Library

د کتاب د چاپ او خپرولو حقوق د خپرندويي ټولني سره خوندي دي.

د کتاب پېژندنه

د کتاب نوم : د جهاني جهان

ليکوال : ببلابېل

ټولوونکی : عبدالنافع همت - an_himmat@yahoo.com - ۰۷۰۸۱۹۸۴۵۱

د چاپ کال او شمېر : ۱۳۹۱ل، (۱۰۰۰) ټوکه

خپرندويه ټولنه : ميوند کلتوري ټولنه - کندهار

کمپوز او ډيزاين : خليل احمد ځارن

انلاين چاري : مختار احمد احسان - د لراوبر ډاټ کام برېښنايي کتابتون

www.Larawbar.com

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

اهدأ:

دا کتاب د پښتو ادب ځلانده ستوري استاد دروېش دُراني صاحب ته

ډالۍ کوم چې د افغان ملت ټپونو ته يې د شعر ژبه ورکړه

عبدالنافع همت

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

د اکتاب او يو څو يادوني

دا خبره به ټول پښتانه، په تېره بيا فرهنګي کهول راسره ومني چې ښاغلی جهاني صاحب د پښتو ژبې يو ستر خواخوږی او خدمتګار دی چې بايد د ادبي او علمي خدمتونو پوره يادونه او ستاينه يې وسي. څو کاله مخکې مي د همدې مسئوليت له مخې په زړه کې راوګرځېده چې د هيواد ددې وتلي شاعر، ليکوال، ژورنالست او تاريخ کښونکي په اړه يو سيمينار جوړ کړم چې په دې ډول يې يو څه حق ادا او خپله غاړه خلاصه کړم.

کله چې مي دغه خبره له ځينو فرهنګيانو سره شريکه کړه، هغوی هم مشوره راکړه چې دا يو ضروري او پر ځای کار دی. تر دې وروسته مي د لرې او بړي پښتونخوا يو شمېر ليکوالو ته موضوعات ور ووېشل، د دوی يې هم کور ودان هر يوه په ورين تندي مقالې چمتو او راولېږلې چې په دې لړ کې دا ليکوال د يادولو وړ دي: ښاغلی استاد محمد معصوم هوتک، ښاغلی محمود اياز، ښاغلی عبدالغفور لېوال، آغلې پروين فيض زاده ملال، ښاغلی لال پاچا ازمون او ښاغلی عصمت الله زهير. په دوی کې مي له چا سره مخامخ وليدل، له چا سره مي په تيليفون کې خبرې وکړې او له چا سره مي د برېښنالیک له لارې اړيکې ونيولې.

د مقالو ليکلو او راټولولو خورا ډېر وخت او زيار وغوښت، خو ماته مهمه دا وه چې مقالې وليکل سوې او زما تر ګوتو پورې راورسېدې، د دې ټولو ليکوالو يې کور ودان چې اول يې د مقالو ليکل پر ځان ومنل او بيا يې له خپلو ډېرو بوختياوو سره سره مقالې وليکلې.

تر دې وروسته مي نو زړه ببغمه سو، ما ويل ځه مقالې چمتو سوې اوس به نو له خيره سره سيمينار جوړ کړم، کله چې مي جهاني صاحب ته د سيمينار بلنه ورکړه، نو هغه راته وويل چې زه ناروغه يم او ډاکټر راته ويلي چې بايد په امريکا کې پر له پسې درملنه وکړم. څرنګه چې ما د سيمنيار جوړولو کلک هوډ کړی و، نو دا کار مي پر ځان فرض ګانه او دا راته ګرانه وه چې له دې کار څخه لاس واخلم، دا مي هم نه خوښېده چې د جهاني صاحب په غياب کې دا سيمينار جوړ

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

کړم، بيا مي په زړه کي راوګرځېده چي تر لاسه سوي مقالې په کتابي بڼه چاپ کړم. ما ويل که سيمينار پاته سو، نو لږ تر لږه په دې کتاب به مي د جهاني صاحب حق يو څه ادا کړی وي.

دا مهال زما په لاس کي يوازي شپږ مقالې وې، ما چي وکتل نو کتاب د کيفيت له اړخه يو څه ډنګر او کوچنی راته و ايسيده، وروسته مي دا ښه وګڼله چي ددې مقالو تر څنګ هغه مقالې هم راټولې او په دې کتاب کي يې ورګډې کړم چي تر دې مخکي د جهاني صاحب په اړه ليکل سوي او په ببلابېلو کتابونو، ويب پاڼو، مجلو او اخبارونو کي خپرې سوي دي. په دې لړ کي جهاني صاحب د ښاغلي ډاکټر راج ولي شاه خټک يوه ناچاپه مقاله هم په ايميل کي راواستوله.

د مقالو راټولولو په لومړي سر کي اسانه را ته ايسده، خو وروسته دا کار ډېر ستونزمن سو، ځکه چي د ټولو مجلو او اخبارونو کلکسيونونه مي نه درلودل، که درلودلي مي هم وای نو ټولو يې کلونه کلونه وخت غوښت، خو خدای دي يې نه کموي چي په دې اړه مي پر هر فرهنګي انډيوال ږغ کړی نو خپل وس يې نه دی را څخه سپمولی، بس يو څه زه وم او يو څه فرهنګي انډيوالان وه، په درې کاله کي دا مقالې راغونډې سوې.

لکه څنګه چي له يوې خوا د جهاني صاحب ادبي جهان ډېر پراخ او هره برخه يې ګام کول اسانه کار نه دی او له بلې خوا پر ليکوالو هم ډېر ګران دی، نو زه داسي فکر کوم چي ډېري مقالې به را څخه پاته سوي وي، په دې ډول زه له هغو ليکوالو او شاعرانو څخه ډېره بخښنه غواړم چي مقالې يې په دې کتاب کي نه دي چاپ سوي. البته ځيني هغه مقالې ما خپله د چاپ وړ و نه بللې چي محتوا يې کمزوري او يا يې جهاني صاحب چاپول نه غوښتل.

د مقالو تر را غونډولو وروسته بله ستونزه دا وه چي مقالې په ببلا ببلو ليکدودونو ليکل سوي وې، ما د ليکوالو په ليکدود کي ګوتي و نه وهلې، خو يوازي مي دومره وکړه چي د پښتو ژبې د اوسني ليکدود ځيني عام او منل سوي معيارونه مي په پام کي ونيول، البته دا کار مي په دې نيامت وکړ چي د مقالو ژبه يو بل ته سره ورته او په کتاب پوهېدل اسانه سي. ځينو ليکوالو د جهاني صاحب شعرونه په خپله لهجه او خپل ليکدود را اخيستي وه، ما دغه شعرونه د جهاني

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

صاحب له شعري ټولګو سره پرتله او بيرته مي په هماغه بڼه راواخيستل چې جهاني صاحب غوښتل.

ددې مقالو په اړه يوه بله يادونه هم ضروري ګڼم، هغه دا چې ددې مقالو په کمپوزولو او پروف کتلو کې ځينو ملګرو هم مرسته راسره کړې ده، نو که په دې بهير کې د ځينو مقالو ليکدود يو و نيم ځای بدلون موندلی وي، هيله ده چې ليکوال به يې ما وبخښي، ځکه چې دا کار به قصدي نه، بلکې زما د ملګرو ناپامي وي.

په مقالو کې د مفاهيمو تکرار او ناسم معلومات هم داسي ټکی و چې پوره غور يې غوښت. څرنګه چې ځيني مقالې ډېري پخوا ليکول سوي وې، نو يو شمېر داسي معلومات هم پکښې خوندي سوي وه چې له اوسنيو واقعيتونو سره يې اړخ نه لګاوه، د بېلګې په ډول چا به ليکلي وه چې تر دې مهاله د جهاني صاحب اوز (دومره) شعري ټولګي چاپ سوي دي، حال دا چې تر هغه وروسته به د جهاني صاحب نوري شعري مجموعې هم چاپ سوي وې، يا به يې ليکلي وه چې دی اوس په امريکا ډغ راډيو کې کار کوي، حال دا چې جهاني صاحب اوس له يادي راډيو سره کار نه کوي. کېدای سي په ځينو مقالو کې دغسي نور زاړه معلومات هم پاته وي چې بايد نوي سي خو زما به نه وي ورته پام سوی، ما له ځينو مقالو څخه دغه ډول ناسم معلومات او تکراري خبري وايستلې، هيله ده چې درانه ليکوال داسي و نه انګېري چې ګواکې ما د کوم شخصي غرض له مخې د دوی په مقالو کې ګوتي وهلي دي.

د مقالو د چاپولو اجازه هم يوه ستونزه وه، هغه ليکوال چې ما پېژندل له هغوی سره مي مشوره وکړه چې ستاسي فلانۍ مقاله مي را اخيستې او غواړم چې له نورو مقالو سره يو ځای يې په کتابي بڼه چاپ کړم، د ځينو ليکوالو يې ډېر ډېر کور ودان، دوی نه يوازي دا چې د مقالې د چاپ اجازه يې راکړه، بلکې خپلې مقالې يې له سره وکتلې او بيا يې ما ته راوسپارلې، البته هغه ليکوال چې ما نه پېژندل او تر ډېرو هڅو وروسته مي بيا هم د هغوی د برېښنالیک پتې او موبايل شمېرې پيدا نه کړې، د هغوی مقالې مي له اجازې پرته راواخيستې چې په دې کار سره له هغوی څخه بخښنه غواړم.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

د لیکوالو د عکسونو پیدا کول هم اسانه کار نه و ، ځکه ما هوډ کړی و چې د هر لیکوال له مقالې سره د هغه عکس هم چاپ کړم، ستونزه دا وه چې ټول لیکوال ما نه پېژندل او ځینو خو یې آن په مرګ له دې دنیا څخه کډه کړې وه، هغه و چې تر ډېرو هڅو وروسته مې د ځینو لیکوالو عکسونه پیدا او ځینې را څخه پاته سول.

په پای وایم چې جهاني صاحب تر دې هڅوني او ستاینې ډېر حقدار دی او باید ډېر ونازول سي، خو په پښتو کې یو متل دی چې وایي: تور توتان تر تا قربان، بس زمونږ همدا وس و ، هیله ده چې نور لیکوال به د جهاني صاحب جهان نور هم وڅېړي، زه هیله لرم چې په دې جهان کې به ګڼ شمېر داسي علمي او ادبي کانونه ومومي او په دې ډول به د پښتو ژبې ادبي او هنري برخه نوره هم بډایه سي.

عبدالنافع همت

۱۳۹۰/۱۰/۲المریز کال

سید نور محمد شاه مېنه، کابل

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

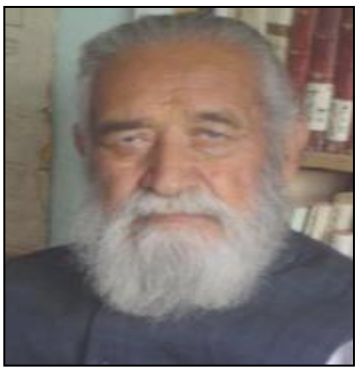

علامه عبدالشکور رشاد بابا

ياغي او مبتکر شاعر

ښاغلی عبدالباري جهاني ځوان پښتون شاعر دی. زما په خيال ابتکار او سلاست دده د شعر ځانګړتياوي دي. زه چې دده ترانې وايم او يايې اورم، نو ګمان کوم چې دده پر نغمو مستۍ ناڅي او ترانو ته يې شاپېرۍ اتڼ اچوي.

ماته د ښاغلي جهاني د شعرونو بل خصوصيت دا ښکاري چې له رسومو بغاوت کوي، د جمال جلوې له ده څخه ځان او جهان هېروي. په دغه جذبه کې نه دی ځاني دی او نه جهاني. د احتساب بېره يې له زړه وتلې وي، د مغانو پر دوکانو په ډېره زړه ورتيا ګرځي، په خورا بې احتياطۍ د ميخانو ترڅې دروازې ورټکوي، د حسن پر کعبه طوافونه کوي، د مينې د بت پر پښو تندی موړي، ځکه نو زه دی ياغي شاعر بولم. د ښاغلي جهاني د فکر شهباز د نويو معناوو په ښکار پسې ډېرې هسکې الوتنې کوي او بې ښکاره نه راستنېږي، ځکه نو زه دی مبتکر شاعر بولم.

که ووايم چې د ښاغلي جهاني دغه استعداد يوازې د ښکلا ستاينې ته نه دی وقف سوی، زما امید دا دی چې ادب پوهان به يې رد نه کړي. دا ځوان شاعر زيار باسي چې د ګران وطن پر شمع باندې سرښندونکي پټنان د ستۍ کېدلو لپاره راوبولي. دده شعر بې مبالغې د افغان ولس د ويښتابه له پاره هغه سوي چيغې دي چې ږغ يې په اوربدلو کې د غوږ او په لوستلو کې د سترګو له لارې بخړې پاشي. رنځېدلی او کړېدلی افغان ولس ملي وحدت ته هڅوي، دده استعارې هغه تارونه او کنايې يې هغه ستنې دي چې زړونه سره ګنډي. اوس چې په ګران افغانستان کې اخترونه عاشورې سوي دي، ددې اسکېرلي ولس د سوځېدلي او لولپه هيواد په کربلا کې جهاني د حق پر شهيدانو ساندې وايي او د يزيدانو په لټون د ماغزو په غوړو مشالونه لګوي. زه چې دده د شعر په طور کې ګرځم د تاثير جلوې زما ذهن ته د ليدلو بلنې راکوي. زه دده د طبعي په سينه کې هغه رېنا وي وينم چې د ډېرو به د هغه ديدار نه وي په نصيب سوی.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

په پای کي به دا هم ووايم چي په دې مجموعه کي د پښتني متلونو غمي د قطعو په ګوتميو کي داسي کښېنول سوي دي چي د شعر د ناوي ښکلا يې دوه ګرايه کړې ده.

زه چي دا کرښي ليکم د ښاغلي جهاني د سباوون په تمه کتاب مي مخي ته پروت دی او د هر بيت لوست مي ستايني ته هڅوي. د ښاغلي جهاني پر قريحه او قلم دي برکت وي.(۱)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

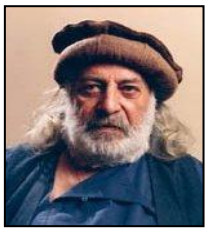

ارواښاد عبدالرحمن پژواک

د ارواښاد عبدالرحمن پژواک یاداښت

هر شاعر ځان ته یو جهان دی چې یوازې دی یې جهانیان دی. شعر راز دی، پر راز باندې خبرې کول پر زړه باندې تجاوز او پر روح تبری دی، زه پر شعر باندې تقریظ او انتقاد ګناه ګڼم.

عبدالباري جهاني یو استعداد دی چې که چېرې زمونږ د اسیر محیط له قید او بند څخه آزاد پاتې شي، خپل رازونه به د سپېځلو پیامونو د شعارونو په څېر جهانیانو ته ورسوي، چې د ننني بازاري شعارونو بازار مات کړي، زه ورته دعا کوم چې خدای (ج) او خندا دي ور سره مل وي.(۲)

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

سید شمس الدین مجروح

کوم شعر ښه او څوک ښه شاعر دی؟

انسان دوې خواوي لري، يوه خوا عقل او منطق او بله خوا يې عواطف او جذبات دي. د علم ، صنعت، ساينس او ټکنالوجی منبع ناطقه قوه ده، يعني پر عقل او منطقو اتکاء لري او شعر او هنر د مخيله قوې نه الهام اخلي او د هغه پر تخيل او جذباتو بنا ده. شاعر د انساني عواطفو او روحي وارداتو نماينده دی، نو ځکه دی د بل انسان عواطف او احساسات راپاروي او متاثر کوي يې. انسان يوازي له نورو حيواناتو نه د ناطقه قوې په لرلو سره امتياز نه لري، بلکې ژړا او خندا هم کوي او نور حيوانات له ژړا او خندا نه محروم دي، نو شاعر د ژړا او خندا له جهان سره ارتباط لري.

تخيل او جذبات خو اجتماعي قيود نه مني او تر هيڅ امر او قاعدې لاندې نه راځي، نو ځکه زه شاعر د هر چا نه زيات انقلابي ګڼم. شاعر د اجتماعي قيودو او ادابو پر خلاف ګرېږي او خپل عواطف او جذبات ازاد بيانوي. شاعر د رياکارۍ پردې او د رياکارانو ګرېوان شلوي. دی په ښکاره سورې وهي، چې خوله يې راکړه. شاعر د ښکلا او جمال مداح دی، دی د جمال په رباب کې خپلې قصيدې وايي.

پر دې سربېره شاعر د ژبې په انکشاف او ښايسته کولو کې کومک کوي او د ده ابتکارات، تشبيهات او استعارات د ژبې ذخيره زياتوي. شاعر د تخيل پر بنا د فيلسوف سره شباهت لري، ځکه فيلسوف هم د تخيل په زور د کايناتو پردې شلوي او حقايق راڅرګندوي او شاعر هم د تخيل په قوت د تحت الشعور پردې څيري او د انسان روحي حقايق ښکاره کوي. همدا وجه ده چې اکثر فلاسفه شاعران هم وو. په مشرق کې بوعلي سينا او حکيم عمر خيام هم شاعران او هم فيلسوفان وو او په مغرب کې ګويټي او نيچيي هم شاعران او هم فيلسوفان وو. دا فهرست ډېر اوږد دی او اوس يې هم په دنيا کې ژوندي مثالونه شته. که شعر په رښتيا سره د عواطفو بيانګر وي او د بل احساسات بيان کړي، ښه شعر او ويونکی يې ښه شاعر دی.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

نو پر دې بنا ما د جهاني په اشعارو کې دا صفت ولیده او زه یې متاثر کړم. جهاني په خپلو سندرو کې د وطن په غم کې په زار زار ژړلي دي او هم یې په خپله تخیلي میخانه کې په کټ کټ خندلي دي. دې د اراکوزیا د مېرو او سبدونکي د شعر په بحر کې د دریاب سفر کړی او د خیال په اسمان کې یې وزرې خورې کړې دي. زه ویلای شم چې جهاني د شعر په قلمرو کې ځانته نښه مقام پیدا کړی او د شاعرانو په محفل کې یې نښه درنه کرسۍ نیولې ده. (۳)

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

کانديد اکاډميسين سرمحقق محمد صديق روهي

عبدالباري جهاني

د جهاني شعر له تخيل، عاطفې او طغيان څخه ترکيب شوی او د پښتنو د هنري فرهنګ د ګالري يو زړه ورونکی تصوير دی. د پښتو ادبياتو نامتو څېړونکی حبيب الله رفيع ليکي: جهاني زمونږ د هيواد په معاصرو شاعرانو کې د ګوتو په شمېر شاعرانو له ډلې څخه دی. (ورکه مېنه۱۲ مخ)

عبدالباري جهاني د عبدالاحمد زوی په (۱۳۲۷ش) کال د کندهار په ښار کې زېږېدلی دی. خپله زده کړه يې د بکلوريا تر درجې پورې هماغلته سر ته رسولې او د کابل پوهنتون د ادبياتو او بشري علومو د پوهنځي تر لوستلو وروسته يې په پښتو ټولنه کې د علمي غړي په توګه کار پيل کړ.

په (۱۳۶۷ش) کال کې د (ورکه مېنه) په نامه دده د شعرونو يوه مجموعه خپره شوه چې پر هغه باندې يو شمېر ادبپوهانو او شاعرانو، لکه عبدالرحمن پژواک، پوهاند حبيب الله تړۍ او ادبي مورخ حبيب الله رفيع تقريظونه ليکلي دي. ددغه کتاب په سر کې جهاني د (اهداء) تر سرليک لاندې ليکي: (د بزم او رزم د نيمګړو ترانو دا وړه مجموعه د پښتو ژبې هغو شاعرانو ته اهداء کوم چې تقدير محکوم پيدا کړي، واکمنانو يې پر خولو مهرونه وهلي او زمان يې قلمونه زولانه کړي دي.)

عبدالرحمن پژواک ليکي: (هر شاعر ځانته يو جهان دی چې يوازي دی يې جهانيان دی. شعر راز دی، په راز باندې خبرې کول پر زړه باندې تجاوز او پر روح باندې تبری دی، زه پر شعر باندې تقريظ او انتقاد ګناه ګڼم. عبدالباري جهاني يو استعداد دی چې که چېرې زمونږ د اسير محيط له قيد او بند څخه ازاد پاتې شي نو خپل رازونه به د سپېځلو پيامونو د شعارونو په څېر جهانيانو ته ورسوي چې د ننني بازاري شعرونو بازار به مات کړي، زه ورته دعا کوم چې خدای(ج) او خندا دي ورسره مله وي).

پوهاند دوکتور تړی وايي: (... دلته که له يوې خوا د افغاني جنګيالیو د توري خرپ او شرنګ ستايل شوی او د باتور افغان ولس د توري، زړه ورتيا، سرتېرې او د مېړانې ترانې غږول شوي،

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

نو له بلې خوا د ژوند بښونکو يو غړپ او د افغاني رباب زړه وړونکی ترنګ هم په ډېر اوچت شاعرانه انداز کې تصوير شوی او د زړو ميکدو او پښتني تاريخي حجرو کيفيت په ساحرانه الفاظو تازه شوی دی.

دغه مقدمه هم په شاعرانه انداز کې ليکل شوې او ټوله د ويلو وړ ده، نو د کتاب دحجم په پام کې نيولو سره له هغې څخه تېرېږو او د جهاني له جهان سره ځانونه اشنا کوو. بايد وويل شي چې جهاني ځينې شعرونه د پردېسي په حالت کې ويلي او په (ورکه مېنه) کې خپاره شوي دي. ددې مجموعې په لوستلو سره هر څوک د شعر اعجاز درک کولی شي چې دلته به يوازې د جهاني د شعر دوې بېلګې راوړو:

ورکه مېنه

د ژوندون وحشي موجونو
له اشنا مېنې بيل کړی
د زمان ياغي بادونو
بل جهان ته يم راوړی

رايادېږي مي جونګړه
رايادېږي مي خيالونه
هسې ليرې راته ښکاري
لکه ورک ستړي خوبونه

نه د چا پر ببدو شونډو
څه مرموزه نغمه ناڅې
نه د چا له پټو سترګو
د هوس ترانې پاڅې

نه د چا پر سپينو لښتو
توري څنګې راخپرې دي
نه د مړو کتو يادونو

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

سپيني کړي د چا شپې دي

نه د چا پر دنګه غاړه
لونګين په ورو ورو زانګي
نه مستي د مستو پېغلو
ماتي کړي دي ګلځانګي

نه هغه د سوما بوتی
نه هغه د غرو لمنې
نه اوښبه نه يې هی هی دی
نه کېږدی دي چېرې پلنې

نه هغه وحشي دښتو نه
نه غاټول پکښې غوړېږي
نه شپلې نه يې باډا اسکي
نه څپې پکښې مستېږي

نه خوشال له زوره ږغ کړه
په ښکاره چې خوله يې راکړه
نه له بخته فريادي دی
چې ملګرو ورته شا کړه

نه حميد په شنه زړګي کي
خيال د شونډو دی ساتلی
نه فراق د نوخطانو
کری شپه دی ژړولی

نه محفل سته د رندانو
نه قيامت د پايکوبونو
نه د شيخ په لاس عصا ده

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

نه فرياد له سرکوبونو

نه څه زړی د فردوس دی
نه هوس د کوثرونو
نه څه وېره د ګناه سته
نه وحشت له دوزخونو

نه جنون په خروښ راغلی
نه هوښیاره بدمستي ده
نه د عقل لیونتوب دی
نه د بنګو هوښیاري ده

دلته اور د ژوندون نسته
د ساړه جهنم کور دی
دلته هر څه ایرې کېږي
د حیات په نامه ګور دی

دلته هر څه سودا کېږي
دلته هر څه بازاري دي
دلته وینې بېګانه دي
دلته مینې ظاهري دي

زما د جګو غرو سندري
څوک یې نه سي اوربدلای
زما زیړه پښتنه ژبه
دلته نه سي ګړېدلای

زه داستان د بربادیو
زما کیسې په وینو سرې دي
نه له ستوني مې ږغ وزي

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

نه په سور کي زمزمې دي

دلته وژنم خپلي هيلي
بې لمبې سوځم ويلېږم
نه د چا د لارې مل يم
نه د چا مخ ته بلېږم

زما هغه جنت پردی سو
چې مي حوري ورستايلې
زما هغه کورګی تباه سو
چې کيسې به مې کولې

ها نسيم لمبه لمبه سو
چې يې وينې وېښولې
هغه جام له زهرو ډک سو
چې مستۍ يې پاڅولې

زما وروستي بڅړي مړه سول
زما ، نه مه غواړئ اورونه
زما ګونګی احساس مړ سوی
زما ، نه مه غواړئ شعرونه

(ويرجنيا ، امريکا ، ۱۹۸۵م)

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

زه شاهد وم

ما به لیده چې د ساقي په لاس غوټۍ زمولېږي
ما به لیده چې د ساقي په لاس خمونه ړنګ سول
زه د جامونو د لوټلو شاهد
زه د غوټیو د زموللو شاهد
د میکدو د ورانولو شاهد
ما د دې بن د بوټي، بوټي لانبېدل ولیدل
ما په سپرلي کې د زاغانو پایکوبونه کتل
ما د نسیم په غېږ کې زېړي د خزان اوربدل
ما د بلبلو ځوانیمرګي نغمې
ما د ګلونو چپاو سوي وربمې
ما د پایمالو آرزوګانو زګېروی
ما له وحشته ریبدلي زړونه ټول ولیدل
راویښوئ مي ولي؟
راپاڅوئ مي ولي؟
دا ړغوئ مي ولي؟
ما به لیدل چې د زمان توپان وهلې ببړۍ
د ګردابونو تلاطم کې ړنګه بنګه خوځي
د څپو غېږې ته ورځرمه سي ډوبېږي پکې
د جاله وان له نامردیه څخه
د دې ظالم له بېباکیه څخه
ببړۍ له پرښو سره وجنګېږي
د غرقبدو له وېرې ټوله ببړۍ وال چیغې کړي
څوک د ببړۍ تیاره کونجونو ته له وهمه ځغلي
مال او اولاد هېروي
د ډوبې څنګ ته له قاه قاه سره غاښونه برېښي
دا جاله وان دی ظالم

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

زه يې خندا پېژنم
له دې لېوه سره پخوا هم څه اشنا غوندې وم
ما هر څه ولیده خو هیڅ مې لا ویلي نه دي
زه د ببرې د ډوبولو شاهد
زه د توپان د خوځېدلو شاهد
ما له ارام ساحله تېښته لیده
زه په لوی لاس د غرقېدلو شاهد
راوینښوئ مې ولي؟
راپاڅوئ مې ولي؟
دا ږغوئ مې ولي؟
ما به لیده چې د غوغا د چوپېدو لپاره
سپینې ابداري توري څه په بې ابې سرې کېږي
تر یو څو سویو کړېو وروسته څه کمزوري چیغې
وروستی نفس د زولنو په شرنګهار کې ورک کې
یو لالهانده زړه ارام غوندې سې
یوه سینه د هدیرې په رسم
یوه کوچنوتې قفسچه کې هلته
یو لوی جهان لره جهان پیدا کې
یوه نرۍ شاني لمبه توري تیارې ته درومې
د ابدي سکوت په غېږ کې حرکت ډوبېږي
څوک د ژوندي مرګ په آرزو د ګولۍ لارې څاري
څوک بیا د مړه ژوندون بقا ته له ایمانه تېر سول
زه د زګېروي د چوپولو شاهد
زه د ترټلو د لوټلو شاهد
ما تاړاکونه چپاوونه لیدل
زه د سرو څاڅکو تویولو شاهد
راوینښوئ مې ولي؟
راپاڅوئ مې ولي؟

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

دا ږغوئ مي ولي؟
ما به ليده چې د جلاد په وينو سرو منګولو
ما به ليده چې د لېوانو د څېرلو وهم
خلک د ورور پر جنازه نڅول
خلک په ډکو ستونو و خندول
ما به ليده چې څوک د مينې په تور
ولي سنګسار سو ولي ټولو ګناهکار وباله
ما به ليده چې خلکو لوی لوی ګناهونه ستايل
هر چا چې نېې منګولي سرې کړې قهرمان قبول سو
دلته قاتل قضا ته نه کشېږي
دلته چې سر وهي سردار يې بولي
دلته د سرو لاسو په نوم عباد تونه کېږي
سجده هغو ته ده چې زړونه يې سينو کې نسته
زه بې ګناه ګناهکاران پېژنم
ما ګناهکاره جنتيان وليدل
زه د پايکوب د سرکوبونو شاهد
زه د قاتل د سرو لاسونو شاهد
چا د منبر پر سر ګناه ستايله
خو دا ثواب د سنګسارونو شاهد
څوک چې زرګونه قتلوي خلک بيعت ورکوي
هغه چې وينې پاکوي، هغه دوزخ ته درومي
د ګناهونو د تميز پر ميدان
ددې نړۍ د عدالت شاهد يم
راوينښوئ مي ولي؟
راپاڅوئ مي ولي؟
دا ږغوئ مي ولي؟
پرېږدئ چې هر څه په سينه کې و لحد ته يوسم
د شعر ژبه مي ګونګې ښه ده پرې سوې ښه ده

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

په سترګو وينم خو چې نه يم ګړېدلی ښه يم
دلته ليدل او کول ښه دي څه ويل کفر دی
په رنړا سترګو ژوندي ډېر اوسېږي
خو څوک چې ژبه لري سر نه لري
دلته لاسونه پرې کېدل ژبې يې هم غوڅې کړې
خو سترګورو هر څه وليده ګونګې پاته سول
پرېږدئ چې وسوځېږم
پرېږدئ چې وکړېږم
چيرې به زه هم د ويلو په تور
ددې ليدنو د ويلو په تور
د ژبورو په دود خپله سزا ګې ووينم
زما پر مړۍ باندې به هم د چا منګولي سرې سي
راوينښوئ مې ولي؟
راپاڅوئ مې ولي؟
دا ړغوئ مې ولي؟(۴)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

پوهاند ډاکټر حبيب الله تړی

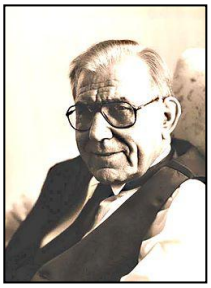

د پوهاند ډاکټر حبيب الله تړي يادښت

که زه د جهاني پر ځای وای، نو ددې مجموعې نوم به مې د (رزم او بزم نغمه) ایښی وای، ځکه په دې مجموعه کې که له یوې خوا د خونړیو جګړو لړزوونکي داستانونه په پوره شور او ځوږ بیان شوي او د افغاني ځوانانو د سرو لښکرو په سرو وینو سره لاسونه د افغاني سردرو د بازانو له سرو منګولو سره د شاعر د رنګینو خیالونو په قلم د هیواد د پرتمینو غرو د پاسه په شفق کې نقش شوي، نو له بلې خوا شاعر د افغاني جهان رنګیني افساني هم د تصور په رنګینه دنیا کې تصویر کړي او د افغاني پېغلو سرې منګولي، سره بارخوګان او سرې شونډې یې هم د سره سالو تر ګلګون انعکاس لاندې د تخیل په ازاده او بې قیده نړۍ کې کښنودلې، مچ کړي او زېښلي دي.

دلته که له یوې خوا د افغاني جنګیالیو د توري خرپ او شرنګ ستایل شوی او د باتور افغان ولس د توري، زړه ورتیا، سرتېرۍ او مېړاني ترانې غږول شوي، نو له بلې خوا د ژوند ښېنو نکو یو غړپ او افغاني رباب زړه وړونکی ترنګ هم په ډېر اوچت شاعرانه انداز کې تصویر شوی او د زړو میکدو او پښتني تاریخي حجرو کیفیت په ساحرانه الفاظو تازه شوی دی.

دلته که له یوې خوا د افغاني مېړونو پولادي او له هیبته ډکو بدنونو، کړو ورمېړونو، آهنینو متو، ببرو سرونو او لوڅو، خو مضبوطو پښو توصیف د شاعر شعر ته ډېر اوچت صلابت ور په برخه کړی، نو له بلې د افغاني پېغلو د نازکو اندامونو، هسکو غاړو، سپینو مړوندونو، تورو څپو، بربنډو بدنونو او پستو ورنونو رنګین خیال نوی شانته لذت او غذوبت وربښلی دی.

په دې مجموعه کې له یوې خوا له روسي یرغلګرو سره د افغاني شازلمو د خونړیو جنګونو، مضبوطو ډغرو، بې پروا غورځنګونو او د قاطع تاړاکونو له هیبته ډکې سندرې غږول شوي، نو له بلې خوا د وطن د مستو پېغلو د اتڼونو، نازونو او کرشمو تصویرونه کښل شوي دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

دلته که له یوې خوا شاعر د بې اسرې یتیمانو سرې سترګې او د بورو میندو د توپاني اوښکو رانه ځاځکي ژړلي، نو له بلې خوا یې د ګل د نازکو پانو د پاسه د شبنم مرغلین ځاځکي هم نه دي هېر کړي.

شاعر که له یوې خوا د زړو میکدو له خمونو، ښایسته ساقي او سازونو... جامونو او خوږو یارانو او رندانو محفلونو په یاد ساړه اسوېلي ایستلي، نو له بلې خوا یې د جګړې د میدان د بمونو، ټانکونو، توپونو او وحشانه استبداد او ظلمونو له لاسه تودې چیغې هم کړي دي.

که زما د خیال د مرغه وزرونه د زمانې د استبداد ښکاري نه وای زخمي کړي، نو باور دی چې د دغه مجموعې په لوستلو به بیا په پرواز راغلی وای، د هیواد په پرتمینو سردرو، دنګو غرونو، پراخو دښتو، خالي باندو، سپېرو کنډوالو، له وېرې او ویرنه ډکو ښارونو، خورو ورو ولسونو او بې شماره پردېسیو به ګرځېدلی وای او ددې مجموعې مقدمه به مې د سوز او ساز، سوځنده سندرو، مینې، درد، هیلو او ماتم له رنګینو شعرونو نه جوړه کړې وای، خو اوس چې څه تیار، هغه د یار.
(۵)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

ډاکټر راج ولي شاه ختک

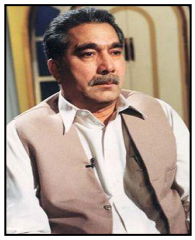

جهاني له ښکلا او درد سره اشنا شاعر

عبدالباري جهاني بې له مبالغې د ذوق د معيار په بام ولاړ شاعر دی،دا ذوق د جمال ذوق هم دی او د ادب هم، جمال د کائناتو په مظهرونو کښې له ټولو ستر د کمال مظهر دی، د ښکلا پېژندنه د حق د پېژندنې صوفيانه لاره ده، د چا ذهن چې د ذوق په دا رڼا منور وي، د هغه نظر د ښکلا مجرد صورتونه پېژندی شي او بيا چا چې د ادب په واسطه ددې جمالياتي تجربې، په تورو کښې د تصوير کولو قدرت ترلاسه کړ، نو د عصر په بنيادمانو کښې د امتياز څښتن کېږي، خوشحال بابا په يوه بله حواله دا خبره کوي:

خاص بنده د خدای هغه ګڼه خوشحاله

چې د ځــان په معرفت يې سرفـراز کا

د ځان معرفت د جهان معرفت دی،جهان د جمال د پرتو يو رنګ دی، ځکه نو د ښکلا پېژندنه د معرفت ذريعه کېږي، رحمان بابا ويلي چې:

معرفت د خدای څرګند دی په هر څه کښې

سترګې وخوره چې څوک هومره نظر نه کا

جهاني صېب لکه څنګه چې يې تخلص جهاني دی، ګڼ اړخيز ذهن لري، په تېره د ادب په حواله، په شاعرۍ کښې يې ښې ګڼې موضوع ګانې شته، د فکر د ورشو لمنه يې ډېره پراخه ده، ولې د تاکلې وخت له کبله به زه جهاني صېب ته يوازې له هغه زاويې و ګورم ،څنګه چې ما ته ښکاري او چې ما ته څنګه ښکاري، نو هغه د شاعر په بلنه چې وګوره و ماته ، ستا نظر کښې څنګه ښکارم يا لکه دا چې:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

زه په تصور کښې تصويرونه جوړومه ستا

دا زما هنر دی ،دې هنر کښې څنګه ښکارم

د هنر يعنې د خپل شعر په آئينه کښې چې جهاني صبب ته ګورو نو قدرت پکښې د کمال صلاحيتونه ايښې دي،د هغه شخصيت، د هغه هنر او د هغه د جذبې سپېڅلتيا په يو ذات کښې داسې کم رايو ځای کېږي، صلاحيتونه او صفتونه سره د معنو نږدې والی لري، خو څه کسبي وي او څه وهبي وي او جهاني صبب قدرت په دواړه رنګه نمانځلی دی، دا شخصيت د وجود د رنګ جوړې په حواله هم ښکلی دی، په ښکلا مين هم دی، ښکلا پېژني هم او ښکلا تخليق کولی هم شي او دا په دې چې د خپل جمال ادراک شايد چې لري، خبر نه يم چې هغه به زما دې تبصرې سره اتفاق وکړي که نه خو زه يې په يو اعتماد وړاندې کوم، د دې اعتماد بنياد د حمزه صبب د هغه جواب ثبوت دی کوم چې يې د ژوند په اخري شپو ورځو کښې ما ته راکړی و او څرګنده ده چې حمزه شينواری د پښتو ادب د ښکلا تاريخي تخليق کار دی، ما د حمزه صبب نه دا پوښتنه کړې وه چې،تا د هنر په واسطه دا دومره معياري ښکلا زېږولې ده، نو ستا په ذهن د چا جمال خور دی؟حمزه صبب راته په جواب کښې په لنډه وويل، چې خپل جمال او دا يو حقيقت هم ښکاري، ولې دا هغه نفسياتي نرګسيت نه دی،نرګسيت په ځان مين کېدل او د جهان نه سترګې د خپل ځان په لوري کړول دي او په جمال د پوهې خاوند خپله ښکلا په جهان خوروي د خپل وجود ذره د کل د وجود سره په يو ځای کولو د ادراک تر کوره رسي، د خپل جمال ادراک هله کېدی شي، چې د موضوعي ښايست په صافه آئينه کښې د ښکلاد مجرد صورت د ليدو ذهني لټون وکړی شي، د دې لټون په لاره کښې د مينې رنګ رنګ کيفتونه راځي، د مجاز د ښکلا ښه رنګ د بنيادم په مخ کښې وي، ځکه نو اکثره مينه هم داسې مخونو سره کېږي او که د عشق صورت يې واخست نو بيا هم د مجاز د مينې اوږه پر تاو لري:

لکه زه سوی سکاره شوم مخ د يار خو داسې نه و

چې اوربل کاندي په ځمکه نوبهار خو داسې نه و

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

کله چې تر دې ځایه خبره راورسي، نو د حقیقت لټون شروع شي، بیا د داسې لټون لپاره د زړه سترګې پکارولی شي، اخر د خپل وجود د ادراک لارې روښانه شي، څوک چې په داسې ادراک قادر شو، نو خامخا به د ښایست د نوعي صورت منظر وینې، دا د تصوف یوه باریکه نقطه هم ده ،ولې خبره که ډېره نه ګرانوو، نو په لنډه به دا ووایو، چې جهاني صبب چې کله د خپل وجودي ښکلا ادراک کړی دی، نو ښایست یې پېژندلی هم دی او د مینې تاو یې د زړه د سترګو نظر ته ځلا هم ورکړې ده، د مودو مودو د ذهني لټون او د سفر نه وروسته د خپل زړه تر کوره رارسېدلی ښکاري، د زړه په کور کې چې سړی د خپل منزل نندارہ وکړي ، نو لکه د خیبر د حسرت داسې نارہ وکړي:

داسې دي نه وې چې هم تا سره یم

ما خو دنیا په بله واړوله

او د جهاني صبب خوشبختي دا وه ،چې دا نندارہ یې د ذات په آئینه کښې څه خو کولی شوه او هغه هم شاید د ازل د هغه سرګردانه لټون نه وروسته د خپل ځان د خوب لیدو نه وړاندې د مینې یو اوږد ستر مزل وي لکه چې وایي:

د ازل کانې ویشتلی زر تـوتـې لکه هیندارہ

چې په خیال کښې درسره یم د خپل ځان خوبونه وینم

دا مزل جهاني صبب په کومو لارو څنګه کړی دی او ولې؟ نو ددې ولې په جواب کښې باید داسې ووایو چې دا د کندهار د خاوري د هوا او اوبو تاثیر هم کېدا شي، چیرته چې مین کېدلو ته زړه هسي هوسېږي، په هر حال دا خبره چې جهاني صبب ښکلا پېژني، د ښکلا د معیار ذوق هم لري، نو دا ثبوت د هغه په شاعرۍ او د شاعرۍ په مضامینو کښې ښکاره په نظر راځي او چې دومره ووایو نو د دې ضرورت نه پاتې کېږي، چې هغه د شعر د هنر کوم معیار لري، د ښایست نندارہ کوي، اثر تري اخلي او د هنر په ذریعه یې وړاندې کوي، دا هنر د هغه د شعر هنر دی او جهاني د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

دې عصر استاذ، فنکار، هنرمند شاعر دی، خو انتخاب يې د تاريخ دوران کړی دی، ځکه نو په خاطر يې زخم د دوران اېښی دی، د زخمي احساس کومې نخښې چې د جهاني صبب په شعر کښې ليدی شي، هغه هم په دوه رنګه دي، يو پرهر د مينې د جنون په غرمو د ګرځېدو د پښو هغه تنهاکي دي، چې له درده يې زويرګي د شاعرۍ په رنګ کښې خېژي:

دا متل دی چې له درده زېږګي خېژي

ګنې څـه و د رحمـان له شـاعرۍ

دا شاعري د ذات په داخل کښې د ننه د لټون د لارو د مزلونو درد وي، دا سفر د روح د پښو تنهاکي جوړوي، دا يو سترې ناتمام سفر وي، په دې لاره تلونکي هم يو سترې ژوند لري، داسې لکه چې يو ځل د سند د خاورې د مشهور صوفي بزرګ شاه عبداللطيف بهټايي يو مريد تمر شاه لطيف ته وويل چې سايين ! دا پښې مبارکې دې رادې پلو کړه چې څپلۍ در په پښو کړم، تمر چې کله څپلۍ را اخيسته نو له خولې يې چيغه وخته، چې سايين دومره درنې څپلۍ؟ زه خو يې اوچتولی نه شم، نو شاه لطيف جواب ورکړ چې تمره ! ددې په تليو کښې زما د عمر عمر ستومانې هم ده کنه، نو يو خو د لټون دغه مزل دی او جهاني صبب د مينې، د ښايست د ارمان دغه لټون هم کړی ښکاري:

تـــر دې منـزلـه د پېړيـو پـر اوږو راغلمه

زه د زاړه نکل کيسه يم چې مې هېره نه کې

زه دې د عمر له تنهـاکـو تـوکېـدلی يمه

ستا د خيالونو آئينه يم چې مـې هېره نه کې

او د زخمي افغانستان د پرهرونو درد هم جهاني په خپله سينه کښې ځای کړی دی، د افغانستان د هر پرهر نه څڅېدونکي د وينو څاڅکيو د جهاني په خاطر داسې داغونه جوړ کړي دي، چې د احساس زخم يې تر جوړ شوی دی، ځکه نو د جهاني صبب په شاعرۍ کښې د مينې درد، چې خوږ درد دی، د افغانستان درد چې تريخ درد دی، داسې رايو ځای شوي دي، کله چې غزل ليکي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

نو د خپل خاطر د خپل ارمان غږ ته د سندرې رنګ ورکوي، کله چې نظم لیکي نو یو فریاد یوه نعره یا یوه چیغه پکښې اورېدی شي، دا اواز هم که هر څو د درد یو اواز دی، خو هنر مند جهاني یې د هنر په داسې انداز کښې پورته کوي، چې اورېدونکي یې د سندرې د اهنګ د سوز په رنګ کښې اوري او بیا ددې د پاسه د هجران یو بل تریخ حقیقت سره مخ شوی ښکاري، د چا جدایۍ یې په خاطر یو بل داسې داغ هم اېښی دی، چې د خوند او رنګ دغه شاعر پیالو، د سرو شرابو د مستۍ د سرور د کیفیت د اظهار نه په بله اوړولی ښکاري، هغه ارغوان چې جهاني به یې د پانو په رنګ کښې د ارغواني شرابو د مستۍ کېف لیده بیا نو په دغه ارغواني پانو کښې هم د خپل احساس د زخم د وینو د څاڅکو رنګ ویني، بل یې حسرت دی، که څه هم زما په پوهه جهاني صېب لا ډېر زوړ نه دی او اوس هم د انګوري شرابو خوند اخستی شي، د تورو زلفو په تاڼ د تخیل جوتې خوړلی شي اوس هم هغه د تورو سترګو شنو خالونو سره د مرمرینو وجودونو شاعرانه پیکرونه تراشلی شي:

ته د حسن خالق راوړې، ته د ستـه وې د سرو ګلو

ته مینا وې پـــه محفل کښـې د پېړیو د سرو ملو

تـــه د ګل پـــه څېـر نـــازکـه لـه پاپیو تر کاکلو

تـــه اواز وې د بلـبلو تـــه شـرنګـی وې د پـایـلو

بس یو زه وای یوه ته وای سر تر نوکه مې ستایلای

کشکې زه یو بت تراش وای له مرمرو مې تراشلای

داسې ښکاري چې هغه د وفا یو شدید احساس لري، خپل وجود شاید چې امانت ګڼي، نو د مستۍ هغه شاعر اوس اکثره بې وخته د خپلې ځوانۍ د دوران د تېرېدو ذکر کوي، که څه هم کله کله داسې هم وایي چې:

زړه مې راته وایي لا ځـوانې ده توبې ماتې که

نن د زاهدانو په حـــرم کښې سجدې ماتې که

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

ځم چې د تیارې پر زنګانـــه خوبـــونه ووینم

ستړی یم له رنګه دا پانوس او ډبوې ماتې که

جهاني صبب فطري شاعر دی، د ژوند د هلکوالي راهیسي شاعري کوي، د کندهار، د ارغنداب یا د هلمند د شمالونو په تاثیر کښې د فطرت د شاعرۍ انګازې هسې هم شته، ماحول شاعرانه ښکاري، په نالیدلي کندهار تل زما د مینې هم داسې سود کړې او شاید ما د جهاني صبب د شعر د خوشبو نه دا تاثر اخستی وي،خو د جهاني صبب د بې صبره ماشومتوب نه دا اندازه کړې، چې په چاپیر یال کښې به یې خامخا څه داسي اثر وي، چې په طفولیت کښې هم پکښې هلکان د مستۍ د یوې ناقلاره جذبې سره مخ کړې،دا د مستې هوا او د مست ماحول سبب کېدی شي او سړی په ماشومتوب کښې د مینې د جذبې ښکار شي، که هر څو دا نه وي معلومه چې په چا او په څه باندې مین دی:

ښکلي یو ازي پر تـا نـه یم پر ښکلا مین یم

په خدای قسم دی که خبر یم چې پر چا مین یم

نو د جهاني صبب په ژوند کښې هم څه داسې علامې لیدی شي او چې حال هم داسې وي، چې شوخ ماشوم هر چارګل او د هر چا چارګل په لاسو کښې رانیسي، نو د چارګل پرې خو غوڅول هم کوي کنه، دا ټپه د داسې هر کیفیت ترجماني کوي، ځکه نو:

ستا د چارګل په پرو غوڅ شوم

ورکوتې لوی شوم روغ مې نه شو پرهرونه

جهاني صبب چې په هلکتوب کښې کوم داسې پرهر اخستی دی، نو وړوکی لوی شو، خو پرهار یې تازه ښکاري دا تازه پرهار د شاعرۍ سبب کړې هم ، نو زه په پوره ډول خو نه یم خبر چې جهاني صبب دا زخم په هلکوالي کښې اخستی که نه د وخت په تېرېدو ورته خپل رومان د احساس دا

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

زخم ورکړی دی، خو په شاعرۍ کښې يې د زخمي خاطر څرګندې انګازې اوربدی شي، ګڼي شاعر هسې هم د عشق يوه ناقلاره جذبه لري او د حمزه صبب دا خبره هم د شاعرۍ سبب ګڼلې چې:

انګـــړه يـــې د اشـــنا د تبـــسم نـــه

نور په چا کښې چې خپل اور و اور پرې بل شو

او بيا که څوک د ښايست داسې نندارە وکړي، چې دغه د وجود اور پرې لمبه کړي، نو د عشق يو بل کيفيت ترې پيدا کړي او هغه د جهاني صبب په قول:

زه لکه منصور ستا په نامه په ځان مين سومه

سل ځله سنګسار ته درغلی وم تـا نـه ليدم

د جهاني صبب په غزل کښې د فن او هنر ټولې خوبۍ شته، د کلاسيک هنري روايتونه هم لري، خو د مضمون له مخه بيخي يو منفرد او ځانګړی صورت هم لري، دا ځکه چې شايد د جهاني په فکر د خپل ماحول اثر زياته غلبه کړې ده، ښايست ستايلی هم شي، خوښ يې هم دی، شوخي هم لري، خو يا د څه حادثې له اثره او يا د خپل فطرت له تاثيره، جمال د لذت لپاره نه ستايي، د خپل وجود په آئينه کښې ورته ګوري او د وصل د هغه ابدي لټون په لاره خپل سفر جاري ساتي، چې د خپل ارمان ترکوره پرې ورسي:

ستا په طلب کې تر خپل ځانه پورې ورسېدم

پر ګـام د اوښکو تر ګربوانـه پورې ورسېدم

ټوله هستي مې د وجود او د عدم شبـبه وه

لکه شبنم تر ګلستانـه پـورې ورسـېـدم

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

نه د رقيب نه د غماز غـوږونـو واوربدلم

يوه ناره وم تر جانـانـه پـوري ورسېـدم

هم د منصور هم د خيام هم د جنون په ژبـه

له کوه طور تـر لامکانـه پـوري ورسېـدم

نور مي د عمر له شوګير سره پېوند شلولی

د خپلـو هيلو تـر ارمانـه پـوري ورسېـدم

دا او داسې نور ډېر د غزل شعرونه او خيالونه يې دا څرګندوي، چې لکه د هر مخلص او د حقيقي عشق د لارې د لاروي په رنګ جهاني صبب د حقيقت تر بامه رسېده غواړي او دغـه بـام د تصوف د رومان په جذبه موندل کېږي او د فاروق دا وينا ډېره په ځای ښکاري:

ګوره آئينې تـه چې هم تا بـه تـا تـه ښـايـي

يار خو يو سبب دی رسېدل غرض دي ځان ته

نو د جهاني صبب د مينې داسې آئينه لکه چې د وخت ګردونو لـه هغـه نـه پنا کړه، نو پـه خپـل فکر کښې يې د خپل زړه په کور کښې منوره وساتله چې د محبوب پـه عکس کښې د خپـل وجود پـه نندارې ځان د وصال تر کوره ورسوي، خو دا خبره هم تفصيل غواړي، چې د تصوف د فلسفې بـاريکی دي پکښې وي. بلـه خبره د جهـاني صبب د غـزل د هنـري اوصـافو ده چې هغـه هـم اوږد تفصيل غواړي. د غزل د فن ، فنکار شاعردی، ولې کـه هرڅو غـزل پـه روايـت پـوري اړه لري، خو جهـاني صبب تر ډېره د روايت نـه بغـاوت هـم کړی دی، دا بغـاوت د خيـال او فکـر د جدا لارې د خپلولو دی، ژوولي او منبلي تکراري موضوعاتو او مضامينو نه يې ځان ژغورلی دی او د پښـتو غزل يې د خپل ځانګړي فکر په رنګ، رنګين کړی دی، په غزل کښې د دلبرو د جمال خبرې کېږي او هم هغـه خبره ده ، چې جهـاني صبب د خپـل ذات جمال او د خپـل فکر ښايست پـه غـزل کښې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

منعکس کړی دی، دا د هغه انفرادیت دی، د سرو شونډو رخسارونو د ستایلو ځای یې د خپل فکر اذیت او د خپل وجود د لټون لپاره د غزل د پیرایې نه کاراخستی دی:

دا زړی د وصال که د بېلتون و خبر نه یم

چـې تـا لره درتلمه پر خپل ځان مینېدم

او ذات، وجود او ځان هغه پرده ده چې د جانان تصویر پرې راکښلی کېږي، دا د جهاني صبب د ذهني ارتقاء هغه منزل هم ښکاري، چې د هر شاعر د شعر اخري یا دریم منزل وي، ابتداء د هر ښکلي سره مینه، په ښکلا مینېدل، بلوغت، د ځواني جذبې د شدت وخت چې شاعر پکښې د چا محبوب د زلفو اسیر شي اود مجاز شوخي یې خیال په یوه نقطه متمرکز کړي او دریم د حقیقت په لور رجوع، چې شعر د ښایست تر غایته رسېدل غواړي او د شعر د صوفیانه روایت په لاره قدم ږدي، هم دغه د شاعرۍ اصل صورت وي، لیوتالستای وایي چې:

Mysticism without poetry is superstition and poetry without mysticism is prose.

د جهاني صبب په شعرونو کښې د فکري بلوغت داسې هر رنګ موجود دی، شعوري لاشعوري د تصوف څرکونه پکښې لیدی شي، د کوه طور او راز و نیاز نومونه ددې شعور یا لاشعور څرګندونه کوي، د وجود تقاضې په خپل ځای خو د ژوند ترخو تجربو ، د خپل احساس خوږو لکه د کاظم خان شیدا تردې خیاله راوستی دی:

خپل ګنبد لکه حباب ساته بې دره

امېزش ددې عـالم ســره بـلا دی

او زما په خیال د خپل شاعرانه اسلوب انفرادیت لپاره یې په غزل کښې د روایت په ځای نوي فکري تجربې زیاتې غوره کړي دي او دا د شاعرۍ د ارزښت لپاره ډېره ضروري هم ده، آمېزش اصلیت ته څه خو د نقصان سبب کېږي،د ذات په حصار کښې دننه د خپل وجود ادراک ښه کېدی شي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

د غزل نه سبوا يې په نظم کښې هم د فکر د متو زور نښه ښکاره کړی دی، داسې نظمونه يې تخليق کړي دي، چې د پښتو ژبې د شمار په شاهکار نظمونو کښې د ګڼون صفت لري، په شعر د قدرت کمال يې په نظمونو کښې ښکاره کړی دی که هغه پابند نظمونه دي او که آزاده شاعري ده، يوه داسې رواني لري، چې بند په بند يې يون لکه درياب ښکاره کېږي، په نظم کښې د کمال منظر کشي کوي، داسې چې منظر سره د ټولو خاصيتونو د نظر مخې ته ودروي، دا د هنر هغه صفت دی چې کم خلق يې د بيان قدرت لري او جهاني صبب په ځای داحق لري چې ورته (قادرالکلام) شاعر ورته ووايي، تر اوسه چې يې کومه شاعري مخې ته راغلې ده نو هم د معيار او هم د مقدار له لحاظه د هغه د قادرالکلامۍ ثبوت وړاندي کوي، د جهاني صبب د خپل بيان له مخه، هغه ته ستر پښتون دانشور سليمان لايق ويلي و چې طبع يې حماسي نظمونو ته جوړه ده، نو دا په دې چې د بيان زور او په موضوع د اظهار قدرت يې په داسې نظمونو کښې ښکاره کړی دی او چا چې يې د غزل رنګينۍ ليدلي دي نو هغه دوستانو ورته د غزل د ليکلو ويلي دي، د جهاني صبب خپله فطري طبع هم د غزل په لور مايله ښکاري، ولې هغه شاعر دی، د شعر د صورتونو رغولو په هنر پوهه دی، نو که نظم ليکي، د نظم تقاضې پوره کوي او که غزل ليکي نو په کاميابۍ خپل تصور اظهارولی شي، هر شاعر په بنيادي توګه حسن پرست وي او حسن پرستي غزل ليکلو ته شاعر پاروي، د تغزل شاعري په نظم کښې هم کېږي ولې حالات چې داسې وي چې د هر پرهر نه وينې څاڅي، هر يو غر په وينو رنګ وي، د هرې غونډۍ سينه چاودلې وي ،هر نظر زخمي زخمي وي، د وطن په هره لاره هره ګټه فريادي وي، نو بيا د نظم شاعري په دې په کار ده چې د حالاتو د تصوير کرښې پکښې پوره راکښلی شي، غزل څه خو ابهام ته مايل وي، څه په علامت کښې د اظهار خوند سبوا کوي، ،بل داخليت دی، د ذاتي مينې سرور دی او د باده او ساغر نه بغېر کېږي هم نه، نو ځکه په غزلونو کښې جهاني صبب د خپل پرهرجن احساس خبره کوي او نظم يې د وطن، چاپېريال، منظرونو، سيندونو، هواګانو او بيا د ښاغلي مقصديت تابع کړی ښکاري، اکثره په نظم کښې هم د غزل شاعري کوي، خو په بنيادي ډول يې نظم د خاورې د قرض خلاصولو لپاره وقف کړی ليدی شي.

د جهاني صبب نظمونه په څو رنګه دي، يوخو د پښتو د جديد نظم هنر دی، چې د شلمې پېړۍ د پښتو شاعرانو شروع کړی و ، د نظم دغه شاعران په بيلو بيلو مکتبونو کښې وېشلي وو ، که څه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

هم د جمالياتي مکتب شاعران د وخت ستر شاعران وو ،خو د بيان زور او د جذبې شدت او تندي په قام پرستو نظم گو شاعرانو کښې ډېره ليدی شوه، د قام پرستو تر څنگه د منورينو يا د اشتراکي شاعرانو نظم هم زور دار و ، څه هغه شاعران وو چې نظم يې فلسفيانه ژور و او د ژوند سره ټرلیو په نورو موضوعاتو ليکه، دې ټولو د پښتو د جديد نظم ډېر خدمت کړی دی، په هنر او هيئت کښې يې هم کاميابې تجربې کړي دي، جهاني صبب د پښتو د جديد نظم د خپل انداز شاعر دی،خو يوه خاصه خبره پکښې دا هم ښکاري،چې د شلمې پېړۍ د نظم ټول هنري او فکري خصوصيات يې خپل نوي انداز ته راوړي دي او د خپل هنر په زور يې په خپل ځانگړي اسلوب کښې ځای کړي دي، ددغه مخصوص دور نظم د سياسي نظرياتو د تړون له سببه فکر په تنگه دايره کښې ګير کړی و ، ولي جهاني صبب چې هم د هغې خاورې غړی دی،د خپل نظم دايره د خپل ذات نه تر ټول پښتني کاينات خوره کړه، د خپل فکر کښوس يې لکه د پښتون د سينې پراخ وساته، نظم کښې يې رومان هم ځای کړ، مينه هم ، ماحول او چاپېرچل هم ، تصوف او فلسفه هم، د ذاتي مينې کرب هم او بيا د ستر خوشحال په روايت چې د وطن مينه ای جانه، راپيدا ده له ايمانه، نو د وطن د مينې پور يې هم په نظمونو کښې خلاص کړی دی او د موضوعاتو ، مضامينو د دې رنگارنگۍ په کلام د جهاني صبب قدرت ښکاره کړی دی، بل اهم او ارزښتناک کار يې د فوکلوري تاثراتو په کلام کښې ځايول دي، د پښتو داستان په يو وخت کښې د کمال هنر زېږولی و ، بدله يا داستان د يو وخت دلربا صنف و ، دې نوي دور کښې نړۍ نړۍ هېر کړی شوی دی، جهاني صبب د ښکلیو حکايتونو د مثنوۍ په دغه صنف کښې ليکل هم يو بل غټ ادبي خدمت دی.

د پښتو شعر او ادب د ودې او ترقۍ لپاره د جهاني صبب خدمتونه ډېر زيات دي، د ادب په ذريعه د ولس د پوهې او تعليم کار هم ستره کارنامه ده، چې جهاني صبب کړې ده، نه يوازې د خپل دردمند فکر د خورون په رنگ، بلکې چيرته چې ورته داسې د نورو ژبو شاعري د کار او د ارزښت ښکارېدلې ده، هغه يې هم په خپله پښتو ژبه ژباړلې ده، د فارسۍ نه سېوا يې د عالمي ادب ځنې هم ښکلي ترجمې کړي دي، په خصوص سره د انگرېزۍ د عالمي معيار شاعري يې د پښتو شاعري کړې ده، د انگرېزۍ د مشهورو شاعرانو کلام يې شايد ځکه په پښتو شعر اړولی دی، چې يو خو پرې د خپل خاطر تسکين وکړي او ورسره ټرلی ښاغلی مقصد د پښتو ژبه او ادب

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

شتمن کول دي، غربي ګلونه ،شرقي لمنې د نامه نه ښکاري چې د مقصد په خاطر يې دا ترجمي کړي دي،

جهاني صېب د يو مخلص پښتون په حيث تل دا فکر وړی ښکاري، چې پښتانه ته د شعور رنا راوړي، په پښتو کښې به د کار خبرې خپلې هم ډېرې وې، ولي د آفاقي ارزښت وړ داسې د ډېرو فکرونو ځينې پښتون خبرول پکاردي، چې خپل تمدن پرې ډېر ښکلی کړی شي، نو جهاني صيب چې د هند مشهور افسانوي صوفي شاعر بګهت کبير په پښتو ترجمه کاوه نو مقصد يې هم دا ښکاري چې د بګهت کبير د مناجاتو پښتو منظومه ترجمه يې د بګهت کبير د پښتو په بڼ کښې لوی ادبي زيار دی.

د جهاني صېب د عملي تصوف نه خو زه خبر نه يم، ولې د فکر تصوف يې په اشعارو کښې ليدی شي او دا د هغه د اخلاص او د مينې د سوچه والي نخښه ده، شاعر هسې هم اخلاص من زړه لري، دردمند احساس لري، د قام او وطن د مينې اصل رنګ لري، ځکه چې سياسي نه وي او چې ذاتي مينه د خاورې د مينې او د عالم انسانيت مينې سره په هنر يو ځای کړی شي، نو لاره پخپله صوفيانه شي، داسې احساس په بنيادمانو کښې يو بل سره د مينې موجب کېږي.

عبدالباري جهاني، د حقيقت د لټون د لارې لاروی، د ښکلا ښايست د تخليق هنرمند ، د ژوبل احساس دردمند شاعر د دې دور ستر شاعر دی، د قدرولو اود نمانځلو حق لري او د هغه د مقام صحيح ټاکنه به د افغان ولس د مهذب کېدو ثبوت وي، که مورږ ځان ته يو **civilized** يانې مهذب قام وايو ، نو د خپلو دانشورانو د مقامونو تعين به کوو او ددې غونډې نه خو ښکاري، چې مورږ يو او په پښتو هم پوهېږو ،خليل جبران وايي چې:

It takes two of us to discover truth: one to utter it one to understand it.

جهاني صېب وايي چې:

جهاني چې پکښې ليکي د زمري ولس نظمونه

هر اواز يې د بلال کې هره لوبشت ورته منبر کې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

دا دجهاني صبب د مينې ،ښکلا او د هنر له ډېرو رنګونو یو رنګ و ، هغه په خپله خاوره خپل ولس څومره مین دی، هغه د پښتني ښایست څومره ژوره مشاهده لري، د خپل خاطر تسکین یې په کومو مخونو کښږي، د پښتو موسیقي، د پښتو اوازونه اهنګونه د هغه زړه ته د خوشحالۍ کوم کیفیت ورکوي،د خپلو غرونو رغونو د دښتو د للمو د سپرلیو د لیدو څومره ارماني دی، د خپلو سیندونو ، د جرجوړیو د شور نه د سندرې لپاره څه رنګه څه ارتسام اخلي، د هغه د ذهن په ورشو د ګلونو په رنګونو کښې د چا د ښایستونو عکس پروت دی، خپل ځان او د ځان د رنګونو لپاره د کومو آئینو په لټون دی، د هغه تخلیق او هنر د پښتو د عصر په ادبي کلتور کښې د کومو ارزښتونو وړ دی، نو دا یو اوږد بیان غواړي او وخت دومره نه دی، ځکه نو خبره به په دې رالنډه کړو چې:

د پېړۍ له پرهــرو مې وینــي څاڅي

د نصیب غشیو ویشتلی یم کابل یم

د زلمۍ مینې په سترګه راتــه ګــوره

جهاني درته راغلی یمه خپل یم (۲)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

ډاکټر عبدالطیف بهاند

زمور شاعر جهاني

نه د چا د پېکي ګل يم نه د چا په تور سنګسار يم

نه بې لاري نه پر لار يم له خپل ځانه مي ګيله ده

که هنر د انسان د روحي، فکري او عاطفي اړتياوو پوره کول وي، نو ښه هنر او له هغه ډلې نه ښه شعر بيا د انسان په اروايي ژورتياوو، ښکلايزو احساساتو (مينې، کرکې او غريزه)کې د هڅو او هاند د بهير پلټنه، څېړنه او يا د دغه بهير د کومې شېبې يا برخې انځورول دي.

ښه هنر په تېره بيا شعر، ښکلا او انځورونو ته اند ښېنې او تفکر وربښي. بايد دا هم ووايو چې د ژبې او تورو تر ټولو غوره انځورونه شعر دی. د دې لنډې يادونې نه مې موخه دا وه چې عبدالباري جهاني زمور په هماغو شاعرانو کې راځي چې دا ټولې يادونې په خپلو شعرونو کې رانغاړي اوز مور مخې ته يې د ژوندويو انځورونو په توګه وړي. د غزلو يا قصيدو تر څنګ په نظم او داستاني بڼه کې دا هنر هم تصويروي.

جهاني د خپلې ژبې او ملت ويده نکلونه، هېرې شوي کيسې او نا ويل شوي افسانې بيا را ژوندۍ کوي، دی هغه ولس ته وريادوي چې پر هېواد يې د وحشت او تيارو کېږدۍ لمن اواره کړې وه. د جهاني شعر او دا کيسې تر دغو تيارو لاندې دده د ولس ويده روښان اندي ته د ستوري په څېر ځلېږي او دلارو ننبې يې ګرځي. د خلکو ژبې ته د هغه د شعر د ژبې نږدې والی دې سبب شوی چې دا هڅه لا پسې بريالۍ او اغېزمنه کړي.

که کوم لوبډېځ کره کتونکي يا د شعر څېړونکي د جهاني پر شعرونو زور وره څېړنه وکړي، هرو مرو به هغه د افسانې يا اسطوره جوړونکي شاعر په نامه ونوموي. هغه د تېرو او اوسنيو مذهبي، ملي او تاريخي اتلانو په ملي کولو کې بې ساري لاس لري. هغوی ته ملي څېره ورکوي، هغوی په خپله فلسفه، د ياغيتوب او دربدو په اند ښېنو ،اند ښېنمنوي، له هغوی سره، د هغوی له اواز سره، خپل اواز او خپل هڅوونکي ښکلايز انداز ملګری کوي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

ادم او درخو، شیرینو او فرهاد، ملوک او بدرې جماله، لیلا او مجنون، بلال، منصور، نمرود، کلیم، نیل، اسرافیل، یعقوب، یوسف او زلیخا، کنعان، نباپیرې، خضر او د خضر چینه، شیطان، سکندر، جام جم او ډیرې نورې خبرې دي چې د ده منظومې افساني رنګینوي.

زرکه، شپیلۍ، شپانه، رمباړې، وچ ډاګونه، نکرېزې، ډول ډولونه، غرونه رغونه، د بلبلو چغهار، منګوټي، پایزېب، ځولۍ، ګودر، پېزوان، کلي، سپېلني، کانۍ، مالت، اغزي، کوچۍ، کېږدۍ، د کېږدیو اورونه، اتڼونه، دنجونوخالونه، ورا، کاروان، رباط، ریبار، رباب، خال او دده د خلکو ژوند ته نورې ډیرې خبرې بیا هم دلته حضور لري چې دا دده په شعر کې د هغه د ژوند د ولسي چاپېریال غوره اغېز ګڼلی شو.

د هغه ځپنې شعرونه د هېواد د فرهنګ، سیاست او تاریخ داسې ګډ مالګوبي دي چې دهېرو شویو افسانو، یادونو، بدمرغیو، خوښیو او غمونو بې ساري انځورونه باسي. د لرغوني او کلاسیک شعر څخه خبرتیا، په هغه پوهېدنه، د هر ښه شاعر غوره ځانګړتیا ده چې دا ټکي دده په نکلونو او ویل شویو نظمونو کې له ورایه لیدل کېږي. ددې تر څنګ د خپل تاریخ، تاریخي تګلوري، د تاریخي تګلوري له لورې ژورو او له جړو نه خبرتیا د ښه شاعر بله غوره ځانګړتیا ګڼل کېږي. دغه راز که شاعر د خپل ملت په هره کیسه، هره افسانه، هر متل، هرې ټوکې، ان ملنډو او په ټولیزه توګه په فولکلور، دود او دستور پوه وي، هغه به د خپلې ژبې له هر توري، هرې کلمې، هر ترکیب او هرې جملې نه په رښتیا لوی، نه هېرېدونکې، ژوند ښښونکي، ازاروونکي او زړه راښکونکي کیسې او افساني جوړوي. جهاني ته الله(ج) دا ټولې ځانګړتیاوې ورکړې دي. د هغه ذهني خوځون د دې پورتنیو ځانګړتیاوو د خوځون له هرې لوبشتې او څېک سره خوځېږي او په خپل تګلوري کې د زمانې له زړې حافظې نه هېر شوي زیاتره هغه څه وینې او راسپړي چې نور یې حتی تصور هم کولای نه شي.

د مثال په توګه د درېیو غوایانو کیسه چې سپین او ابلق د زمري په ټونګ له تور نه خپله لاره ببلوي او وروسته سپین هم د زمري په شیطانت له ابلق نه ببلېږي او یوازې خپل ځان اصیل ورته ښکاري او بالاخره د خپل ببځایه غرور قرباني کېږي، د کیسې وروستۍ او د نتیجې خبرې داسې رانغاړي:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

په ژړا سو سپين غويی ويل يې خدايه !
پـــه ربښتيا چې زه کم عقل وم له ځايه
په هغه ورځ مي مرګي ته ځان تيار کړ
چې جلا مي تور له ځانه په اختيار کړ
چې ابلق مي د زمري په خوله جلا کړ
هغه ورځ مي ځان له مرګ سره سودا کړ

د غـوايـي او د زمـري پـردې دي وينې
له دښمن سره څـوک څنـګه پالي مينې
چـې پـه اصل او کـــم اصـل تپـــروتلم
په لوی لاس مي د مرګي خولې ته ورتللم

دده په شعر کې د داستان يا افساني يا نظم ليکنې يوه ستره او غوره ځانګړتيا داده چې هغه دکومې لاسي ايديالوژۍ او يا واکمن مين او اسير نه دي. هغه مين دی خو پـر ښکلا ، ادا ، تخليق ، انځورونو او نوښت مين دي. دی سره له ټوله ياغيتوبه ترنه باوره پورې دهغو پېرزو او نازونې خو اسير نه دي. د جهاني شعر د هغو ګوت شمېره شاعرانو په شعر کې راځي چې له رازونو او نيازونو ډک دی او دا راز و نياز لا تر اوسه پورې ورونکي او سپړونکي نه لري.

اوس به له چا سره سيالۍ ته د نصيب راوزو
منصوري چيغې غرغرې د ميدان پاته نه دي
دلته راغلي وه د کانړو پـه حساب سـرونـه
جنون هغه دی زولنـې د زنـدان پاتـه نـه دي
کـه لـه ګـربـوانه يې سکروټي اورولي نه دي

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

نوري په زړه کي خرخبې د اسمان پاته نه دي

زه د خوني فلک په سترګو کي اورونه وينم
پاس له نصيب سره ځولۍ د توپان پاته نه دي

او يا دا چې:

مه راوړه تندي ته مي انکار په انګارونو کي
تا ته مي نمروده د ايمان کيسه معلومه ده
څه به مي بوډی نظر ته نيسي د حيا پلو
ما ته دي پر شونډو د پېزوان کيسه معلومه ده
نوري په څپو کي الاهو سندري مه بوله
رنګ د زماني کي د توپان کيسه معلومه ده
ولاړل جهاني زاړه ياران بيا به ستانه نه سي
وايي ملاجان د بل جهان کيسه معلومه ده

او يا دا چې:

په تنها کو رنګومه د جنون د پلونو نښي
چې د هر اغزي په کور کي د يادونو کيسه شنه سي
د پردې پس محشر ميدان ته دوړې خي ساقي راغلی
چې پر شونډو مي جانانه د کوثر پياله ترخه سي

ځواني ستا انتظار يووړه بوډی عمر مي در جار سه

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

سپيلنی به داسي چېري درته بل څوک نذرانه سي

د شعر لوستونکي، په شعر پوهېدونکي او د شعر اوربدونکي که لږ ښه ځير شي، دې ته به يې پام شي چې د جهاني د شعر هر توری څوځله د زړه په وينو ،د ګلاب په عطرو ، د ارمان په اسويلو ، د درد په زګيرويو ، د خيال په څپو او د ديدنونو په شيبو کې، لمبېدلی، ډوب شوی او ببرته يې ځان يا د غزل، قصېدې، يا څلوريزي او يا کوم ښکلي نظم په ښه را څرګند کړی دی. که د يوه کلاسيک شاعر دا يادونه ومنو چې شعر په زړه کې د تېر شوي خيال نه جوړه شوې خبره ده چې پر ژبه راځي، ډېره به شاعرانه وي، مګر دا هم بايد ورزياته کړو چې شعر يوه داسې نه ماتېدونکې تنده ده چې په ويلو سره يې ماتېدل غواړي، مګر په ښو شاعرانو کې که يو هم وي نو هغه جهاني دی چې دا تنده دده د هر نوي شعر په ويلو سره لا څوچنده کېږي.

د نظمونو او داستانونو په بيان کې د جهاني دغه شان تنده له ورايه بربښي، هغه خبره چې لېونی مينې کړم اشنا له بيابانه سره، دی ورځ تر ورځې د کيسو او افسانو د بې پايه شاړو او ميرو لوري ته هڅوي او ور غواړي يې. دی چې څومره دې پلو ته درومي، هومره يې تلوسې لاپسې، تلوسې کوي او هره ورځ هلته نوي څه پيدا کوي.

کله چې د مقدوني سکندر استاد ارسطو هغه ته په رمز دا ورپوهوي چې خپل زاړه او له کاره لوېدلي مامورين او جنرالان له کاره ګوښه کړي او پر ځای يې ځوان او لايق افسران وټاکي نو هغه د خپل استاد له توصيې سره سم عمل کوي او داستان داسي نتيجې ته رسېږي:

مقرر پر مقامونو يې ځوان کړل
د لښکر يې تولې نوي افسران کړل
ارسطو ورته لېږلي وه رمزونه
ده له رمزه وه اخيستي دا پندونه
زوړ ګمراه لاري ته نه سي سمېدلای
لو مينا خبري نه سي زده کولای
کور لرګی په بار کي نه سي ځايېدلای
نه کور بار سي تر منزله رسېدلای

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

په وطن کې کراري سوه عدالت سو
له زړو داړه مارانو په راحت سو
د خاين قاضي يې ورانه کړله خونه
اهل کار ته چې يې وسپارل کارونه

دغه راز تقريبا ټول داستانونه په يوه او يا څو بيتونو داسي نتيجې ته رسېږي چې د سړي يې بيا بيا لوستلو او اوربدلو ته زړه کېږي. جهاني د خپلې شاعرۍ په اوږدو کې کرار کرار او سوکه سوکه له ذهني ښکلا نه ټولنيزې، ژبنۍ او جوليزې ښکلا ته، هغې ښکلا ته چې کله ناکله د لويو ارمانونو انځورونه باسي، ور روان دی او کولای شو ووايو چې ورسېدلی دی. دده د داستاني شعر بهير په څو ګودرونو ويشلای شو:

د پښتو په شاعرۍ کې د لاسي يا اګاهانه ښکلايزې چاري لپاره هڅه، ملي معنی، ملي غوښتنو، پراخ اوښتون او ملي ويښتيا ته لاره پرانستل، د ټولو پر وړاندې دربدل شته چې دده په شعر کې ما دغه خوځون د عصيان په نوم ياد کړی دی.

بله خبره دده د شعر ښکلې ژبه ده. خبره په دې کې ده چې دی ان غندنې، ښکنځلي او د نادودو يادونه په ډېر ښکلي انداز سره بيانوي. که د سيلمان لايق شعر د مست، ياغي او نه ايلېدونکي سمندر ښکلو څپو ته ورته دی، د جهاني شعر کولای شو، زرين يا مرغلين اميل ته ورته وبولو، داسي زرين اميل ته چې د ښکلو د غاړې هار او د غاصب او مکار زاهد او دوکه مار مجاهد د غاړې د لعنتونو کړۍ جوړوي. دی د چا، کومې ډلې او کومې لارې تربور نه دی. دی د تيارو، شرارت، شيطاني ارواحو او شيطاني کړو تربور او دښمن دی، ان دا چې په دې برخه کې کله نا کله د هستۍ ښېنونکي پر وړاندې هم خپله تربګنې نه پټوي.

بايد شاعر د لوی روح، لوی روان او پراخ زړه خاوند وي. بايد شاعر د بې پايه تفکر، نه ماتيدونکي ارادې، نه ايليدونکي تکل، د سمندر ذوق، د پای ته نه رسېدونکو خيالانو، ژور درک، پياوړي پېژندنې او نه هېرېدونې ياد خاوند وي. تر تېر هغه وخت ښه دی چې د هغه له پېژندنې او تجربې نه نننۍ شخړې اواړې کړای شو او فوکلور د تېر ميراث ژوندي کول دي. د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

فوکلور تر ټولو غوره معنی په ولسي هنر، په تېره بیا ادب کې د ژوند د بهیر موندل دي. په فوکلور کې افسانې، متلونه، کیسې، نکلونه او ان اپلتي هم راتلای شي. د فوکلور یوه غوره ځانګړتیا په هغه کې د یادونو ژوند دی.

ټولوټه بهرګنده وي چې جهاني یو مورخ دی. یوملي، بامسئولیته مورخ او درازونو د راخرګندولو، په تېره بیا په پښتو فولکلور کې د تاریخي پېښو د پلټنو مورخ دی، هغه د هیګل خبره د ټولنیز ژوند نه د پردې پورته کولو مورخ دی. ښه شاعر همداسي وي چې د خپلې ژبې، د هغې له روحي توان نه د هغه د تخیل، عاطفې او ملي اندیښنو له ښکلایزو اندازو نه هغه پرده لرې کړي چې دانځورولو مخه یې نیولې ده. د هغه شعر ښکلاوي، نابښکلاوي، تور او سپین او ډېر څه او څوک شعر ته ورلېږدوي. هغه ارمانونه، ویرونه، خوښۍ، مینه او کرکه په شاعرانه ډول نه بیانېدونکي بیان سره هر هغه څه چې نور یې لا په خبروکې د ویلو توان نه لري، دی یې شعر ته ورلېږدوي. که څه هم هغه هیڅکله په خپله د متعهد شاعر دعوا نه ده کړې، خو هغه تر زیاتو متعهدو هغو شاعرانو ښه متعهد شاعر پاتې شوی دی، خو توپیر یې له دې نورو متعهدو شاعرانو نه په دې کې دی چې جهاني د خپل ملت، خپلې ژبې، خپل تاریخ او د خپل دوران په وړاندې متعهد پاتې شوی دی، دی د رڼا ساتنې، پالنې، د ژبې او د هغه د ادبیاتو په وړاندې پوروړی او متعهد دی.

دده ددې ډول شعرونو یوه بله ځانګړتیا داده چې دی دلته تصویرونه داسي جوړوي چې هلته معنی او مفهوم د تصویرونو په مرسته په ژوند ښسوونکو او لمسوونکو انځورونو بدلېږي. جهاني په خپلو داستاني یا اسطوریي شعرونو کې ځینې داسې سپېڅلې اسطورې راسپړي چې پېړۍ پېړۍ پټې پاتې شوي دي. د نکل یا داستان ویل، له ولس سره له ډېرې ولس سره د اړیکو، د خبرو او د مخامخ کېدو تر ټولو غوره لاره او چاره ده. هغه ولس چې په خپله د همدې کیسو، نکلونو او همدې روایتونو اصلي سرچینه او زېرنده ده. ښه شاعر هغه یادونه، خاطرې او هغه ټوله مروړي، هستۍ د نظم او شعر په بڼه امپل کوي، هغه په ښکلایي انداز، په ښکلایزه ادا او د عاطفې او تخیل په زیاتوالي سره خلکو ته وریادوي. جهاني هم د خپلې ژبې تاریخي بهیر، د هغه د ویونکو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

روحي خوځون لويو ابدي اساطيرو په ويناوو ، د هغو د اتلانو په خبرو ، د هغو په تاريخي پيرا و د هغو په غم او خوشالۍ کې لټوي او په خوږه شاعرانه ژبه يې نني کوي.

دنورو ځانګړتياوو تر څنګ کولای شو ووايو چې جهاني ډېر هغه څه چې شاعرانه نه دي، شاعرانه کوي.عنعنه ماتول، صراحت، طبيعي وزن او په هغو کې د مکار غندنه دده په شعر کې بل نوښت دی. هغه په دې افسانو کې موږ ته را پر زړه کوي چې څوک يو ،چېرې يو ، چيرته تلای شو او څه کولای شو؟ په دې توګه ويلای شو چې هغه دلته هم خپل ياغيتوب ساتلی دی. هغه دلته هم له دوکې څخه ياغي، له دروغو ياغي، له مکاره ياغي او له ريا ياغي پاتي شوی دی. دده همژبي بايد زموږ د څو نورو ګوته په شمار شاعرانو د شعرونو په شان دده شعر هم د پښتو ژبې د وينښتيا نوې الفبې وګڼي. هر يو يې په ډېرې مينې او تلوسې سره د هغه زدکړې ته پلتنې ووهي او کنه دوی به د خپل ملي ژوند په پېژندنه کې همداسې نالوستي پاتي وي. (۷)

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

ډاکټر عبدالطیف بهاند

ناویلي تعبیرونه

زه نه غواړم چې تاسي ته د جهاني برخلیک بیان کړم، زه نه غواړم په معاصر پښتو ادب کې د هغه د وندې او ځای په باب وغږېږم، زه نه غواړم د هغه شعر د کره کتنې په زرینه تله کې وګورم، زه نه غواړم د هغه د شعر او نثر پر هنري اړخونو وغږېږم. زه به هڅه وکړم چې د جهاني روح او د هغه د زړه تل ته لاره وباسم. دا په دې معنا چې هغه باید د یو ستر مبتکر، ستر هنرمند او د یوه ستر یاغي په توګه وځېړل شي.

دا چې د هغه د ټولو اثارو زړې مراندې او د هغه د ناسپړل شوي تفکر اساس څه جوړوي؟ دا چې د هغه د شعر تل ته رسېدل ژور تفکر غواړي، دا چې د هغه د شعر مضمون او ښکلاییز اړخ څنګه له تقدیر او ازل سره بې پایه تړبګنې لري؟ دا به زموږ د لیکنې زړی او بنسټ وي.

باید په ډاګه څرګنده کړم که چا د جهاني شعر په دقت او شعري ښکلا سره لوستی وي، نو له ورایه به ورته څرګنده شوې وي چې ښکلا، تفکر او یا غیتوب د هغه د شعر اصلي مضمون جوړوي. تفکر د هغه د هنر سا او د هغه د شعر زړه دی. د اسې ښکاري چې د هغه په روح کې د هغه د ژبې، د هغه د ملت د پېر پېرو او د ناپېژندل شویو ښکلاوو د معنویت ناپېژندل شوی سرګردان روح پروت دی. د هغه ټول تفکر، د هغه د هنر ټول تقدیر د انسان له سرنوشت سره تړلی دی. د هغه فن د زاهد ریا او د هغه د ریاکارانه انداز او تقدیر تقدیر انځوروي. د ژوند د ښکلاییزو اړخونو تصویرونه د تیارو او زمان د ګردونو لاندې راباسي. د طبیعت د ښکلاییز انځور انځور باسي. هغه له ازله تسلي ته نه یوازي دا چې غاړه نه ږدي، بلکې له هغه سره ډغرې هم وهي. د هغه شعر د هغه چا لپاره چې پرې پوهېږي، د معنوي میراث منل شوې ادبي پانګه ده.

که تخلیقي اثار په معنوي ښکلا سره د هستۍ انځورول وي، نو د جهاني شعر په دې برخه کې د لومړۍ کرښې یاغي او سرکښ مخکښ دی. که هنر روحي فعالیت وګڼو، د جهاني شعر موږ د هغه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

تل ته رسوي. که روحي او معنوي تخليق پر استبداد باندې بری دی، نو د جهاني شعر د دغه شان تخليق يوه اساسي کړۍ جوړوي.

که هنري تخليق، تل د استبداد په وړاندې درېدل دي، که هنر ازادي ده، که هنر خپلواکي ده، نو د جهاني هنر همدغه شان هنر دی. که هنر خوځون دی، که هنر د معنويت انځورول دي، نو زمونږ د شاعر شعر د دغه خوځون او معنويت يو پياوړی او بې مثاله انځور دی.

که په هنر کې شاعر د ښکلا په مرسته انساني نړۍ ته تبرېدل غواړي، نو جهاني دا کار په بې ساري نوښت سره کوي، داسې نوښت چې د نوښت له تورې سره ښايي. که شاعر په شعر کې ورکه مينه او ورکې مېنې ته د ښکلا ټالونه او لارې باسي، دا چاره په خورا شاعرانه توګه کوي. که هنر خپل اصليت ته د ښکلا راستنېدل وي، مونږ د جهاني د شعر په لوستلو سره راستنېدل کوو. زه چې هر کله د جهاني شعر لولم، نو تل راسره په لسګونو پوښتنې پيدا کېږي، چې څنګه امکان لري يو شعر داسې ښکلی ليکل شوی دی او په سلګونو واره نه شم کولای دې اسانه او طبيعي پوښتنې ته ځواب پيدا کړم.

زه نه غواړم د جهاني شعرونو ته کلونه او دورې جوړې کړم. ډېره به ګرانه خبره وي چې د جهاني په شعر کې د ياغيتوب دورې وټاکو يا ووايو چې پخوا له يرغل نه، دی څنګه ياغي و او وروسته له يرغل نه څنګه ياغي شو؟ د هغه په شعر کې زمونږ د وطن غميزې او تراژيدی، بدمرغی، شر او فساد، ظلم او تبری او ټول په ګډه پراته دي. که څوک په شعر او تاريخ پوهېږي نو سمدلاسه پوهېږي چې د هغه عاصي روح په ډېرې هوښيارتيا او ښکلاييز ډول په ډېرې بې باکۍ او خورا زړورتيا له دېوانو نه ډکې لارې د عشق او مينې د سپېځلې نړۍ نه د داخلي جګړې تر وحشته پورې سرګردانه ګرځېدلی او د تاريخ حافظې ته يې سپارلی دی.

سره له دې چې جهاني ته نه د کلي ياغي طبيعت پاتې دی، نه د پېړيو پېړيو ساده او ځورېدلي انسانان، نه پاکه سپېځلې کليوالې مينه، خو بيا هم له دې سره هغه خبرې په پوره توان سره عملي کوي چې وايي: په هره کلمه کې ښکلا پرته ده، خو د هغې تصوير جوړولو ته ښکلاييز ذوق په کار

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

دی، دقت په کار دی چې هغه انځور کړي، هغه راوسپړي چې جهاني دا کار کوي او ډېر ښه يې کوي.

پوښتنه پيدا کېږي چې ولې د جهاني شعر سره له ټول زيړوالي، سره له ټولې يا غيتوبه، سره له ټولې نه عنعنوالي د شعر پېژندونکو ډېر خوښېږي؟ ځواب اسانه دی. ډېری يې ځکه خوښوي چې دا شعر د هغوی د روح له څپو سره، د هغوی د ژوند له څپو سره ګډ خوځېږي چې البته همدغه حالت د هغه د هنر تر ټولو غوره معما جوړوي.

دا پر څه مي تويوې پردې سي اوښکي

دا پر څه مي خوږوې زاړه زخمونه

لا مي ولي مسافر زړګي ته ښيې

پر شنبليو د سکروټو کاروانونه

د جهاني د شعر بله څرګنده معما دا ده چې هغه وچ عقايد، وچ مذهبي وعظ، وچ ايډيالوژيک تبليغ نه کوي. هغه په ښکلا ييز انداز کې تاريخ، ښکلا او د انساني روح هستۍ انځوروي:

چې هر محراب ته ځمه، ستا جلوه پکښې بلېږي

د يار د تصوير خيالـه هېرومه خو دي نه

چې شمېر د جهاني د ګناهونو باندي کېږي

زاهده رندوم دي، خپلومه خو دي نه

زموږ په نسل کې ښه شعر هغه نه دی چې وعظ کوي، ښه شعر هغه نه دی چې مبالغه کوي، ښه شعر هغه نه دی چې د بل شاعر په تقليد جوړېږي، يعني د بل شاعر په وزن او قافيه جوړېږي. جهاني د شعر ليکلو داسې دور اينبی دی، چې نه و او نه شته، اصلاً کېدای شي په راتلونکو نژدې وختونو کې يې څوک ونه شي کولای.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

دا ته څوک يې چې کړې مي

په مړه وينه کې سندري

لټوې مي، ويښوې مي

په رګونو کې بڅري

د جهاني د شعر دا نور دور، حماسي تغزلي دور دی. هغه داسي شان سوځي چې زاهد ، سره د هغه د ريا نه اور ته تېرېږي، هغه د سپين بګړي ملاتور زړه راسپړي، هغه د چا له دوزخ نه، نه وېرېږي.هغه د خيالي جنتونو قصرونه نړولي، هغه د سېلاب سره ډغرې وهي، د هغه په سرکښ طبيعت کې د بل شوي اور څپې د اشنا غوندې غږونه تودوي، د هغه د اوږدو خيالونو لړۍ، حتی خاموش پيغام هم ماتوي، د هغه د عمرو تللي خيالونه د اشنا يادونه د زړه کور ته ورستنوي. هغه سره له دې چې د اغزنو خوبونو شاعر دی، د هغه ژوند د مرګونو د زېرو ژوند نه دی، په هغه کې تل اورنی سوې کرکې دي، هغه ته تل سوځلي مېنې يادي دي. هغه چې د ابا خونه نه وينې، هغه ته ډېرې هديرې ژړل کېږي، هغه ته تل د ماشومانو قبرونه شمېرل شوي دي. هغه باندې د پسرليو په شنو لارو کې نامرده خزانونو چپاوونه کړي دي. هغه د مغرورو شمله ورو کمرونو د پرهار، پرهار ژړا او مجبور اوربدونکی پاتې شوی دی. هغه په اغزنو لارو کې د بې شمېره ګلونو زخمونه ليدلي دي. هغه د ستم او په ستم کې د ستم د دور د ښايسته خيالونو وراوي کوچولې دي. د هغه مسافر روح او زړه ته، د زمان او وخت پر شنيليو د سکروټو کاروانونه ښودلي دي. هغه د خپل وطن د لوړو څوکو ايرې کېدل ليدلي دي. هغه د دې څوکو د درو د شاړو شويو ځمکو نه تېر شوی دی، خو بيا هم هغه د پښتني ماحول ستر انځورګر پاتې شوی دی. البته دا انځور زما قلم نه شي انځورولی، نو دی به يې خپله درته ووايي:

ماته مه وايه چې سوځي لوړې څوکې

ماته مه وايه چې شاړې يې درې دي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

ماته مه ښييه د بوري مورکۍ اوښکي

ماته مه وايه چې تشي يې حجرې دي

ماته ولي يادوې سوځلې مېنه

ماته ولي يادوې د ابا خونه

ماته ولي هديره هديره ژاړې

ماته ولي راشمېرې ماشوم قبرونه

هوکې ! هغه يا غيتوب، حماسه، تغزل او پښتني هستي دا سې سره ګډ کړي دي، لکه جنون، مستي، تقوا او د ګناه لذت. دی پرته له دې چې د چا ستمګر او ځای نوم واخلي، پرته له دې چې د دوران ننې ووايي، په يوه ښايسته بيت کې د خو کلونو يا خو پېړيو تاريخ بيانوي:

هغه دي پورته سوې لمبې له کلي

هغه دي ورانې سوې کوڅې د جانان

په لاله زار کې خزان وغوړېدئ

د ګلو ښار ته ورشبوه سول زاغان

جهاني د تاريخ دور بدلوي، هغه نه پليګون جوړوي، هغه له ټولو يا غي دی. هغه زيات شکمن دی، هغه نه د چا په سبا باور لري، نه د چا په ببګا. هغه د مطرب په ګوتو کې سوځېدونکې نغمې ګوري. هغه دا ګوري چې څنګه فتنې په ښار راخوړې او نڅا پيل کوي. هغه دا سې شان تصوير چې د ښار نه د فتنې د تسلط په وخت کې باسي، زمونږ په ادبياتو کې ساری نه لري.

شپه د سهار په غېږ کې وغوړېده

زريني وړانګې رخصتونه غواړي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

د ښار په منځ کې بلا لنګه سوله

باج کښې زلميو نه سرونه غواړي

زه پوهېږم چې د هر شاعر سرنوشت نامعلوم، له رنځونو ډک او له ازله ناراضه دی. په تېره بیا زمونږ د نامعلوم، له رنځونو او ازلي ستم او بدمرغیو نه ډک ژوند کې، نو له دې کبله جهاني په خپلو اکثرو خبرو کې شکمن دی او هر څه ته د شک په سترګه ګوري:

د هر بزم په پایکوب کې

د سرکوب نخښه ویده ده

هر کوثر د زهرو خُم دی

هر جنت پتې لمبه ده

جهاني د نویو ترکیبونو او د ژبې د پانګې په غني کېدو کې لوی لاس لري، داسې لوی لاس چې دلته هم کولای شو هغه بې ساری وګڼو، چې البته زمونږ د خبرو تصدیق د هغه په شعر کې هغه نوي ترکیبونه کوي چې اوس به یې په ګډه سره ولولو:

د سکروټو کرل، ناویلي تعبیرونه، د خیال یاغي وزرې، اغزن خوبونه، پر شنپلیو د سکروټو کارواڼونه، اغزنې اوږدې شپې، د اتڼ له زوره د ځمکې رېږېد بدل، له مستۍ نه د خمار د اخیستو کسات، د ښامار په نامه خزانه، د انتقام د برخو ځلېدل، د نصیب وعده، زخمي زېرې، په لاله زار کې د خزان غوړېدل، د زګېروي بیدول، سترې سوې کوڅې، د دوزخ کرل، مرګ له خوبه پاڅول، د کوثر غاړې نړول، د جهنم زړه، د ګناه ښامار، د تسبیح دامونه، د یخنۍ بلا له کوڅو نه سا ایستلې، د خیام کوڅه، د دوزخ اجاره، د وینې ناره، د خاموشي غوغا شور، د ګلبوټو یاغي کېدل، د ګناه شېرینه تنده، د تقوا د غرونو رنګول، پر لېمو د هیلو د جنازو بارول، د ملا په چیغو د شپې شړل، په سر باندې د اورونو چلول، په خماریانو د پلمو درول، په غاړه کې د دارونو نڅول، تناکې په سکروټو اوبول، د پانو زګېروی، لاروکي کارواڼونه، د اورونو خولې، د نسیم لالونه،

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

بيده خيالونه، د وينو رښکي، ژوندی بت، د خوبونو ځنځيرونه، د اورو ګنډل، د ننګ ياغي خوبونه، د وينې تخنول، د خيال ياغي لاري، ياغي تدبيرونه او په سلګونو نور يادولای شو.

د هغه په شعر کې په دې وطن، د هغه په شعر کې په دې خلکو، د هغه په شعر کې په دې ولس، د دې پېړۍ د ټول ستم د نوعي رالوېدل، بې له کوم شعار نه، بې له کوم ټرون نه، بې له کوم ګوند نه، بې له زور زياتي نه، په ډېره ماهرانه توګه ښودل کېږي. د ده شعر د ببر سرو، ګرېوان څيرو، د بورو مېندو، د بې وروره کرل شويو خويندو، نه تکرارېدونکي تصويرونو د کليماتو د هيندارو نه په جوړو شويو کاروانونو او مانيو کې ګورو. کله چې مورږ د ده (د مورچل ځوانه) شعر لولو، په هغه کې د دې وطن د ټولو سپېځلو جګړو، د ټولو ناسپېځلو جګړو، د وطن د ورانېدو، د خپل کلي، د خپلې هديرې، د خپل کور، د خپل نغري د ايره کېدو تاريخ لولو. د ده په شعر کې نور نو د ده لپاره، مورچل بې له تفاوته، د مورچل هر پلو چې دی، د خيالونو ځاله ده:

ځوانه دا څوک يې چې ګولۍ اوروي

د خپل نيکه او د ابا پر کلي

دې هديره کې دي خپلوان پراته دي

څوک يې پرون څوک يې پخوا ويشتلي

دی د ديوه ببباکه، بې خبره او په وسله مين سرتېري څېره څومره په زړه پورې او رښتينې تصويروي:

بيا غاړه ګۍ د مردکيو ډکه

بيا دي اوږې له راکټونو درنې

بيا د اهار تېرې مورچل ته درومې

بيا دې پر سترې مخ راماتې خولې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

شاعر که په کندهار کې و ، که په کابل کې، که په پښور کې کډوال و او که په ویرجینیا کې، سره له هغه یو ځای لیکي:

دا زما په برخه لیکل سوي اوښکي

پاس په لبمو کي د ساتلو نه دي

زما په قسمت کي رسېدلي کوڅې

د ستنېدلو پرېښودلو نه دي

خو بیا د نیکلای بردیالوف یوه خبره، څوک چې غني فرهنګ لري، هغه به په ډېرې سختۍ سره ځان د تمدن په غېږ کې ورکوي. دا په دې معنا چې جهاني په خپل شعر کې کله کله دا سې رنګین پښتني او رنګین خیالونه باسي، چې سړی فکر کوي دی اوس هم د خپل سپېره کلي په پېړیو پېړو ګرد وهلو کوڅو کې ییلې پښې روان دی:

دا ته څوک یې چې لا ستا یې

زما د لوړو غرونو څوکي

لا غوږو ته در رسېږي

ملالۍ میوندۍ کړیکي

او یا دا د پښتني فرهنګ رایادوونکي څو خبرې:

ماته مه وایه چې سوځي لوړي څوکي

ماته مه وایه چې شاړي یې درې دي

ماته مه ښیه د بوري موري اوښکي

ماته مه وایه چې تشي یې حجرې دي

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

او يا دا د ښکلو اميدونو خيالي دنيا ، بيا هم د پښتني فرهنګ په انځورونو کې:

بيا به ځغلي محتسب تپو تيارو ته

زمونږ اغزني اوږدې شپې به راسبا سي

بيا به ږيږدي د اتڼ له زوره ځمکه

هوسونه د غماز به نيمه خوا سي

هغه کله رباب اوري، کله د کلي لويه لار کې ناست او د خاورو کورونه جوړوي او يا که د چا له خياله سره هره ورځ د ده تبه ده، که يې خوب د چا د ياد زندانې دی، که په زړه کې د غرور څلی نړوي، که خوبونه د چا په خيالونو غولوي، دا ټول په دې خاطر چې وايي:

(دا منمه چې مې مينه پښتنه ده).

د جهاني په شعر کې د ژوند دود دستور بدلږي، د جهاني په شعر کې ورځني او پېژندل شوي اتلان د خپل معمول برخلاف کارونه کوي، وګورئ د ده په شعر کې:

ابراهيم د آذر په ځای بت ماتوي، مطرب ماتم غږوي، اغاز د انجام زېری کوي، ژوندون د مرګ اغاز دی، پايکوبي د سرکوبې ننبسه ده، کوثر د زهرو خم دی، جنت پټه لمبه ده، پر منبر شيطان ولاړ دی، د ابليس له غږې سجدې او تکبيرونه پاڅي، آهنګ بې سُره، د ګناه ښامار د ثواب جامې اغوستي، د تسپې دانې دامونه دي، ساقي خرقه اغوستې، عقل لاره ورکه کړې، برعکس جنون دسته پرې ايښې ده، شيخ په خپله خماري کېږي، د ګناه په خم کې د زاهد پګړۍ رنګېږي، د زاهد ايمان شيطاني کېږي، ځوز ګلاب کېږي، توبې له مستۍ نه تښتي، د دوزخ په لړمانه کې کوثر جوړېږي، څاروان د مرګ په کنډو مزلونه باسي، د ناجي کور قتل ګاه ده، خلګ د قاتل خيرن لاس نه مچوي، خوني منګولې ستايل کېږي، څوک چې ډېر لحدونه باسي، هغه قهرمان وي، زاهد توبې ماتوي، د ګناه برخې د پرهېز په اوښکو مينځي، د سر سودا منل کېږي، خو سر نه ټيټېږي،

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

دی د خدای(ج) په وړاندې تندی ماتوي، خولګوي يې نه، دلته جنون څوک نه ويدوي، بلکې هغه راپاروي.

د پښتو شعر د جهاني سره قيام کوي، د ده شعر نه يوازې د قيام د دورې همزولی دی، بلکې دی په خپله قيام دی، دا شعر نه له چا څخه ډاربږي، نه څوک ډاروي، کرار کرار خوځښې، پخښې او قيام کوي. د قيام شور او شوق، د هغه د شعر زړه جوړوي، که د رحمان او حميد شعر کور په کور د خلکو تنده ماتوله، نن زمونږ ښه شعر پيژندونکي په دې پوهښې چې زمونږ د ملت قيام به د تور زړو او زورورو په وړاندې بې د جهاني له شعر نه ملي سرود کم ولري. (۸)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

دروېش درانی

د جهاني جهان

زما يو دوست د امريکا په ويرجينيا نومي ايالت کي اوسي، چې ښاغلی عبدالباري جهاني هم له ډېره وخته هلته مېشت دی. هغه راته ويل چې ښاغلی جهاني په ويرجينيا کي زمونږ خان دی، ځکه چې زبردست سترخوان لري. مېلمستياوي کوي او په حجره کي يې د شعر او سرود محفلونه تاوده وي. د ښاغلي جهاني د خانۍ دغسي کيسې ما د نورو ملګرو له خولې اورېدلي دي، خو زه په دې حقله دا وايم چې جهاني به خان ضرور وي مګر عزيزخان نه دی، د چا په باره کي چې رحمان بابا ويلي و:

نه شي د خانانو ملنګانو سره کلي
چرته عزيزخان، چرته ملنګ عبدالرحمان

ځکه چې د ښاغلي جهاني له ملنګانو سره ډېره جوړه ده. ثبوت يې دا دی چې د خپلي شاعرۍ د دويم کتاب سريزه يې په يوه سائل باندي ليکلې وه او د دريم کتاب سريزه دا ده په يوه دروېش باندي ليکي. دا دواړي سريزي له ملنګانو سره د هغه مينه څرګندوي، کنې نو نه خو اوس د ده کتاب کومي سريزي ته اړتيا لري او نه دی په خپله څه پېژندګلوۍ ته محتاج دی. دی اوس په پښتو کي يو پېژندل سوی شاعر دی. شاعري يې په چاپې بڼه تر خلکو رسېدلې ده او په ادبي حلقو کي ستايل سوې هم ده. له دې پرته يې کلام ځينو نامتو سندرغاړو هم ويلی دی او په دې توګه تر عامو ولسه پورې هم رسېدلی دی. هسې هم د يوه شاعر تر ټولو بڼه پېژندګلوي د هغه خپل کلام کولی سي کوم کلام چې اغېزه ناک او په هنري بڼېګڼو پسوللی وي او د لوستونکو او اورېدونکو پام ځان ته را ګرځولی سي. هغه ځان لره په خپله ځای جوړوي او ښاغلی جهاني چې يو ځيرک، لوستی او جهان ګڼسته شاعر دی په دغه خبره باندي پوه دی، له خپلي شاعرۍ سره يې بڼه خواري کښلې ده. کوښښ يې کړی دی چې نوې خبره وکړي او که زړه خبره کوي نو هم يې هڅه دا وي چې په نوي

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

اندازيې وکړي. ځکه يې په کلام کې د خپل وخت د ډېرو شاعرانو په پرتله تازګي او زيات نوی والی سته او دغه شی د دې لپاره کافي دی چې د يوه ښه شاعر په ډول دی په خلکو وپېژني.

ښاغلی جهاني له شاعری سره سره زما يو ښه دوست او خواخوږی هم دی. ما هم د هغه کلام لوستی او هم مي مجلسونه ورسره سوي دي. څنګه چې زه د هغه د کلام د لوستلو په وخت په پټه خوله د هغه له خبرو څخه خوند اخلم، دغه راز يې په محفل کې هم ما په خپله د څه ويلو زياته هڅه نه ده کړې، بلکې د دې خوله ور شاعر وينا ته مي غوږ نيولی دی. د دې يوه وجه شايد زما خپله يوه کمزوري هم وي او هغه دا چې ما ته خدای پاک د هغو خلکو په شان هنر نه دی راکړی چې کوم وخت د ويلو دپاره څه ورسره نه وي نو بيا هم له يوې يا له بلې خوا څه خبره را پيدا کولای او مجلس وروباندې تود ساتلی سي. زه خپلې دې کمزوری په خپل ژوند کې ډېر ځورولی هم يم. کله چې له يوه پټ خولي غوندې سړي سره چرته کښېنم، بيا نو زه او هغه دواړه حيران يو چې له کومي خوا سره وږغېږو او څه سره ووايو؟ زه همېشه او هر ځای په يوه داسي ملګري خوشحاله يم چې په مجلس کې يې ما ته د خبرو وار نه راوزي. ځکه نو زما په خپلو هغو دوستانو کې چې ليده کاته مي ورسره کله کله او کم کېږي ښاغلی جهاني په دې زيات خوښ دی چې د هغه ژبه هم د هغه د قلم په شان رواني لري. خلک وايي چې د شاعرانو سره ملاقات د هغو په کتابونو کې ښه خوند کوي. مخ په مخه ورسره ليده کاته زيات خوند ورنه سي ثابت کېدای او دا خبره شايد تر ډېره حده سمه هم وي، مګر دا خبره د جهاني په حقله سمه نه ده، د ښاغلي جهاني چې په کتابونو کې څومره خوند دی، مجلس يې هم دغومره خوږ دی.

د ښاغلي جهاني د شعرونو دا کوم کتاب چې دا وخت د يوې ناچاپي مسودې په بڼه زما مخ ته پروت دی او که خدای کول ډېر ژر ستاسي لاسونو ته په کتابي شکل در رسېدونکی دی، دا ده له خپلي خاوري او له خپله ټاټوبي ډېر لري د مسافری او پردېسی په حال کې تخليق کړی دی. دا د يوه نړېدلي وطن د يوه دردېدلي شاعر ويرلړلي سندري دي چې د امريکا په جنتي غوندې خاوره کې يې ويلي دي. په امريکا او همدغه راز د يورپ په خوشحاله هېوادونو کې د جهاني په شان بې شمېره مسافر او مهاجر ليکونکي ژوند تېرولو ته اړ دي. دغه ليکونکي د نړی له بېلابېلو ځايونو څخه دې ځايونو ته را کوچېدلي دي. څوک له لوږې راغلي دي چا ته د ظالمانو حاکمانو په سبب،

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

کور، اور او پښور دري واړه يو سوي دي او چا د خپلواکۍ تر لاسه کولو او د خپلي خاوري د آزادولو لپاره خپل ټاټوبی پرې ايښی دی. دغه ټول مهاجر ليکونکي لګيا دي په خپلو خپلو ژبو کي د خپلو زړونو دردونه بيانوي. په عالمي ادب کي دې مهاجرو يوه ډېره په زړه پوري اضافه کړې ده او د هجرت په اړه يې ډيري درد بدلي ليکنې نړۍ والو تەور بخښلي دي. که څه هم دغه ټول ليکونکي د بې وطنۍ او بې کورۍ درد ځوروي دي او ځينو خو پکې ډېر زيات کړاوونه او شواخونونه هم ليدلي دي خو د جهاني او د جهاني د وطنوالو په شان خوږ به شايد پر هيڅا باندي هم نه وي تېر سوي. په دې نزدې پېړيو کي به د هيڅ يوه وطن وګړي په دومره ګڼ شمېر کي د مهاجرت او کور پسرۍ ژوند ته نه وي اړ سوي. همدا وجه ده چي پښتو دا وخت په هغو ژبو کي شامله ده چي ګڼ شمېر ليکونکي يې د کور پسرۍ په حال کي په پرديو هېوادونو کي د خپل وطن او ولس په ياد کي درد بدلي سندري وايي او په نړۍ کي د هجرت په اړه منځ ته راغلې ادبي پانګه زياتوي. د ښاغلي جهاني دا کوم کتاب چي ستاسي لاسونو ته در روان دی دا همدغه د بې کورۍ او کور پسرۍ په حال کي ليکل سوی دی. که زه دا و وايم چي د هري کرښي شا ته يې همدغه د کور پسرۍ احساس ښکاري نو بې ځايه به نه وي، البته دغه احساس ځای پر ځای تت او د نورو خبرو شاته څه نهام غوندي وي او ځای پر ځای بيا، لکه په "بېګانه نسيم" او "زندانې بلبل" کي ډېر ځرګند او په جار وي.

لکه څنګه چي يو زرګر د خپل هنر د ځرګندولو لپاره زرو ته اړتيا لري، همدغسي چي د شعر زرګري څوک کوي د هغو درد، غم او خوږ په کاربړي او څومره خوږ يا درد و غم چي دا وخت له افغانانو سره سته په نړۍ کي به له بل هيڅ يوه ملت سره نه وي. ما يو وخت د دوی د زخمونو حساب داسي لګولی و:

شينکي آسمان دي خپل حساب او کتاب سم ساتلی

د ستورو شمېر يې دی زما تر زخمو کم ساتلی

د زخمو دغه حساب زه اوس هم صحي ګڼم، خو ورسره ورسره دا هم وايم چي دغو زخمونو چي دې ولس ته کوم خوږ او کوم دردونه وربخښلي دي هغه د دوی يوه داسي پنګه ده چي که په سمه توګه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

ګټه ځني پورته سي او په صحي معنا هنرمند لاسونه ور باندي واوړي نو ډېر ستر ادب ځني جوړېدلای سي. هیله ده چي د جنګ د لمبو د سړېدلو پس به ورو ورو هغه قلمونه چي د توپک د نلی په شان اورونه تر خولې باسي د داسي شپېلیو بڼه غوره کړي چي خوږمني نغمې یې د درد بدلو زړونو لپاره تر ټکور په کمه نه وي. هسي دا خو د صبا لپاره یوه هیله ده. که د نن خبره کوو نو هم دا ویلی سو چي ډېرو شاعرانو د جنګ په دوران کي هم داسي سندري ویلي دي چي څوک ورته خالي شعارونه نه سي ویلی، بلکي هر څوک به ورته له شعریته ډک شعرونه وایي. زه باور لرم چي له ما سره به څوک اختلاف ونه کړي که و وایم چي ښاغلی جهاني هم له دغسي شاعرانو څخه یو دی. د نمونې په ډول یې دا دوه بیته وګورئ:

آسمانه ما خو داسي نه ویله
چي د کابل ګربوان ته اور توی کړه
زما جونګړه کي بلا وکړه
زما لستونې کي ښامار لوی کړه

د جنګ په باره کي چي ښاغلي جهاني کومه شاعري کړې ده په هغه کي یې په بېلابېلو نظمو او غزلو کي د جنګ بېلابېل اړخونه او بېلابېل کیفیتونه انځور کړي دي. په دغو نظمونو کي که "د شین ډنډ فتح "د خوشحالی تاثر ورکوي نو "حیات آباد "بیا یو ډېر ناوړه اړخ زموږ و مخ ته راولي. "د وطن ترانه "که هیله او حوصله زیاتوي نو "د سباوون په تمه "بیا مایوسي هم لري. دغه راز په نورو نظمو کي بیا نور کیفیتونه راغلي دي، خو په داسي حالاتو کي تر ټولو ځوروونکی اړخ هغه وي چي د وطن د اتلانو د توري مخ د خپل ولس و خوا ته سي. له دښمنه خو نه هیله کېدای سي او نه څه ګیله، خو خپل توریالي چي د خپل وطن مېرمني سرتوري کړي او د خپلي خاوري ناموس د خپلو ځاني ګټو له پاره قرباني کړي دا یوه ډېره افسوسناکه خبره وي. د ملت پلورني او ورور وژني دغه کیفیت ښاغلي جهاني په "مور "نومي نظم کي په ډېره ښه توګه انځور کړی دی او زما په خیال د ده په پابند و نظمو کي دا یو ښه نظم دی. ځینو کره کتونکو ادب د ژوند هیندارہ بللی دی او هیندارہ چي کوم شي ته مخامخ وي هماغه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

پکي ښکاري. د جهاني په شاعرۍ کي چې د وينو او زخمونو دا کوم عکس ښکاري د هغه وجه دا ده چې دی له وينې وينې او زخم زخم حالاتو سره مخامخ دی. کنې په ځوانۍ کي يې ځينې ډېر مست او له غورځنګونو ډک نظمونه ليکلي دي. د هغه وخت شاعري چې يې سړی ګوري نو دی تر هر څه زيات د مينې، مستۍ او ښکلا شاعر ښکاري، بلکې ښکلا او مستي اوس هم خوند ورکوي، ځکه خو د خپل "سپين وښته" په لېدو ورته ارمان درېږي. هسې د سپينو وښتانو په لېدو شېرشاه سوري ته هم ارمان درېدلی و. ويل کېږي چې شېرشاه سوري چې د تخت د نيولو پس په هيندا ره کي وکتل نو د خپلې سپينې زېرې په لېدو يې وويل چې "افسوس! اختر شو خو ماښام" دا ارمان هغه ته ځکه ودرېد چې له ډېرو کړاوونو او هلو ځلو پس يې پاچهي نيولې وه خو د دغه پاچهۍ په ذريعه چې يې څه کول غوښت د هغه لپاره ورسره وخت کم و، مګر د ښاغلي جهاني مسئله دا نه ښکاري چې دی د شېرشاه سوري په شان جهان بدلول غواړي او د دغه کار لپاره ورسره وخت لږ دی، بلکې د ده "سپين وښته" او ځينې نور نظمونه چې سړی ګوري نو په تورو وښتانو پسې يې د ارمان کولو وجه د اروانښاد مشر حمزه شينواري په قول دا ښکاري:

شوه معلومه چې ځواني هم د کار خيز وه

چې کوم ښکلی رانه تېر شو ارمان راغی

هسې خو ښکلا په هر څه کي چې وي هر څوک يې خوښوي، خو د شاعر کار هغه ښکلا را برسېره کول وي چې عامه سترګه يې نه وينې، که داسې ونه کړي نو بيا شاعر هم د يو عام وګړي په شان دی او وينا يې عامه وينا ده. يو عام وګړی هم کولی سي چې د ځوانانو په مجلس کي له شهوته ډکي خبري وکړي او په دغو خبرو د هغو سفلي جذبات را وپاروي. نو که همدغه کار په قافيه بنده وينا کي يو شاعر هم وکړي زما په خيال څه کمال نه دی. د شاعر کار شهواني لوړه زياتول نه، بلکې د جمال د ذوق روزنه او هغه ته تسکين ورېښنل وي. په پېل کي لا يو شاعر که په دغه تاله پوره نه وي خبر دی، خو د وخت په تېرېدو سره سم د هر ښه شاعر په کلام کي پوخوالی او په نظر کي يې ژورتيا راځي، په دې حقله که مورږ د ښاغلي جهاني پر کلام باندې له سره تر پايه نظر واچوو نو وده او پرمختګ پکي له ورايه ښکاري. د هغه د چتې ځوانۍ په کلام کي هغه څه هم سته کوم ته چې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

مورِ پورته اشاره وکړه، د نمونې په ډول يې د لومړي کتاب د يوه نظم يو بند وګورئ، د دغه نظم سر خط "د تاشکند لور "دی او بند يې دا دی

چيري به زوړ کې دا ښکلی حسن؟
پر چا به تاو کړې نازک لاسونه؟
څوک به دي زېښې دا سورکی شونډې؟
څوک به دي لخ کړي دا سپين ورنونه؟

خو د نن شاعري يې زياته پخه، سنجيده او ژوره ده. د ښکلا په حواله چې يې څه ويلي، هغه عامي او برسېرني خبرې نه دي. د خپلې خبرې په ثبوت کې يې زه هم له نظمونو او هم له غزلو څخه نمونې وړاندې کولای سم، خو د داسې کولو ضرورت ما ته ځکه نه ښکاري چې کتاب ستاسي په لاس کې دی په خپله يې کتلای سئ. البته د يوه نظم ذکر په دې کوم چې په دې کې د جهاني د ښکلا د احساس وده خپل آخري حد ته رسېدلې ده. هغه ښکلا چې د تمامو ښکلاګانو سرچينه ده، هغه ښکلا چې زمورِ شاعر محسوسه کړې ده. دا هغه مقام دی چې بيا د انسان مخته بس د ښکلا يو بې کناره سمندر وي او د نړۍ هره ښکلا ده ته د دغه سمندر يوه څپه ښکاري. ګران لوستونکي دي دغه نظم چې سرخط ئې "راز و نياز" دی ولولي او ودي ګوري چې د "تاشکند لور" نومي نظم ليکونکي دغه شاعر تر راز و نياز" پورې څومره سفر کړی دی:

که د نسيم په قدم نه يې روان
دا د ګلونو کاروان څوک خوځوي؟
دا د غوټيو ګرېوان څوک څيروي؟
دا د رنګونو باران څوک اوروي؟

د ښاغلي جهاني په دې کتاب کې نظم هم سته او غزل هم، د ځينو لوستونکو به يې د ګران ورور معصوم هوتک په شان غزل زياته خوښه وي او ده ته به سلا ورکوي چې غزل ليکلو ته زيات وخت ورکړي او ځيني به يې ما غوندې نظم، بلکې آزاد نظم خوښوي د غزل په حقله يې کېدای سي چې ځيني هغه کره کتونکي چې د غزل زيات نوی شکل په پام کې لري ووايي چې يو لړ داسې ټکي او

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

سمبولونه پکي کارول سوي دي چي پخوانيو شاعرانو پايمال کړي دي. لکه بتکده، مېکده، جام، ساقي، زاهد، خم، شيخ، توبه، طور، منصور، فرهاد، مجنون، ليلا، پيرمغان، پروانه، شمع او داسي نور، خو زه وايم چي پر زړو ټکو او سمبولونو باندي هم چي حقيقي شاعر ورسم سي نو نوی ژوند پکي پيدا کولی سي. د جهاني په کومو بېتونو کي چي دغسي ټکي راغلي دي هغه هم تر کلاسيکي غزل د نن غزل ته زيات نزدې دي.

ما پورته وويل چي د ښاغلي جهاني آزاد نظم زما زيات خوښ دی، خو په پښتو کي لا اوس هم داسي خلک سته چي آزاد نظم له سره مني نه او کله کله خو چي سړی ځينو آزادو نظمونو ته ګوري نو د آزاد نظم د مخالفينو خبره ورته سمه هم وبرېښي ځکه چي په دغه ډول نظمونو کي داسي هيڅ نه وي چي سړی ورته شاعري ووايي. ما له خدای بخښلي ايوب صابر څخه يو وخت د آزاد نظم په حقله د هغه رايه وپوښتله. هغه راته ويل چي زه خو په خپله د آزاد نظم مبلغ يم. يو وخت چي د يوه اخبار مدير وم نو هر ډول آزاد نظمونه چي به راتلل ما به تش په دې نيت چاپول چي د آزاد نظم د ليکونکو حوصله افزايي وسي او آزاد شعر وده وموميِ، خو حقيقي رايه مي دا ده چي که ما ته کالخوايي راکړله سي نو يوازي هغو شاعرانو ته به د آزاد نظم ليکلو اجازه ورکوم چي اول په پابند نظم کي ځان شاعر ثابت کړي. که د خدای بخښلي ايوب صابر پر دغه خبره عمل وسي نو ګمان نه کوم چي په پښتو کي به تر څلورو يا پنځو زيات شاعران د آزاد شعر د ليکلو اجازه وموميِ، خو دا مي يقين دی چي د دغسي شاعرانو فهرست که هر څومره لنډ وي د ښاغلي جهاني نوم به پکي ضرور شامل وي ،ځکه چي ده په پابند شعر کي ځان شاعر ثابت کړی دی.

ښاغلي جهاني له نورو ژبو څخه ترجمې هم کړي او په دې کتاب کي يې شاملي کړي دي. زما په خيال دا يو داسي کار دی چي پښتو ژبه ډېره زياته اړتيا ورته لري. که موږ د خپلي ژبي لمن پراخول غواړو نو د نورو لويو او په ادبي توګه بډايو ژبو غوره ليکنې به ورته را اړوو او دا کار په ښه توګه هغه څوک کولی سي چي د ښه ادبي صلاحيت لرلو سره سره يې له خپلي مورنۍ ژبي پرته د کم نه کم يوه بله داسي ژبه زده وي چي په ګڼ شمېر کي د عالمي ادب غوره ليکنې پکي موجودي وي. ښاغلی جهاني د دغه کار لپاره زيات غوره په دې دی چي د ځينو نورو ژبو تر څنګ يې انګليسي هم زده ده کومي ته چي د نړۍ زياتره سترې ليکنې را ژباړل سوي دي. بله دا چي ښاغلی

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

جهاني په امريکا غوندي هيواد کي اوسي، چيري چي هر ډول کتاب ډېر ښه په اسانۍ سره ترلاسه کېدی سي. دا د خوشحالۍ خبره ده چي زمونږ د شاعر پام له دغي موقع څخه د ګټې پورته کولو خوا ته راګرځېدلی او په ترجمه کولو يې لاس پوري کړی دی. زه هيله لرم چي دی به دغه کار جاري وساتي او د پښتو لمن به د ترجمې له لاري له نښکلو ادبي ملغلرو ډکه کړي.

په دې کتاب کي له ولسي ادبه هم استفاده سوې ده، په دې لړ کي زمونږ شاعر يوې خوا ته په ګڼ شمېر کي متلونه د قطعو په شکل کي نظم کړي دي، چي دا کار په دغه بڼه تر اوسه پوري بل چا نه و کړی او بلي خوا ته يې ځينو زړو نکلونو او کيسو ته د شعر جامه ور اغوستې ده. که څه هم د منظومو کيسو رواج تر ډېره حده اوس له منځه تللی دی خو په زړه شاعرۍ کي د نړۍ د ستري شاعرۍ يوه ډېره لويه برخه له کيسو جوړه ده. د هومر، چاوسر، پوشکين، فردوسي او سعدي په شان د نړۍ د ببلابېلو ژبو ګڼو سترو شاعرانو له کيسو څخه کار اخستی دی او بې ساري او تلپاتي شاعري يې ترې جوړه کړې ده. د پښتو ځينو پخوانيو شاعرانو هم د دغه ډول څه نا څه شاعري پرې اينبې ده، خو هغې څه خاص ځای نه دی نيولی او اوس هم د پښتو په شاعرۍ کي د کيسې خانه خالي ښکاري. دغه خانه که مورږ نن ډکول وغواړو نو تش په دې کار نه کېږي چي زړې کيسې راغونډې او د شعر جامه ور واغوندو، بلکې زړې کيسې به په داسي انداز نظم کول غواړي چي نوی رنګ ولري او نوې معنا وښندي او ښاغلي جهاني په دې لړ کي يو ډېر ښه کوښښ کړی دی. ځيني کيسې خو يې زما ډېري خوښي سوې. په دې کيسو يا نکلونو کي يو اوږد نکل "د ښامار افسانه" دی. د اتفاق خبره ده چي ما هم د "سر لښکر" په نامه دغه نکل ته ورته يو نظم ليکلی و چي د جهاني دا نظم مي ولوست نو اوس هغه خپل نظم راته بې ضرورته غوندي ښکاري.

ښاغلي جهاني چي په دې کتاب کي کوم څه ليکلي هغه يې په خوږه، پسته او شاعرانه ژبه ليکلي دي. د ستاينې وړ خبره دا ده چي له هغې مصنوعي ژبې څخه يې ځان ژغورلی دی، کومه چي نن سبا زمونږ يو شمېر ليکونکي لګيا دي ليکي يې. دغه ليکونکي که ضرورت وي که نه وي له ځانه نوي ټکي جوړوي او چي جوړ يې کړي بيا يې يو شمېر خلک په پټو سترګو په خپلو ليکنو کي کاروي، زه دا نه وايم چي نوي ټکي جوړول نه دي په کار، دنيا ډېره په چټکتيا سره روانه ده او بدلېږي. زمونږ مخته هره ورځ نوي شيان او نوي تصورات راځي. دغو شيانو او تصوراتو ته که

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

نوي نومونه ورکړل سي او نوي اصطلاحات ورته وټاکل سي، نو دا څه بده خبره نه ده، بلکي زه به دا و وايم چي يو ضروري خبره ده او زمونږ ځينو مشرانو تر يوه حده دغه کار په کاميابۍ سره کړی هم دی. هغو د ضرورت له مخي ځيني ټکي جوړ کړي دي او دغه ټکي اوس زمونږ د ژبي برخه ګرځېدلي ده. کومه خبره چي د تشويش وړ ده، هغه دا ده چي دغه کار ته اوس هر کس و ناکس ملا ترلي ده. دغه خلک نه يوازي دا چي له پردو ژبو څخه راغلي ټکي له پښتو باسي، بلکي د پښتو په خپلو ټکو پسي يې هم لرګی را اخيستی دی. تر دې حده چي "مين" غوندي ښائسته او د پښتو خپل ټکی يې هم جلا وطنه کړی دی او د هغه پر ځای د "مينه وال" غوندي بې ډوله او مصنوعي ټکی کاروي. د حېراني خبره دا ده چي دغه ډول مصنوعي ټکي د ځينو پوه ليکونکو په ليکنو کي هم ليدل کېږي. که دا سلسله دغسي روانه وه نو هغه ورځ لري نه ده چي "وړی" به په "لوړه وال"، تړی" په "تنده وال"، "لوستونکی" په "لوست وال" او خدای خبر چي کوم کوم ټکي به په کوم کوم "وال" بدل سي خو ښاغلی جهاني له دغسي خلکو څخه نه دی. هغه اصيل خيالات او احساسات په اصيله پښتو کي وړاندي کړي دي، زه هيله لرم چي د ادب او شعر مينان به يې قدر وکړي. (۹)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

اکبر کرګر

رازونه او نیازونه

یوه ورځ دلندن یوه پوهنتون ته په اورګاډي کې پر لاره وم. دمعمول په توګه چې سړی ستړی وي نو ددرندو اوثقیلو شیانو لوستل خوند نه ورکوي، البته بېه اوربشتینی شعر دلوستلو لپاره ډېر ښه وي، د لوستونکي پام غلطوي اود هغه ستړیا ته سکون ورکوي. ما هم د جهاني صاحب راز ونیاز له ځانه سره رااخیستی او لوست مې. لومړی مې د غزلو په لوستلو پیل وکړ، یو دوه غزلې چې مې ولوستلې نو د پښتو ټولنې کتابتون را یاد شو چې د روهي صیب دفتر ته مخامخ په دویم منزل کې و. زه محصل وم او کله نا کله به هلته ورتللم، هلته ناست وم، د کابل مجلې په کلکسیونونو کې مې یو څه پلټل چې جهاني صیب راغی او له هغه مې څه پوښتنې پیل کړې، هغه هم راته ځواب ووایه.

د راز و نیاز غزلو په لوستلو سره مې دا خاطره هم په ذهن کې تاویده ، چې یو شیک پوش، ښکلی زلمی او په قوي استدلال سره خبرې کوونکی او په مرکزي مساله ګرېدونکی دی. د یو شعر یا غزلو له لوستلو وروسته مې پام غلط شو ، ستونی مې راډک شو- وایي چې دلندو ختو لرې اوبه په کار وي-زما یې هم سترګې ډکې کړې-بیا مې ټولګي ته پام شو چې اوس خو به یوه ښکلې اودنګه ښوونکې په ټولګي کې ولاړه وي ورځم به-نوزه خو د ژړا کورس نه لولم، بلکې یو بل څه ته ورځم له ځانه سره مې پریکړه وکړه چې را ځه نن خو شعر هم مه لوله او د اندیښنو او غمونو پنډوکي دې په ولو سپک وګرځوه.

له ځانه سره سوچ واخیستم چې اوس نو د خیر او شر مالک ته څه ووایم؟ زما دې ته پام شو چې ای د شر مالکه چې شر دې پیدا کاوه نو د خیر څه اړتیا وه؟ او چې خیر دي پیدا کاوه نو دې شر ته، دې جنګونو ته، دې مرګونو ته، دې مساپریو اوبې وطنۍ ته څه اړتیاوه؟ اوچې دا ټول دې وکړه نو مساپر خان دي ولې د هیواد د شنه اسمان له لیدلو ، د سمسورو دبرو او د بنډارونو له حجرو بې برخې کاوه، هلته چې چنارونه دنګ دي، د چنار وروستئ ترکه د شامت له غره سره سیالي کوي او دخپانده او توفاني سیند شنې او رنې اوبه یې له دنګه سره لاندې د ویالې په خیر په ارام اوسکون کې بریښې

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

خو ای د خیر او شر مالکه ! ستا د پیرزوینو خو کمي نشته ، د عمر پیرزو دې لنډه خو د هیلو اوارمانونو پیرزو دي اوږده ده. دا تناسب خو به دي د شعر له پاره هم په پام کې نیولی وای او چې داسي و نه شول نو زموږ د شعر رنګیني خو اوس زموږ خپل کار دی چې څومره کولای شو له دې بې تناسبیو نه تابلو جوړه کړو او هغې ته د خوند ، رنګ ، بوی او خمار ورکړو.

خو په دا دومره ارته دنیا کې، په دا دومره پراخه اسمان کې، په دا دومره سمندرونو او ځنګلونو کې او په دا دومره پراخو ورشوګانو کې دي ده او دده یارانو ته دومره لنډ او تنګ عمر ورکړ چې لا یې پزه هم نه ده سمه پاکه کړې، لا یې د لمر سترګې ته مخامخ هم نه دي کتلي اولا یې د ښکلا په یوه شیبه هم سترګي نه دي ورګنډلي، لا د شګو په مزله کې چې پښې یبلي رهی دي ، شا ته هم نه دي کتلي چې تا پرې ژیړی مازدیګری کړ :

زه لا وینې نه وم لـه خوبـه چې ژیړی مازدیګری شو

په همدې چرتونو کې مې دژوند تنابونه شمبرل چې بیا مې ځان ته پام شو ، زړه مې طاقت و نه کړ ، راز و نیاز مې بیا راواړاوه ۰ د کتاب د شعرونو په لوستلو سره د عقل او فکر له سمندره راووتم او د عواطفو پر غونډۍ کښېناستم او بیا د احساس په وزرو سپور شوم ، له عاطفې مې هم خبر نه شوم چې څه شوه ، خو د جهاني صیب ددې شعر سره غبرګه روانه وه چې وایي:

هره شپه دي غلا کومه له لحده تصویرونه
ته مي خوب زه دي معنی یم تعبیرونه دي ژوندي وي
نه فریاد مي څوک خبر کړي نه زګیروی مي چاته یوسم
پټ په زړه کي په غوغا یم پر هارونه دي ژوندي وي

کله ناکله دغه او دا ډول نور شعرونه چې د شهباز په څېر زما د ذهن رباب ترنګوي او زما درون، البته مړ او نهیلي باطن ته شور رابخښي لولم، شعر لولم او باید تاسو ته اعتراف وکړم چې څومره مې دا ډول ښه شعر خوښېږي ۰ دومره مې د خوسا ، نمجن او وراسته شعر نه بد هم راځي، نو ځکه د راز و نیاز د شاعر یو احسان پر موږ دادی چې موږ ته ښه شعر را اوروي، زموږ په عواطفو ، احساساتو ، خیال او تصور باندې د (مایک مولن) او (جنرال حمید ګل) په څېر حکومت نه کوي، بلکې د یوه ځواک او یو معنوي لښکر په څېر زموږ د حواسو قلمرو اشغالوي اوبیا موږ ته مرګ ، غمیزه ، ساندې، زګیروي ، فریادونه اوژړاوي را ښیي. موږ ته هغه مستي اورنګینې وراوي رابښیي چې څو ځلمي او پیغلې خندا ته خولې جوړوي، خو د توغندیو ښکار

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

کېږي، دی مور ته وایي وګوره هد پرې څومره پلنې شوې ۰ د کورونو دروازې څرنګه په کلکو لغتو ماتېږي، د ماشومانود غوښو بوټی څرنګه د کوترو په څېر الوزي او اوس زمور د دېرو په اوچتو ونو کې ننبلي او هلته پرې کارغان تاوېږي، همدی دی چې د پښتون ولس په غوږ کې دا شپېلۍ پوه کوي:

پښتنو ببړۍ ډوببړي:

بیا شملې شولې زندۍ د شملې ورو
بیا د پیغلو په لمنو کې لمبې دي
بیا ولاړ دی ببرنوا په سانډو ژاړي
د فلک خونخواري سترګې ورته سرې دي
پښتنو بېړۍ ډوبېږي ږغ مې اورئ؟
ږغ مې اورئ پښتنو بېړۍ ډوببړي

په بانډو کې یې شرنګې د زولنو دی
بې اسرې ولس ته خپل وطن زندان دی
په خپل کلي کې یې کانې پر سر اوري
نابللی بیګانه یې د کور خان دی
پښتنو بېړۍ ډوبېږي ږغ مې اورئ؟
ږغ مې اورئ پښتنو ببړۍ ډوببړي

پراسمان موشپې لنګېږي تیارې زېږي
زمور له کوره دلمرکډې دي بارېږي
په کونړ کې دزخمي څپو زګېروی دی
په هلمند کې جنازې دي چې بهېږي

هر شپه نوی ماتم راځي په ساندو
هره ورځ په لحدونو کې تېرېږي

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

ترحساب شوي ځوانيمرګي جنډي تبري
لا زړګی د فلک سوړنه دی خرونبړي

جهاني په دې ډول ازادو شعرونو کې دهیواد د ولس تراژیدي د خپل فردیت یا د لیکوال دهستوونکي ځانګړنې له کړکیو ګوري او د هغې تابلو کاږي، د شعر یوه برخه :

کلونه کېږي چې دژوند پردې اغزنه لاره
د رباتونو له تنهاکو سره شپې تېروم
زه لیونی خونه یم
لکه سرسام رهي یم
په شپو په ورځو
په تیارو په سرو غرمو کې ځمه
د لمر د کلي پر لور
ما اورېدلي دي د نور د چینې ټولي کیسې
ما اوریدلي دي نکلونه د ملوک او بدرې
د شاپیریو د ښار
د جادوګرو د وطن افسانې
پر سختو تړو د کلو مزلونه
وایي چې څوک د نور چینې ته ورځي
چې څوک د لمرو اشیانې ته ورځي
چې د قدرت و کرشمې ته ورځي
د شاپیریو د بدریو نندارې ته ورځي
نو به د وسپنې څپلې جوړوي
ټینګي به زغرې پخوانۍ جوړوي
ځي به د لمر تر کلي
ځي به د نور تر وطن
هلته چې څوک نوم د شپې نه پېژني
چې خلک رنګ د تیارې نه پېژني

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

چې د شیطان وسوسې نه پېژني
وینې باروت او جګړې نه پېژني
نجونې یې ټولې لکه ښکلي بدرې
ټولې د نور د ګلو جوړې ګډې

د پوشکین د مشهور تعریف له مخې د تراژیدۍ هدف د انسانانو د سرنوشت په نوم د دې حکایت کوي چې سره له دې چې په تراژیدۍ کې دافرادو د ژوند لـه لارې د ژوندانه شخړې را سپړل کېږي خو دا د انسانانو سرنوشت دی چې د فرد د سرنوشت له لارې بیانېږي یا په بل عبارت د فرد خلاق وس او نوښت او یا خلاقیت ټولنیز- فرهنګي سمندر ته لوړې.

همدارنګه تراژیکي شخړې نه شي کولای د ناوړه شرایطو سره د سازش او لـه سرښندنې پرته حل شي، په دې سبب ده چې انسان نه شي کولای د خپل اصالت د ساتلو په ترڅ کې د خپلې لارې په شرایطو بری ومومي او د دې توان نه لري له داسي شرایطو سره له مبارزې لاس واخلي.

زه لکه منصور ستا په نـامـه پـر ځـان مین سومه
سل ځله سنګسار لـره درغلی وم تـا نـه لیـدم
اوس مي پر مزار باندې د شمعې اوښکې بلې کړه
ستا پـه لیونو کـي چـې ښـاغلی وم تا نـه لیدم

د جهاني صیب په شعر کې فردي غمیزه او ټولنیزه غمیزه په یوه ګرداوي کې سره یو ځای کېږي او د هیلو او امیدونو سر ښندونکی ډوبوي. د جهاني د شعرونو په دې ډول یعني په تراژیک هغه کې د شاعر فردیت د هغه د نهیلیو او خفګانونو سره ټولنیزو وسایلو ته لاره کوي او هلته د خپل هیواد د خیري ګربوان له انسان سره راز ونیاز کوي.

ماتم تـه مي راغلي دي وعـدې د دیدنـونو
داتوري شپې به چاته سپینومه چې ته نه یې

یا داچې:

په کـي مـي خـرک د ارمانونـو دبېړې لټوم
هم پر ساحل هم پر توپان باندې غزل ولیکم

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

***

ستا په نوم دي د کوڅې کانۍ رااوري
ښه دی ښه دی چې په بده ورځ دي یاد یم

***

په دا ماتو وزرونو به درځمه
لا تر څو به زندانۍ د غم آباد یم

یا داچې:

ما پرېږده په ټولې د لیونو کې به درځمه
په شرنګ دلیونتوب کې مي دځان خوبونه وینم
شیبه د لیونتوب مي کله ځوانه سي په زړه کې
د سیوري په ګودر کې د پیزوان خوبونه وینم
یو زړه د جهاني یې دی لیدلی د غم سانډو
په اوښکو شپه بیده کړم د ګریوان خوبونه وینم

یا داچې:

لکه برېښنا هسي د ژوند پر مزار وځلېده
معلومه نه سوه چې پر کومه خوا روانه سوله
د جهانۍ زړګیه کله به ورځو ورپسې
چې دامید شمع مو کوچ له شبستانه سوله

زه به خپلې خبرې راټولې کړم، په دې مانا چې د راز و نیاز په غزلیزه برخه کې عاطفه سم حکومت کوي. د عاطفې د حاکمیت په قلمرو کې له بوږنوونکي احساس او د خیال او تصور او ایماژ پرته نور سرتېري نشته او نه هم په رباتونو کې د کوم واسکټ والا د شتون تراهه شته. دا داسي امن او خوندي قلمرو دی چې انسان له خپله ځانه سره یو کوي او یا په بل عبارت د انسان د فزیکي اومعنوي موجودیتونو واټن صفر کوي، هغه حساس لوستونکي تامل ته را بولي، فکر کولو تېر وخت ته، اوس ته او د راتلونکي په اړوند هغه ته دا اند ښنه مجسموي چې ژوند څومره لنډ اوتنګ، نری او باریک دی. مورږلا د ژوندانه جام پر سر نه و اړولی چې ژیړی مازدیګر شو، څه یاران مو د تورو خاورو میلمانه شول اومورږورته په لاره کې یو، خو د جام پورته کولو اوستوني

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

ته د ورورلو شيبه خومره خوندوره ، خومره رنګينه او خومره له کرشمو ډکه وه چې اوس همدا مهال په پناه کېدو ده، نو د راز و نياز شاعر مورږ ته د همدې شېبې داستان وايي. (۱۰)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

اکبر کرګر

د جهاني د بغاوت په جهان کې یو درنګ

حمید بابا وایی:

سر زما سرکوزي نه منې د تاج
ګنه تاج زما و سر ته دی محتاج
تاج و تخت چې ګدایان شړي له دره
بادشاهانو څخه اوسي لا علاج
زه یې خرد ډېرانه ګنم په حال کې
دا چې ناست دی بې پروا په تخت و راج

(۱)

د سر خبرې:

د لومړي ځل لپاره مې په پنځوسمو کلونو کې عبدالباري جهاني په یوه علمي سیمینار کې ولید. هغه مهال په پوهنتون کې په زده کړه بوخت وم. سیمینار د کابل پوهنتون د کتابتون د سیمینارونو په تالار کې جوړ شوی و. هلته د جهاني له څېړې سره اشنا شوم. هغه د ((اسیایي استبداد)) په باب مقاله لوستله. ((اسیایي استبداد او اسیایي تولیدي ډول)) د هغه د مقالې نوم و او بیا چې کلونه تېر شول په راډیو کې مې کار کاوه

خبر شوم چې جهاني د تلویزیون مرستیال ټاکل شوی دی، زه یې دفتر ته د مبارکۍ لپاره ورغلم، ځان مې ور وپېژانده او تر روغبړ وروسته یوه شېبه کښېناستلو، خو لږه شېبه په سکوت کې تېره شوه. زه ژر راپاخېدم او بیرته خپل دفتر ته ولاړم. یو ازي دوه ورځې وروسته خبر شوم چې جهاني

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

دنده پربښوده او پاکستان ته ولاړ، له هغه ځایه امریکا او بیا مې د هغه اواز او د هغه شعر او ادبي پروګرامونه د کلونو په لړ کې کله ناکله له امریکا غږ نه اورېدل.

خو له هغه سره د اشنا کېدو لومړی شپېه، د هغه د ((شپږوه تولید اسیایي او استبداد اسیایي)) مقاله د استبداد مفهوم، د افغانستان تاریخ، فولکلور او پښتني روایات د هغه په شعر کې یو له بله سره غوټه شوي ومېندل.

نو په دې ډول کله چې جهاني تاریخ او تاریخي څېړنو ته ځي نو ((استبداد)) څېړي او کله چې لږه شپېه په دې چوکاټ کې تنګېږي، نو بیا د شعر په وزرو الوزي پرواز کوي او له اسمان څخه لاندې نړۍ ته ګوري. په نړۍ کې د افغانستان په دښتو غرونو او سیندونو سترګې ګنډي او بیا په کندهار او د هغه په تاریخي عظمت تمرکز کوي. هلته خواره واره ولسونه ګوري، د هغوی معرکې او جګړې ګوري. کله په کې ((کرمی او فتح خان)) له ((رابیا ګلي)) او نورو بړېښو ځوانانو سره په هل او تکل کې ویني او کله هم د ((خشکیار او شاترینې)) د مینې کیسه کوي. کله هم د ګرګین پر ټټر د هوتکو د ګوزارونو انځور کاږي. کله هم په کې د لوی احمدشاه بابا د تورې او غورځنګ داستان وایي. سرود او حماسه تري جوړوي او کله هم په میوند کې د ملالي له ټپې نه سندرې جوړوي او دغه سندره داسي په تاریخي روایاتو کې رانغاړي چې بیا تر بنه تعویذ جوړوي او هر پښتانه ته یې په غاړه کې اچوي چې د دبوانو او پیریانو په وړاندې ورته سپر وي.

(۲)

جهاني او د هغه غزلیزه لاره:

یوه ورځ مې د یوه ملګري سره د جهاني پر شعر خبرې کولې. د جهاني د شعرونو درې څلور ټولګو پاڼې کله ناکله اړوم راااړوم. ملګري پر دې ټینګار کاوه چې جهاني د غزل شاعر دی، خو زما رایه دا وه او اوس هم دا ده چې د جهاني د نورو شعرونو حجم د غزل په نسبت لږ نه دی، خو دا جوته ده

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

چې په غزل کې جهاني نه خو د میرزا خان انصاري او نه خو د حمزه پر پل تللی دی. په غزل کې د جهاني نړۍ جلا ده او نوي خبرې لري چې باید پرې وګړېږو.

غزل

په ژوند مي نصیب نه سوې جنازې ته دي درځم
د یار د وصل خیاله هدیرې ته دي درځم

یوه تشه وعده یې د ځوانۍ په بیه غواړم
سوالګر نه یم اسمانه چې کاسې ته دي درځم

منم چې تر منزله یې سکروټي دي کرلي
دا لار په ما ودانه ده کوڅې ته دي درځم

یوه لحظه دي مخ له رقیبانو پټومه
لمبې خاموشه نه سې تماشې ته دي درځم

دا ستا د مینې اور دی چې محفل رنګینومه
پانوس رنګه بلبړم بدرګې ته دي درځم

اختیار یې له اقرار سره جوړه را څخه یوړ
یونذر د خلیل یمه چې ړې ته دي درځم

سنګسار مي رسوا نه کړې میخانې د خلوتونو
یو شور لا جوړومه غرغرې ته دي درځم

د هوښ پرلارو نه دی جهاني منزل د وصل
جنونه ځان تیار که زولنې ته دي درځم

د جهاني صیب هغه شعرونه چې له افغانستان څخه بهر ویل شوي، په ډاګه او څرګنده توګه د مهاجرت او له وطن څخه د جلاوالي له یأس او حرمان څخه ډک دي او له بې ریښې توب څخه

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

تبښته په کې ځلېږي. هغه د غزل په شعري فورم کې هم له ډېر لیریک او عاشقانه مضمون څخه کله ناکله بهر کېږي او د خپل احساس په پل حماسي هغه خپلوي.

هغه په زغرده او په رسا اواز له اجل سره پنجه ورکوي او د خپل رواني پردیوالي د جبران لپاره دا دعا کوي:

یومي سوال ځواب د قبر په پښتو کړه

بل لحد پر کندهار در څخه غواړم

په غزل کې داسې مفاهیم لکه: ((جنازه ، هدیره ، سوالګر نه یم اسمانه، سکروټې دي کرلي، لمبې خاموشه نه سي، اختیار یې له اقرار سره جوړه راځخه یوړ، یو نذر د خلیل، سنګسار مي رسوا نه کړې، غرغرې او جنونه ځان تیار که زولنې ته دي درځم)).

او یا په دې را وروسته غزل کې چې پوره نوی والی لري او یو ډول شاعرانه بغاوت په کې ځای شوی دی، داسې مفاهیم او عبارات لکه: ((پیاله نسکورول او نه تشول، نصیب بدلول، له تقدیر سره شخړه، د زندان نړول، ازلي لېونتوب، ګرېوان څیرول، د سر سودا منل خو د سر تیټول نه غوښتل، سجدې ته نه جوړه ککړې، د تندي ماتول، یاغي چې فریاد نه کوي، اسمان کنول، د غره په ژبه غوښتل، جنون پارول، پرهار شوړول او دا اسطوره وي بیت چې وایي:

چې هر محراب ته ځمه ستا جلوه په کښې بلېږي

د یار د تصویر خاله هېرومه خو دي نه

جهاني له ډېرو کلونو وروسته د طالبانو د حاکمیت په دوران کې کندهار ته ځي، هلته د طالبانو په موجودیت کې هر څه پردي وینې، دی لکه د نورو لیک لوست کسانو په څېر نه چې یوازي د طالبانو پښتو ویلو ته خوشحاله شي، بلکې له پېښې سخت متاثره شو او د بغاوت ولولې یې بیا په تن او روان کې غزونې وکړې:

چې زما د لېونو چیغو ځواب ورسره نسته

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

يا زه يم بدل سوی يا دا غرونه بېګانه دي

خمار مي نه ماتېږي شرابونه بېګانه دي

ساقي راته اشنا دی، خو جامونه بېګانه دي

او داسي نور...

په دې ډول غزلي فورم کې شاعر نه يوازي دا چې يوه خپلواکه لاره خپلوي، بلکې يو خوشال خاني روح په کې غزونې کوي او يا د نازکخياله حميد بابا دا شعر را تداعي کوي چې وايی:

سر زما سرکوزي نه مني د تاج

ګڼه تاج زما وسر ته دی محتاج

بل مثال:

پيالې نسکورم دي تشومه خودي نه
نصيبه بدلوم دي قبلومه خودي نه
تقديره زولنې دي د جانان ترکوڅې ورمه
زندانه نړوم دي تېرومه خودي نه
ازل مي لېونتوب دی له نامه سره کړی
ګربوانه څيروم دي ټولومه خودي نه
د سر سودا منمه خوچي سر ټيټول غواړي
قاصده ستنوم دي ورلېږمه خودي نه
خالق مي ککری، سجدې ته نه ده پيدا کړې
تنديه ماتوم دي لګومه خودي نه
ياغي يم د فرياد لپاره نه يمه راغلی
اسمانه کنوم دي ژړومه خودي نه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

د غره پر ژبه غواړم د شيريني د نوم ذکر
جنونه په ما روم دي ويدومه خو دي نه
زخمونه د حبيب دي د طبيب کوڅې ته نه ځم
پرهار ه شو ړوم دي رغومه خو دي نه
چې هر محراب ته ځمه ستا جلوه پکې بلپرې
د يار د تصوير خالله هپرومه خو دي نه
چې شمپرد جهاني د گناهونو باندي کپرې
زاهده ړندوم دي خپلومه خو دي نه
(۳)

بيا هم له وطن څخه د ليري والي ستونزه:

له بلې خوا د دې شعرونو د راسپړنې لپاره يو بل شان نزول (شرح نزول) د کتاب له اهدايه جملو څخه ميندلی شو: د کتاب په لومړي مخ کې يې کښلي دي.

((اهدا: د پايکوبونو او سرکوبونو د زخمي نغمو دا ناسازه مجموعه زما ښکلي کندهار ته چې زما معشوق دی، چې زما مسجد دی، چې زما کور دی، چې زما گور دی، اهدا کوم)).

همدارنگه شاعر د خپل تحت الشعور په مرسته غواړي ځان له خپل هيواد او کلي کور څخه په پرديوالي کې وژغوري او د دغه پرديوالي سره مبارزه وکړي. د هغه شعر د دغه پردي جهان په وړاندي يو سرغړاوی دی او د هغه پر ضد توغ او جنډه پورته کوي.

ما خو دا نه ويل شينکی اسمانه
چې به د اور له پاسه اور راځي
زما د غيرت شمله به کښته گوري
زما هديرې ته به پېغور راځي
اسمانه ما خو دا سي نه غوښتله

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

چې د ښارونو جنازې به ژاړم
چې مې په کلیو کې بلا لنګه سي
چې د ځوانیو هدیرې وژاړم
اسمانه ما خو داسي نه ویله
چې د کابل ګربوان ته اورتوی که
زما په جونګړه کې بلا وکړه
زما په ستوني کې ښامار لوی که

چې مې په کلیو کې بلا لنګه سي
چې د ځوانیو هدیرې وژاړم
اسمانه ما خو داسي نه ویله
چې د کابل ګربوان ته اورتوی که
زما په جونګړه کې بلا وکړه
زما په ستوني کې ښامار لوی که

شاعر د هیواد تراژیدي د خپل ارمان او هیلو سره مخامخ کوي او له دې تناقض او له دې شخړې یوه بورښوونکې غمجنه نغمه جوړوي او د شعر په بڼه یې مورږ ته وایی.

واقعیت خو دا دی چې جهاني په خپل شعر کې هماغه پښتني صداقت او رښتینوالې لري. سره له دې چې په کلونو کلونو هغه له خپل ټاټوبي لیرې پاتې شوی، خو د هغه د شخصیت اصلي خښتې په پښتني ماحول کې د همدغه چاپېریال په فرهنګ او روایاتو کې اېښودل شوی دی. ځکه خو هغه په لاشعوري توګه د خپل درون او باطن سره صادق دی.

خو کله چې هغه د شعر دنیا ته راځي یو ډول اشراقي حالت پرې لاسبری کېږی او د دې لپاره چې د موجود او بدل ماحول په وړاندې عکس العمل وښیي، نو شعر وایی.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

د نوموړي هغه شعرونه چې په بهر کې يې ويلي او کښلي دي په ربستيني توګه د ناخوالو په وړاندې پيامبرانه اواز او د خاپوړو د کوڅې او مالت سره ناپايه مينه په کې ځای شوې ده. دغه دوه متضاد حالتونه شاعر ته موقع ورکوي چې کله ناکله د هغه په شعر کې په شعريت او انځورګرۍ باندې د هغه پيغام غالب شي او په ډاګه يې ووايي:

بيا يې په محفل کې نن له پامه څخه لوبدلي يو
ګوره د ساقي تر نظر څنګه ورغلي يو
هره شپېه مورږ ته زنداني خوبونه مه راوړه
شرنګ د زولنو ته له کنعان څخه راغلي يو
نن دي عبرتونه له هوښيارو سره وخاندي
مورږ د لېونيو په اتن ورکښ بوتلي يو
پل چې مود پله پر سرايږدي رقيبه پښه نيسه
مورږ چې له ازل څخه راغلي يو نباغلي يو
مه راځه ساحله چې مورږ چېرې دا ستا سکون
مورږ يې سمندر ته د توپان په شپه لېږلي يو
هره ورځ د ستورو په حساب لمبې په خوله کې وړو
مورږ له خپلې ژبې لکه شمعې سوځېدلي يو
مورږ خوبې اختياره د نعمت پر خوان ورپوتو
ګوره چې سخي کور به لا څو ورځې منلي يو
پرېږده جهاني له دې وزره د پرواز تمه
غشي د نصيب چې پر شهپر باندې ويشتلي يو

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

خو له دې خبرو سره سره:

په غزل کې جهاني هم د خوشحال او غني په څېر له زاهد او ملا او کاذب متقي سره چې د شاعر د ازاد پرواز په وړاندې خنډ دی، د شاعر د خیال او انځورونو کښلو په وړاندې د شاعر فکر او اند ښنه ګډوډوي، درېږي او له هغه سره چمبړ کېږي. کله ناکله داسي هم پېښېږي چې ټول شعرونه یو شان نه وي، بلکې نااندولي رامنځته کېږي او دا طبیعي خبره ده چې د یوه سړي څلور پنځه زامن ټول یو ډول نه وي. له بله پلوه غزل کله هم د خپل معیاري اندازې اوړد ېږي. ان له اوو او لسو بیتونو اوړي او اوړد ېږي. په لاندې غزل کې د موضوع وحدت او د یوې مسالې تعقیب لږ څه درونډ ښکاري او یا په بل عبارت وروستي درې څلور بنده په کې بې اندوله کېږي.

غزل

اسمانه بیا لکه چې نوي افساني جوړوي
چې سر پر سرمي پرهارونه پر سینې جوړوي
که دي مجنون د تورو زلفو رابللی نه یم
وایه حلقه پر حلقه چاته زولنې جوړوي
خونې منګول دي شاهدي د فیصلې ورکوي
د غمازانو په خوله ولي بهانې جوړوي
شیخه اخر به سې رسوا د میفروش پورونه
ترڅو به پټي په خلوت کي میخانې جوړوي
درڅه ورکي دي ساقي زما د ازل فیصلې
چې د اغیار د پاره ډکې پیمانې جوړوي
اوښکې یې ستا له بې فریاده سوځېدلو نه دي
پتنګه ولي په لمبو کي اشیانې جوړوي
له هر قدمه سره ښخ دي فریادي عرضونه
جنونه څولا په دې لار کي هدیرې جوړوي

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

د جهاني رنځوري شپې د ختمېدلو نه دي
طبيبه ولي رقيبانو ته پلمي جوړوي

د جهاني په غزلو کې داسې نمونې او مثالونه ډېر زيات دي چې يوه پارچه او کوټلې او مظبوطه اند ښښنه انتقالوي. د فورم له مخې لوستونکی نه پرېږدي چې د شعر له لوستلو مخه واړوي او د هغه په وړاندې بې پری او بې پروا پاتې شي.

پوښتنه پيدا کېږي چې ولې جهاني په شاعرانه دنيا کې له زاهد سره لاس وگرېوان دی؟ خبره څرگنده ده. د جهاني زاهد متصوف او رندانه زاهد نه دی چې خپل ټول ژوند د عشق په لار کې داو کړي، بلکې د شاعر مطلوب زاهد هغه متظاهره د تقوی دعوېدار خو په اصل کې بې تقوی د دوزخ او جنت ټيکه دار خو په اصل کې دوزخي د خير او شر محتسب خو د شر او فساد سرچينه زاهد دی، نو ځکه خو شاعر په خپل شاعرانه سفر کې د عقل او منطق هتکړی ماتوي او د دغه دروغجن او فريب کاره پر ضد راپاڅېږي، غرغره قبلوي او پنجره ماتوي.

دا چې جهاني اعلاموي چې د جهاني:

د جهاني محفل ته مه راوړه اغزني کيسې

مور لېونيو په اورونو کې لمبې ماتې کړې

شاعر د خپل نسل او د خپل ولس د نماينده په توگه اواز پورته کوي. د ناخوالو، بدمرغيو، جفاگانو، ظلمونو او تېريو په وړاندې لکه چې د ژوندانه بهير وښوده او همداسې وشول. په داسې ډول غزلو او شعر کې د ولس او د ولس اراده په يوه زړه او يو جسم کې تجلی کوي، راټولېږي او د هغوی د ارزوگانو او هيلو پېغمبر شاعر شوی او د هغه په ژبه د ټولو د ټټر او زړه اواز را پورته شوی دی.((شاعر ويونکی او ناقل راوي دی. د انسان شعر د انسان د نبوت د شعور محصول دی.

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

الیوت وایی: شاعر یو کاتالیزور دی. یونګ هم ویلي دي چې نه شعر د شاعر له لاري ویل کېږي او نه د هغه په وسیله، یعني هر نه شعر وجود لري، خو یو داسي څوک راځي او هغه بیانوي. د ازل استاد وایی: ووایه (اقرا) د انسان نبوت هم توضیح ته احتیاج نه لري او ډېر ښکلی هم دی، خو د هغه اجزاء هماهنګي او ترکیب څه مانا لري ؟(۱) طلا درمس دویم ټوک.

د شعر د هماهنګۍ درې برخې له وزن قافیې او تصویر څخه عبارت دي چې په هغه کې په وزن او قافیه کې په کلي توګه هر ډول موسیقي ځایېږي. هر ډول تصاویر په کې ځایېږي او معاني هم په کې ځایېږي. شعر هغه مهال کامل دی چې د دغه اجزاوو تر منځ هماهنګي موجوده وي.

غزل

زاهده تا مي د تقوا په نوم نشې ماتي کړې
ما دي د حورو د خوبونو سلسلې ماتي کړې
ته د دوزخ له وهمه غلی کړی شپه ژړېدې
ما د کوثر په مستو هیلو کې پیالې ماتي کړې
ته یې له قهره له خلوته راوتلای نه سې
ما د کرم په تمه زر ځله توبې ماتي کړې
تا خیرو شر ته د حساب هتکړی واخستلې
ما د جنون په نوم د عقل زولنې ماتي کړې
ته په سجده کې لرزېدلې د حساب له وېرې
ما بې حسابه دروازې د میخانې ماتي کړې
څوک یې د مینې له زندانه غرغرې ته ووزي
چا یې د قهر له هیبته پنجرې ماتي کړې
چا د یوې جلوې په مینه ځوانۍ نذر کړلې (۲)
چا په تصویر کې له نقاش سره وعدې ماتي کړې
د جهاني محفل ته مه راوړه اغزنې کیسې

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

مورِ لبونيو په اورونو کې لمبې ماتې کړې
(۴)

په وينا کې د شاعر ژبه:

د جهاني په شعر کې د ژوند پديدې، روحاني او اسماني شيان اخلاقي بڼه غوره کوي. پرته له دې چې غير طبيعي او يا ډېر خيالاتي شوی وي د طبعيت او ژبې ادبي کېدل د شعر په قلمرو او د ژبې او طبيعت د هستۍ شاعرانه تجربې معنوي او روحاني کوي، ټولې بشري ناخوالي چې د سرکښو غريزې غوښتنو او تمايلاتو څخه راټوکېږي. په کراره سره نرمېږي، لطافت او معنويت پيدا کوي. پرته له دې چې د ژبې په پنجره کې بندي او له خوند او لذت نه بې برخې شي. هغه رنځ او کړاو چې ژبه او طبعيت يې ګالي تر دې خوند پورې نور هم صيقل کېږي چې د تن او روح تر وحدته پورې ورسېږي. خپله حق په همدې نړۍ کې تر لاسه کوي او د بلې دنيا په لټه کې نه پاتې کېږي. د جهاني په شعر کې د تن او روح طبيعت او اخلاقو په دا ډول وحدت او يووالي کې ژبه روان او تن تعلی پيدا کوي. هغه رنځ او کړاو چې په داسې ډول لطيف او معنوي شوی وي په نتيجه کې په يوه خوندور غم بدلېږي چې هغه ته د شعر په ژبه کې د عشق غم وايي، خو هغه څه چې غريزي خام او حيواني جنبه لري يا ځانګړنه لري او حيواني وي د عشق په ملکوتو کې خپله خدايي مينه تر لاسه کوي. اسماني کېږي او روحاني او نوراني کيږي. ژبه په دې لړ کې د شعر له موزونيت او موسيقيت نه خوند اخلي. هغه جسماني لذت چې له خامو او قهرجنو غرايزو څخه راولاړېږي او د اخلاقو په نوم او د اخلاقو په لار کې بايد سرکوب او وځپل شي، نو رنځ يې د ځان په بيه اخيستل کېږي. په داسې ډول شعر کې تن له روح او روح له تن څخه خوند اخلي او قانوني جواز پيدا کوي. په شعر او ادب کې شراب او نښه او رندانه نظر بازي ژبې او ادب ته لار پيدا کوي چې د وچو او زاهدانه اخلاقو حريم مات کړي او د زهد او زهد پلورونکي په ډيره ملنډې ووهي. پرته له دې چې بې بندوباري او هرزه ګۍ رامنځ ته شي، نو خپل قلمرو او ساحې ته د هر ډول لغاتو او ګرنو ته د ننوتلو لاره نه ورکوي، نه د عوامو ولاړه او ناسينګار شوې (هرزه) ژبه او نه د شيخ او ملا وچه او بې مانا متحجرې ژبې ته د مداخلې اجازه ورکوي، نو يوازې د شعر او هنر په وسيله يو واري بيا له راجلا شوي طبعيت څخه ببرته هغه ته ورستنېږو. په شرقي فرهنګ کې د شيخ، زاهد، مې،

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

میخانه، تقدیر، سرنوشت، تقوی، توبه او نور داسې مفاهیم دي چې زمونږ په کلاسیکي پښتو شاعرۍ کې ډېر زیات تکرار شوي دي.

په دوه لورو کې زیات: په یوه لوري کې صوفیانه، عرفاني او لاهوتي بیان له پاره کارول شوی دی، خو له بلې خوا زاهد، شیخ او داسې نور چې هر کله د ازادانه خیال او تفکر او د انسان د ازادۍ په وړاندې د یو دېوال او خنډ د سمبول په توګه وو او د وچو او جامدو او متحجرو قوانینو واعظان او چلوونکي وو، نو د هغو په وړاندې د شاعر قیام او پاڅون په واقعیت کې د وخت د موجوده حاکم او ایستا حالت په وړاندې قیام و.

په دویم لوري (استقامت) کې د دغه مفاهیمو کارونه او د استعمال تر زیاته حده په غزل کې شوی دی. په غزل کې صوفیانه مضمون بیان شوی دی او هم د رمز او سمبول په توګه د ناخوالو، بدمرغیو، استبداد، ظلم او سپکاوي پر ضد کارول شوی دی. جهاني دغه رمزونه او سمبولونه د هغه وراسته دېوال له پاره د هغه وراسته او نړېدلي او شړېدلي نظام له پاره کاروي.

د یوه لیکوال په قول: په واقعیت کې زاهد د هستۍ په نظام کې دومره ارزښت نه لري. دا ځکه چې شاعر په دې ډول د الوهیت ډېره عالي جلوه او ښکلا څرګنده کړي او یا د هغه له پاره هیندارې ده. سره له دې چې وایی د اطاعت او عبادت په وسیله به د ګناه او ثواب د احتساب له لارې مراد ته رسېږي، خو دا حساب وکتاب دي هغه چا ته مبارک وي چې د حساب او کتاب خاوندان وي او د خپلې ګټې او تاوان په باب فکر کوي)). (۳) عرفان ورندي ص ۲۸۰

ریا یعني دوه مخې نفاق اچول او د زاهدانه پردې شاته د خپلو غوښتنو او هوسونو پټول. زاهد باید په زرګونو باطني غوښتنې د نورو له سترګو پټې وساتي او ځان د ملایکې په څېر په هره ((نفساني)) غوښتنه بریالی وښیی، خو شاعر د دې وس او جرئت او شهامت لري چې د خپل هوس او غوښتنې په ډاګه ووایی.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

په دې ډول مورږ د جهاني رښتينوالـه وينو. جهاني په خپل قول کې صادق او رښتونی دی، لکه په مينه کې رښتونی، لکه په وينا کې رښتونی او لکه په هر څه کې، نو ځکه خو دوه مخي او منافقت غندې او د هغه د ليدلو زغم نه لري.

غزل

دا ډبرکاړه کاته به دي ايمان لره بلا سي
زاهده هسي نه چي خلوتونو ته دي شا سي

پرون دي له محرابه پنبې پر بله خوا کړې سوې
بېرېږم دې کوڅه کې دي لمونځونه نيمه خوا سي

نيمگړي اشاري دي شيخه سر به سره ساتو
جنون مي ياغي نه کي کنه چيغي به رسوا سي

سکون دی که توپان دی عقل نه وينې په سترگو
منزل يې معجزه ده چي مجنون پکښې ليلا سي

مستي ده لېونتوب دی صراحي راسره څرخي
معذوريم که له لاسه مي پياله نيمه خطا سي

بېگاه مي سوځېدو ته غلی غلی ژړېدلې
لمبه خاموشه نه کې چې هستي به مي تالا سي

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

گرېوانه لا يې غواړې د سوالګرو اوښکو لپې
د سترګو په کچکول کې مې د تمې ځای پیدا سي

منظور سو جهاني د لېونیو په ټولې کې
نصیبه له زندانه به دي نن پورته غوغا سي

۲

جهاني او نظمونه:

یوه ورځ یوه سپین ږیري لیکوال او څېړونکي جهاني صیب د نظم شاعر وباله. هغه په دې خبره زه په فکر کې واچولم. وروسته مې داسې وانګیرله چې لکه نوموړي جناب شاعر او لیکوال د جهاني غزل او ازاد شعرونه نه دي لیدلي چې یوازې ناظم یې بولي، نو زما په نظر دا د هغه د کار یوه برخه ده.

که لږ څه ځیر شو له خوشحاله نه وروسته په افغانستان کې په پښتو شعر کې په څلوېښتمو کلونو او له هغه پس حماسي روح ډېر زیات ځای نیسي. د غه روحیه له دوه لارو پښتو شعري ادب ته لاره پیدا کوي. یوه د پښتني فرهنګ او ټولنیز ژوند په تېره د غني پښتني فولکلور لکه لنډیو او نارو او نورو شکلونو او له بله پلوه د معاصر خوځنده او متحرک ژوند انه یون او حرکت څخه. د دې کار سرلاری په عمده توګه لایق دی او د لایق اغیز په پښتو شعر کې د هیچا له پامه لیرې نه دی. زما د خبرې مانا دا ده چې له څلوېښتمو کلونو راوروسته په پښتو شعر کې حماسي نظم او د شعر نور فورمونه پیاوړي شول. جهاني صیب د دغه کلونو د غورځو پرزو شاهد دی او تر اوسه پورې د همدغه فکري بهیر اغیزې له ځانه سره لري.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

پښتو ژبه یو بل فکتور دی چې په شعر او په هنر کې صیقل کېږي. دا ښکارنده په واقعیت کې زیات ظرفیتونه لري او هرڅومره چې په دې لړ کې پنځونې او هستونې کېږي د ژبې لمن ورته پراخېږي. له بلې خوا کله چې په پښتو شعر خبرې کوو، نو اړه ده چې د یوې مسالې یادونه وکړو:

انسان د دې له پاره چې په حیا او عزت کې را څرګند شي، نو لباس اغوندي او ډېر ښه ځان پټوي او سینګار وي، خو ژبه هم داسې واخله. ژبه کله چې ښکلې شي او په ښو او غوره کلماتو کې خپل مطلب راونغاړي، نو هغه شعر شي. په واقعیت کې انسان چې کله له طبعیت نه را جلا کېږي او د طبعیت په وړاندې دریځ نیسي، نو خبرتیا پیدا کوي او له طبیعت څخه د انسان را جلا کېدل د دې جوګه دی چې انسان اخلاق لري، نور د طبیعت په څېر خشن او قهر جن نه وي. دغه اخلاق چې کله له طبعیت نه جلا کېږي او بېرته د طبیعت په وړاندې ځای نیسي، نو په خبرتیا او اګاهي بدلېږي، او دوړ او ناوړ افکارو په توګه له بهر نه په بشري ژوند باندې خپل حکم او فرمان چلوي.

((د هنر جریان هم له هغه ځایه پیل کېږي چې کله اخلاق او طبیعت سره یو وي. هغه طبیعت چې د خپلو اخلاقو سره داسې نغښتلی او ګډ وي چې د هغه موجودیت له اخلاقو پرته نه شي تصور کېدلای، نو هغه ټول قید او بند او نظم چې اخلاق یې د طبیعت په اوږو ږدي، ترېنه خوند اخلي. په هنر کې همدغه د لذت احساس موجود دی. په موسیقۍ کې اوازونه له دروني نظم او هماهنګۍ نه خوند اخلي او په شعر کې ژبه او کلمات دغه دنده ترسره کوي. په شعر او موسیقۍ کې اوازونه او کلمات نظم پیدا کوي، خو داسې بند او زنځیر نشته چې له بهر نه یې په نظم کې را وړي، بلکې له دننه څخه په هغه کې یووالی او هماهنګي راپیدا کېږي. دلته نظم د روني اوارګانیک دی)). (۴) شعر واندیشه۰ داریوش اشوري۰ ۲۷ مخ

له بلې خوا د ټولنیزو او سیاسي پېښو تراغبز لاندې زیاترو هغو کسانو چې له ټولنیزو بدلونونو څخه یې نور انتظارات لرل له یو ډول هیجان او سردرګمۍ سره مخامخ شول. زړونه یې ساړه شول چې له هغو سره اوس هغه ډول رومبني هیجانات نشته او نه یې ایجادولای شي. دا ځکه چې فتح یا ماتې د ببلابېلو قشرونو او طبقاتو د خلکو له پاره په یو وزن او یو شان وجود لري. فتح حماسه زېږوي ماتې فاجعه. ټولنیزه حماسه او فاجعه د احساس د اوج ګیرۍ سبب کېږي چې (paroxysm

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

) هم ورته وايي. د احساس اوج ګيرۍ د هنري تخليق لازمه ده او له هغه پرته نه شو کولای د نبو کارونو انتظار ولرو.

((که د شعر سطح د تخيل، ژبې د پيچلوالي او فکري پيچلوالي چې اظهار کوي لوړه وي، نو د خواصو په شعر بدلېږي. خاصه پسند يا عامه پسندوالی د يو شعر بل مطلب دی چې د شعر د تولنيزوالي سره اړه نه لري بايد دغه مقولات سره جلا شي کنه، نو تحليل بې نتيجې وي، نو له دې کبله د ازادو او د قافيې او وزن څخه د ازادو شعرونو ايجاديدل يو طبيعي امر دی په معاصرو ادبياتو کې والت ويتمن په امريکا کې د دې ډول پيل کوونکی دی او وروسته بيا نور شاعران لکه پابلو نرودا په چيلي کې اوژان پرس په فرانسه کې ډېر زيات مشهور دي.

خو د وزن او قافيې د قيد له مينځه تلل د شاعرانه تخيل په اهميت او د شاعر د فکري ژورواليي باندې زياتونه کوي او که د انګېرلو قدرت او فکري ژورواليي نه وي، نو هغه وينا خپل رنګ بايلي او په يوه معمولي نثري ټوټه بدلېږي)). (۵) کسرايي

داسمه ده چې موزون او مقفی شعرونه په ډېره ښه توګه په حافظه کې ځای نيسي او د ازادو شعرونو حافظه کې پاتې کېدل لږ ترسره کېږي، خو دا کوم هنري ملاک نه دی. دا نقد کېدای شي په خپل ذات کې د يو حقيقت حکايت وکړي، خو نه شي کولای چې د ازاد شعر د پيدايښت په لار کې منطقي خنډ شي. په ياد کې ساتل د هنريت ملاک نه دی، خو د جهاني په شعر کې مورد ځانګړنه وينو چې هغه د عوامو په ژبه د تخيل اوچته مانۍ جوړولای شي او داسي يو شعري فورم کې يې رانغاړي چې هم ډېر ساده او عامه فهمه وي او هم شعريت لري، يوازي ساده وينا نه ده.

ځينې کسان په مشخص ډول د جهاني د شعري ژبې په برخه کې دا هم وايي چې جهاني تر زياته حده په شعر کې د پښتو ژبې د کندهار لهجه کاروي او يا د دغه لهجې تر زيات اغېزلاندې دی، زما په نظر دا دومره خبره نه ده. خبره په ښکلا کې ده او د جهاني شعر او هنر خپله لازمه ښکلا لري، نو که د لهجې خبره را پورته کېږي دا په پښتو ادبياتو کې د رنګينۍ له پاره بله زياتونه ده. له بلې خوا که د جهاني په شعر کې تصوير د تأمل او دقت وړ دی او يا په شعر کې د تصوير او د تصوير په ژبه او کلماتو نړۍ هستول يو څه تت بربښي، نو دا په ډاګه ده چې د جهاني شعر پياوړې موسيقي

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

لري. موسيقي او موسيقيت او اهنګ او ترنم د جهاني د شعر او شاعرۍ زبردسته ځانګړنه ده. د هغه په شعر کې کلیمات د رباب په نغمه کې روح پوه کوي او هغه په شور او مستۍ راولي، یو مثال:

ورکه مینه

د ژوندون وحشي موجونو — له اشنا مینې بېلکړی
د زمان یاغي بادونو — بل جهان ته یم راوړی
رایاد ږوي مې جونګړه — رایاد ږوي مې خیالونه
هسي لیري راته ښکار — لکه ورک ستړي خوبونه
نه د چا پر بېدو شونډو — څه مرموزه نغمه ناڅي
نه د چا له پټو سترګو — د هوس ترانې پاڅي
نه د چا پر سپینو لېچو — توري څونې راخپرې دي
نه د مړو کتو یادونو — سپینې کړي د چا شپې دي
نه د چا پر دنګه غاړه — لونګین په ورو ورو زانګي
نه مستي د مستو پېغلو — ماتې کړي دي ګلځانګې
نه هغه د سوما بوتې — نه هغه د غرو لمنې
نه اوښه نه یې هې دی — نه کبړدی دی چیرې یلنی

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

نه شپلي نه يې باډا سکي
نه ځپې پکښې مستبرې

نه خوشال له زوره ږغ کړه
په ښکاره چې خوله يې راکړه

نه له بختې فريادي دی
چې ملګرو ورته شاکړه

نه حميد په شنه زړګي کي
خيال د شونډو دی ساتلی

نه فراق د نو خطانو
کړی شپه دی ژړولی

نه محفل شته د رندانو
نه قيامت د پايکوبونو

نه د شيخ په لاس عصا ده
نه فرياد له سرکوبونو

نه څه زيری د فردوس دی
نه هوس د کوثرونو

نه څه ويره د ګناه سته
نه وحشت له دوزخونو

نه جنون په خروښ راغلی
نه هوښياره بدمستي سته

نه د عقل ليونتوب دی
نه د بنګو هوښياري سته

دلته اور د ژوندون نسته
د سارې جهنم کور دی

دلته هر څه ايري کېږي
د حيات په نامه ګور دی

دلته هر څه سودا کېږي
دلته هر څه بازاري دي

دلته وينې بېګانه دي
دلته مينې ظاهري دي

زما د جګو غرو سندري
څوک يې نه سي اوربدلای

زما زيرې پښتو ژبه
دلته نه سي ګربدلای

زه داستان د بربادیو
زما کيسې په وينو سرې دي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

نه د چا د لارې مل يم نه د چا مخ ته بلبرم
زما هغه جنت پردی سو چې مې حوری ورستايلې
زما هغه کورگی تباه سو چې کيسې به مې کولې
ها نسيم لمبه لمبه سو چې يې وينې وښولې
هغه جام له زهرو ډک سو چې مستی يې پاڅولې
زما وروستي بڅری مړه سول زما نه مه غواړئ اورونه
زما گونگی احساس مړ سوی زما نه مه غواړئ شعرونه

(۵

د جهاني په شعر کې خيال، تصوير او عاطفه:

د جهاني په زياترو شعرونو کې ان په ازادو نظمونو کې د تصويرونو او انځورونو په تناسب شور او احساس ډېر پياوړی دی. شاعر تخيل او انځور کښنې ته اړه نه احساس کوي، بلکې نبغ په نبغه او په څرگنده او بربنډه توگه د خير و شر جگړه بيانوي. ((د تخيل قدرت يعني هغه بشپړ شور او هيجان چې په کار لوېږي چې هغه احساسونه او شيان او ببلابېل تجربيات او په وختونو او زمانو پورې اړوند په يوه خاصه لحظه کې سره راټولېږي او يا يو له بل سره انطباق پيدا کوي او په يوه داسې ناپايه شېبه او محدود زمان کې يو پراخه ساحه انځور وي. د تخييل قدرت يوازې هغه سرکښ او له مرکز څخه د تېښتې او فرار او تيت پرک وس نه دی، بلکې د مخالفو حالاتو د تلفيق له پاره داسې قدرت دی او د طبيعيت په باب د انسان د ببلابېلو انگېرنو څخه عبارت دی. تخيل په سيده توگه له حافظې راولاړېږي. کله هم په زماني تداوم کې په حافظه کې خوندي ساتي او کله هم هرڅه غورځوي چې د حافظې ځېنې برخې له مينځه يوسي او د تصويرونو په وسيله هغه يو د بل په خواکې کېږدي او يوه فکري او عاطفي کړۍ ايجاد کړي. (۲) طلا درمس ۸۴۷مخ

تصوير په نوم شعر:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

سړه د ژمي شپه ده زه ستا له یادونو سره

لکه ماشوم په وړانګو لوبي کوم

ستا د تصویر مخي ته ودرېږم

او دا یوه لحظه دي خپله کمه

هلته سینه کي غولېدلی زړګی وخوځېږي

او پردې مینې ته ټوپونه وهي

تصویر ژوندی سي سترګي ورپوي

پر شونډو بیا ګرځي زاړه قولونه

بیا د سبا د لمر ختو په تمه

شپه تر سهاره شمعي ولګېږي

سترګې سوځي

خو یو ناڅاپه د تصویر له سترګو

د ژوند او مینې رڼا وتښتي

قولونه مړه سي

زه او تصویر پاته سو

او زړه هم نه وهي زاړه ټوپونه

دواړه لاسونه لېونې لاسونه

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

بې ارادې د تصویر خواته ځغلي

تصویر څېرې او ژمنې سکروټې

لمبه لمبه کې د کلو خیالونه

لایې لمبه په سترګو وینمه خاموشه نه ده

لا د تصویر بې نوره سترګې زما پر لور کړې دي

چې په سینه کې مې د زړه په تل کي

ستا له تصویره سره مینه نوې اور بلوي

او په رګونو مي بخرې ګډ سي

نور دي تصویر ته هم کتلای نه سم

یوه لحظه دي خپلولای نه سم

او دا د ژوند سره ملګري لمبې

دا په رګونو کې ژوندۍ بخرې

دا د تیارو دا د رڼا ملګري

ستا د خیالونو له محله سره

په تصویرونو روښاري نه کوي

پورتنۍ ازاد شعر چې د انځور کښنې په زړه پورې ببلګه ده. د چا خبره د خوب او بیداری ترمنځ د یو حالت شاعرانه تصویر دی چې لوستونکي ته پېښه په مخ کېږدي. حادثه له خیال نه هستېږي. ذهن عینیت ایجادوي او په تدریج سره لوستونکي داسي حالت ته راولي چې ګویا له یوې واقعې پېښې سره مخامخ دی. حادثه سره له دې چې ټوله د راوي په ذهن او خیال کې غځېږي، خو شاعر د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

لوستونکي پر وړاندې د يو ډول مصنوعي خوب د غالبولو نه کار اخلي او لوستونکی او اوربدونکی له ځانه سره مل کوي، بلکې په حادثه کې ورته ګډون ورکوي او بالاخره کيسه پای ته ورنږدې کيږي. د جهاني دا ډول شعرونه په ډيرو ساده کليماتو او تصاويرو کې سينګار شوي دي خپل وزن يې هم د نويو معاصرو ادبياتو او هم د پښتو ژبې د قدرت په برکت ساتلی دی.

(۲)

جهاني په پښتو کلاسيک او معاصر شعر کې د يوه منځګړي په توګه:

د جهاني پايکوب د نوييمو کلونو ټولګه ده. په دې ټولګه کې زمونږ د ټولنې د بحران او بېرحمانه وژنو پېښو انعکاس کړی دی. دا د يوه ولس د پايمالولو کلونه دي. دې پېښو په سيده او صيقل شوي توګه د جهاني په شعر کې خپل ياد خوندي کړی دی. په دې کې يوه رواني مساله ده. شاعر سره له دې چې په خپلو سترګو دا پېښې نه وينې، خو په خپل هېواد کې دومره زيات د ذهن حضور لري چې دا پېښې ذره ذره په خپل ذهن کې ساتي او د شعر په ژبه يې منعکسوي.

د مورچل ځوانه شعر د يوه توارد کيسه ده چې عين مضمون څو شاعرانو لکه صديق کاوون توفاني، اسحاق ننګيال او خپله عبدالباري جهاني تکرار کړی دی.

جهاني د ننګيال د يوه شعر په ځواب کې هم يو شعر يا اوږده قصيده لري چې مطلع او دوه اخيري بيتونه يې را نقلوو.

زما له خولې ورکه پيغام شينکي اسمان ته
چې به ختمه پردی مېنه کربلا سي
نور به نه راځي پر مورږ ياغي موجونه
توپاني به د رقيب د بېړۍ خوا سي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

یا په پای کې وایی:

ماته ولي راکوې د مرګي زیري
ماته ولي رالېږې زخمي نظمونه
په ما ولي اوروې دا سوی کوکي
له ما ولي تښتوې اغزن خوبونه

دا غزل یې بله بنه نمونه کېدای شي:

کلونه کېږي له دې بنارہ کیسو کوچ کړی دی
د آدم خان له شهبازونو درخو کوچ کړی دی
په هغه دښت کي د مجنون غرغرې وچي سولې
د لېونیو له مزلونو اغزو کوچ کړی دی
نه په محفل کي بلبل دل نه سوځېدل یاد پرې
د پتنګانو له مذهبه لمبو کوچ کړی دی
څنګه به ستون سي له خزانه تورې دلی بلبل
چې له چمنه د ګېډیو ورېمو کوچ کړی دی
اوس یې شرنګی د نیمو شپو سندري نه تخنوي
له سپینو لپچو سرو لاسونو بنګړو کوچ کړی دی
د زلېخا مینه د چا لمنې نه توروي
اوس له خوبونو د یوسف قافلو کوچ کړی دی
د تور جادو افسون وهلي دي د غرو لمنې
نن د شپېلۍ له منترونو نغمو کوچ کړی دی
جهاني څوک به پرلنډیو غزلونه لیکي
چې له ګودر څخه د پېغلونارو کوچ کړی دی

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

(۷)

اسطوره او شاعر:

لوستونکی کله هم د جهاني په شعر کې ځای ځای د بشریت ژورو او تل ته داخلېږي او یا په بل عبارت سره شاعر د بشریت د ژورو تمایلاتو او ځانګړنو هم بې پروا او بې پرې نه دی پاتې شوی. په معاصرو ادبیاتو په تېره لویدیځو ادبیاتو د نقد او څېړنې په برخه کې د معاصرو علومو یعنې بشر پوهنې، اروا پوهنې، فلسفې او اسطوره پېژندنې څخه مرسته ترلاسه کوي. اسطوره پېژندنه او د اساطیرو راسپړنه چې په معاصره اروا پوهنه کې ډېر عمده ځای لري نن ورځ په هنر او هنرې پدیدو کې د راسپړنې له پاره تر کار اخېستل کېږي. جهاني هم کله چې د بشریت بنیادي کرکتر ته یې پام شوی، نو اسطوروي شعر یې کښلی دی.

انسان د اسطورو له لارې انساني فرهنګ د ایجاد پړاو ته داخلېږي. په دې پړاو کې انسان غواړي نړۍ او طبعیت په یو ډول لارو چارو ایل کړي. بیا د یو ډول ارباب النوعیت له درېځه غواړي طبیعي شیان او پدیدې تجرید کړي چې په دې ډول اسطوري مینځ ته راځي. د خدایت او خدا پرستۍ مفکوره او بیا د وحدانیت په ایدیا سره د ځمکې پر مخ د روح تاریخ او د معنا تاریخ پیل کېږي. د اسطورې په پیل سره انسان د خیر و شر او سپنتا وناسپنتا روا او ناروا په اخلاقي او حقوقي مانا سره رامنځ ته کېږي او حیواني ژوند انساني او ټولنیز هغه ته داخلېږي او فرهنګ رامنځ ته کېږي.

د خلقت په اسطوره کې چې په یهودیت او مسیحیت کې راغلي او په قران پاک کې هم په لږ بدلون سره یادونه شوې یو سرنوشت جوړوونکې برخه لري چې وایی: خدای ادم یا لومړنی انسان د یو تکلیف او یو انتخاب سره مخامخ کړ. هغه ته وویل شول چې د پوهې او د معرفت د ونې مېوه ونه خوري، خو ادم د خپلې جوړې یا حوا په وسوسې او د شیطان په نفوذ سره له دې امر نه سرغړاوی کوي او د پوهاوي د ونې مېوه خوري. سترګې یې ښېرته کیږي. د هغه درونې سترګې ښېرته کېږي او کله چې ځان ته ګوري چې برېنډ دی، نو شرمېږي، دا چې د غه برېنډ ذات د شرم او ګناه سره مخامخ کېږي، نو له همدغه ټکي د انسان تاریخ پیل کېږي. انسان په خپله ستونزه او ګناه باندې خبرېږي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

او گناه يعني له تکليف نه سرغړونه يا د شرع له حکم نه چې خدای فرمايلي دي سرغړونه ده. په بل عبارت دا د انسان د داسي اخلاقي موجود په توګه چې په ښو او بدو خبر دی د تاريخ پيل دی.

دا چې انسان په لومړي وار د خدای له امره سرغړونه کوي او خدای پرې منت کوي او په دغه لومړی ګناه سره له جنت نه رابهر کېږي او دا چې ادم ځمکې ته راځي، نو هغه سوله چې په ازل کې په پورتني عالم او کښتني عالم کې برقراره وه خپل ځای د نېکۍ او بدۍ جګړې ته پرېږدي او د ادم د زامنو يا زوزاد د ژوند کولو د ماجرا تاريخ پيل کېږي. (۸) عرفان ورندي در شعر حافظ **۵۱** مخ

زمونږ په پښتو معاصر شعر کې دا او دا ډول نورې اسطورې په پوره عمق او ژورو الي سره منعکسې کېږي. زمونږ معاصر پښتو شعر دغه اسطوره د بيا ځلي شاعرانه پالش او سينګار له لارې انساني پيغام په ډېره ښه توګه وړاندې کړی دی چې جهاني هم يو له دغو سرلارو څخه دی.

ابليس وخندل
خالق دا ښکلې دا رنګينه ځمکه
د هسکو غرونو د لعلونو له سيندونو سره
انسان ته وبخښله
او په سينه کې يې ورکښېښوو له خپله مينه
خو ده په زړه کې د شيطان په لمسه
د سرو او سپينو او د خاورو مينه وروزله
د همدې مينې په خاطر يې د ورور وينې توی کړې
د فرشتو له سترګو اوښکې راغلې
او شيطان ومسېده
د همدې مينې په خاطر يې ولسونه ايل کړل
د يوه لوی سپه سالار په نوم پوځونه جوړ سول
مځکې يې لاندې کړلې
جونګړې ونړېدې
د سرو او سپينو خزانې جوړې سوې
سپه سالار له خپله ښاره کلا وګرځول

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

او د بل ښار د خزانو په تمه وخوځېدئ
توري راووتلې
چې په وينو سولې
سرونه ورغېدل
کلي لمبه لمبه سول ښار او کوڅو اور واخيستئ
سپه سالار ښځي له ښاره څخه ليري يوړې
او په تاوده يې کړل د سود او د سودا کونجونه
کتار کتار ځوانان يې ودرول
د ټولو زړونه رپېدل سترګې يې هيښې پاته
او يو ګړی راوروسته
د لوی پېښوا په حکم
لکه برګونه د خزان سرونه ورژېدل
فرشتو وژړل شيطان له خوښۍ ونڅېدئ
پېړۍ پېړۍ د جنګ لمبو ښارونه وسوځول
د بې خبرو د ناپوهو خلکو
د بريتورو د غښتلو اتلانو
د زمرو په وينو
د غرو لمنې د ښارونو کوڅې ورنګېدې
او يوه شيبه څه کرغېړنې شيطاني وسوسې
د کوم ظالم سپه سالار وزړه ته لار پيدا کړه
فوج يې را وباله لښکرې يې را جمع کړلې
او د دښمن د ستر معبد خواته يې مخه کړله
د فرشتو زړونه بيا ورپېدل
او پر شيطان د خوشالیه جامې تنګې سولې
سپه سالار له خونې فوجه سره
په لارکې کلي درمندونه لوی ښارونه چور کړل
هر څه يې وسوځول
د غرو لمنې بيا په وينو سرې سوې

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

دښتونه ورنګېدل
هد پرې ډکي سولې
له ښاره پورته سوې د ښځو ماشومانو چيغې
او د پوځونو له هيبته ځمکه سره تبې سوه
سپه سالار لکه خوني ځناور
سترګې يې سرې وې غړومبېدې له قهره
ايستلې توره د معبد پر لوري وخوځيدئ
او هلته پرې سول پر سجدو باندې پراته سرونه
يو ګړی وروسته معبد ونړېدئ
د خدای په مينه لمبې وخرخېدې
د ليرې ليرې هېوادونو د بچو سينو کې
د انتقام بڅرې وځلېدل
د هر يوه په زړه کې
د تل له پاره د غضب اورونو ځاله وکړه
په اسمانو کې د ملکو ساندې پورته سولې
او د ابليس له کوره راغلل د قا قا ږغونه

وروستۍ خبرې:

۱- اوس چې کله خپلې خبرې را ټولوو، نو دې ټکو ته رسېږو چې جهاني د وېښتابه د پړاو شاعر دی. داسې چې که له يوې خوا د سليمان لايق، استاد ښنوا، خان عبدالغني خان او نورو سره محشور وو، نو له بلې خوا د ځوانو شاعرانو سره هم بې اړيکو نه و. سره له دې چې د جهاني په شعرونو کې د پښتو کلاسيک ادب خپل موجوديت او حضور په ښه توګه ساتي او د کلاسيک فورم په پل تللی دی، خو د نوي زمان او نوي دوران اغېزې د شعر نوي ډولونه بې قافيې، ازاد او نورو شعري ډولونو نمونې هم کمې نه دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

۲- جهاني د لويديځ ادب سره په ځانګړې توګه د شعري ادب سره اشنا او لوستونکي او ژباړن دی دا یو بل غنیمت کار دی چې که له یوې خوا جهاني د کلاسیک پښتو ادب او نوی پښتو شعري ادب مینځ لاری دی نو د لویدیځ او پښتو ادب ترمنځ هم دغه دنده ترسره کوي.

۳- روایت او داستاني نظم هم د جهاني د شعر بله ځانګړنه ده او په دې لړکې خو تر دې حده ښکلا پنځونه کوي چې د پښتو کیسو او افسانو (نکلونو) نارو فورم هم د اوږدو نظمونو تکرار بند په توګه راوړي او په طبیعي توګه یې راوړي. د جهاني په شعر کې ادم خان بیا راژوندی کېږي، د درخو مینه بیا غځونې کوي، کرمی د خپلو شپېتو برېښو سره بیا یرغل کوي، دلی او شهی بیا د مینې داستان تکراروي، لنډه دا چې جهاني په خپل هنر کې نوې پښتنې دنیا یا پښتون جهان هست کړی دی چې هم ښکلی او هم نوی دی او هنر هم د طبیعت بیا زېږون او هستونه او پنځونې پرته بل څه نه شي کېدای.

۴- د جهاني په شعر کې د هېواد غمیزه یوې داسې تابلو ته پاتې کېږي چې شاعر یې په خپله کاږي، خو له کښلو وروسته ورته ګوري، بیا یې ذره ذره څاري او چې په کوم ځای کې رنګ کم وي، نو د خپل زړه شریانونو ته ګوتې وروړي، خپلې ګوتې په وینو سرې کوي او هڅه کوي چې د تابلو تناسب پرې برابر کړي.

ما دغه څېړنه له لندن څخه بهر د پایکوب او ((د سباوون په تمه)) پر بنیاد لیکلې وه، خو له نېکه مرغه کله چې زما ګران دوست امین باوري ولیده، هغه راته د راز و نیاز ټولګې یادونه وکړه. ما هم ترې د خپل عادت له مخې یرغمل ونیوله. په دې ټولګه کې جهاني یو ډول دی، د پخوا په څېر مست نه برېښي. دا مالومه ده چې پر هغه باندې د خپل شخصي یوازېتوب پېښې څومره ژور اغېز کړی دی. د نوموړي دا حالت نېغ په نېغه د هغه په شعر کې جوتېږي.
د جهاني د شعر په اړوند ما خپلې پوهېدنې او نتېجې لا د مخه جوړې کړې وې، خو په دې ټولګه کې له یوې سریزې سره مخامخ شوم چې په خپله د شاعر له خوا کښل شوې وه. د هغې په لوستلو سره زما وېره نوره هم د صحت او سقم په باب ورکه شوه او په دې اړه شوم چې زه د شاعر د شعر په اړوند ډېر لږې وتلې نه یم نوموړی لیکي:
((زما په عقیده شعر د شاعر د احساساتو موزون او منظوم بیان دی. هر څو نه چې کلام موزون او ښایسته وي په هغه اندازه یې شعریت زیات وي. حتی تر منظومیت لا په شعر کې موزونیت لازم او

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

حتمي دی. ځکه کېدای سي يو کلام منظوم نه وي، مګر پرځای او ښايسته کلمات چې د شعر د ناوي سينګار دی داسي په کې اوډل سوي وي چې تر هر ډول منظوم کلام يې خوند او تاثير زيات وي)). (۹) رازونياز، ۹ مخ

د شاعر تبصره بيخې سمه او پرځای ده، خو دا بايد زياته شي چې د موزونيت سره بايد شعر روح او سا هم ولري، په هغه کې بايد عاطفه او احساس هم غځوني وکړي او شعر که د يوې پېښې په توګه ومنو، نو په واقعيت کې دا د يوې بلې دنيا جوړول دي. په دې نوې دنيا کې د عيني او واقعي دنيا مسايل د شعر په ژبه بيانېږي. د شعر ژبه سره له دې چې د کلماتو ژبه ده، خو دا داسي کلمات دي چې کله واوډل شي، نو پخپله غورځنګ او حرکت ايجادوي.

((يوازې ساده او ښايسته شعرونه دي چې د واقعيتونو نه سمه ترجماني کولای شي او يوازې دغه نظمونه دي چې د ژبې او ادب له تاريخ سره يو ځای ژوند کوي او کله کله خو د خلکو په کلتور او ژوند ته دومره ننوزي چې فولکلوريک رنګ واخلي.)) (۱۰) سريزه، رازو نياز - ۱۰ مخ

جهاني صيب په خپله سريزه کې د نظم خبره هم رااخېستې ده. دې کې شک نشته چې د هغه د هنر يوه لويه برخه نظم هم دی او ځينې داستانونه يې په نظم اړولي دي. دا ستر کار دی، خو که دلته پر نظم خبرې پيل کړو، نو خبره به اوږده شي، ځکه په دې برخه کې موږ يوازې پر شعر خبرې کوو نه پر نظم.

نومورې په يوه برخه کې د ښايست او يا ښکلا يو بحث راپورته کوي او وايي: (موږ معمولا ښايستو شعرونو ته ښه شعرونه وايو. پر دې خبرې ټول شاعران، نقادان او ټول هغه کسان اتفاق لري چې د شعر له لوستلو او اوربدلو سره مينه لري، خو دا چې څه شی ښايسته دی او پخپله ښايست څه شی دی پر دې باندې ډېر لږ اتفاق موجود دی او حتی ويلای سو چې تقريبا هېڅ اتفاق موجود نه دی). (۱۱) ، ۱۰(مخ رازو نياز

((زه پخپله په شعر کې له بغاوت سره طبيعي مينه لرم، حتی د شعر د پيل کولو په لومړی مرحله کې چې تقريبا تنکی هلک وم او په ژوند کې نه له محتسب او نه له زاهد سره مخامخ سوی وم. د زاهد او محتسب سره په جنګ وم، می او ساقي مې ستايه، په داسې حال کې چې د بل په لاس کې مې هم می ليدلي نه و، تراوسه مې په شعر کې خوښېږي او د غنې خان او کاظم خان سره مې علاقه هم ښايي د هغوی د انساني غرور او سرکښۍ د ستايلو له امله وي. د خپل ژوند په هېڅ پړاو کې مې د قدرت خاوندانو ته شعر نه دی ليکلی. دا افتخار به ترمرګه ساتم او زما د شعر په مقدس حريم کې به بندګانو ته سجدې کول تر مرګه پورې ناروا وي)). (۱۲) ، ۱۲– ۱۳ مخونه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

ما د خپلې لیکنې عنوان لا د مخه کښلی و، خو په دې فکر کې وم چې بدلون ورکړم، خو کله چې مې دا نظر ولیده نو په خپله لږه پوهه یو څه ډاډه شوم او په دې و پوهېدم چې زیاتی مې نه دی کړی. (۱۱)

ماخذونه:

۱- عرفان ورندي در شعر حافظ

۲- طلا درمس

۳- شعر واندیشه

۴- صور و خیال درشعر فارسي

۵- د پښتو ادبیاتو تاریخ روهي

۶- یونګ - خدایان و انسان مدرن انتونیو مورنو

۷- پایکوب

۸- د سباوون په تمه

۹- شپیلۍ

۱۰- مرغ امین کسرایي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

استاد حبیب الله رفیع

د استاد حبیب الله رفیع یادښت

شعر الهام، د زړه غږ او د وجدان پیغام دی، خو دا شعر له ژوند نه رنګ اخلي او د چاپېریال او ټولنې ازانګه پکښې اورو. د شاعر نظر دقیق او تېز وي، ظاهر پسند او ظاهر بین نه وي، د ژوند د رنګونو برداشت په بل ډول کوي او د ژوند د پېښو پر یادښت باندې د فن عملیه تر سره کوي چې ناتراشلي او ناتوږلي یې نه را اخلي. شاعر لکه عطار او د شاتو مچۍ له ګلونو نه عطر او عسل جوړوي او یا لکه ماهر طبیب له عادي اوبو نه مقطر اوبه جوړوي.

شعر خدایي داد دی، طبیعي او وهبي دی، کسبي او تعلیمي نه دی، له همدې کبله په هره ژبه کې لومړی شعرونه ویل شوي او بیا هغه ته قوانین او قالبونه ټاکل شوي او د بدایعو، صنایعو او ادبي ښېګڼو لټون یې شوی دی. ډېر کسان شته چې د ردیف، قافیې، عروضو، بحرونو او ادبي فنونو لوی عالمان، څېړونکي، پلټونکي او حتی ټاکونکي دي، خو شاعران نه دي او د شعر لوړینه نه ده پرې شوې، البته توک بندي او د یو څو لفظونو ننبلول دومره درونده کار نه دی، خو داسې څه په شعر نه شمېرل کېږي او د شعر واقعي مقام نه شي تر لاسه کولای، دا هغو مصنوعي غمیو ته ورته دي چې ځلک او بلک ډېر کوي، خو د الماسو بریښ، توان او مټره پکښې نه وي.

شعر په یوه خاص حالت کې د شاعر په ذهن کې غځونې کوي او که شاعر یې هماغه وخت و نه لیکي نو د شعر دا ښکار یې له ذهنه الوزي او بل وخت دا توان ورسره نه وي چې هغه څه بیرته ووایي، نو له دې کبله شعر یو خاص کیفیت دی چې لا تر اوسه یې هم د تعبیر او پېژندنې لپاره الفاظ نشته او تر اوسه هم ادیبان نه دي توانېدلي چې د شعر لپاره یو کوټلی او ټاکلي تعریف او ددې کیفیت لپاره یو بیانوونکی تعبیر پیدا کړي.

شعر د خوند او که د ژوند لپاره؟

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

ددې پوښتنې ځواب د نقادانو او ادبپوهانو تر منځ یو تود بحث دی، خو زه فکر کوم چې شعر تش د خوند لپاره کومه معنا نه لري، شعر په یو نه یو ډول له ژوند سره اړه لري، خصوصاً په پښتو کې له هماغه لومړي پیله شعر له ژوند سره څنګ پر څنګ راغلی او نه یوازې زمونږ او سني شاعران د شعر مضمون ته ارزښت ورکوي، بلکې زمونږ کلاسیکو شاعرانو هم مضمون د شعر اساس او پیکر او بڼکلي الفاظ یې د هغه رخت او زېور بللي دي.

د پښتو نازکخیاله شاعر کاظم خان شیدا چې شعر یې هم بڼکلی مضمون لري او هم بڼکلی بافت او الفاظ، له نن څخه دوه نیم سوه کاله وړاندې دا موضوع داسې روښانوي:

مضمون د شعر لکه پیـــکر وي

رنګین الفاظ یې لکه زېور وي

ورته ضرور دي دا دواړه تـوکي

پیکر که څـــو دلـــربا تـــر وي

تر دې ټولو خبرو وروسته اوس راځم (ورکې مېنې) او د ورکې مېنې د شاعر شعرونو ته. زه دا شاعر له پنځلسو شپاړسو کلونو راهیسې پېژنم او پېژندګلوي مې هم دده د شعر په سر او دده د شعر په اثر ورسره شوې ده، دده شعر زما خوښ و، نو ځکه مې دی هم خوښ و، ده شعرونه لږ ویل خو په دې لږو شعرونو کې به یې خوندونه ډېر وو، ځکه چې ده به هم له موضوع او هم له مضمون سره انصاف کړی و او هم له فن او هنر سره، دده په شعر کې د مضمون او شکل بافت متناسب، سامعه نواز او روحنواز و او له همدې کبله په کم عمر کې د شعر لوړ مقام ته ورسېد او د هیواد د ګوتو په شمېر شاعرانو کې و شمېرل شو.

زه (جهاني) ښیم، عبدالباري جهاني، هغه شاعر چې بڼکلو شعرونو به یې هم مشاعرې او هم مجلې او جریدې بڼکلي کولې. دده پخواني شعرونه له مستۍ او غورځنګونو نه ډک وو او او سني شعرونه یې د پردې سې له سویو ازانګو څخه ډک دي، خو یو څه چې دده په شعر کې یې خپل ثبات او ټینګار ساتلی، هغه په هیڅ حال کې مایوسۍ او قنوطیت ته تن نه ورکول دي، نو ځکه دده د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

شعر پخوانۍ مستي د قهرمانۍ په مستۍ بدله شوې او هغه وخت يې که په لاسونو د خاورينو جامونو ماتولو کيسې کولې، اوس په سوکونو د پولادي ټانکونو ماتولو کيسې کوي، هغه وخت يې د بغاوت د فکر او ذهن زنځيرونه ماتول، اوس يې بغاوت د سره ښکېلاک د ملتونو د ښکېلولو او اېلولو له ځنځيرونو سره په جنګ دی. ما مخکې وويل چې جهاني زمور د هيواد په معاصرو شاعرانو کې د ګوتو په شمېر شاعرانو له ډلې څخه دی، دا شاعرانه مبالغه مه ګڼئ، دا يو حقيقت دی، مور تر ده په عمر کې مشران شاعران لرو، خو تر ده ښه او خواږه شاعران نه دي. د نور چا نومونه نه اخلم، دا زه په خپله هم شاعر يم، هم تر ده مشر يم او هم مې د کميت او شمېر په لحاظ تر ده زيات شعرونه ويلي دي. په دې باب چې له شاعرانه تعالی او تصلف نه تېر شم او د يوه واقعيت بين نقاد او د علم او فن د موازينو په اساس قضاوت وکړم، نو په واز کومي وايم چې زما شعرونه سره له دې چې د پښتو ادب ذخيره او زېرمه ده او د کميت په لحاظ د پښتو ادب په بهير کې اضافه ګڼل کېږي، خو د کيفيت له مخې کوم نوی او فوق العاده زياتوالی نه دی، لکه ما غوندې ډېر نور شاعران هم شته چې په پښتو کې شعرونه وايي خو د (جهاني) له شاعرۍ سره د يوه يوه کس شاعري سيالي کولای شي، نو ځکه بايد په زغرده قضاوت وکړم چې د جهاني شعر په پښتو ادب کې د شکل، محتوا او کيفيت له اړخه يو ښه او په زړه پوري زياتون دی، خو له دې سره سره ده تر اوسه کتاب نه درلود او شعرونه يې په کتابي بڼه نه وو خپاره شوي.

زما سره تل دا هيله وه چې دده د شعرونو مجموعه د چاپ غېږې ته ولوېږي او د هر چا لاس ته ورسېږي. څه موده مخکې ښاغلي (غروال) او بيا ده راته وويل چې زه خپل د شعر کتاب چاپوم، ته څه پرې وليکه! زه دومره خوښ شوم چې له خپل ټول مصروفيت او سرګردانۍ سره سره مې بې اختياره (ښه) ورته وويل او دا دی په دې څو کرښو مې خپله غاړه خلاصه کړه، خو دده د شعر حق مې ادا نه کړای شو.

زه ګران جهاني ته ددې کتاب د خپرېدو مبارکي ورکوم او زمور د سپېڅلي جهاد او ادب مينان يې لوستلو ته رابولم او د لوی خدای (ج) له دربار نه عاجزانه هيله کوم چې ډېر ژر دا (ورکه مېنه) په ګډه وموږ او د ازادۍ پرځای يې د ابادۍ لپاره دی، زه او د هيواد ټول دردېدلي شاعران په مينه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

مینه ترانې ووایو او د خپلې دې سپېځلي مور د خدمت لپاره ګامونه اوچت کړو ، فکرونه ستړي کړو ، لاسونه تنها کې کړو او د هجران ترخې شپې مو په خوارې وصال بدلې کړو.(۱۲)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

پروين ملال

جهاني او د هغه شعري يون

د غه توري سپيني ږيري
دا ببر ببر لاسونه
دا سري سري دا غتي سترګي
له هيبته ډک مخونه
دا له زوره ډکي موټي
د فولادو مړوندونه
د فولادو په سينو کي
غيرتي ډبرين زړونه
دا زيږې زيږې خبري
د زمريو اوازونه
په سرونو کي يې شور دی
په سينو کي توپانونه
دا کږې وږې بګړی به
يوه ورځ سره غونډ ږي
تر يو څو جرګو راوروسته
د توپان په دود خرونښږي
د کلو تږي درې به
بيا په وينو اوبه کښږي
د غليم په بنګلو کي
هلته بل ميوند جوړږي

د جهاني له شعر سره زما اشنايي له دغه حماسي شعر څخه پيل کښږي. ښه مې په ياد دي چې د پښتنو او بلوڅو د پيوستون ورځ وه، راډيو ته غوږ وم او د پښتونستان په خپرونه کې په همدې مناسبت مشاعره کې جهاني صاحب دا شعر ديکلمه کاوه. شعر دومره اغېزمن و ، چې تر ننه پورې

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

چې دري نيمې لسيزې تېرې دي، زما په ذهن کې ژوندی پروت دی او اوس هم هغه شېبې رايادوي. ښايي جهاني به تر دې وړاندې هم شاعري کړې او دا به يې لومړی شعر نه وي، خو يوه خبره روښانه ده چې دغه کلونه د جهاني د شاعرۍ لومړی دوره ټاکي. چې داسې ده، نو راځئ ووايو جهاني هغه شاعر نه دی چې شعر يې له خالپوخو يا خاپوړو څخه پيل کړی وي. هغه شاعر دنيا ته راغلی او د خپلې شاعرۍ په لومړۍ دوره کې دومره ځواکمن دی چې په همدې مشاعره کې د مرحوم استاد روهي، شهيد سېلاب صافي او استاد لايق د ستاينې او ډاډ وړ ګرځي. د همدې حماسي شعر په ژوره کتنه دا هم ويلای شو چې د جهاني شعر د تخيل او تخنيکي لزوماتو له اړخه د لومړنيو شېبو څخه پر مخ شعر دی او تکاملي حرکت يې داسې نه دی چې صعود او نزول يې وارد واره په ذهن ننوزي، تکاملي سير حتماً لري، خو دومره نه چې ډېر بحث ورباندې وشي. له ورکې مېنې څخه تر (راز و نياز) پورې چې هغه کوم يون کړی دی، نو د يوه متعهد او بېباکه ريالېسټ په توګه يې د وخت، ټولنې او انسانيت په وړاندې خپل رسالت سرته رسولی دی. هغه دلته مستانه او بېباکه دی، لکه د خوشحال خان خټک په شان هر څه په ډاګه وايي، نه له غمازه وېره لري او نه له رقيبه؛ هر څه چې اوري او يا يې وينې، په هماغه شېبه کې يې د ذهن کارخانې ته سپاري. د تخيل، مفکورې، عاطفې او احساس تر پروسيجر يې تېروي او خپل ولس ته يې وړاندې کوي.

هو ! هغه يوازې په سمبولونو، کنايو، استعارو او تشبيهاتو په موهبت نه دی نازول شوی، بلکې د دې صنعت خاوند هم دی چې له ماحول سره د هينداري په ډول چلند کوي. د هغه ناطق او غيرناطق انځورونه د کاغذ په پاڼو کې ابدي کوي، د هغه د تخليق اړخونه دومره رښتيني او صميمي دي، چې له غم جانان څخه نيولې تر غم دوران پورې د هر څه حساب ورسره دی. د جهاني شعر ته کتنه په حقيقت کې د افغانستان د څو لسيزو تراژيدويو، حماسو، هجرتونو او د افغان ولس دربدريو ته کتنه ده. زما باور دی چې د ده شعرونه به د افغان ولس په دغه تاريخي پړاو کې هر وخت مطالعه کېږي. لکه وړاندې چې مو وويل د جهاني شعر په تخنيکي لحاظ له لومړيو شېبو څخه پوخ شعر دی. د ده هنري يون مورږ يوازې د ده د شعر په محتوا، بيان او زمان کې احساسولای شو، راځئ چې يو څه وخت په ورکه مېنه کې تم شو.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

(ورکه مینه) د شاعر لومړی چاپي ټولګه ده، په دغه ټولګه کې د شاعر هغه شعرونه چې په ګران افغانستان کې دی او بیا هجرت ته اړ شوی، چاپ دي شوي دي. همدغې لومړی چاپي ټولګې جهاني ته د پښتو شعر د معاصر یون د سرلار دریځ ورکړی دی. ښایي په ورکه مینه کې به داسې شعرونه هم وي، چې یوازې ښه شعر ورته ووایو، خو ځینې شعرونه یې دومره ځواکمن دي، چې د انسان د زړه په دهلیزونو وار له واره ننوزي، پر زړه یې بې تخته پاچاهي کوي او پر حواسو یې د پېریانو څپې راولي. د ورکې مینې د شعر د خم څنۍ پردې سي په څخېدو ده او له وطن څخه د لیرېوالي احساس په کښې د سوزه ډکه شپېلۍ ږغوي. د مستبدو قدرتونو په وړاندې مقاومت، حماسه او بغاوت، لکه د ځنځیرونو د کړیو په شان په کښې جاروتی دی. په ورکه مینه کې مور له داسې ځواکمنو حماسي شعرونو سره مخامخ کېږو، چې د هغه په لوستو مو وار له واره ذهن ته دا پوښتنه راځي چې ایا د دغو زیږو شعرونو خالق به رومانوي ښکلا انځورولای شي، خو بیا چې په دې شعر کې د نازکخیالۍ او شعریت پلې ته ګورو، نو راته ثابتېږي چې هغه د مینې او ښکلا د ویښو هنګامو په لمن کې ژوند ورکوي او د رزم او بزم نغمه ږغوي. د جهاني په دغه ټولګه کې زما په نظر تر نورو ټولګو حماسي په هغه اوج کې دی چې په دغه زماني مقطع کې شاعر ته د حماسي شعرونو د سرلاري دریځ ورکوي، لکه دا نمونې:

وایه شین اسمانه تا کوم بل چېرته لیدلی دی
داسې ارادې چې توپانونه خپلولای سي
داسې ولسونه چې سېلونه ایلولای سي
داسې کلک سوکونه چې ټانکونه اوبولای سي.

یا دا:

څرنګه هلمنده زمور د چیغو زور دي ولیدئ
وینې دې څپې سوې، سارې څاڅکي دي اورونه سول

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

مستي دي سوې غاړې د کلونو له خمار څخه

ختم دې خوبونه سول، سرکښه دي موجونه سول.

یا دا:

زما کندهاره د زمرو وطنه

زما د سرکښو پښتنو وطنه

څونه یاغي یې، صدقه دې سمه

د نافرمانو جنګیالو وطنه.

یا دا:

هسکه پامیره د غرونو میره
بیا دي پرتې دي واوري پر ږیره
بیا دې لمن ده له کیسو ډکه
د چا له فتحې، د چا له ویره
لا دې لړزېږي له قهره موتې
لا دې سینه کې زلزلې پاڅي
لا دې مستېږي جنګ ته رګونه
لا دي پر ګارو سپلونه ناڅي

له ورکې مېنې څخه چې تر پایکوبه راسو، نو داسې احساسوو، چې د رزم د تود سنګر څنې د تغزل په لاره کې د راز و نیاز د سوز او ګداز خوا ته یو څه نژدې کېږو، د مقاومت او حماسې انګازې په دې غونډ کې هم شته او له شوره نه دي لوېدلي، خو د مینې او مستۍ، بېلتون او وصال، سوز او ساز نغمې، د ادب روحنوازۍ سره په کښې سندرې بولي. هغه څه چې په دې غونډ کې نوي راڅرګندېږي، هغه د معرفت او عرفان څرکونه دي، چې د لفظونو په سپېڅلتوب کې ځان ښکاره

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

کوي. عرفان او معرفت په نړيواله سطح د هري ژبې په ادبياتو کې ځانته مقام لري چې د جهاني په شعرونو کې هم د معرفت څرکونه ليدل کېږي.

ته مې سُر د لېونتوب يې

ته زما د جنون راز يې

هم ناظم يې، هم مې نظم

ته هم سوز يې، هم ګداز يې

زه له کومې فنا تښتم

چې اغاز ته مې انجام يې

دومره پوه يمه چې ته يې

هم وجود يې، هم جلوه يې

تصوير ستا د جمال زور دی

محفل ستا د لمبې شور دی.

زما په نظر کوم ادبيات چې عرفان او معرفت تەلار نه لري، وچ او بې روحه وي. معرفت د ادب د سپېڅلتوب جوهر دی او شاعر د دغه جوهر پېژندونکی، شاعر د معرفت د لارې هغه مالک نه دی چې د طبيعت ببلې ببلې دورې يې طی کړي دي، له نفس سره يې جهاد کړی، عباد تونه يې کړي او دې مقام ته رسېدلی دی. شاعر د الهام خاوند دی او الهام خدايي موهبت دی، چې شاعر ته ورکړل شوی دی. هغه د دغه الهام په وسيله د اشراق او شهود کوڅو ته ننوتلی، د ځان او له هغه سره د پاک ټرونې د اړيکو زړه وړونکې نغمه ږغوي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

زه رباب ته مي شهباز يې

زه نغمه يم، ته مي ساز يې

زه مجنون، ته مي جنون يې

زه محل ته مي ممتاز يې.

د شاعر په تېره ټولګه او بيا په پايکوب کې چې بل ځانګړتوب وينم، هغه د شعر په ژبه د خپلو هم عصرو يا سيالو شاعرانو سره د زړه خواله ده، چې کېدای شي د ده زخمونه او يا له هېواد څخه ليريوالي درد به پرې تسل مومي. هو ! کله چې انسان د يوازېتوب او ليريوالي په کړۍ کې محدود پرې، نو هغه چاته ړېغ کوي، چې د ده د دردونو درک او ددې درد احساسولای شي. جهاني په دې ټولګه کې هم تنوع لري او هم يې د بيان انداز شاعرانه او له ښکلا سره مل وي.

د سباوون په تمه د شاعر دربيمه ټولګه ده چې د مرحوم پوهاند علامه عبدالشکور رشاد په ليکنه پيل کېږي. هغه د(ياغي او مبتکر شاعر) تر سرليک لاندې تر څو خبرو وروسته وايي: زه چې د ده ترانې وايم يا يې اورم، نو ګومان کوم چې د ده پر نغمو مستۍ ناڅي او د ده ترانو ته ښاپېرۍ اتن اچوي.

د علامه رشاد مرحوم د عالمانه او شاعرانه نظر وروسته د نورو معاصرو ليکوالو ليکنې راغلي دي او بيا د جهاني د شاعرۍ په سباوون کې دې ته ملتفت کېږو چې دلته انساني غمونه، دردونه او محروميتونه په يوه بله جامه کې چې رنګ، نژاد او جغرافيايي کرښې نه پېژني، ځان راڅرګندوي. د پښتو له فولکلوريک ادب څخه نيولې، د لرغوني يونان تر اسطورو پورې د ايراني ادبياتو له ژباړې، تر انګرېزي ادبياتو پورې د ده د شعر موضوع جوړوي. دلته شاعر د اوج خوا ته په ډېرې چټکۍ روان دی او د هغه مطالعې او مشاهدې په نوي رنګ او انداز کې نمود او اظهار ته لاره پرانيستلې ده. جهاني دلته جهاني شاعر دی. د (طلاق، زما لار، فينسي ځه مخ ته دې ښه سه) او نورو داسې شعرونو کې د ادب ښکلاييز صنعت د پيغام او ابلاغ سره سره د سادګۍ په پيرايه کې ډېر ښه ساتلی، چې په زړه ننوزي. د (طلاق) د شعر يوه برخه به راواخلو:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

څلور کلن زوی راسره دی پرلار

او یو رسا وړوکی ځوان ښکارېږي

مورِ یې و ده ته حرف په حرف یادوو

په کلماتو چې دی نه پوهېږي

ده ته د لوبو سامانونه ښیو

خو نن یوه کلمه پټه ساتو

هغه خبره چې زما زړه سوځوي

نن مورِ طلاق اخلو او دا خبره

زما ستونی سوځي، راته خوله سوځوي

راځئ چې د فرانکه سیناترا د وروستۍ سندرې (زما لار) څو بیتونه هم غوره کړو:

نژدې سوی یم د ژوند وروستۍ شپې ته

مخامخ یم د ژوند وروستۍ پردې ته

واوره دوسته زه یې سپینه درته وایم

چې په څه لرم باور، هغه به ستایم

په سباوون کې شاعر د پښتو په فولکلوریک ادب کې هم د خپل تخیل ځواک د لومړي ځل لپاره ازمویلی او د پښتو متلونه یې د نظم په خوړه ژبه د تحلیل او تفسیر تر پولو پورې رسولي دي، چې یوه نمونه به یې راواخلو:

که د خره په نصیب سوي وای ښکرونه

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

څيرول به يې نسونه د غوايانو

سل کلن کورونه وران په يوه ورځ کړي

خدای دي ژغوره له ظالمو حاکمانو.

د جهاني په دې ټولګه کې د محتوا تنوع، غنيتوب او ابتکار تر نورو وړاندينيو ټولګو زيات دی او ورسره ورسره د رنګونو سيوری هم ډېر دی. دلته چې هرې خوا ته د سترګو تور اوړي، نو د ښکلا او هنر درشلونه ورته هرکلی وايي او د استعارو، تشبيهاتو، کنايو او سمبولونو په تفسير يې د ښايست خوښوني ذوق ته تسکين رسېږي، لکه دا بيتونه:

چې د زلفو شپې يې خال په غېږ کې واخيست

د فلک په شبستان کې قمر وسو

تبسم يې د غوټيو خوله کړه پټه

د ښکلا هجوم يې کور د اذر وسو.

يا دا:

د ښو پر څوکه ژوند دی پاتېدلای سم، که نه سم

لکه اوښکه پر بارخو دي رغړېدلای سم، که نه سم

زما د پلونو نښې د اغزو له څنګه مه څاره

بوی رنګه پردی سوم د غونچو له ښاره ووتم

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

اغزي دي د تنهاکو رنګولو ته راوزي

مجنونه دي د ښتو نوته راځي که نه راځي

شپېلۍ د جهاني څلورمه چاپي ټولګه ده، چې په غزلو، سندرو، ازادو او منظومو شعرونو غني ده. شاعر دلته په غزل سرايۍ کې خپل ځواک ازمايلی چې د ختيځې شاعرۍ روايت دی، هغه د شاعرۍ په دغه ډول کې هم بريالی ښکاري. غزل په روانۍ او سادګۍ سره وايي او د هغه انګازې د زړونو کورونو ته رسوي، د شاعر دا ټولګه هم له تنوع څخه ډکه ده، خو د مستۍ او بېباکۍ څپې په کښې هم په شور او زور کې نه دي، لکه په وړاندينيو ټولګو کې، ممکن دليل يې دا وي چې دلته شاعر د ژوند په هغه مقام کې دی چې بايد دغه توکو ته پام وکړي او بله خبره دا چې د ده د شعرونو له طرحو څخه ښکاري، هغه دا چې د ده د ذهن ذخيرې د ډېرو موادو څخه ډکې شوې دي او اوس کولای شي چې د خپل شاعرانه بيان انداز ته ډېرې لارې ولټوي او پر خپل تخليقي صلاحيت باندې ډېرې نوې او بکرې تجربې وکړي. دلته د هغه تنده يوازې په غزل، ازاد نظم او نورو باندې نه ماتېږي، بلکې غواړي قصيدې ووايي او د اسطورو په افسانوي ښارونو کې خپل د خيال وزر بيا بيا پرانيزي. په کيسو او نکلونو کې د ټرلو خورجينونو رازونه په سوځنده لمر کې د مهار کړيو اوښانو په کتار کې په ننبه کړي او داسې ښکلی انځور ورځخه جوړ کړي:

سره غرمه، سوځنده لمرو، سور بيابانو
کمکۍ اوښه وه په پای کې د کاروان
درونده يې بار وربانده ايښی د سامانو
غوټه کړی يې په مور پسې پېزوانو
چې هر څو يې په کوله رباطونه
نه مزلونه خلاصېدله، نه دښتونه
په ژړا ژړا يې ږغ کړل خپلې مورته
خدايه څه مهال به ورسېږو کورته.

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

په شپېلۍ کې د معرفت څرکونه هم تر پخوانيو ټولګو ډېره ځلا لري او د شاعر په غزليز تخيل کې د حق او حقيقت ذرې د رڼا د غېږې را اوچتېږي، څو نمونو ته به تم شو:

قاصده لاره مې پيدا کړه، منت مه باروه
هره ناره چې نن وهمه، تر جانانه ورځي
ما د کليم له کوره راوړله د نيل خيالونه
اوس مي په طور کې هر اواز تر لامکانه ورځي.

يا دا:

د وصال په نوم ايره سي، سوځېدل يوه پلمه ده
د اوږې بقا کيسه ده، د فنا خبرې نه دي
د غونچو پر پاڼه پاڼه آئينې د جانان اوري
دا راځي له کومه لوري، زما و ستا خبرې نه دي.

جهاني د شپېلۍ په سوځنده نغمو کې د ښايست په ټاپوګانو کې خپل يون ته لوری ورکوي او ځان تر کوه طوره رسوي. (کوه طور) د شاعر پنځمه چاپي ټولګه ده، چې په غزلو پيل کېږي، ازاد او نوي نظمونه په کښې د داستانونو او متلونو لاره پرانيزي. هغه دلته هم خپل وطن، ټولنې او انسانيت ته متعهد دی او يوه شببه يې نه هېروي. د رومانتيزم د زړه وړونکو او روحنوازه انګازو سره د التزام او مسوولیت لمنه ټينګه نيسي او د ريالیزم د کاروان له جرس سره يون کوي. داستان او متلونو ته د شعر ژبه ورکوي، د راز او نياز کوڅو ته ځي او د بې بي رابيا يا رابعۀ مصرۍ تر بورجلۀ ځان رسوي. دلته هم شاعر د شعر د طرحې په برخه کې برلاسی دی. متنوع او بکر موضوعات په شعرونو کې رانغاړي. شعري ځواک او د تخيل اوچتوالی يې د اوج پر لوړې روان دی او پر ذهن يې د خيالونو باران اورېږي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

کله يوازي ستا ښکلا په ټول جهان کي وينم
کله دي سترګي په هر ستوري د اسمان کي وينم
ذره ذره دي په عالم کي، هم په ځان کي وينم
ته لکه غشی د ازل سم پر سينه لګېږې
ښايستې څنګه مي پر سترګو باندي ښه لګېږې

او يا دا بيتونه:

دا ته راته راتلې، که دي خيالونه رالېږل
پر زړه باندي مي يو په يو يادونه اوړېدل
دا ته يې په ژړا، زه دې ورو ورو پخلا کومه
ته سترګې کړې راپورته زه دې اوښکې پاکومه
د ناز په سوګندونو دي سلګۍ کرارومه
په سرو سترګو موسکۍ سې، درنه هېر سي څه ويل
پر زړه باندي دي يو په يو يادونه اوړېدل.

د خيال تر دې غني بارانونو چې يو څه تېر شو، د جهاني په دې ټولګه کې هم د عرفان او معرفت څپې په پوره شور او ځوږ سره يو د بل له غېږې راپورته کېږي او له ازله تر ابده د يو جرس يا يوې نغمې رازونه بيانوي.

په تنهاکو کي مې کړل سترې د اغزيو د کور غشي
په خلوت کي مې پيدا کړې، نور به ذکر د رابيا سم
له خليله تر منصوره هنګامه د نار او نور ده

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

زه پتن، ته مې لمبه يې، اوس به څرنگه تنها سم
له ازله تر ابده يو جرس، يوه نغمه ده
د حيرت په قافله کې کله طور، کله سينا سم

او بيا چې د هغه لافاني ذات سره د خپل ځان او د هغه د اړيکو رنګين داستان بيانوي، نو د خپل فاني وجود اقرار په دې ټکو کې کوي:

دومره پوه يم، ته به يې او زه به نه يم
ستا لمبې به اسماني، زه به ايره يم
ته باقي يې، زه شبنم غوندې تبرېږم
د بربنډنا په څېر پرکېږمه ورکېږم

او بيا چې زمونږ د دور منلى جهاني د حجته الوداع، بې بي رابيا، کوه طور له ذهني سفره راستنېږي، نو د راز او نياز درشل خلاصوي، هغه راز او نياز چې له مجازه نيولې تر حقيقته پورې د جلال او جمال په سندره پای ته رسېږي او د حقيقي ښايست په رڼا پسې د پتنګ په شان په سوو وزرونو الوزي او ځان يوه مقام ته رسوي. هغه مقام چې ده ته د جانان د کوڅو لورى او لارې ورښيي. راځئ چې د جهاني راز او نياز نومې ټولګې ته پښه نيولي سو، چې څه وايي؟

کله چې لوستونکى راز او نياز پرانيزي، نو وار له واره په هغه باندې عاطفي ډغ کېږي، ځکه چې هغه دا مجموعه خپلې مرحومې او معصومې مېرمنې ته اهدا کړې ده، چې ناڅاپي ابدي ببلتون يې د شاعر پر روح باندې ناڅاپي زلزله راوستلې ده. د کتاب له پيل څخه چې د نورو شاعرانو منظومې پېرزويني جهاني ته په کښې راغلې، تېر شو، نو د لوستونکو د ذهن کړکيو او دهلېزونو ته د تراژيدیو سيورى لاره کوي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

هو ! غم او دوک چې د انسان د ژوند انه د حقیقتونو یو حقیقت دی، د پردې پس جهاني پر جونګړه هم مبلمه شوی او هغه د دغه غم کړنې د شعر په ژبه انځور کړې دي. د اسې ښکاري چې دلته د ده په شاعرۍ کې په لومړي ځل هغه تراژیدي ځان ښکاره کړی:

د خوبونو تر محلله لکه ستوری هسي راغلم
هم دي اوښکه د یعقوب کړم، هم دي تور د زلیخا کړم

د خیال په رنګولو پسي بیا راغلی یم
رنګړز نصیبه نن درته پخلا راغلی یم
جلوه دي پټومه له نظره د اغیارو
جانانه کوه طور ته دي تنها راغلی یم

د غمونو له محبسه د خپل خیال جنازه وړمه
د شبنم پر اوږو راغلم، د شبنم پر اوږو ځمه
ماته مه تویوه اوښکې، ماته مه رونوه شپې دي
د ازل کنعان ته ولاړم نصیبونه خرڅومه

جهاني په دې ټولګه کې په پوره مانا هغه شاعر دی چې د کاینات انځورګر او د ښایست مفسر دی، په (ته هم ښکلې، هم ښکلا یې) شعر کې خپله نظریه د قران پاک د السجد اووم ایت ته (الذي احسن کل شی خلقه) ته نژدې کوي او د پښتو د کلاسیک شاعر کاظم خان شیدا له نظریې سره یې پیوندوي چې وایي: (د خدای پاک د جمال په وجه کاینات ښکلي دي). د جهاني د دې شعر څو بیتونه داسي دي:

زه دي ویښم کرشمې دي د هر ګل پر پانو څاڅي
له شبنم سره اوږې، له رنګونو سره پاڅي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

هره څانګه دي جونګړه له هر بوی سره پیوند يې
د غونچو پر لمن اوسې، په غوټيو کې څرګند يې

ښکلا ستا د جمال عکس، ښکلی ستا د قلم زور دی
ليلا ستا د کمال برخه، مجنون ستا د لمبې شور دی

ته د هرې مينې کوريې، ته د هر محبوب وصال يې
ته د هرې ښکلا رنګ يې، ته د هر ښايست کمال يې

د هستۍ پر لمن خپوريې، لکه لمر د عرش د بامه
ټوله ستا د نوم ناره ده، له منصوره تر خيامه

دا و د جهاني شعري يون ته ډېر لنډ نظر. بايد ووايو چې دا نيمګړې ليکنه د جهاني د ټولې شاعرۍ چې هستمنه ځواکمنه شاعري ده، د جزئياتو د هنريت او شعريت د شرحې نماينده ګي نه شي کولای. که چېرې مورږ د هغه د شاعرۍ پر جزئياتو باندې خبرې کړې وای، نو په دې ليکنه کې به مو د هغه د يوې حماسي يا قصيدې حق هم نه وای ادا کړی. ګلونه ډېر، خو زمورږ ځولۍ تنګه وه، په دې وروستيو کرښو کې به دومره ووايو چې جهاني په خپلو شعرونو کې د يوه لوی ملت غم، درد، مينه، جګړه، سوبه، مظلوميت او مقاومت ابدي کړی دی، هغه خپل د شعر لوستونکی لاس نيولی د رنګونو او خيالونو جهان ته بيايي. د بوډۍ په ټال کې يې کښېنوي او د حال سندرې ورته بولي. راځئ د جهاني شعرونه د سيند د هغو مستو او سندريزو څپو سره تشبه کړو، چې يو د بل د غېږې رازېږي او د مځکې په غېږ کې له (الستې) تر ابده د شور نغمه ږغوي. عمر يې ډېر او تخيل دې يې اوچت وي. (۱۳)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

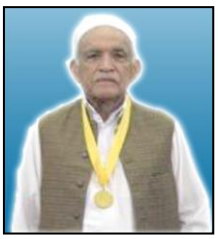

ډاکټر اسرار

د جهاني شعر

د ښاغلي جهاني د شعرونو دا نوي چاپ کېدونکي مجموعه راته د پيرمحمد کاروان په لاس د څو کرښو ليکلو لپاره راکړل شوه. زه د جهاني له خوا ډېره او رنګين شعر سره د ده د ډومبي کتاب (ورکه مېنه) په لوستلو سره اشنا شوی وم، په کوم مې چې يوه مختصره غوندې تبصره ليکلې او په (سپېدې) پېښور کې چاپ شوې وه. په دغه ليک کې ما ويلي و چې د جهاني د شعر د ښکلا راز د هغه د شعر په روانۍ، د جذباتو چپو او په سپېځلي رنګينه ژبه جوړو شويو ښکلو رومانې تصويرونو کې دی. په نظم کې يې هم د غزل علامتونه، لکه جام، خم، ساقي، ميکده، ميخانه، پېمانه، مۍ، شراب، زلفي، رخسار، شونډې او داسې نور کارولي او شاعرانه تصويرونه يې پرې رنګين کړي دي. جهاني دغه رنګين اسلوب برقرار ساتلی دی. په دې نوي مجموعه کې ګڼ شمېر ازاد او نيم ازاد نظمونه او يو څه غزلونه شامل کړل شوي دي. داسې ښکاري چې ازاد شعر د جهاني د خيال د نيلي د ځغاست خوښ ميدان دی، ازاد نظم چې د قافيو، ردیفونو او بحرونو په غيرموجودګۍ کې د کومې خوږې رنګينې ژبې او په شاعرانه فضا کې د شعور د رنو پلوشو، د تخيل د لوړتيا او د جذبې د ريښتينتوب غوښتنه کوي، جهاني د هغې خيال ساتلی دی، ولې ازاد نظم که هر څو د وزن، بحر او عروضو د پابندو نه ازاد وي، خو د داخلي ساختي تنظيم، د خيال د وحدت او تاثير د وحدت نه ازادي يې ښکلا او قيمت کموي. ازاد نظم ته نظم وايي ځکه چې په دې کې به يو قسم له داخلي او ساختي وحدت او آهنګ موجود وي، که دا نه وي نو بيا به ورته د نظم د نوم ورکول مناسب نه وي. د جهاني ازاد نظمونه سيوا د يو څو نه نور ټول په دې کنډه پوره خېژي. د جهاني غزل هم رنګين رومانې مترنم او مقصدي دي، ولې په غزل کې يې د اسلوب ځانګړتيا د نظم هومره جوته نه ده. د جهاني سوچ، فکر او خيال د نوي وخت د تقاضو سره سم مترقي او ريالېستي دی. د خپلې خاورې، وطن او قام سره يې پوخ تعهد يا کومټمنټ (Commitment) دی چې د قام او وطن د درد ورلره نغمه خوږمنه او اغېزمنه کړې ده.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

د شعرونو د يو کتاب په سريزه کې د دغه کتاب د ببل ببل نظم او د ببل غزل د جاج اخيستو په ځای زه د کتاب په هکله د يو مجموعي تاثر د پېښ کولو په حق کې يم، ما چې د جهاني د شعر په هکله کوم ښه تاثر کړی دی، د هغې د امتحان د پاره ما دا مسوده خپلو څو معاصرو ملګرو ته وار په وار د لوستلو او د رايې د پاره ورکړه، چې وګورم زمور هغه معاصر ملګري، چې جهاني يې نه ليدلی، نه اوربدلی او نه يې د دې نه وړاندې لوستلی دی، د ده د شعر په هکله څه وايي؟ ملګري قيصر اپريدي ورته د الجهاد نماينده شاعر ووايه او راته يې وليکل چې:

(ښاغلي عبدالباري جهاني هم د انسان د داخلي او خارجي محسوساتو يو داسي نماينده قلمکار دی، څوک چې د بشري المیو او طربيو تفسير او تفصيل د غزل په نازکو شونډو بيانوي. ولې چې په غزل کې يې د الجهاد ماده راټينګه شي، نو د نظم خورا پراخه اغېز واخلي او چې د جذبې او شدت زور يې په دې هم مطمئن نه شي، نو بيا د ازاد نظم په فضاګانو ورګډ شي، ده د رديف او قافيې زيان قبول کړی، خو د اظهار تقاضا نه ضايع کوي).

ملګری پريشان داودزی وايي:(عبدالباري جهاني هم په ننني پښتنه شاعرۍ کې د خپل افغاني فکر او نظر د سپېڅلتوب او د شعري فن او اسلوب د انفراديت په اساس په مستقبل کې د ياد وړ سخنور دی. ښاغلي عبدالباري جهاني چې د کورنۍ افغاني جګړې کوم زخمونه خوړلي، نوموړي په خپل روح کې جذب کړي دي او بيا يې دغو ژوبلو احساساتو د غزلي شاعري د توريو ګلګونه جامه ور اغوستې ده. ښاغلي که يو شعار ورته خيال هم منظوم کړی دی، نو د شعار اندازې له عيبه يې محفوظ ساتلی دی او زما په عقيده هم دغه خوبي د عبدالباري جهاني د شاعرۍ د ذکر وړ خاصه ده).

ملګری مشتاق مجروح وايي چې: (دومره ښه شاعري ما د افغانستان د شاعرانو نه وه ليدلې).

د مردان محمد اقبال اقبال ليکي چې: (دومره مترنم الفاظ يې استعمال کړي دي څه ته چې شعري لفظونه وايي، جهاني په خپله حواله د ولس او د ولس په حواله د خپلې مشاعرې خبرې کوي، په خپله آينه کې وطنوال او د وطنوالو په آينه کې د معاشرې تور سپين، برګ چوپړ، رانه او تت عکسونه وينې، بيا د دغو عکسونو خط و خال د لفظونو په رنګونو د خيال په ښايستونو او د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

پوهې مشاهدې او تجربې په هنر داسې په پام او احتیاط وړاندې کوي، چې هر چاته په کې خپله خبره هم هغه شان ښکاري، څه چې يې کردار او عمل وي. د سپرلو په وړمو کې ورته د خپلې خوښې خاورې د ليلا وربښمينې زلفې يادبرې او د خزان په سپېرو بادونو کې ورته د خپل ولس وران ويجاړ کورونه او ړېږې پاره پاره زړونه يادبرې. شاعري کوي، د خپل وطن د جدايۍ غم هم اخيستی دی. د وينو سېلاب ته د بند وهلو تابيا هم کوي، ورور وژنه يې هم وژني، د خويندو مېندو د پرونو لوټو د حيا غم يې هم خوري، خپل جذبات يې په قابو کې دي او چيرته هم د ذهني انتشار يا د جذباتي چپاو ښکار شوی نه دی).

ښاغلي م، ر شفق راته وليکل چې: (د عبدالباري جهاني دا ټوله شاعري خپلې خاورې، خپل هېواد او خپلې ټولنې سره د شاعر د کلک تړون څرګندونه کوي. د ده شعرونه د احساس بڅرې دي. د ده جذبې د ضمير پلوشې دي. جهاني يو ملي شاعر دی، د خپلو روايا تو، تاريخ او ثقافت په رموز رسېدلی او د خپل ولس په نفسيا تو ښه پوهېدلی شاعر دی، د هغه په وطن اور بلېږي. د غه مست او ښايسته وجود نه ورتېرېږي او نړېږي، ګير چاپېر ماحول وينې وينې دی، سترګې يې داری وهي، د زړه نه يې څړيکې پورته شي، خو فکر يې دومره روغ، شعور يې دومره پوخ دی، چې د ايمان او عقيدې پښې يې چېرته هم نه دي لوبدلي. تکو تورو بوږنوونکو شپو کې هم د سبا پلوشې وينې، ښه په اخلاص او يقين سره وايي چې د ظلم کاسه به نسکورېږي. استعماري دسيسې به خاورې ايرې شي او په شېرينه ځمکه به بيا يو ځل د خوشحالۍ اتڼ جوړ شي.

بيا به شنې پيالې وي ډکې له سرو ميو

د حميد د ترانو دور بيا سي.

اندېښ شمس القمر چې په رايې او داد ورکولو کې ډېر محتاط يادبرې، راته وويل چې: (دا خو ډېر ښه شاعر دی، ژبه، لفظونه، محاورې او تخيل يې شاعرانه دي. ما چې د افغانستان کوم شاعران لوستلي دي، جهاني د هغو ټولو نه په بل رنګ دی، ښه رنګينه او مړه شاعري يې کړې ده).

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

د دې یو څو ملګرو د تاثراتو په رڼا کې زه دا په یقین سره ویلای شم چې د جهاني په شعر کې دومره اغېز او رابنکون دی، چې که هر څوک یې لولي او اوري، نو خوند به ورکوي. د جهاني په شعر کې دا خوند او اغېز د جذبې صداقت، د تخیل لوړتیا، د ژبې رنګینې او د اظهار ځانګړی انداز پیدا کړی دی. مضمون او خیال که هرڅومره هم اوچت او ښکلی وي، خو چې په نامناسب، بې جوړه، بې خونده، غیر فصیح یا بازاري ژبه کې وړاندې شوی وي، نو د شعر قیمت یې پرې کمېږي او جمالیاتي ذوق یې نه قبلوي. د جمالیاتي ذوق او حسن تسکین خوشحالي او اطمینان د آرټ پخوانۍ او بنیادي وظیفه ده. که یو فنکار او نقاد دا بنیادي خبره هېره کړه، نو که هغه هرڅومره هم علمي، نظریاتي فلسفیانه، اخلاقي او مذهبي خیالات او مضامین وړاندې کوي او د بحث لاندې یې راولي، هغه به په خپل ځای علمي، نظریاتي فلسفیانه اخلاقي او مذهبي ارزښت (اهمیت) لري، ولې فني او جمالیاتي ارزښت به یې له لاسه ورکړی وي. د آرټ او فنپارو د څېړلو او سنجولو لپاره ډېرې نظریې او طریقې منځته راوړل شوي دي. کومې چې د ببل ببل اړخ نه د آرټ جاج اخلي. دا ببلابېلې طریقې (میتودونه) په خپل خپل ځای د اهمیت وړ دي او په آرټ پوهنه او شعر پوهنه کې د لوستونکو مدد کوي، ولې د یوې فنپارې په هکله اخري فیصله د هغه نقاد وي، کوم چې د لوستونکي په زړه او دماغ کې پټ ناست وي. زه په خپل زړه او ذهن کې د پټ ناست نقاد له خوا د لوستونکو په زړونو او مزغو کې پټو ناستو نقادانو باندې زېرى کوم چې جهاني د خپلو خوږو رنګینو او خوږمنو نغمو مجموعه تاسو ته ډالۍ کوي، هیله لرم چې خوښه به مو شي. (۱۴)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

محمود اياز - کوټه

د تخيل پر ارټ ګيلري يو اجمالي نظر

د جهاني د فکري او تخليقي قوتونو کوټلی جاج اخيستل زما په خيال زښت ګران کار دی، ولي چي د دوی د شعري هنر، د دوی په شاعری کي د الهام او ابهام ښايست او د دوی په شعر کي د دوی د تخيل د ناتمامي دنيا سيل کول، هغه هم د موصوف د شعري ټولګي د قرائت په رڼا کي که ناممکن نه دی نو ګران کار خو ضرور دی. که په دقيق نظر د دې تکړه شاعر د شعري کاوشونو پلټنه وشي، نو په خصوصي توګه هغه لوستونکي چي کوټلې مطالعه لري په دې ويلو به مجبور شي چي جهاني د شعر ويلو په اړه خپل يو فکري نظام لري. په کومه نړۍ کي چي هغه اوسي، د هغې نړۍ په هکله هغه خپل ويژن لري او ورسره- ورسره د شاعرانه احساس يو خوږ او شېرين تصور هم د جهاني د نظم د کوټلي مطالعې قاري په وړين تندي د دې حقيقت اثبات کولای شي، چي د موصوف له شاعری څخه د نعره بازی بې ځايه تاثر نه را ولاړېږي. که ريښتيا ووايم، نو د نعره بازی تور پر يو شمېر شاعرانو په اسانۍ سره لګول څه، بلکې لګول شوی دی. داسي شاعران په عمومي توګه مدام د عارضي وخت لپاره د داد اخيستلو پامتداروي چي زه يې د شعر د عظمت په اساس يوه ډېره لويه تاواني سودا بولم، ولي يو مجسمه ساز کله هم خپله مجسمه په قيمت نه خرڅوي، ځکه چي د هغه په خيال د هغه د مجسمې قيمت څوک پرې کولای نه شي.

د شعر په اړه داسي رويه زما په نزد يوه شرمناکه رويه ده، د نوموړي د شعري رياضت او شعري تجربو د کماحقه مطالعې پس زه په دې ويلو وارخطا نه يم، چي جهاني د غزل په مقابله کي پر نظم باندي زيات ګرفت لري. داسي محسوسېږي لکه د هغه په ذات کي چي يو فطري نظم ګو شاعر ميشت وي، ولي چي د هغه په ځينو نظمونو کي د هغه علامتي اظهار د بلاستايني وړ دی. په دغه تناظر کي دومره ويل به مناسب وي چي د موصوف لپاره د هغه رينبستينی احساس او فکر د لوی ويار او افتخار باعث ګرځي، ولي هغه چي د خپلي شخصي تجربې او مشاهدې په رڼا کي د

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

تخليقي سفر پر کومو لارو سم شوی دی هغه هره لار تر هغې مېنې پورې رسېږي، چې د جهاني "ورکه مېنه" ده.

که زه دې "ورکې مېنې" ته د جهاني ورک جنت ووایم نو زیاتوب به نه وي ولې چې دا د شاعر د شعور او ادراک هغه مقدسه مېنه ده، کومه چې هغه د لټولو پس و درست بشریت ته په سوغات کې ورکول غواړي، دا ځکه چې هغه دې حقیقت ته رسېدلی دی چې د خوف او وحشت په دې نابلده دنیا کې د بشر لپاره سا اخیستل هم یو ډېر لوی عذاب دی. د یو شخصیت مسلک چې لېونتوب او مذهب یې عقیدت او محبت وي. د داسې چا له داخله به مدام همدغسې ازانګې را پورته کېږي، کومې چې د موصوف د نظمیه شاعرۍ توری- توری مورِ ته په خپل شېرین ترنم کې اوروي. په دغو دردېدلیو نغمو او سندرو کې هم د دې ستړي وطن د زخم- زخم وجود ملهم شته او هم پکې د یو لازوال احتجاج یوه لازواله مبارزه- داسې سندري او نغمې مورِ لامحاله له دې تریخ حقیقت سره اشنا کوي چې بتان ماتوم.

نن چې په نړۍ کې له بشریت سره د دهشت ګردۍ یا ترهګرۍ په نوم کومه لوبه روانه ده، زه یې په خپل شخصي فکر ډېره وېرونکې او له غضبه ډکه لوبه ګڼم. د دې تریخ حقیقت نه هیڅوک انکار نه شي کولای چې نن یوائې بشر نه، بلکې د بشر احساس هم وارخطا او وېرېدلی غوندې ښکاري. نن چې دنیا له کوم غیر یقیني حالت، ستړیو او ستونزو سره مخامخ ده. د ژندګۍ جنت په یو "دارالاوهام" بدل شوی دی. د دغې بې حسي فضا په ردعمل کې محبت او عقیدت د نفرت په تور خوپ او لوګي کې داسې ورک شوي دي، لکه د دنیا پر دې ویرې سارا چې محبت هیڅ وجود نه لري، خو ریښتیا دا ده چې محبت نن هم په خپله شپېلۍ کې بشریت ته د مستۍ او لېونتوب هغه نغمه اوروي چې مورِ یې د ازلي سندري په نوم پېژنو. د جهاني ځینې نظمونه کټ مټ د محبت د همدغسې شپېلۍ په څېر ما محسوس کړی لکه هغه ازلي سندره چې راته اوروي کومه چې د محبت او لېونتوب نه را زېرېدلې ده.

د درنو- درنو وسلو په دغه بېځایه منډه کې بنیادم نن خپل اصل شناخت بایللی دی، ولې چې هغه د خپل اصل رول نه مخ اړولی او د مادیت پرستۍ او ظاهرپرستۍ احرام یې اغوستی دی، ځکه د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

محبت او عقيدت له جوماته چېري لري خپلي ورځي او شپې تېروي، د همدغه صورت حال په اړه زمونږ عبدالباري جهاني پوښتنه کوي چې دغه احسن تخليق چې مونږ يې د انسان په نامه پېژنو، اخير په کوم لوري مخه کړې ده؟ همدغه سوال زما په فکر د نن تر ټولو اهم سوال دی. د جهاني شعري روايت په اصل کي زمونږ لپاره د دې ناترسه او ناروا دور يوه منظومه لساني خاکه ده. ګوا د محروميو په چارپېرچل کي د يو کامل اميد، د مثبت جهت د جواز په اړه د دغي شاعرۍ تر ټولو لويه حواله ده، ولي چې هغه دا پخه عقيده لري چې د لېوانو دا خونړۍ ځنګل بيرته په يوه ښکلي جنت کي بدلېدلای شي او د انقلاب له لاري دغه بدلون صرف او صرف شاعران راوستلای شي، ولي هغه خبر دی چې د شعر په مقدسه ژبه کي دغه فطري طاقت او قوت موجود دی، چې هغه د ټولنيز شعور په را بيدارولو کي د ذهنونو او زړونو خيري او زنګونه د همېشه لپاره صفا کولای شي. مونږ په معنوي لحاظ د شاعر د دغي فلسفې لنډيز په څو توريو کې داسي را غونډولای شو، چې د نړۍ او بشريت سره د ټرليو رشتو په تناظر کې چې شاعر کوم خوبونه ليدلي دي هغه بې تعبيره نه دي، ولي هغه چې په کوم سپېځلي احرام کي دغه حيات نغښتی ليدل غواړي همدغه د هغه د فکر و نظر اعجاز دی.

که شعر د يو مقدس تصور د تفسير دويم نوم دی يا د لوړي درجې يو آرټ دی، نو بيا به دومره ويل مبالغه نه وي، چې شعر ويل له عقل سره هيڅ علاقه نه لري. دا د وجدان او الهام شی دی، شايد دغه وجه ده چې په يوه پوره پېړۍ کي که هم يو لوی شاعر (لوی ذهن) پيدا شي، نو دا تر يو غنيمت عظيم کم سوغات نه دی. و هر چا ته شاعر ويل د ادب په مذهب کې د يوې ګناه کبيره مترادف عمل دی. حال دا چې د يو څو شاعرانو د شاعرۍ نه پرته زه د پښتو د شعري روايت څخه مطمئن نه يم. نن هم زه د يو شمېر شاعرانو د شعري کاوشونو ښکاره ملحد يم، سوب يې دا دی چې د ګوتو په شمېر يو څو مجموعې داسې شته چې هغو ته شاعري ويل کېدای شي. پورتنی ذکر شوی مجلس ما د هندوانو د دغې عقيدې په تناظر کي وکړ، د دوی دا پخه عقيده ده چې: "چرته چې د يو شاعر فکر او سوچ رسېدلای شي هلته د لمر وړانګې هم نه شي رسېدای" او که زه دا ووايم چې د لفظونو زرګري که ناممکنه نه ده، نو ګرانه ضرور ده. کتاب خو پرېږده د يو مضمون يا يو نظم په صورت کې يو فنپاره خپرول لا هم د يو تخليق کار لپاره تر يو لوی چيلنج نه کمه خبره نه ده، ولي چې د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

هغې فنپارې سره- سره د فنپارې د تخليق کار نوم هم خپرېږي، ځکه د تورو د معنوي ارزښت او استعمال په اړه د ليکوال سنجيدګي ډېره ضروري ده. په همدغه تناظر کي زه د ګران جهاني د نظم د برخي يو کوټلی اجمالي جاج اخلمه، خو خبره بايد چي په دې توريو سره پيل کړم چي د جهاني نوم په هغو څو شاعرانو کي راځي چي مورِ يې د نبو شاعرانو په صف کي درووِ.

د جهاني د نظمونو د روايت دغه قرائت له لوستونکيو څخه د محويت د کيفيت غوښتنه کوي، که چېرې په دغه صورت کي لوستونکی دغه شاعري ولولي، نو و دې حقيقت ته به لامحاله ورسېږي، چي توري هم خبري کوي، ولي چي دا توري د الهام له لارې را وارد شوی دی، په دې شاعرانه الهام کي يو داسي غني جهان آباد دی، چي په هغه کي د هستیِ او مستیِ سره - سره د کيف او سرور يوه خوږه او شېرينه دنيا مېشته ده. د دې تريخ حقيقت اثبات د جهاني منظومې په خپله کوي. که چېرې شاعري د مستیِ، بدمستیِ او لېونتوب د تفسير دويم نوم وي، نو مورِ د دغې بېباکیِ احساس د موصوف شاعر په شعري تجربو کې په شدت سره محسوسولای شو او که شعر يو مقدس تصور دی نو هم د دې شاعريِ د ګلبڼ څخه هغه شېرينه فطري خوشبويي را اورېږي چي د ذهن او قلب د تسکين لپاره د دوا او دارو کار کوي. د جهاني شعري جلال او کمال د هغه فن او تجربه او د هغه فکر او سوچ د محبت او عقيدت غمازي کوي. د هغه د احتجاج په پس منظر کي هم مورِ د محبت او سرور شېريني نغمې اورېدلای شو چي همدا د جهاني يو ځانګړی صفت دی.

زما په شخصي فکر جهاني خودشناس دی او له خپلي خودیِ سره په خوا کي ميشت دی، ځکه هغه په دې عارضي جبر، مايوسيانو او محروميتونو باندې په کټ- کټ خاندي، ولي چي هغه په نېستیِ کي د هستیِ شرابخانه په خپلو سترګو ليدلې ده. هغه د عدم د خلوتګاه اسودګي په خپلو سترګو ليدلې او په وار- وار يې د طلب پر دښت خپل پلونه ليدلي دي. همدغه دښت په حقيقت کي د هغه د طلب هينداره ده. په ځينو نظمونو کي لوستونکي ته داسې مصرعې پرله پسې په مخه ورځي او په ردعمل کي ناګهانه د بيدل له حيرته ډکه سايه ورته ولاړه وي او کله- کله د قاري پر شونډو دغه توري ناګهانه و نبويېږي چي د نازکخياليِ جراثيم خو د جهاني په شعر کې هم جوت دی. کله- کله سړی داسي احساسوي، لکه ځيني مضامين چي د لاشعور څخه د خدای پر دې شاګرد نازل شوي وي. د شعر تجزيه او مشاهده کره کتونکي له ډېرو مشکلاتو سره مخامخ کوي،

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

ولي چې په حقه معنا د يو شاعر د فکر و نظر احاطه کول يا د هغه د تعقل او تصور د تخيل د جهان و حقيقت ته رسېدل ماته له ناممکناتو څخه ښکاري. زه خو وايم که يو تجزيه کوونکی د شاعر د عالم امثال و عکس يا سايې ته هم و رسي، نو داسي څوک زما په اند تخليقي شعور هم لري او د يوې فنپارې د تخليقي قد و قيمت او معيار تعين هم کولای شي، په سرسري نظر د ادبي فنپارې يا تخليقي کاوش جاج اخيستل په هيڅ صورت امکان نه لري.

عبدالباري جهاني ځای پر ځای د عقل نفي کوي، د عقل نفي په اصل کې د مستۍ او بدمستۍ اثبات دی يا په بله معنا د عقل د ارتقاء دويم پړاو دی، جهاني لېونی دی مجسم لېونی دی، هو يو داسي لېونی چې د شپېلۍ په شېرينه ژبه پوهېږي، ځکه له شپېلۍ سره بې کچه مينه او عقيدت لري او دا سپېځلې هيله يې د ستاينې وړ ده چې دی غواړي دا شپېلۍ مسلسله و غږوي، ولي چې د جانان سندره صرف او صرف د شپېلۍ په ژبه خوند کوي.

په مجموعي لحاظ چې زما په ذهن کې د موصوف شاعر د شعر په هکله کومه خاکه جوړېږي، هغه دا چې جهاني هم يو داسي شاعر دی، چې د هغه سهار ښکاره ملحد معلومېږي، کوم سهار چې بې نوره او بې سروره وي. زما په خيال که جهاني يو شاعر نه وای نو بيا به يې د خپل ذات د اظهار لپاره يوه آرټ ګيلري پرانيستې وای يا به مجسمه سازوای او په کانو کې به يې ورکې څېرې لټولای. ګوا په يوه نه يوه صورت کې به يې بيا هم د محبت او عقيدت بيرغ پر سر باندې د ابدي خير لپاره رېښدلای، ولي چې د هغه په ذات کې د محبت او عقيدت يو ښکلی جهان اباد دی. که زما په نظر څوک ورته وګوري نو د محبت يو نه ختمېدونکی لېونتوب، مستي او بدمستي د جلال او کمال په کيفيت کې د دغه شخصيت په داخل کې په مسلسل رقص اخته ښکاري. د حبيب جالب په هکله چا ويلي و چې جالب يو مادرزاد ولي و. که زه دومره ووايم چې جهاني يو پيدايشي شيخ دی نو مبالغه به نه وي.

زما په خيال د لېونتوب همدغي لازوالي استعاري د هغه په شاعرۍ کې يوه نوې روح پوکلې ده. د دوی په شاعرۍ کې بې شمېره مرغلرې شته، خو زمور المیه دا ده چې مور مرغلري هم د کانو په بيه نه اخلو، په همدغه تخيلاتي جهان کې ځينې نادرې قيمتي فنپارې شته چې مور يې په لټولو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

تر لاسه کولای شو. دغه آرټ ګیلري ځینې داسې عکسونه او منظرې هم په خپله لمن کې لري، چې زیارت کول یې ثواب لري، خو زما د دې مبحث معنا دا نه ده چې دغه آرټ ګیلري یا تخیلاتي دنیا ببخي لاجوابه ده. د هر ښه شاعر د شخصیت تجزیه مورږ د هغه د شاعرانه کلام د روش او طرز فکر په رڼا کې کولای شو، ولې چې د داسې شاعر کلام د هغه د فطرت عکاسي او ترجماني کوي. د عامو شاعرانو شاعري په اصل کې د ښو شاعرانو د شاعرۍ د ازانګې نه زیات قدر و قیمت نه لري. د جهاني په شاعرۍ کې مورږ په مایوسۍ کې امید او په افسردګۍ کې د همت یو ژوندی احساس په غورځنګ وینو، ځکه له مایوسیو څخه کله هم مغلوب نه ښکاري.

زه خپله د تشریحي او تاثراتي تنقید پامتدار نه یم، ولې دغه تنقیدي روایت په اوسنیو رجحاناتو کې هیڅ معنا هم نه لري، ځکه له ذکر شوي روایتي وطیرې څخه ما په شعوري او ارادي توګه ډډه کړې ده. په دې لیکنه کې ما صرف د لېونتوب یا بدمستۍ د استعارې په تناظر کې د دوی د شاعرۍ د یوې ګوښې پر لور ستاسې پام را ګرځولی دی. له نورو ګوښو سره خو زه نژدې لا هم نه یم تېر شوی، د هغه پر بشپړ فکري نظام خو ډېرې خبرې کېدای شي. د نظم د روایت او سخنګویۍ په اړه د جهاني ځانګړي ترکیبونه لوستونکی د هغه د شاعرانه ادراک او لوړ شعور پر لور را پاموي. د مثال په توګه د یوه نظم ترکیبونه ستاسې مخې ته ږدم: لکه "د تقوی خونې، د امید پلونه، د ګناه سکروټي، د پرهېز په ساړه اور کې، د هستۍ غوغا، د ریا ستونی، د پټ خولې مینې شور، د لڅې ګناه زور، بې رقصه پایکوبي، بې کتابه عبادت". دا ترکیبونه ما د موصوف د "بغاوت" نظم نه را نقل کړي دي چې واقعي شاعري پکښې ده. د توریو له ښکلا سره د ترکیبونو نادر انتخاب لوستونکی حیرانوي. دغسې "پښېمانه به سې، سبزه کوبي، چې شپېلۍ بنده نه کړې، زما کندهاره" او ځینې نور نظمونه د جهاني د خپل تاکلي معیار په تول پوره خېژي، ولې چې په دغو نظمونو کې سړی هماغه شور او زور، هغه مستي او بدمستي، هغه نور او سرور محسوسوي چې د موصوف شاعر د شعر ویلو خاص وصف دی. دغه رنګه "رسوا رازونه، زرغونه کالي" او ځینې نور نظمونه د موصوف شاعر د تاکلي معیار په حساب تت او خام ښکاري.

د جهاني صاحب د شاعرۍ د لوستلو پس نه یم خبر چې اخیر ولې؟ د لوستونکي په ذهن کې د هوریس دغه قول چې "زه چې په کومه ورځ پیدا شوم په هماغه ورځ د شرابو پیاله و زېرېدله" د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

يوې شېرينې ازانګې په څېر په رقص اخته وي. شاید د مستۍ او بدمستۍ په همدغه احساس کې د جمالیاتي حس ټول لذتونه نهام دي. کله- کله زه داسې محسوسوم لکه جهاني صاحب چې هم زما غوندې د دې سپېځلي غوښتنې یوه لا حاصله غوښتنه په خپل زړه کې ژوندۍ ساتل غواړي، زمونږ دغه مشترک قدر به زما په خیال د یوې شاعرانه غوښتنې مترادف وي، ولې چې مونږ دواړه دا غواړو چې "په ژوند کې موجود شور، دغه موجوده غوغا ببخې ناکافي ده. مونږ غواړو چې کشکې زمونږ سیوریو هم له مونږ سره خبرې کولای. خپله دغه ناقصه تجزیه په خپل دې نیمګړي شعر تمام ته رسوم:

یو نوی شور شاید چې ختم اضطراب کړي زما

بلا وهلې سایې ولې نه کوي خبرې؟ (۱۵)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

ډاکټر شېر حسن حسن

د جهاني د شعر او شخصيت سلاست

کلونه کېږي چې د ادبسي په ګاونډي مسکو کې ژوند کوم، خو ادبسه مې د لومړي ځل لپاره د جهاني له برکته ولیده. زه ادیسې ته د جهاني له راتګ نه په دریم هېواد کې خبر شوم، خو دده له هنر، شعر او شخصیت سره زما ژوري مینې ادبسې ته ورسولم او د هغه په لیدو مې سترګې خوږې شوې، هلته مې په هغه درنه او پرتمینه غونډه کې برخه واخیسته، چې د ادیسې د ښار اوسېدونکو پتمنو افغانانو زمور د غښتلي، رسېدلي، ژبور او زړه ور شاعر، نامتو لیکوال، تکړه ژورنالیست، غښتلي تاریخ پوه، زیرک ژباړونکي، هېواد پال افغان او د ټولو کلماتو په ریښتینې معنی فاضل، غیرتي، درانه او مهربان انسان ښاغلي عبدالباري جهاني سره د لیدو کتو، د هغه د کلام او پیغام د اورېدو او د هغه د شخصیت د جمال او کمال سره د اشنا کېدو په ویاړ یې رابللې وه. غونډه ځکه درنه او پرتمینه وه، چې رابلونکو یې د جهاني د شعر او شخصیت سره په پوره اخلاص او صداقت ژوره مینه درلوده.

ما د غونډې برخه والو ته هم د دې خبرې لنډه یادونه وکړه او دادی اوس هم هغوی ټول ستایم او مننه ورځخه کوم، چې د غه پرتمینه غونډه یې نه د کوم مال او ثروت د ترلاسه کولو په منظور، نه د مقام او چوکۍ د حصول په هوس او نه پر سینه د کوم نښان او مډال د ځړولو په نیت رابللې، بلکې یوازې او یوازې د خپل رنځېدلي ولس د وینو په زور د روزل شوي، ساتل شوي او پایېدلي فرهنګ سره په لېونۍ مینه یې زحمت ګاللی او د افغان منلي او ویاړلي شاعر جهاني د لیدو کتو او اورېدو محفل یې ښایسته کړی و.

تر دې دمه د ښاغلي عبدالباري جهاني سره زما مخامخ لیده کاته یوازې د څو لحظو لپاره و او پرما باندې دده د شعر، ژبې او قلم له ساحرانه اغېز سره سره مشکله وه چې ویلي مې وای، زه جهاني پېژنم.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

په ادبسه کې د مېشتو افغانانو د فرهنګي مينې، هڅو او همت برکت و، چې ما وليدل ښاغلی جهاني په مخامخ مجلس کې تر کتاب لازيات خوږ ښکاري. جذاب، محبتي او الهام بخش شخصيت لري، متين او ډاډمن دی، قانع، راضي، مستغني او نېکمرغه نما لري. افغاني غرور يې د هيکل نور او پرتم زيات کړی دی، خو مدمغ او کبرجن نه دی، متانت او تواضع له نورو څخه جلا کړی او شخصيت ته يې جلال وربښلی دی. دی ملنګ دی خو قناعت يې تر خرقې لاندې اطلس دی او که هر څومره ملنګ دی، خو نه دځان د خير ملنګ، بلکې د جهان د خير ملنګ د انسان د خيرملنګ، د افغان او افغانستان دخير ملنګ دی. په خبرو، ناسته پاسته او مخامخ برخورد کې مرموز نه دی، په زړه او خوله يې يوه ده، دروند، سپېڅلی او رښتينی دی او د شخصيت سلاست يې دده د شعر په شان دی او په ټولو ګران کړی دی.

د ښاغلي جهاني د شخصيت ټولو خواوو، دده د نظم او نثر په هندارو کې پوره انعکاس پيدا کړی دی. جهاني به د ژوند په ډېرو چارو کې ځان ازمويلی وي او ښايي له هرې ازموينې څخه يې د کاميابۍ لږو ډېره نتيجه هم ترلاسه کړې وي، چې دی ور ځينې راضي وي، خو دده نوم او معرفت تر هر څه د مخه په شعر پورې تړلی دی او دی له فطرته مورزادي شاعر دی.

اوس مورږ شاهدان يو، چې د فاضل شخصيت اروابناد عبدالرحمن پژواک هغه اټکل څومره پر ځای او رښتيا ختلی دی، چې کلونه او وختونه پخوا يې ويلي و: «عبدالباري جهاني يو استعداد دی، چې که چېرې زمورږ د اسير محيط د قيد او بند څخه ازاد پاتې شي، خپل رازونه به د سپېڅلو پيامونو د شعارونو په څېر جهانيانو ته ورسوي، چې د ننني بازاري شعارونو بازار مات کړي.»

په دې کې شک نشته، چې پر افغانستان د نازل شوي لمر ګرمو وړانګو، د باروتو او ګولیو لمبو، بهاندو وينو، د شهيدو کانو بوټو ځګېروي او اوږدې جلاوطنۍ به دده د شعر مېوه ډېره پخه کړې او خوږه کړې وي، خو دی ځکه مورزادي شاعر دی، چې سرکښي او بغاوت دده د شعر دبيلتون نښه ده او دی په خپله ليکي چې سرکښي يې له وړوکتوبه عادت دی. بغاوت او ژړا دوه متضاد او نه جوړېدونکي څيزونه دي، خو د ښاغلي عبدالباري جهاني په شعر کې د دوو مينانو په څېر داسې غاړه غړۍ دي، چې د مرګ په پوله ژوند ببنونکي نوشدارو ورځخه جوړ شي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

د جهاني همزولی، دده همصنفی او ملگری لیکوال محمد معصوم هوتک لیکي چې: « جهاني له وړوکتوبه له شوخ طبعی سره سره د ډېرو نازکو عواطفو څښتن و او په برنده ځوانی کې يې څو ګښته لیدلی دی، چې په لپو لپو اوښکې يې ګریوان ته تویولې.» له ده سره په لنډه پیژند ګلوی کې کولای شم ووایم:

داعجبه شان سرکښه ککری ده

چې د اسمان سره ډغرې وهي

خپلو سړو وینو ته اور غواړي

خو د یتیم ماشوم پاپی مچوي

د خپل شهید وطن پر ګور ژاړي

پر ورکه مېنه يې د اوښکو باران

د پایکوبونو ښار سمسور غواړي

دغه یاغي ملوک نو مېړي د بدری ملوک

د کوه طور د نور ملوک او د شپیلی ملوک

د سباوون په تمه ژاړي د کبړدی ملوک

د ښاپیریو د اتڼ او د سپورمی ملوک

ځي د بدری وطن ته

د ښاپیریو ښار ته

د لمر د کلي پر لور

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

په شپو په ورځو

په تیارو په سرو غرمو روان دی

ویجاړ تاتوبی د افغان کور د وروری غواړي

شرنګ د پازیبو په ګودر د بنت کې کیږدی غواړي

ځانته د وسپنې څپلی زور د ځوانی غواړي

د رباتونو د زمان او د بدری په ژبه

د راز او نیاز سندرې وایي او بدری غواړي

سره له دې چې مخکې مې وویل جهاني له ازله زېرېدلی شاعر دی، خو پردیسی او جلا وطنی دده پر شخصیت او دده پر روان له ډېرو خواوو اغېز شیندلی او دده شعر ته یې ځانګړی سوز او ساز وربښلی دی. اول خو داچې دی په پردیسی کې د اروانښاد پژواک په قول زمونږ د اسیر محیط له قید او بند څخه ازاد پاتې شوی دی او د اروانښاد علامه پوهاند رشاد په قول، دی له رسومو بغاوت کوي او د فکر شهباز یې په نویو معناګانو پسې د پراخې نړۍ د کهکشان صحراته ډېرې هسکې الوتنې کړې دي او بې ښکاره نه دی راستون شوی.

دوهم داچې جهاني که پخوا هر څومره جهاني و، دایې د طبیعت خبره ده، خو په پردیسی کې د نړیوال فرهنګ له ګنو اړخونو سره د جهاني نړۍ رابطه، د انګریزي ژبې په پراخه او غني ورشو کې د نړیوالو ادبیاتو او شهکارونو ژوره مطالعه، څېړنه او ددې په څېر نور ډېر څیزونه ددې باعث شوي، چې جهاني پښتو ادب ته د نړیوالو ادبیاتو په موازاتو کې نوې لاره او لیکه و باسي. د جهاني په شعر کې په ورکه مېنه پسې ویر او د کلي، کور او کوڅې ناستالجي (**Nostalgia**)، په پایکوبونو او ګودرونو پسې ژړا هغه ژوره ښکلا ده، چې ښایي یوازې به یې په پردیسی کې د جهاني د شعر ښارګونو ته لار پیدا کړې وي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

جهاني ته د بل د جنتي وطن نعمتونه، جامونه، شرابونه، غرونه، ښارونه، جوماتونه او محرابونه ببګانه دي او خپل کنډواله وطن ته د «زما جانان جانان وطنه» او «زما چمن چمن وطنه» د ترانو په اذان د عبادت سينه سړوي. نامتو شاعر سليمان لايق جهاني ته کلونه پخوا د يوه ځوابيه نظم په ترڅ کې ليکي:

دا ته څومره زړه وريږ

يادوې سترې خوبونه

د مغرب په جنتو کې

دريادږي لغړ غرونه

دا ته څومره زړه وريږ

چې په سويو پسې ژاړې

د ببغمو په دنيا کې

د غمونو کبړدی غواړې

لا دې سترګې ښايسته دي

چې په خيال کې وطن ګورې

د خيالونو په زانګو کې

هغه ښکلی چمن ګورې

د جهاني په شعر او شخصيت کې د بغاوت، متانت، مردانه ګی او اوښکو تويولو نمونې دده په کلام کې خورا ځلېدونکې او څرګندې دي، دی وايي:

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

چې اسمان يې د منصور په دود رقيب دی

چـې د دار پر سر ختـلی ښـه دی زه يـم

يا وايي:

جهاني به دي ملنګ وای په محراب کې

ملا جانـه کـه خيرن دي ضمير نـه وای

او يا داچې:

زه يو پرديس يو نا اميده شاعر

زما اسويلي د اوربدلو نه دي

زه د نصيب ښکاري ويشتلی مرغه

نور مې وزر د الوتلو نه دي

زما د خيالونو نړۍ ونړېده

نه جهاني نه يې جهان پاته دی

زما دارزو پسرلی ورژېدئ

نه يې نسيم نه يې باغوان پاته دی

د وړانديز په توګه د جهاني د شعري غونډو له ټولو تنظيمونکو او کوربنو څخه هيله کوم، چې د جهاني په اوا ز کې دده د ثبت شويو اشعارو ټول CD يا DVD ډيسکونه يوه ټاکلي ادرس ته، چې زما په اند تر ټولو غوره به د لر او بر وبب پانې د مسؤل چلوونکي، ځوان عبدالله احسان ادرس وي، راټول کړي. دا کار به ددې سره مرسته وکړي، چې په راتلونکي کې د جهاني ساحرانه شعر دده

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

په خپل ساحرانه اواز او انداز کې دده دکتابونو سره یو ځای د تل لپاره دده د شعر او شخصیت علاقه مندانو ته ورسېږي.(۱۲)

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

رحمت شاه سائل

د جهاني په شعر کي ژوند او فن

شعر د لفظونو نه تصویر جوړول دي، هغه تصویر چې هم ځان او هم قام، وطن، تاریخ، ثقافت، مینه او خلوص پکې ښکاري. زمونږ د شعر د هنر سره وابستګي زمونږ طبیعي مجبوري هم ده او زمونږ د هنري کمال حاصلولو تنده غري حصه هم په ګوته کوي. د شعر په هنر کې که مونږ هرځومره او هرڅنګه اضافي د نویو تجربو سره کوو، خو د شعر هنر مونږ نه دی پیدا کړی، دا د قامونو د رسمونو، رواجونو، کړه وړه او ثقافت د شریکو جذبو نه زېږېدلی او د سوونو او زرګونو کالو نه زمونږ په لاس کې دی. دا هنر چې د موزوني طبعي د خلکو لاس ته راشي، نو د لفظونو نه د اسې تصویرونه جوړ کړي، چې دا ګونګی نه، بلکې ګویانه وي، نه یوازې د خپل وخت خلک حیران او متاثر کړي، بلکې د راتلونکو زمانو د خلکو لپاره هم د مثال او حوالې کار ورکوي. د نورو هنرونو په مقابله کې د شعر هنر ممتاز او منفرد ځکه دی چې دی د ژبې څښتن دی او د ژبې لرلو باوجود که دی خپل اظهار نه شي کولی او څوک نه شي متاثره کولی، نو دغسې هنر په نورو خلکو کې سا نه شي اچولی، ځکه هغه خپله مړ شوی دی او زما په خیال د شعر هنر که مړ پیدا کېږي، نو د هغې نه یې نه پیدا کېدل ښه دي. هر شعر کې ژوند، زور، ښایست او سینګار هله پیدا کېږي چې د تخلیق کار د ټولو جذبو محور، مینه او خلوص وي او په خپله یې د ټولو تجربو په رنګونو کې ځان، خپلې جذبې او خپل احساسات رنګ کړي دي او چې شعر د دغو ټولو تجربو په رنګونو او ښایستونو سینګار کړی شي، نو په منتشرو ذهنونو او کانو کانو زړونو کې هم لاړي جوړوي. داسې لاړي چې ګلونه او رنګونه په کې غوړېدلي وي او فطرت او روح په کې سره په شریکه سندرې وایي.

شعر د ابلاغ د ټولو نه زیاته زوروره ذریعه ده. کله کله د سړي په ذهن او زړه کې تېر شوي او هېر شوي حالات او واقعات هم د خپلو موسمونو سره داسې غاړه غړۍ کړي چې سړی پرې د حیرانۍ د اظهار نه اخوا کومه تبصره هم نه شي کولی. د شعر هیڅ معنا نشته، خو چې د چا د کومې جذبې سره ولګېده، هم هغه جذبه ورته ژر ژر خپله یوه معنا پیدا کړي او هم په دې طریقه یې ځان ته ژوند

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

جوړ او يو مقام برابر کړی دی. دې هنر يو داسې تماشا ځان ته جوړه کړې چې که سوونو خلکو ولوست، يا يې واورېد ، د سوونو خلکو په زړونو کې کور جوړ کړي او که زرګونو خلکو واورېده او يا يې ووايه د زرګونو خلکو په زړونو کې کور جوړ کړي او هم دغه سوونه او زرګونه خلک يې په خپل خپل انداز کې معنا هم کوي او اشتهار هم. هر څو که د شعر د هنر د ابلاغ توان ډېر دی او ذرايع يې هم بې حسابه دي (د انسانو په صورت کې) خو دا د شعر د هنر په قيمت پورې تړلې ده چې دی د چا په لاس کې دی، دی مړ زېږوي او که ژوندی. ما اوس اوس د شعر د ابلاغ خبره وکړه، دا د شعر د ابلاغ توان او زور دی چې زه چېرته پيدا شوی او عبدالباري جهاني چېرته پيدا شوی دی. هغه ته تر اوسه زما کور کلی نه دی معلوم او ماهم تر اوسه د هغه کور کلی نه دی ليدلی. هغه چيرته زما کتاب او شاعري ولوستله، ښه پرې ولګېده او زما سره يې نه يوازې رابطه پيدا کړه، بلکې خپل ناچاپ کتاب (پايکوب) يې د لوستو لپاره هم راولېږه او دا يې هم وليکل چې په دې څه وليکه. ښاغلی عبدالباري جهاني د يو پښتون نه سيوا زه اوس هم نه پېژنم، چې دی د کوم ځای او سېدونکی دی، اګر چې د لب لهجې نه يې ښکاري چې دی د افغانستان او سېدونکی دی اوبس.

ما د جهاني شاعري په دې نيت هرګز نه ده کتلې چې په دې به زه څه ليکم او چې د هغې د پاره په کې مواد پيدا کړم. په دې خيال مې هم نه ده کتلې چې دی د کوم فکر او کومې نظريې څښتن دی، بلکې که د دې وطن او خاورې سره زما څه تعلق نه وای، نو نوره به مې هم په صفا ذهن لوستې وه، خو د دې خاورې دې وطن او دې قاموليې او ژبې او د شعر د هنر سره د تعلق او ترون دغې بې وسيې او کمزورۍ د سر نه په دې مجبور کړی وم چې زه د خپل دغه تمجيد په رڼا کې د ده د فن او هنر جاج هم واخلم او دا هم وګورم چې په کومه خاوره د څوارلسو پنځلسو کالو کوم مرګونی طوفان تېر شو، يا تېرېږي، ښاغلی جهاني دې هر څه ته په کوم نظر ګوري او اوس د ده په زړه او ذهن کې او د ده په سر کې د خپلې خاورې او خپل ولس د سحرونو او مانښامونو د پاره د ژوند ژواک، مينې، ببلتون او ديدنونو د پاره کوم خوبونه او کوم خيالونه او کوم اميدونه شته او که هغه هم د جنګ دي، بلا وهلي او وژلي دي؟

ما که د جهاني د شاعرۍ نه نور هم څه زده کړه، ولې يوې خبرې يا نکتې په کې ماته نوی ژوند، نوې ولوله او د خلوص ډکه مينه هم راکړه او لا يې هم راته وښودل، چې يو فنکار، يو شاعر چې د

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

خپلې خاورې د خپل وطن، خپل قام او خپل ثقافت، خپل تاریخ او خپل مستقبل سره د مینې کومه وظیفه په غاړه لرلې ده د هغې نه په داسې حالتو کې هم غاړه ده غړولې ده، که نه؟ ده نه یوازې خپله وظیفه ترسره کړې ده، بلکې په ډېر ډاډ او امید یې د وطن د ښایست د تصویر په مخې د غه نوکارې ډېرې وختې ګڼلې دي او د غه مخ ته یې د نوو فالونو او نوو رنګونو ورکولو د کلک یقین اظهار کړی دی، دا که هر څو د شاعر د دغې مینې شاعرانه مجبورې ښکارې، خو زما دا یقین او ایمان دی چې د غه تصویر به د هر جهاني افغاني د ذهن او زړه په کور کې موجود وي، ځکه چې د هر قتل نه پس یوه تجربه زېرې او د هرې تجربې نه پس د قتل جوهر او امکان کمېرې او د شاعر احساس که هر څو د وینو سېلاب اخیستی دی، خو د ده احساس چې د کوم یقین اظهار وي، په هغې کې د خلکو، قام او ولس جذبې هم شاملې دي. جهاني چې کوم کتاب راغونډ کړی دی، هغه ته یې (پایکوب) نوم اینبی دی. پایکوب د نوم او معنا د دواړو له لحاظه ماته د شاعرۍ په کتاب مناسب نوم نه ښکارې، زما له نظره که شاعرې ډېره د خپل درد د لحاظ د نوکو په څوکو شي او چغه شي، نو هم د خپل فني نازکیو او باریکیو د چوکاټ نه، نه شي بهر کېدای او دا خبره د دې کتاب د هر نظم، هر غزل او هرې سندرې نه واضحه ده.

ښاغلي جهاني په دې کتاب کې په فني ډول د غزل حق هم ادا کړی دی، د نظم هم او د سندرې هم. ده ازاد نظم هم لیکلی دی او پابند هم. ازاد نظم ځینو خلکو تقریباً د هر څه نه ازاد ګڼلی وي، زما له نظره د ازاد نظم هم خپلې پابندۍ وي، نور یې څوک مني او کنه، خو کم از کم د یوې (لې) پابندي خو په کې په کار ده چې د غسې د دې نظم خپل موسیقیت هم برقرار وي او خپل نهضت په کې ځایېدای شي. جهاني په خپله دې شاعرۍ کې د خپلې خاورې، خپل قام او خپل ولس د هر زخم او هر درد قصه په دومره مؤثره لهجه، فني هنر او فني غیرت راځای کړې ده چې که په بیا بیا لوستو یې سړی نه مړېږي، نو د غه درد او د غه غیرت هر ځل د سړي د اوښکو تویېدو او اوښکو تینګېدو سبب هم کېږي.

ښاغلي جهاني اسحاق ننګیال ته دوه نظمونه لیکلي دي. دواړه د لوستو سره تعلق لري، خو په اخري نظم کې هغه خپل شاعر ملګري اسحاق ننګیال ته لیکي چې ماته زخمي نظمونه مه رالېږه او زما نه پرې خپل ازغن خوبونه مه تښتوه. د فن دې کمال ته وګورئ چې په خپل کور کې د کومې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

وينې شوګيرې اظهار کوي، دا نظم هغه په ډېر خوند ، درد او سوز سرته رسولی دی. خو په پنځم بند کې هغه وايي:

دا پر څه مي تويوې پردې سي اوښکي

دا پر څه مي خوږوې زاړه زخمونه

لا مي ولي مسافر زړګي ته ښيې

پر شنبلیو د سکروټو کاروانونه

او هم په دې نظم کې هغه ملګري شاعر ته وايي چې ماته خپل ايمان وايي چې بيا به سپرلی شي او د يخنۍ نه چې کومې توتکۍ تېرېدلې دي، دا به لکه په سبل وتلي ببرته راشي او همدلته هغه د خپل تاريخ ژورو ته کوزېږي او وايي:

بيا به ناڅي په لاسو کې ګيلاسونه

هر ګل بوټی هره څانګه به سوما سي

بيا به مستي په شپېلۍ کې وي سندري

مرور قسمت به بيرته راپخلا سي.

د نباغلي جهاني د يو نظم عنوان (تياره سباوون) زه په خپله په شعر کې هم او په عنوان کې هم سباوون بس هم د سبا صفت هم ګڼم او علامت هم. نباغلي جهاني چې کوم عنوان خوښ کړی دی، شايد هغه د (صبح کاذب) په معنا کې استعمال کړی دی، خو په پښتو کې هر لفظ د سړي په ذهن کې يو عکس هم جوړوي. موږ که د صبا کاذب معنا دروغژن هم وکړو ، نو موږ چې د صبا نوم کوم تصوير ته مخامخ کوي، دغه معنا زموږ په ذهن کې سم عمل نه کوي، بلکې مفاد پرست خلک چې د کوم صبا ذکر کوي، هغې ته صبا ويل هم صبا کاذب ويل هم او دروغژن صبا ويل هم ماته نښه ځکه نه نښکاري چې په دغې کې هم د صبا د علامت يو شک پټ وي. دغې حالاتو کې صرف يوه بوږنوونکې شپه ويل مناسب نښکاري، په دې نظم کې اګر چې شاعر د ريبار نه د علامت په طور

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

مواد او معنا پیدا کړي دي، نو پیدا کړي خو يې په سمه طريقه دي، خو د استعمال په وخت کې په کې د فني کمال پیدا کولو د پاره پاتې راغلی دی، مثلاً ریبار ته په دویم بند کې وایي:

دا زخمي زبري به لا څو پتوې

ریباره ستر کې دي رازونه وایي

د سحر باد يې جنازې راوړلې

نسیم په سرو سترګو ویرونه وایي

خو په دریم بند کې چې شاعر ریبار ته دا وایي چې ریباره تاته به سباوون ښکارېږي، خو...

ریباره تاته سباوون ښکاري

زما يې د خیال نیمګړي شپې ماتي کړې

ته يې د سترګو نوی زبری غواړې

زما په لېمو کې يې لشې ماتي کړې.

یو خو ریبار چې کوم خبر راوړی دی، شاعر اګر چې دغې ته د زخم زبری ویلی دی، خو زما په خیال یو خو زبری هم د خوشحالۍ د خبر لپاره مخصوص وي، دویم شاعر چې ریبار څنګه په ړومبي او دویم بند کې پېش کړی دی، هغه داسې دی چې هغه دغه خبره د غمه په خپله نه شي بیانولی او ریبار دغه خبره نه ویل، شاعر په خپل شعر کې ځای کړې هم ده، خو شاعر بیا هم ریبار ته وایي چې ریباره تاته (سباوون ښکاري) همدغه وړه غوندې نکته ماته د جهاني غوندې پوهه او روزلي شاعر د پاره صرف یو شاعرانه غفلت ښکاري او یا د خپل درد او جذبې د شدت هغه زورورتیا چې دی يې د خپلې فني وظیفې نه بې نیازه کړی دی.

زه بیا هم د دې وړوکي نشان دهی د پاره ښښنه غواړم، دا هم ورسره وایم چې که جهاني د یو دغسې لوړ مقام شاعر نه وی، نو ما به يې د پتېدو جرم هم په سر اخیستی وای. د ریبار سره په دغه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

مخاطبه کې چې بيا شاعر څه د زړه د درده وايي، هغه د لوستو سره تعلق لري، خو په پنځم بند کې چې ښاغلي جهاني د خپل وطن کومه غم لړلې نظاره پېش کړې ده، هغه په فني ډول بې مثاله او د اظهار له رويه نه هېرېدونکې ده چې وايي:

هغه دي پورتـه سـوې لمبې د کلـي

هغه دي ورانـي سوې کوڅې د جانان

پـه لالـه زار کـي خـزان وغـورېـدئ

د ګلـو ښـار تـه ورشېوه سول زاغان

په اووم بند کې هغه د لوستونکي په زړه او ذهن کې د غه عکس داسې لمبه لمبه خور کړی، چې نه زړه د دغه عکس نه خلاصېدای شي او نه عکس د زړه نه وتی شي، وايي:

شپه د سهار په غېږ کي وغورېده

زريني وړانګي رخصتونه غواړي

د ښار په منځ کـي بلا لنګه سوله

باج کي زلميو نـه سرونـه غواړي

د غسې ښاغلي جهاني نور نظمونه هم په د غسې کمال سرته رسولي دي او پـه دې نظم کې داسې درد محسوس کېږي، لکه سړی چې خپل زخم ته د درد د شدت نه ټکور هم نه شي ورکولی.

د غسې په (تصوير) کې هغه په فني کمال د تصوير په سترګو بلل د غړولو يو داسې جانانه توان پيدا کړی دی، چې د لوستونکي په ذهن کې همد غه تصوير سترګې وغړوي او بيا چې د تصوير په

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

بهانه د شاعر د جذبو او کیفیتونو کوم صورتحال جوړېږي، په هغې کې د جانان د مینې سره د خپل وطن ناسازګار حالات داسې په ټوپونو ټوپونو تر منځه راشي، چې نه یوازې د یو جوړ کړي او ژوندي تصویر د سترګو نه رڼا وځاځي، ولې هغه ځپلي امیدونه په یوه فني سندره کې په ځای پاتې شي. دغسې (ابلیس وخندل، اشیانه، جلوه، د غرور څلی، غني خان ته، نړېدلی بت) او داسې یو په یو نظمونه او سندرې او غزلې د لوستو سره تعلق لري، خو د (مورچل ځوانه) نظم کې چې شاعر د خپل وطن ځلمی د لاس نه نیولی دی، د شعوري عمل نه یې تېر دی، د خپل وطن کوڅه ورته په ګوته کوي، د خپل پلار نیکه هدیره ورته ښیي او د هر هر ځای نه چې جنازې راپورته کېږي، دا ورته په ګوته کوي. د شاعر فني کمال د کتو دی چې د دې ځلمي په ځوانمردۍ ټکونه نه کوي. هغه ته دا وایي خو ورسره دا هم ورته ښیي چې د دې هر څه مطلب څه دی؟ د وطن د ضرورت شعور ولره او د دې ببڼایه ګولیو په سباني تاوان هم ځان پوه کړه، دغسې د دې نظم د هرې مصرې خوند او په یو تسلسل کې د مقصد روانې د شاعر په فني کمال ګواهي ورکوي.

زه که د نباغلي جهاني د هر نظم ذکر کوم او صرف د خپلې خوښې بندونه او مصرې رانقل کوم، نو خبره به ډېره اوږده شي او زه به په لوستونکي خامخا د خپل ذوق د ورټپلو ببڼایه کوشش کوم. په لنډو ټکو کې به دومره ووایم چې د جهاني یو نظم، یو غزل، یوه سندره چې چا وویل، نو که په کتاب لوستو کې تري څه څیز هم پاته شو، نو ذمه وار به یې زه یم، ځکه چې په دې کې یو نظم او یو شعر د پرېښود و نشته.

د شعر او ټولنې د ضرورتونو په هکله به دومره عرض وکړم چې هر څو که هرې ټولنې ته د سندرې او شعر ضرورت دی، خو زمونږ زخمي زخمي او وینې وینې وطن او ټولنې ته د جهاني غوندې سترګورو شاعرانو او په فني ډول کمال ته د رسېدلو شاعرانو ضرورت دی. ځکه چې زمونږ د هر زخم نه څڅېدونکې وینه د شعور او مینې نه د ډکې سندرې غوښتنه کوي. زما ایمان او عقیده دا ده چې مونږ په قومي سطح هم او د شعر د هنر په سطح هم ټول عمر خپل ماتم په سندرو کړی دی او دغه خیال مو تل داسې سندره کړی دی چې:

وخت که هرڅو په مونږه هرڅومره ستم کړی دی

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

مونږ په سندرو د لوټ شوي ژوند ماتم کړی دی

مونږ په سندرو ځکه ماتم کوو چې مونږ ژوندی قام یو ، مونږ ژوندي خلک یو او هیڅ یو مړ ک ته په اسانه سر نه ټیټوو او ماته د ښاغلي جهاني ټوله شاعري هم د دغې جذبې ژوندي عکسونه هم ښکاري. زما یقین دی چې لوستونکي به زما د رایې تائید کوي. (۱۷)

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

زرين انځور

جهاني خو دا ځل له "شپېلۍ" سره

"که د غليم په وينو سره توره مي رانه وړله
موري د ورور په وينو سره لاسونه نه لرمه
که د ناموس د غليم خويندي مي سرتوري نه کړې
پر غليمانو مي د خويندو سترنه پلورمه
که خپل مورچل مي په سرو وينو لمبولی نه دی
ستا د پلو د دښمنانو سنگر نه ساتمه"

ښاغلی شاعر عبدالباري جهاني د پښتو د نوي شاعرانه دوران، په هغو نومیالیو شاعرانو کې راځي چې پر خپلو شعرونو يې د غه شاعرانه بهير ښکلی کړی، رنگين کړی او ځلولی دی. له دغې شعري ټولگي څخه وړاندي چې دا دی د "شپېلۍ" په نوم ستاسو په لاس کې ده د شاعر دري نورې ټولگې هم خپرې شوې دي: "ورکه مېنه"، "پايکوب" او "د سباوون په تمه" او هغه ټکي چې ښاغلی جهاني يې زما په نظر، زمور په معاصره شاعرۍ کې زيات ځلولی او د ده د شعر هنگامي يې هري خوا ته خپرې کړې دي، په دې ډول شمېرلی شو:

۱- د جهاني په شاعرۍ کې، د افغانستان د مقاومت د شاعرۍ ډېرې سترې او لومړنۍ ببلگې خوندي دي. جهاني هغه شاعر دی چې پر افغانستان د کمونېزم او سور يرغل په وړاندې د مقاومت د پيلامي هنگامي يې تودې کړې، د غه ببلگه يې له غميزې مخکې زمزمه کړه خو لکه وروستيو حالاتو ته چې يې ويلې وي، داسې يې د مقاومت سندرېزه ډالۍ ترې جوړه کړه او د "ناشناس" خوارې غږ نور ښايست هم ورکړ:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

دا د مستو پسرلی دی، دا د اور سبزه کوبي ده
هره پانه خماري ده، هر ګلاب مو شرابي سو
را ایستلې توره راغی، د ساقي د وینو تږی
زمور مستي چې ولیدله شیخ پخپله خماري سو
د ګناه په خم کې رنګ سول د زاهد د پګړۍ ولونه
پر هډوکو یې لړزه ده، ټینګ ایمان یې شیطاني سو
په موج خیزه هیبت راغلې د فلک سپلابي کړې
زمور بېړۍ یې ډوبوله خپل توپان یې توپاني سو
د خزان له هر سرکوبه، سل پایکوبه پورته کړې
هره ترخه نسترن دی، هر یو ځوزمو ګلابي سو
اوروي صدفي څاڅکي، ښخوي د مستۍ تخم
هر نرګس ته یې جام ورکړ، هر یو بوټی یې یاغي سو
ربړدوي د زړو تارونه د ګناه شپرینه تنده
رنګوي د تقوا غرونه هر کلنګ یې فرهادي سو

د روسي یرغلګرو او د هغو د برېښو په وړاندي د جهاني د شعرونو هنګامې، د افغانانو د سپېځلي جهاد او مقاومت د ادبي سنګر په ډېرو ارزښتمنو تاریخي بېلګو کې د حسابولو وړدي، لکه:

وایه شین آسمانه تاکوم بل چېرته لیدلي دي
داسي ارادې چې توپانونه خپلولای سي
داسي ولسونه چې سپلونه اپلولای سي
داسي کلک سوکونه چې ټانکونه اوبولای سي
دغسي سینې چې فلکي سپلاب راګرځوي
دغسي طغیان چې یاغي سوي سپلابونه خوري

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

دغسي ناره چي اسرافيل ورځخه وربږدي
دغسي قيامت چي دوږخونه خوري اورونه خوري
(تر پايه)

او يا لکه چي په "زما کندهاره" نومي مشهور شعر کي وايي:

زما کندهاره د زمرو وطنه
زما د سرکښو پښتنو وطنه
څونه ياغي يې صدقه دي سمه
د نافرمانو جنګيالو وطنه
بيا دي ترنک توپاني سوی وينم
بيا دي ارغند په مستبدو راغلی
بيا ارغسان دي څه موجونه وهي
بيا دي هلمند په خروښبدو راغلی
بيا د زړې توري د خرپ يادونه
بيا دي په سترګو کي اورونه وينم
بيا له ايوب سره لښکري راغلې
بيا د ربدیو داستانونه وينم
لکه چي بيا دي څه يرغل ته نيت دی
لکه چي بيا دي غورېدو ته زړه سو
لکه چي بيا دي څه په زړه کي ګرځي
لکه چي بيا دي خوځېدو ته زړه سو
زما کندهاره د زمرو وطنه
زما د سرکښو پښتنو وطنه
څونه ياغي يې صدقه دي سمه

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

د نافرمانو جنګیالو وطنه
ستا د پایلوچو تر پګړیو واري
ستا د تبرو تبغونو جنګ وګرځم
ستا له غرور څخه کاږه تګونه
ستا قهر وګرځم، ستا ننګ وګرځم
بیا د ملالي میوندۍ خرخښه
بیا تورپېکۍ د فرنګ خونه سوځي
بیا د بابا د پاني پت هنګامه
بیا شاه محمود اصفهانونه سوځي
بیا د ګرګین پر کور مرګی مېلمه دی
بیا د میرویس په نامه وغورېدې
بیا د اشرف د انتقام لمبه ده
بیا دي د قهر ویني وخوځېدې
بیا دي لمن له شهیدانو ډکه
بیا د کوچني غازي زانګو زنګوې
بیا دي په وریځو کي سېلونه ګرځي
بیا یې په غېږ کي زلزلې ویښوې
زما کندهاره د زمرو وطنه
زما د سرکښو پښتنو وطنه
څونه یاغي یې صدقه دي سمه
د نافرمانو جنګیالو وطنه

د ښاغلي جهاني د دغه ډول شعرونو ښېلګي ښېخي زیاتي دي چې د افغانستان د معاصرو ادبیاتو

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

په څېړنه کي به د مقاومت د لومړنيو، لوړو او سترو ببلګو په توګه، د مقاومت په ادبي تاريخ کي مطالعه او څېړل کېږي.

۲- د ښاغلي جهاني د شاعرۍ د ګرانښت يو بل راز په دې کي پروت دی چې دغه شاعري له پيل څخه له يو ډول مستۍ، ياغي توب او "مستانه نافرمانۍ" سره ملګري ده، د همدغه ټکي په پام کي ساتلو سره، جهاني د افغانستان په معاصره شاعرۍ کي ځانګړی دريځ لري. زما په نظر دی د افغانستان د معاصر پښتو شعر د دوو نسلونو ترمنځ د ارتباط د کړۍ په توګه بايد په پام کي ولرو، د معاصر پښتو شعر د منځنۍ دورې د پای او د نوي شاعرانه دوران ترمنځ د پيوستون د کړۍ په توګه. د داود خان د جمهوريت په دوره کي) چې د شعري سخت سانسور دوره هم وه (د ده د شعر هنګامي پيل شوې او شاعري يې له پيل څخه له نوښت او مستانه ولولو سره ملګري وه. د جهاني په شاعرۍ کي دغه "مستانه نافرماني" د دوو کليشو او چوکاټونو په وړاندي راڅرګنده شوه:

الف:- د وخت د سرکاري او حکومتي چوکاټونو او "سرکاري شاعرۍ" په وړاندي.

ب:- د ټولنيز د هغه وخت د يو شمېر عنعنوي چوکاټونو په وړاندي.

جهاني په خپلو لومړنيو شعرونو کي هم د دغو دواړو چوکاټونو په وړاندي ودرېد او همدغه خبره ده چې فاضل استاد پوهاند رشاد يې "ياغي او مبتکر" شاعر بولي. د شاعر د مستانه شاعرۍ ببلګې ډېخي زياتي دي، خو راځئ يو څو نمونې يې ولولئ

مورِ لېونۍ تـه د حساب خبري مه يادوه
ستا تر دوړځ پورې پېړۍ دي، دلته شپې پاته دي
ته د ګناه بڅري مينځې د پرهېز په اوښکو
زاهده پټې دي په وينو کي لمبې پاته دي
د جهاني شونډو ته نه راځي توبه زاهده

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

چې د قسمت په میخانه کې پېمانې پاته دي

او یا دا چې:

دلته سرونه بې له کانو بل څه نه پېژني
دغه واعظ او دا کتاب په مدرسو کې ښه دي
ما لا تازه له خپل جانان سره وعدې نوي کړې
زاهده ستا حوري غلمان په جنتو کې ښه دي
منزل ته لاري د خلوت په تاریکو کې نه وي
څوک چې د حق ناري وهي په غرغرو کې ښه دي

۳- لکه څنګه چې مخکې اشاره ورته وشوه، په افغانستان کې د ثور د غمیزې او بیا د روس د یرغل په وړاندې، د جهاني شعر هم، د افغانستان د مقاومت په ادبي تاریخ کې د یادونې وړ ځای لري. په افغانستان کې د روسانو له ماتې او بیا تش په نوم د "جهادي او اسلامي "حکومت له جوړېدو او د شر او فساد له رامنځته کېدو او د ټوپکوالۍ تر واکمنۍ وروسته، د افغانستان په خپل منځي جګړو کې چې څومره بدمرغۍ رامنځته شولې، دغو پېښو، د جهاني پر شاعرۍ هم خپل اغېز وکړ، له جګړې کرکه، له شعارونو کرکه، یو ډول ژوره ناهیلي، ویر او ماتم د دغو شعرونو ببلابېلې ځانګړنې جوړوي. هغه دا ځل هم شینکی آسمان مخاطب کوي دا ځل هم کندهار ته سرودونه او ترانې لیکي، خو د رزم د هغه مقاوم اړخ پر ځای د ویر او هغه د نباغلي محمد معصوم هوتک په وینا "قنوطیت" په کې راڅرګندوي:

ما خو دا نه ویل شینکی اسمانه
چې به ده اورد پاسه اور راځي
زما د غیرت شمله به کښته ګوري
زما هدیرې ته به پېغور راځي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

آسمانه ما خو دا سي نه غوښتله
چې د ښارونو جنازې وژړم

چې مي په کلیو کې بلا لنګه سي
چې د ځوانیو هدیرې وژړم
آسمانه ما خو دا سي نه ویله
چې د کابل ګرېوان ته اور توی که
زما په جونګړه کې بلا وکړه
زما په لستوني کې ښامار لوی که
ما چې میوند میونه نارې وهلې
ما یې په غبرګه کې ګلونه غوښتل
ما چې هلمند ته ترانې لیکلې
ما یې پرغاړه اتڼونه غوښتل
ما چې ټانکونه په سوکونو وهل
هغه مي خړ وطن سمسور غوښتئ
ما چې سکروټي په غاښو چیچلې
ما مي سړو وینو ته اور غوښتئ

(شعر تر پایه)

هغه وخت که شاعر، د مورچل ځوان، د وطن د دفاع لپاره له پردیو او د پردیو له نانځکو سره جګړې ته هڅاوه، اوس د انتقام او جګړې پر ځای، ځولۍ ورته غوړوي چې له مورچله راکوز شي :

ځوانه دا څوک یې چې ځولۍ اوروې
د خپل نیکه او خپل ابا پر کلي

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

دې هدیره کې دي خپلوان پراته دي
څوک یې پرون څوک یې پخوا ویشتلي
د خدای د پاره ځوانه مه اوروه
د خپل ابا پر مېنه سره اورونه

۴- د جهاني د شعر په شهرت او محبوبیت کې د ټنګ ټکور او موسیقۍ ونډه هم د یادولو وړ ده. جهاني لکه چې خپله له موسیقۍ سره ځانګړې مینه لري، ځینې شعرونه یې د موسیقي یو خاص کیفیت لري. په تېره بیا د هیواد د نومیالي هنرمند سندرغاړي ډاکټر صادق فطرت (ناشناس) خواږه غږ د دغو شعرونو ښکلا نوره هم زیاته کړې ده. ما د "جهاني او ناشناس" په اړه یو جلا مقاله هم کښلې او د خپلو خبرو په یو ځای کې مې کښلي دي:

"یوه ورځ چا خبره راته وکړه: د جهاني شعرونه ځکه دومره شهرت ته رسېدلي دي چې د ناشناس له سندریز غږ او د ټنګ ټکور له څپو سره یو ځای شوي دي. بله ورځ یو بل چا راته وویل: د ناشناس د سندرو د ښایست او ارزښت یو اساسي علت دا دی چې هغه د خپلو سندرو لپاره د شعرونو په انتخاب کې ډېر زور او "سختګیر" دی. هغه د سندرو لپاره د نومیالیو شاعرانو د شعرونو غوراوی کوي لکه: خوشال بابا، حمید مومند، رحمان بابا، استاد حمزه، جهاني او... زما په نظر دغه داوړه خبرې بې ځایه نه دي. د جهاني د شاعرۍ په شهرت کې به د ناشناس د سندریز هنر له اغېز څخه سترګې پټې نه کړو. دغه راز د ناشناس د سندریز هنر په ښایست او ځلولو کې هم د جهاني په څېر شاعرانو د شعري پیاوړتیا له اغېز څخه سترګې نه شي پټېدای لکه دواړه چې یو د بل بشپړوونکي وي"...

۵- د ښاغلي جهاني پر شعر د محتوا او هنر له هغې پیاوړتیا سره سره چې مخکې خبرې پرې وشوې، تر یو وخته د فورم، وزن او چوکاټ له پلوه یوه داسي "کلیشه" غالبه وه چې د هغه شعري ښکلا ته یې د هنري تنوع پر ځای، یو رنګي وربخښله او "مونوتون" کاوه یې. دا په خپل وخت کې د پښتو په نوې شاعرۍ کې یو نوی ګام و چې د یو ډول ځلوریز ډوله نظم په چوکاټ کې وړاندې کېده او د ازادي شاعرۍ پر لور لومړني ګامونه وو چې په تېره بیا د حماسي شعر لپاره د وخت

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

غوره انتخاب و ، خو بيا بيا تکرار يې نوښت کماوه او په تکراري چوکاټونو يې بدلاوه ، داسي ښکاري چې شاعر وروسته بيا د دغه تکرار پر ځای د چوکاټونو رنګارنګۍ ته هم خپله پاملرنه اړولې ده. په را وروسته شاعرۍ کې يې د نوي غزل او آزاد شعر پر لور هم په زړه پورې ګامونه اخيستي دي.

د جهاني غزليزه شاعري، په پرله پسې توګه د ښکلا او پياوړتيا پر لور روانه ده او له يوې ټولګي څخه بلې ته د لا زيات ښايست لرونکې ده :

دا ميکده په نخښه دلو ارزي
ساقي دا جام دي په څښلو ارزي
چې لبونتوب ته عقل وتخنوي
دا زولنې پې شرنګېدلو ارزي
چې يې کيسې د مينې تخم کري
هغه وزر په سوځېدلو ارزي

او:

خمار مي نه ماتېږي شرابونه بېګانه دي
ساقي راته اشنا دی خو جامونه بېګانه دي
سجدې ته يې د يار کوڅې ته نه يمه بللی
پردی قاصد راغلی پېغامونه بېګانه دي
دې ښار کې ربابونه د سنګسار په غبرګ کې غواړه
نغمې ګوتو کې ژاړي شهبازونه بېګانه دي
چې زما د لبونو چيغو جواب ورسره نسته
يا زه يم بدل سوی يا دا غرونه بېګانه دي

سجدې د جهاني پرتندي مه غواړه زاهده !

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

په دې سرکښه ښار کې محرابونه بېګانه دي

تر دې ځایه پوري نژدې ټولې خبرې د ګران شاعر عبدالباري جهاني د هغو پخوانیو شعري ټولګو د بېلګو پر بنسټ وشوې، چې مخکې خپرې شوې دي: "ورکه مېنه"، "پایکوب" او "د سباوون په تمه"، اوس خو دا دی شاعر "شپېلۍ" راته غږوي او دا ځل د شپېلۍ د سندریز غږ له ښایسته سره د خپل شعر ښایسته یو ځای کوي.

په دې توګه نو دغه "شپېلۍ" د شاعر څلورمه خپرېدونکې شعري ټولګه ده. سره له دې چې د "شپېلۍ" ټول شعرونه د سریزې د کښلو لپاره زما مخې ته نه دي پراته، خو زه باور لرم چې ټول او یا زیاتره به یې ما په جرمني، هالنډ، ډنمارک او سویډن کې د ښاغلي جهاني په ویاړ د بېلابېلو افغاني کلتوري ټولنو په غونډو کې د ګران شاعر په خپل غږ کې اورېدلي وي. له ټېکه مرغه په دغو غونډو کې زه هم حاضر وم او د یو څو خو یې ویډیویي پیټې (کیسټې) هم لرم. د "شپېلۍ" د شعرونو په اړه او یا خو غوره ده ووایم چې د جهاني د را وروسته شاعرۍ په هکله، څو ټکو ته په لومړي ګام کې پاملرنه پکار ده:

۱- لومړنۍ خبره دا ده چې په دغه مجموعه کې زموږ د ښاغلي شاعر، د شعري یون د پرمختګ ډېره غوره نندارې کولای شو. شاعر په دغو بېلګو کې د ښایست نوي نښې نښانې او نمونې زموږ مخې ته ږدي او د پښتو شعر بهیر ته یې ډالۍ کوي. د شاعرانه ژورتیاوو او لوړ تخیل نمونې د هغه په نوې شاعرۍ کې لا زیاتې شوې دي:

کلونه تېر سوله کیسې د ښاره نه راوزي
زېری به نه غواړو ګیلې له ښاره نه راوزي
نه د زړې مینې داستان دی نه د نوي کړیکه
رویبار ګونګی دی خاطرې له ښاره نه راوزي
د پتنګانو وزرونو سوځېدل هېر کړي
زموږ ماښامونو ته ډېوې له ښاره نه راوزي
دا د عمرونو جنازه دلته چا وتومبله

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

ږغ د رباب او د نغمې له ښاره نه راوزي
کلابندي ده نه وتی نه راوتلای سي څوک
مېړونه چیري دي شملې له ښاره نه راوزي
او یا لکه چې په یو بل غزل کې وای:

دا څه جنون دی تر منزله رغړېدل چې نه وي
دا څه منزل دی په لمبو کې سوځېدل چې نه وي
زاهده خوله دي د دوزخ په کیسو سترې کړله
دا څه خلیل دی تر انګاره پوري تلل چې نه وي
پښېمانه نه یم شیخه مه رایادوه قولونه
دا څه توبه ده په زرځله ماتېدل چې نه وي

(ترپایه)

۲- د شاعر په نوې شاعرۍ کې د جولې او منځپانګې(فورم او مضمون) دواړو تنوع تر پخوا زیاته راخرګند ېږي. دلته هم منظوم ډوله شعرونه شته، هم د قصیدو ببلګې په کې وینو، د ښکلیو او لوړو غزلو نندارە هم کولای شو او بې له شکه چې دغه غزلې د شاعر د پخوانیو دریو ټولګو له ببلګو زیاتې لوړې او ښکلې دي. د آزاد شعر ببلګې هم په کې وینو چې له هنري پلوه د لا زیاتې پاملرنې وړدي.

۳- څرنګه چې په دغو شعرونو کې د هیواد د حالاتو ژوره انځورګري شوې ده او له بده مرغه د وطن حالات داسې دي چې د ښادۍ پر ځای یې د ویر شېبې زیاتې او درنې دي، شاعر هم زیاتره د همداسې شېبو شاهد او انځورګر دی. ما چې مخکې د کومي "ناهیلۍ" یادونه کړې وه، په وروستیو ببلګو کې نه یوازې دا چې دوام کوي، دغه د نا امیدۍ درد لا ژور او غمګین دی. په دې لړ کې کېدای شي دا ببلګه یاده کړو:

اوس به څه لیکې شاعره راته وایه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

راته وایه اوس به څه لیکې شاعره؟

۴- د شاعر په وروستیو شعري بېلګو کې د هغه منظوم داستاني او حکایتي شعرونه د لا زیاتې پاملرنې وړ دي. زه د نباغلي جهاني د شعر په بېلابېلو غونډو کې د دې شاهد یم چې د غه لنډ منظوم داستانونه دومره اغېزناک دي چې د ګران شاعر له نورو ډېرو خوږو شعرونو څخه هم، له زیاتې بدرګې سره مخامخ شوي دي او بیا بیا یې د اورولو ټینګار شوی دی.

په دغو کیسو کې یې نظمونو کې د نمونې په توګه د "موږک شېر"، "د پیشو توبه"، "شیخ نصرالدین"، "چرګ او باز"، "مهار کړي اوښان" او یو شمېر نورو یادونه کولی شو چې د کیسې په څنګ یې لنډ شاعرانه پیغام هم د غور وړ دی، چې په ډېر منطقي انجام کې راځي، لکه:

چې د بل په متو غټ سي یا زمری سي
په هغه ګړي له قام ځني پردی سي
چې یې عقل خدای موږک غوندې کوچنی کړي
یوه ورځ پر خپل باندار باندې غورځی کړي

یا:

له ازله مو نصیب راغلی خوار دی
چې لوبدلی مو د بل په لاس مهار دی

جهاني د پښتو د اوسني شعر له نومیالیو مخکښو شاعرانو څخه دی، جهاني د افغانستان د ولس د ژوند په ډېر غمګین پړاو کې، ډېر پرتمین شعرونه زمزمه کړي او لا یې زمزمه کوي، په دغو زمزمو کې به هماغه جهاني وګورئ خو دا ځل له "شپېلۍ" سره، او د سندریز غږ له ښایست سره. ورته غوږ شئ، وایې ورئ، ویې لولئ او خوند ترې واخلئ:

جهاني مه بوله ساحل ته لامبوزن لاسونه
د دې یاغي مالت وګړي په بلا پسې ځي. (۱۸)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

محمد رسول باوري

هرات، پښتانه او ستره لوبه

د تاريخي اړونو په تله کي

د هر هيواد تاريخ په هغه هيواد کي د ميشتو ولسونو ژوند ليک او د عبرتونو درس دئ او مورخين د هغه ژوند د ليکونو او عبرتونو ليکوالان دي. هسي چي د هيوادونو برخه ليک د زماني واټن په پيچومو کي ببلا ببل يون او تلون کړئ او يا منلئ دئ، مورخينو بيا دا يون او تلون ليکلی او نويو نسلونو ته يې رسولی دی. څرګنده خبره ده چي مورخين په هيوادونو او ټولنو کي د پېښو لړی هغسي چي درک او اخستنه يې وي، را نقل او څرګندوي. ټول تاريخي آثار د مورخينو د ذهنونو پنځوني دي، خو د دې پنځونو څخه يو شمېر يې رښتيني تاريخي آثار ثابت سي او يو شمېر نور يې يا د پېښو ساده بيان او يا د ليکوالو د احساساتو ټولګي سي.

د دې لپاره چي رښتيني تاريخي آثار وپېژنو، اړ يو چي د تاريخي آرونو تلي ته يې واچوو چي سره له ناسره ببل سي. دې موخي ته درسېدو لپاره اړ يم چي د خپل نظر وړ ټکي په دريو برخو کي سره راټول کړم. لومړی د يوې سريزي په توګه د پخوانيو مورخينو له نظره د تاريخ منزلت او مقام ته ځغلنده کتنه؛ دوهم د شلمي پېړۍ په ترڅ کي د نړيوالو تاريخي ليد لورو لنډ جاج او دريم به د (هرات، پښتانه او ستره لوبه) نومي کتاب څو ببلګي وڅېړم.

تاريخ د يوه تفريحي هنره نيولې بيا د ويارونو تر يوې ټولګي او د يوه مسلکي مضمونه بيا تر علمي ډيسپلينه پوري د ودي او پرمختيا ببلا ببل پړاوونه شا ته پرې اېښي دي.

د يو شمېر نورو علمي څانګو په څېر يې لوړې ژوري تبرې کړي او په ببلا بيلو مهالونو کي ببلا ببلو فيلسوفانو، پوهانو او مورخينو له لوري په يوه يا بل ډول ټولني ته ور پېژندل سويدي. له هيرودوته بيا تر توسيديد سه، له ابن خلدونه بيا تر هيګله، له ګوردن چايلده بيا تر بوسرآپ پوري يې په اړه نظريې وړاندي سوي او خپرې سويدي. په ډېرو لرغونو پېړيو کي تاريخ د يوه داسي

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

مضمون په توګه کارول کېده چې د تېرو ویاړنو او حیرانوونکو نکلونو ټولګه وه او په اساطیرو کې به یې کله ناکله د تاریخي پېښو څرک هم لګېده. تر هیرودوت وړاندې په زیاته پیمانه تاریخي ویاړني ویل کېدې او ژبه پر ژبه به د ولسونو له لوري لېږل کېدې، خو هیرودوت په لومړی ځل د تاریخي پېښو د بیان لپاره تاریخ وکاراوه او توسېد بدس بیا یوګام وړاندې ولاړ او د لومړي ځل لپاره یې مادي آثار د تاریخي پېښو د بیان لپاره د اسنادو په توګه وکارول. هغه یوازې د هومر پر اودیسه او ایلیاد تکیه ونه کړه، بلکې په ایجن او شا اوخوا ښارونو کې یې وران سوي کلي او کورونه د ترای د جګړې د شاهدانو په توګه یاد کړل، په هر صورت تاریخ لا هغسې چې یوډیسپلین یې اړتیا لري نه و منل سوی.

که د لرغونو پېړیو او د تاریخ لیکنې له ډېرو ساده میتودونو را تېر سو، نو په منځنیو پېړیو او بیا په اسلامي نړۍ کې ابن خلدون (۱۳۳۲ - ۱۴۰۶ میلادي) هغه مورخ او فیلسوف دی چې د انتقادي نظریو او بل اندۍ له املې نه یوازې دا چې په اسلامي نړۍ کې نامتو سو، بلکې د نړۍ د نامتو مورخینو په ردیف کې یې خورا غوره درېځ وګاټه. هغه د غیر عادي بحثونو څخه بیا د حضرت عیسی علیه السلام د شپږ سوه زریز لښکر په څېر پېښو پورې زیات مسائل په ځانګړي انداز وخېړل.

د ابن خلدون په باور تاریخ د خوږو او یا تر خو الفاظو ټولګه نه، بلکې د پېښو رښتینی بیان دی، دا بیان د هغو اصولو له مخې کېږي چې تاریخ یې لري.

د هغه په باور تاریخ لیکنه دري اصله لري: لومړی اصل یې د (موضوع یا **Object**) په نوم یاد کړی دی. دوهم یې (مسایل یا **Problems**) او دریم اصل یې هم د موخې یا (**Goal**) په نوم یادوي. نوموړي په خپله مقدمه کې دا دري واړه اصول تر بحث لاندې راوستي او توضیح کړي دي.

د نوموړي په باور د تاریخ موضوع یا اوبجیکټ د پېښو رښتینی څرک معلومول او د هغو حدود او ثغور څرګندول دي. هغسې چې پېښه سوېده، نه هغسې چې مورخ یا راوي یې لیکي او یا یې غواړي؛ مسایل یا ستونزې هغه نتایج او حاصلات دي چې د پېښو څخه را زېږېدلي دي، په دې برخه کې دا پوښتنې جوابېږي چې دا پېښې ولې او څنګه زېږېدلي دي؟ او موخه یا هدف د پېښو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

په بطن کي د محرکه ځواک او واک پېژندل دي چې د ابن خلدون په باور د هر خوځښت او حرکت تر شا سته.

د همدې پېړیو د لویدیځې نړۍ یونامتو فلسفي مورخ هیګل نومېږي (۱۷۷۰-۱۸۳۱ میلادي) د هیګل په نظر تاریخ لیکنه درې پړاوونه لري: لومړی ابتدایي تاریخ لیکنه ده چې مورخ یوازې د پېښو بیان او توصیف کوي، دا بیان د پېښو بیان نه، بلکي هغه څه دي چې د مورخ ذهن یې بیا را پنځوي یا په بله مانا په حقیقت کي هغسي بیان دی چې د مورخ متاثره سوی ذهن یې غواړي. د هیګل په باور د هیرودوت او توسیدیدس تاریخي لیکنې د دې ډول بڼه بېلګي دي؛ د هیګل په باور د تاریخ لیکنې دوهم پړاو انتقادي تاریخ لیکنه ده. په دې ډول تاریخ لیکنه کي مورخین د پېښو پیوندونو ته پام کوي، د پېښو پیوند او یو له بل سره د پېښو تړاو او علت العلل را برملاکوي او دریم پړاو فلسفي تاریخ لیکنه ده. د هیګل په باور دا پړاو په رښتینې توګه هغه کُلیت ته د مورخ ور ګرځېدل دي چې د پېښو په بطن کي یې د محرک په توګه اغیزه کړېده.

په وروستیو پېړیو کي تاریخ د نورو علومو سره یوځای د ودې او پراختیا لوړو پوړیو ته ورسېد. تاریخ نه یوازې دا چې د ځانګړو فلسفي بحثونو او تیتو لیدلورو را ووت، بلکي د اصولو څښتن سو او علمي معیارونه یې خپل کړل، خو د دې تر څنګ یې د علميډیسپلین په توګه وېش او تقسیم هم قبول کړ، د محتوا له اړخه یې څانګې زیاتې سوې او د سبک له مخې یې آرونه څرګند او ټاکونکي سول.

د محتوا له اړخه د تاریخ د علم څانګې زیاتې سوې، خو د ټاکونکو او څرګندو آرونو پلي کېدل پر ټولو څانګو د تاریخ د علم غوښ او روښانه دریځ پیاوړی کړ. د تاریخي څېړنو هغه آرونه چې د یوه هیواد په تاریخ کي کارول کېږي، د تاریخي څېړنو هغه آرونه د بدلون پرته د یوې سیمې په تاریخ او یا د یوې وړې ټولنې په تاریخ لیکلو کي کارول کېږي. مورخین اړ دي چې په تاریخي څېړنو کي ټولو هغو آرونو ته پام وکړي چې په تاریخ لیکنه کي معیار ګرځېدلي دي. که مورخ د یوه ګوند، سیاسي شخصیت، علمي مضمون او یا ساینسپوه ژوند لیک لیکي، هغه اړ دی چې د تاریخي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

څېړنو آرونه په پام کي ونيسي، که داسي و نه کړي نو ليکنه به يې د يوه تاريخي اثر په توګه ونه پېژندل سي.

په تاريخي څېړنو کي د منابعو پر بنسټ د پېښو رښتينوالی څرګند بدل خورا مهم او ارزښتمن اصل دی. همدا لامل دی چي په تاريخ ليکنه او تاريخي څېړونو کي د مؤثقو منابعو او اخځونو درلودل مهمه اړتيا ګڼل سوې ده. اخځونه او منابع هم پر بېلا بېلو برخو وېشل کېږي، د بېلګي په توګه لومړی لاسي منابع، کاپي سوي اسناد، مادي شواهد او داسي نور توکي.

د دې تر څنګ د پېښو پر علت العلل د مورخ برلاسی هم د خورا مهمو آرونو څخه شمېرل کېږي. پېښه ولي وسوه، څنګه وسوه او پايلي يې څه دي؟ د منابعو پر بنسټ دې پوښتنو ته ځوابونه ويل د تاريخي څېړنو خورا مهمه برخه ده. زماني تسلسل او د پېښو تقدم او تاخير د تاريخ ليکني يو بل مهم فکتور دی چي په تاريخي څېړنو کي د دې اصل پرته تاريخي متن نه سي بشپړېدلای. د دې اصل يو بل ترڅنګ اړخ د مکان يا ځای اصل دی، چي په تاريخي څېړنو کي د دې اصل د بيان پرته پېښه يوازي د يوې کيسې او نکل رنګ اخلي، نه تاريخ. په دې ډول د تاريخ بېلا بېل ارونه او اصول سته چي د هغوی په کارولو سره تاريخ د يوه علمي ډيسپلين په توګه خپل دريځ او مقام تلپاته ساتي.

دې آرونو ته په پام سره به د عبدالباري جهاني هغه تاريخي اثر چي (هرات، پښتانه او ستره لوبه) نومبړي تر تاريخي نقد او بحث لاندي ونيسو، وبه وينو چي د تاريخي نقد په تله کي به دا اثر کوم دريځ وګټي؟ د دې کتاب هغه متن چي زه يې لرم پېژندنه يې داسي سوې ده: د کتاب نوم: هرات، پښتانه او ستره لوبه؛ ليکوال: عبدالباري جهاني؛ خپروونکی: صحاف نشراتي مؤسسه؛ دريم چاپ: ۱۳۸۴ ل کال؛ د چاپ شمېر: زرتوکه؛ د چاپ ځای: يونايټيډ پريس کوټه؛ کمپوز: نجيب الله وصال؛ د ټايټل طرحه: د اداري له خوا؛ او بيه: ۱۲۰ کلداري.

دا کتاب هغو پښتنو ته چي د خپلو پلرونو د تورو د ميدانونو عقل او تدبير او خاوري سره ليونی مينې د کيسو اوږدلو ته تړي دي، اهدا سوی دی. دا کتاب د ليکوال د يادښت، د کتاب فهرست او وقايې پرته (۳۸۸) مخه دی. د هرات، پښتانه او ستره لوبه کتاب ليکوال په دې اثر کي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

عمدتًا دري اړخونو (مکان ، زمان او پېښې) ته پام اړولی چې لومړی اړخ يې د هر تاريخي کتاب په څېر د ځای او مکان مسئله ده. هرات د يوه تاريخي سيمې او ښار په توګه د دې کتاب د بحث مرکزي او محوري ټکی دی. که د تاريخي پېښو لیري او نږدې تړاوونه يو له بله پيودل سويدي، د دې لپاره سوي چې هرات محور سي. د پېښو مرکزي ټاټوبی او د پېښو او د هغو د پنځوونکو او بازي کوونکو تړاو هم په ځانګړې توګه د هرات پر شا او خوا را ګرځي. په دې اثر کې مکان ځانګړی او مشخص دی او د تاريخي آرونو له مخې مکان د پېښو د زېږېدلو د ټاټوبي په توګه خورا مهم او رغنده اصل دی. د مکان ور ها خوا د زمان خبره هم په تاريخي ارونو کې دومره ارزښتمنه ده چې نه پاملرنه تاريخي متون او اثار د شک تر بريده رسوي.

په دې اثر کې د زمان فکتور هومره محدود نه دی ساتل سوی لکه مکان چې محدود ساتل سويدی. په دې اثر کې زمان د ډېرو پخوانيو پېړيو بيا تر وروستيو پېړيو پورې پر له پسې پالل سوی دی، خو هغه تشه چې د دې ډول موضوعي تاريخي رسالو او يا کتابونو په نسبت يې لري دا ده چې زمان د مکان پر محور نه دی را څرخېدلی، بلکې د هيواد او کله ناکله د سيمې د عمومي تاريخ پر ګامونو ګام سوېدی. ښه به وای که دا اثر د زمان له مخې هم داسې پالل سوی وای لکه د مکان په توګه چې محوري پالل سويدی.

داسې برېښي چې د دې اثر زماني تسلسل له هغو سرليکونو څخه متاثره دی چې زمور د هيواد او يا سيمې د عمومي تاريخ په اړه معمول ګرځول سويدی. ښايي ليکوال هم د دې معمول څخه د وتلو هڅه نه وي کړې. ګمان کېږي چې د کتاب په اوږدو او تدوين کې همدې لامل اغېزه کړې او ليکوال دې ته اړ سوی وي چې د مقالو د ټولګو په څېر د هري برخې اخځونه د هغه بحث په پای کې وليکي. ښه به وای که د توضيحي او ارجاعي پاورقيو په توګه د هغو اخځونو يادونه سوې وای چې اړتيا يې ليدل کېدل او د ټولو اخځونو فهرست يې لکه چې دا کار سوی هم دی، د ټول کتاب په پای کې ليکل سوی وای.

که د دې نيوکو څخه راتېر سو ، په ټوله کې د هرات، پښتانه او ستره لوبه، د يوه تاريخي اثر په توګه د ستايلو زيات ټکي هم لري. تر ټولو لومړی دا ټکی د يادولو وړ دی چې متن د اخځونو په

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

حواله تدوين سويدی، چې دا کار تاريخي اړونو ته د ليکوال ژمنتوب څرګندوي، په تېره بيا هغه چې د پخوانيو اثارو او يا په بله مانا د پښتو د مهال ليکل سوي اخځونه د ثبوت او سپيناوي لپاره کارول سوي او پر بنسټ يې د پښتي عينيت واقعي کړی دئ.

د هرات، پښتانه او ستره لوبه د هغو اړونو سره هم په تول برابر دی چې د مورخينو په قول د پښتو علت العلل بيانوي. په متن کې د پښتو بېلا بېلي خواوي او اغېزمن فعاليتونه د ټاکلي پښتي په تړاو ياد سوي دي. کله ناکله د ځينو تاريخي تېروتنو په اړه د روښانه استدلال او پر اخځونو د متکي بيان څرک هم ليدل کېږي. دا څرک که زيات هم نه دی، خو په خورا ارزښتمنه توګه د لوستونکو پام راګرځوي. د دې سره سره چې د پښتو بيان انتزاعي نه دی خو د پښتو د اوډلو او تدوين چاري داسې تر سره سوي، چې ته به وايې ليکوال هوډمن دی چې لوستونکی د ځان سره هغه فکري لوري ته بوزي چې ليکوال يې لري. دا ډول تدوين او اوډنه له يوه زيان سره څو ګټې هم لري. زيان يې دا دی چې لوستونکی فکر کوي چې د ليکوال تر اغېزې لاندې راغلی، خو يوه ګټه يې دا ده چې د منابعو پر بنسټ لوستونکی رښتيني لوري ته بيا يې. بله ګټه يې دا ده چې د لوستونکي له تزلزل او لار ورکې څخه را باسي. انګليسي نامتو مورخ تاينبي هم د پښتو لوری د څرګندو پايلو تر بريده جايز ګڼي.

يوه بله خبره چې هرات، پښتانه او ستره لوبه يې په ځان کې نغښتې دا ده چې ليکوال د دې کتاب د ليکلو انګېزه د هيواد د معاصر تاريخ يوه خورا مهمه پېښه يادە کړې ده، ښايي د اوسني نسل يو شمېر لوستونکي به هغه پېښه چې هرات څنګه د طالبانو لاس ته ورسېد، هېره کړې وي او يا يې بابيزه وګڼي، خو د دې ارزښتمن کتاب تاليف په خپله د هغې پېښې دروندوالی او ارزښت را برملا کوي. دا به هغو لوستونکو او څېړونکو ته خورا مهم او د زياتې پاملرنې وړ وي چې داسې يو ارزښتمن اثر د يوې داسې پېښې د انګېزې پر بنسټ ليکل سوی چې هغې پېښې د خپل مهال د نويو او نورو پېښو لوری بدل کړ.

د هرات، پښتانه او ستره لوبه ، تاريخي اثر يوه خورا مهمه ځانګړنه دا ده چې د يو شمېر لاسوندونو متنونه يې د ضميمو په څېر د لوستونکو په وړاندې اينبي دي. دې چاري نه يوازې دا

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

چي د کتاب تاريخي ارزښت زيات کړی، بلکي د يو شمېر مورخ څېړونکو لپاره د مرجع او اخځ په توګه يې د دې اثر ارجحيت هم څرګند کړيدی. د کتاب په پای کي د اخځونو فهرست او بيبلوګرافی د لوستونکو لپاره د شک ځای نه پرېږدي او هر لوستونکی يې په بشپړ باور لولي او ګټه ځني اخلي. د ښاغلي جهاني د دې اثر په اړه د ليکلو زيات مطالب سته خو د ((مشت نمونۀ خروار) په توګه د همدې تاريخي ارونو پر بنسټ دا پايله ترلاسه کوو چي د هرات، پښتانه او ستره لوبه د يوه موضوعي او رښتيني تاريخي اثر په توګه د بشپړ باور وړ تاريخ دی. په پای کي له لوی څښتن تعالی (ج) څخه ښاغلي جهاني ته خوشاله ژوند او د برکتي قلم توان غواړم. (۱۹)

د الفبا په ترتيب د اخځونو فهرست:

- باوري محمدرسول. د تاريخ او مورخ په اړه لنډي څرګندوني. د مقالو ټولګه، سلام ټولنه ۲۰۰۲

جهاني عبدالباري. هرات، پښتانه او ستره لوبه، ۱۳۸۴ -

ساپی ضمير. تاريخ چيست؟ کابل پوهنتون ، کابل ۱۳۵۴ -

- شفا شجاع الدين، مايه، بعد از هزار و چهارصد سال. نشرات زردشتيان. ۲۰۰۴

- فروغ السادات اخضري، تطابق عوامل انحطاط دول. ابن خلدون. دانشګاه تهران، ۱۳۷۷

مير حسين شاه، تاريخ نويسي در شرق. پوهنتون کابل، پروګرام ماستري تاريخ ۱۳۶۷ -

- هيوز مارنی، پنجا متفکر کليدی در زمينۀ تاريخ. مترجم:رضا بديعی، انتشارات رسالت تهران، ايران ،۱۳۶۵ش

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

لال پاچا ازمون

د جهاني سمبولیک تمثیلي نظمونه

د شعر انګړ ته د نظم پر لاره د ننوتو یو ور هم تمثیل دی. تمثیلي نظمونه پر لوستونکي یا اورېدونکي اغېز پرېباسي او د هغه عواطف او احساسات راپاروي. په تمثیلي نظمونو کې دوه ټکي ډېر د پام او مطالعې وړ دي: یوه مانا او بل هم په لفظونو کې یو حرکت اوغلی شور. پر دغو نظمونو د پوهېدا او له هغوی څخه د خوند اخستو لپاره هم تر بل نظم قوت زیات وي. د لوستونکي یا اورېدونکي پام هم تر عادي نظم زیات را اړوي. په تمثیل کې معمولا اصلي حالت وړاندې کېږي. یوه کیسه په داسې بڼه په کې وړاندې کېږي چې رښتینولی ته یې زیان و نه رسېږي.

زمونږ استادانو لیکوالو او شاعرانو تمثیل کیسه یې نظم ګڼلی دی. مذهبي او فولکلوریکې کیسې یې را اخستې او هغه یې د تمثیل په بڼه داسې وړاندې کولې چې د کیسې روح ته یې په کې زیان نه رساوه. په تمثیلي نظم کې داهڅه کېده چې یو مضمون یا یوه مانا داسې وړاندې شي چې د لوستونکي یا اورېدونکي ستر ګو ته یوصورت یا شکل داسې ودرېږي چې په هغه کې له ده سره خبرې وشي، حرکات یې محسوس شي، حسي کلمې دعینې انځورونو په جوړولو او تمثیلي برخه کې ښکلا ییزه اومعنوي برخه اخلي. هغه کلمې چې حس شي، د هغوی رنګ او بڼه په ذهن او زړه کې ډېر ژر ځای نیسي. د حسي کلمو اوډون د وینا په اهنګ او موسیقۍ کې هم ښه ونډه اخلي. که مونږ وغواړو چې زمونږ وینا دې د خلکو زړونو ته ژر لاره پیدا کړي، نو غوره داده چې خپله وینا په حسي کلمو کې ونغاړو.

د ارسطو په نظر د شعر د تاثیر یو سبب هم تمثیل دی. په تمثیل کې هغه احساسات او عواطف نغښتي چې په انځور کې نه ښکاري. په تمثیل کې ډیالوګ د لوستونکي یا اورېدونکي پر احساساتو جوت اغېز ښندي. انځور یوازې د یو څه بڼه وړاندې کوي خو تمثیل احساسات راپاروي. د تمثیل په رامنځته کېدو کې تخیل لاس نه لري، هغه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

تمثيل چې د رنګينو لفظونو په اوډنه کې رامنځته شوی وي، الفاظ په کې پر يو داسې رنګين لړ پېښل شوي وي چې ارزښت او ښکلا يې له ورايه په ډاګه شي. هغه په وار وار لوستل کېږي او په زړونو کې ځانګړی ځای لري.

د تمثيلي نظم يوه ځانګړنه داده چې په هغه کې تصويرونه متحرک وي. بې سا څيزونه په حرکت راولي، ژبه ورکوي، په خبرو يې راولي او د زړه خواله ورسره کوي. د تمثيلي نظمونو ويونکي تل هڅه کوي چې د طبيعت ناز او کرشمې وغږوي، له هغوی سره وغږېږي او خپل پيغام پرې ولېږدوي. د دغو نظمونو ژبه او وزن ډېر روان او زياتره مهال يې غږېږه دوولس يا يوولس څپيزه ياد مثنوي په قالب کې وي او يا تر يوې مطالعې لاندې يووزن او قافيه ترپايه پالي.

زمونږ د زمانو پياوړي شاعر جهاني د تمثيلي نظمونو دغه ښېګڼې او ځانګړنې په خپلو نظمونو کې ساتلې دي. دده هغه نظمونه چې هغه زمونږ د ولس حکايات په خپلو موزونو الفاظو کې را اخلي په هغوی کې تمثيلي ځانګړنې ډېرې جوتې دي. ده دخپلې روانې موزونې او اهنګوالې ژبې او طبعې په ځواک د نظم ژبه ډېره خوږه او روانه کړې ده. د ده دغه تمثيلي نظمونه هغه مهال د شعر قلمرو ته ننوتل چې شاعرانه رنګ يې واخست، په ښکلو ترکيبونو يې دغو تمثيلي نظمونو ته موسيقيت، ښکلا او رواني وروښلله. ددغو تمثيلي نظمونو بهرنۍ او داخلي موسيقي روانه او يو غلی شور لري. د لفظونو تکرار او د متجانسو کلمو اوډنه دده د نظم ژبه لا ښکلې او روانه کړې ده. د جهاني يوه کاميابي په دې کې ده چې دی د خپل ولس پر ذوق او نبض پوه دی. حکايات يې هم له ولسه رااخستي او هغه يې بيرته په ډېره روانه اوښکلې ژبه د تمثيل په بڼه وړاندې کړې دي. په دغو نظمونو کې يو شمېر سمبولېکه بڼه لري، لکه حيوانات يې غږولي دي، دغه سمبولونه عام دي، پر عامو سمبولونو سربېره شاعران ځانګړي سمبولونه هم کاروي. دغه سمبولونه د شاعرانو شخصي تجربې ښيي. جهاني په دغو تمثيلي نظمونو کې زياتره عام سمبولونه کارولي دي چې دلته يې يوه بېلګه را اخلو:

دري غـــــــوايي يـــــــوه ځنګلـــــــه کـــــــي اوســـــــېدله
تـــــــل بـــــــه دري واړه ملګـــــــري ګرځېدلـــــــه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

په ځنګله کې به يوځای سره روان وه
يو يې تور، دوهم ابلق، دربيم يې سپين و
د زمري يې زړه په غوښو پسې شين و
(کوه طور، ۲۴۷م)۱

په دې تمثيلي سمبوليک نظم کې د حيواناتو پوهه او دريځ وړاندې شوی دی. هيله ده چې بشړه بڼه يې ولولئ. يوشمېر يې په ولس کې هغه خواره نکلونه دي چې په کليو او باندو کې به د نکلچيانو له خوا په تمثيلي بڼه وړاندې کېدل:

پخوانيو زمانو کې يو پاچا و
د لښکر په زور غښتلی پر هر چا و
چلېدله يې حکمونه پر ملکونو
ورته پاته پاچهي وه له نيکونو
هم په زور هم يې په زرو کې لاس برو
خدای ورکړي اقليمونه بختور و
ډېر شوقي و د مېلو او د ښکارونو
د شرابو د مستيو د سازونو
همېشه به و په ښکار پسې وتلی
تش لاسونه يې وه ورځ نه و راغلی
له لينډی چې به يې خوشې کړله غشي
سوري کول يې د هوسيو زړونه تشي
تري خطا نه سو يوغشی په کلونو
پر ملکونو يې کيسې وې د ښکارونو
يوه ورځ ورنه خطا يوه هوسی سوه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

په ځغستا رهي په لوړ دغونډۍ سوه

(کوه طور،۲۹۲)۲.

په دغه منظوم نکل کې چې هوسۍ له پاچا ورکېږي، پاچایې په لټه کې وي، تنده او جل یې اخلي، پرځنګله پېښېږي، په ځنګله کې ورسره بیزو مرسته کوي، د اوبو ځای ورښیي، پاچا د بیزو دغه نېکي هېروي او د ټوپک خوله یې لورته نیسي. دلته اوس د بیزو او پاچا تر منځ خبرې له پند او عبرته ډکې دي چې د تمثیل برخه یې ښکلې کړې ده:

چې ناڅاپه یې ترسترګو یو ځنګل سو
د پاچا په زړه کې اور د مینې بل سو
په ځنګله کې ور ښکاره یوه بیزو سوه
د پاچا خوا ته د لاس په اشاروسوه
بیزو وړاندې پاچا وروسته ورپسې سو
په قدم قدم اوبو ته ورنږدې سو
ور په ګوته په ځنګله کې یې چینه کړه
په سړو اوبو وریخه یې سینه کړه
هم پاچا هم یې ښایسته نیلی اوبه سو
سمدستي خدای ته د شکر پر سجده سو
له سجدې وروسته لیندۍ یې کړه راپورته
دمرګ غشی یې کړو ارد بیزو لورته
پوري ووري یې لړمون د بیزو سوری کړ
ور خبر یې په یوه غشي زړګی کړ
ښاخ پر ښاخ باندې ترځمکې را لوېدله

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

يو په يو يې اندامونه ماتېدلله

په رګو کې يې لاوينې خوځېدلې
د پاچا پرلور يې سترګې واړولې
ويل روح مې دادی الوزي لهه تنه
جواب راکه دا يوه لرم پوښتنه
اورېدلی مې له پلاره يو وصيت دی
نه په وهېږم چې درواغ که حقيقت دی
پر ښايسته نيلي چې سپور زغره په تن يې
راته ښکاري چې پاچا ددې وطن يې
ښکاري ويل: پاچا ددې جهان يم
مګر ته څنګه راپوه سوې زه حيران يم؟
بيزو خلاصه کړله خوله ويل سلطانه
زر کلنې تجربې نه دي ارزانه
تجربه ده مورِ ته پاته له پلرونو
له کلونو له پېړيو له قرنونو
نامردې ده همېش کار د پاچاهانو
پاچهان وهي سرونه د دوستانو
لار چې هر څوک ورته وښيي په دار دی
چې هر څوک ورسره ښه وکړي سنګسار دی
چې څوک لاس د دوستۍ ورکړي غوڅوي يې
چې ژوندی پرلاري وينې ښکاروي يې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

په دنيا کې چې يې نوم د شهريار دی
يا قاتل د خپلو ورونو يا د پلار دی
په نصيب چې يې درکړې پاچهي ده
ستا په ختمه کې اخبللې نامردي ده
که دي زما احسان پر سترګو وای منلی
د پاچا له نسله نه وې زېږېدلی

(کوه طور، ۲۹۳-۲۹۲ م) ۳

جهاني د دغو سمبولیکو تمثیلي نظمونو پایله بیا هم د ولس له انده په لنډیز سره وړاندې کړې ده. متلونه او پخې خبرې یې په کې ځای کړي دي. دغه منظوم تمثیلي، سمبولیک نکلونه یوه ښکلې پایله لري. یوه بله ښېلګه یې ده چې په هغې کې د شیخ او مورک تر منځ اړیکه وړاندې کوي. شیخ پر خپلې تقوا او شیخۍ له مورکه، پیشو، سپی، لېوه او بالاخره شېر جوړوي، خو چې مورک د شېر ارزښت نه لري او نه دغه موقف ساتلی شي، نو بیرته مورک کېږي. دغه تمثیلي نظم په سمبولیکه ژبه د هغو څېرو بڼه وړاندې کوي چې په مصنوعي ډول دریځ ته رسي یا مصنوعي دریځ نیسي.

د جهاني یو بل کمال چې د دغو نظمونو په وړاندې کولو کې یې لري، هغه دا دی چې دی په پیل کې د نکل د پېښېدو ځمکه په تصویري بڼه وړاندې کوي. په دې کار دی د انځور او تمثیل تر منځ اړیکه ساتي:

د لوی ښار څخه دباندې یو دره وه
جوړه کړې یوه شیخ پکښې د ډېره وه
پر سجدو به خدای ته پروت و په خواستونو
تولې شپې یې تېرولې په نفلونو

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

(شپبلی، ۲۱۷م) ۴

ددغه تمثیلي نظم په پیل کې دی ځای او د نکل د اتل، دنده، څېره او دریځ ښیي. لوستونکي ته هم دا مهمه ده چې د نکل ځمکه او اتل وپېژني. تر دغې سریزې او پېژندنې وروسته د نکل پیل ته ور پرانستل کېږي:

یوه ورځ یوه موږک په حجره کې
شل او سل ځله ازار کړ په سجده کې
چې به شیخ کله ورتېټ سو و سجدې ته
د موږک لکۍ به ورغله وخولې ته
شیخ کرار ور څخه وکړله پوښتنه
ما پر څه ازاروې په بخت پمنه
موږک وویله شیخه ستا قربان سم
د مرګي مخ ته دي سپر بلاګردان سم
د پیشوله لاسه ډېر یم کړېدلی
شوم نهر یم، وږی تږی ژړ زبېښلی
د ظالمو پیشوګانو له ناتاره
یوګړی وتلای نه سمه له غاره
ته دعا وکړه چې زه غټه پیشو سم
نور به هر ګړی ببغمه له حملو سم

د نظم پایله داسې وړاندې کوي:

چې د بل په متو غټ سي یا زمری سي
په هغه ګړي له قام څخه پردی سي
اول غوښي خوري د خپلو قریبانو

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

ښـــــــــخوي دا ړي پـــــــــه خپلـــــــــو پـــــــــه يـــــــــا رانو
دا يـــــــــي هبـــــــــره وي چـــــــــي نـــــــــن تـــــــــه تېرېـــــــــدل ســـــــــته
چـــــــــي هســـــــــکېږي يـــــــــوه ورځ کښـــــــــته کېـــــــــدل ســـــــــته
چـــــــــي يـــــــــې عقـــــــــل خـــــــــدای مـــــــــوږک غونـــــــــدي کـــــــــوچنی کـــــــــړي
يـــــــــوه ورځ پـــــــــر خپـــــــــل بـــــــــادار بانـــــــــدي غـــــــــورځی کـــــــــړي

په دې پايلې سره سمبول راسپړل شوی دی. (شپېلی، ۲۱۸-۲۲۴م م) **۵**

جهاني کولای شول چې دغه نکل له همدې ځايـه: يـوه ورځ... پيـل کړي، خو ددې لپاره چې د نکل ځمکه وښيي او د نکل ودانۍ ته ور کښېږدي نو په پيل کې يې په انځوريزه بڼه د نکل ځمکه ښودلې. ده په دغو تمثيلي نظمونو کې د ولس د ژبې او محاورې خيال پوره ساتلی دی. هماغـه طبيعـي ژبـه يـې کـارولې ده، قربـان سـم، بلاګـردان سـم زمـوږ د ولـس محـاوره ده، د يوشـمېر تمثيلـي نظمونو حکايات يې له کتابونو را اخستل شوي او حواله يې هم پرې ورکړې ده:

پخوانيـو زمـانـو کـې يـو پاچا و
پر رعيـت بـانـدې ظالـم لکه بلا و
حکايت يې په بوستان کې دی راغلي
د سعدي له خولـې تر موږ رارسېدلي

(کوه طور، ۳۰۶م)۲

دغه ډول تمثيلي نظمونه ده پر خپلې اړې ښکلا نور هم ښکلي کړي دي. د دغو نظمونو

بريالـيتوب يو په دې کې دی چې جهاني د نظم ويلو يو ښه استعداد لري. الفاظ ورسره لکه ملغلرې په لمن کې پراته دي، دغو الفاظو يې پر ژبه کور جوړ کړی دی. بل بريالـيتوب يې دا دی چې جهـاني

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

خپل فولکلور لوستی او اوربدلی دی.دی په دې برخه کې مطالعه لري. د داسې یو حساس ذهن څښتن طبیعي خبره ده چې د نظمونود لیکلو ښه استعداد لري. هغه چې وایي ، د لمدې ختې لرې اوبه دارو وي، د جهاني ژبه او قلم همداسې لرې څه تحرک ته اړتیالري. پر خبرو چې راشي نو بیا داسې موزون الفاظ له خولې را باسي چې هغه نېغ زړونو ته لاره کوي.

ددغو ولسي حکایاتود موزونولو او تمثیلولو یوه ګټه داده چې ولس ته بیرته هماغه خپل مال په رنګینو جامو کې سپاري، لکه یو لوڅ ماشوم چې په ښکلو جامو کې راونغښتل شي. د شاعر کمال دادی چې څنګه وکولای شي خپلې ټولنې ته پر هغوی د اغېز له کبله داسې یوڅه رامنځته کړي چې د هنر په ژبه او ښایست د هغوی ذهني کچه لوړه کړي، ذوق یې خړوب کړي اوده په زړه اوذهن کې یومنلی او له اغېزه ډک شور په څپو او مستۍ راولي.

د سفوکل په باب یوه خبره ډېره مشهوره ده چې ده تر پایه تراژیدي ولیکله، خپل لوری یې بدل نه کړ، دا ځکه چې دی له یوې خوا د خپلې تراژیدۍ سره ملګری و او بل دا چې د تراژیدۍ د وړاندې کولولاره یې پیداکړې وه، پر ټولنه د اغېزلار یې پېژندلې وه، دا ورته څرګنده نه وه چې ټولنه او وګړي یې له تراژیدۍ پرته بل څه نه مني او لا ښه اغېز پرې کوي ، نوده په دې لاره کې ځان ښه و ازمایه او باالاخره یو شهکار یې رامنځته کړ. له دې څخه داپایله راوځي چې پر ټولنه د یو څه اغېز، د ټولنې فکري او ذهني کچې لوړولو په موخه د یو اثر رامنځته کول د شهکار او ټولمنلي اثر د رامنځته کېدو لامل ګرځي. داډول اثر رامنځته کول د لیکوال لوری څرګندوي. د هغه ذهني اوفکري کچه او هنري استعداد لاپسې لوړ اوتاندوي.

جهاني هم له طبیعت او ټولنې سره په مطالعه او خبرو بوخت و ، باالاخره یې یوه داسې لار هم وموندله چې دده لوری یې څرګند کړ، دی یې په دې برخه کې د یوځانګړي سبک څښتن کړ، که څه هم تر ده وړاندې یو شمېر ولسي ناظمانو دغه ډول حکایات په نظم لیکلي، خود جهاني سبک په کې بېل دی.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

جهاني هڅه کړې ده چې په دغو تمثيلي نظمونو کې د حکايت رښتينولۍ او اړې بڼې ته زيان و نه رسېږي. دده د بريالیتوب يو راز په دې کې دی چې دی نه غواړي په تصنعي او تکلفي ژبه د حکايت روح ته داسې زيان ورسوي چې لوستونکی يا اورېدونکی ستړی کړي.

دده د دغو تمثلي نظمونو د وينا لمن پراخه، رڼه او ښکلې ده. جهاني هڅه کړې ده چې خپله ژبه داسې ساده او الفاظ په داسې بڼه وکاروي چې په خپلې ښکلا کې حکايت ته زيان و نه رسوي او نه لوستونکی يا اورېدونکی پر نيمه لار پرېږدي. دده يوه بريالۍ هڅه داده چې ولس ته خپل تېر ژوند، تېرې کيسې، تېر نکلونه په ژوندۍ بڼه داسې په مخ کې ږدي چې د سمبولونو په ژبه ده ته لوری ورښيي. د هنر يوه ځانګړنه همداده چې د ولس احساسات او عواطف له تېر سره په رابطه کې داسې وړاندې کړي چې له هغه يوه نوې لار راووځي. جهاني په دې کيسه يي يا حکايتي نظمونو کې سمبولونه او اسطورې په تمثيلي بڼه وړاندې کوي. دی د همدغه تمثيل له مخې ټولنې ته يو لوری يا فکر ورکوي. بريالي ليکوال هم هغه دي چې هغوی د هنر په ژبه ټولنه يوه لوري، موخې او فکري ودې ته را وبولي. د دوی پيغام لوڅ نه وي. د دوی ژبه او الفاظ د لوستلو او زړه ته د سپارلو وړ دي. د شعر او شاعر يوه ښکېڼه داده چې دوی له طبيعت سره داسې اړيکه پالي چې له نورو ببله ده، دوی کلمې په خبرو راولي او په هنري منطق د زړه خبره کوي.

د جهاني دغه حکايتونه چې ده تمثيلي او تصويري بڼه ورکړې، په دې ټولنه کې موجود وو، خو دومره عام او په زړه پوري نه وو، لکه څومره چې جهاني په خپلې شاعرانه ژبې ببرته ټولنې ته وړاندې کړل. ځينې نظمونه دده د خپل ذهن او تجربې زېږنده دي. دده کمال د دغو نظمونو په وړاندې کولو کې دادی چې لوستونکی يا اورېدونکی داسې نه انګيري چې ګوندې دا حکايت دده د ټولنې نه دی او يا په ټولنه کې د ولس له خوا را منځته شوی نه دی.

د جهاني يو بل لوی کمال د دغو تمثيلي نظمونو په وړاندې کولو کې دادی چې د خپلې ټولنې حکايات يا د دې ټولنې په غېږ کې را منځته شوي تجربې، دده ليد لوری، د همدې ولس په ساده ژبه او هغو الفاظو کې ونغښته چې ولس يې کاروي. د دغو لفظونو کارولو د حکايت اړې بڼې ته يې خپل صورت ورکړی او بل دا چې د جهاني د سبک په ځانګړنه کې يې ونډه اخستې ده. په دې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

کارسره د دغو نظمونو لوستونکي يا اوربدونکي په دې نظمونو کې خپله ټولنه ويني. د هنر يوه ښکېنه همداده چې د خپل چاپيريال بڼه وړاندې کړي. د يو لړ الفاظو په بار بار او په بېلابېلو انځورنو کې راوړل د ليکوال او شاعر لاره او سبک ځانګړی کوي. د جهاني د دغو تمثيلي نظمونو يوه بله بريا په دې کې ده چې دی خپل فولکلور ته په ځانګړي درنښت او ارزښت قايل دی، پالنه يې کوي او د ساتنې لپاره يې دغه لاره نيولې ده. جهاني غواړي چې له خپلې ټولنې سره ببرته په خپلې ژبې او د دوی پر تجربو خبرې وکړي.

دده په دغو تمثيلي حکايتي نظمونو کې د حکايت پيل په هغې بڼې شوی، چې عوام يې يو بل ته اوروي. دی يودم يا ناڅاپه حکايت نه پيلوي، بلکې د حکايت رښتينولۍ زيات ته د کتابونو حواله ورکوي او ليکي يې:

کتابونو کې راغلی دا بيان دی

د نمرود د پاچهۍ يکي داستان دی

ددغه مذهبي حکايت بڼه په کتابونو کې په نثر راغلې، زمونږ ولسي ناظمانو هم دغه حکايت يا په بشپړ ډول را اخيستې او يا يې نغوته ورته کړې ده. نمرود اوس زمونږ په ذهن کې د ياغي، مغرور او د خدای (ج) له خوا د ځپل شوي انسان په توګه مجسم او سمبول ګرځېدلی دی. جهاني ددې لپاره چې د غرور بڼه وړاندې کړي، نو د نمرود ژوند اوځېره يې په تمثيلي بڼه وړاندې کړې او دی يې د غرور د سمبول په توګه وړاندې کړی دی. جهاني يوازې دانه دي کړي چې د نمرود حکايت يې وړاندې کړی، بلکې توپير يې له هغو سره چې د نمرود کيسه نورو ته وړاندې کوي دا دی چې دی د نکل پايله وړاندې کوي ، خپل برداشت ليکي او يو شاعرانه نصيحت هم کوي:

هربنده چې دغرور پر نيلي سپور سي
مخ يې تور سي ورته مخ د درد او اور سي
غرور حق دی د څښتن چې کبريا دی
د بنده غرور دوي ورځې دی فنا دی

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

ازل هر سړي ته ايښي خپله لومه
نمرود يان کړي د غوماشي د نښې شومه
چې يې وړلې د اسمان پر لور لښکري
اسمان څرنګه ورماتي کړي وزري
چې يې حکم چلېده پر عقابانو
د غوماشي مسخره سود سيالانو

(کوه طور، ۳۲۲م)۷

دغه حکايت په داسې روانه ژبه او داسې الفاظو کې وړاندې شوی چې لوستونکی د يوې تلوسې په تار له ځانه سره بيايي، مانا او محتوا يې له الفاظو نه ده ځار کړې. د حکايت د منظومولو شرايط يې په ښه ښه انځور کړي دي. دغه نظم يوه بله ښېګڼه دا لري چې د مثنوي په ارت چوکاټ کې په دوولس څپيز بحر کې په ښه روان وزن او اهنګ ليکل شوی. ژبنی او وزني درونداوالی نه لري. د حکايتونو د منظمولو يو اصل دادی چې وزن او آهنګ يې بايد روان وي. ژبنی او وزني درونداوالی بايد و نه لري او نه داسې الفاظ په کې وکارېږي چې هغه د لوستونکي ذهن له اړي موضوع نه بلې خوا ته يوسي.

د جهاني ددغو تمثيلي نظمونو يوه ښېګڼه هم داده چې دی په نظم کې استاد دی، د نظم په روانی او آهنګ په برابرښت کې لوی لاس لري، نو لوستونکی يا اوربدونکی دده په نظمونو کې داسې ثقلت نه وينې چې پر دوی ښه اغېزه و نه کړي. شعر او په ټوله کې ادبيات په کلمو يا لفظونو کې يو پټ سندريز شور انځوروي. شاعر د لفظونو جادوګر دی، په داسې ژبه غږېږي چې هغه له عادي ژبې سره جوت توپيرلري، کلمې په انځوريزه بڼه د لوستونکي مخ ته ږدي. کلمې يا لفظونه داسې اوډي چې يو منظم اهنګ او وزن لري. زمونږ شاعر جهاني يوه بريا دا لري چې د لفظونو په اوډون او اهنګينه بڼه وړاندې کولو کې پوره لاس او ژبنی مهارت لري. دی لفظونه په يوه ځانګړي اهنګ او موسيقۍ کې اوبي. په دې برخه کې د جهاني يو کمال دادی چې د موسيقۍ له سر و تال او لي سره

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

بلد دی. د کلمو یا لفظونو له فقر سره لاس او ګرېوان نه دی او نه یې ژبه د کلمو له پلوه غریبه ده. ژبه او غږونه یې له سر وتال او لې سره اشنا او یوه خبره په اسانۍ سره منظومولی شي. ځینې نظمونه له غور پرته نه شوسپړلی یا پرې سمدستي نه رسېږو خو له اهنګ او موسیقیت نه یې ډېر خوند اخلو. د ماشومانو په خبرو تر مانا پوهېدولو د هغوی د ژبې اهنګ ډېرخوند راکوي. کلمې یا لفظونه پر خپلې ښکاره موسیقۍ یا وزن سربېره یو پټ سندریز شور یا اهنګ هم لري. موږ د دغو لفظونو له مانا نه د هغوی له پټ شور او موسیقۍ نه خوند اخلو. رنګونه به فرض کړو، د رنګونو په لیدو یا کتو کې یو شور او اهنګ نغښتی چې همدغه شور او اهنګ یې زړه او سترګې په مستۍ او حرکت راولي او احساسات راپاروي.

جهاني یو له هغو شاعرانو څخه دی چې د یو حساس ذهن څښتن دی، دده په شاعرۍ کې د احساساتو دغه برخه ډېره په زړه پورې او غني ده. که د یوځیز رنګ پر زړه کښناست او زړه ومانه، نو د زړه او سترګو حرکات منظم کېږي او یوه ځانګړې بڼه مومي. د حساس او شاعرانه ذهن څښتنان دغه حرکت په الفاظو کې انځوروي، خو هغه چې شاعر نه وي، هغه یې د وجود د غږیو په ښورولو کې څرګندوي، د جهاني ذهن بیاحساس دی، د هغه احساسات تاند دي. دده د الفاظو په موسیقۍ کې یوه پاروونه نغښتې، که څوک یې وغواړي یا و نه غواړي په اوربدو یا لوستو یې د وجود غږي په حرکت راځي. ((دا د نه منلو خبره نه ده چې زموږ حواس غږي د شعر له ښکلا او هنره اغېزمن کېږي او په شور او هیجان راځي. دغه اغېز د څرګندو حواسو له لارې له تصور او تعقله رامنځته کېږي. په هغه شعر کې چې د شرابو ستاینه شوې یاد شرابو د ستاینې لپاره ویل شوی وي، دا چې د هغه ګرمي او تریخوالی مو په خوله کې دی او کولای شو احساس یې کړو، ولې د دماغ د جوړښت او مزاج له مخې د دغه کیفیت اغېز او د خلکو تر منځ خوندا و شور یې توپیر لري، خو دغه اختلاف په شعر پورې تړلی نه دی. په ببلابېلو ادبي فنونو، نقاشۍ او موسیقۍ کې همدا ډول دی. داسې خلک شته چې د رنګونو ښکلا نېسه درک کولای شي خو د اهنګونو ښکلا ییز تشخیص نه شي کولای ...)) نقدادبي، ۵۹)۸

پردې بنسټ ویلی شو هغه څوک چې شاعر وي لکه زموږ جهاني هغه د الفاظو په رنګ او خوند پوه وي، اوډون یې لکه یونقاش چې د رنګونو په یوځای والي کې مهارت لري، همداسې شاعر

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

يې د الفاظو په څرګندولو او موسیقیت کې لري. یو پټ او ښکاره شور چې د رنګونو په امتزاج کې نغښتی، همداسې د الفاظو په اوډون کې هم ښه رابرسېره کېدای شي. د جهاني له دغو تمثیلي نظمونو څخه داسې ښکاري چې دی تر لیکلو وروسته یو ځل بیا دغه نظمونه په لوړغږ له ځانه سره لولي. دی پخپله هم د خپلو نظمونو کره کتونکی دی، تر کره کتنې وروسته دی دغه نظمونه وړاندې کوي، هڅه کوي چې دغه نظمونه روان وړاندې کړي. د ولس په ژبه ببرته له ولس سره وغږېږي. له تصنعي صنعتونو او تخیلي انځورګرۍ نه تېرېږي. دلته ده ته د حکایت امانتداري مهمه ده. په لوی لاس د حکایت روح ته په تصنعي صنعتونو او انځورګرۍ زیان نه رسوي، په لفظ لفظ حساب کوي، ولسي ترکیبونه او متلونه کاروي. جهاني هڅه کړې ده چې مذهبي حکایت که څه هم ده به په کتابونو کې لوستي وي خو هغه یې د یو لوستي په ژبه نه، بلکې د ولس په ژبه او ګاڼه کې وړاندې کړي دی:

د طالع جام یې په هغه ورځ نسکور سو

چې د کبر او غـرور پر نیلي سپـور سو

په دې بیت کې د کبر او غرور پر نیلي سپر بدل او د طالع جام نسکور بدل هغه الفاظ او ترکیبونه دي چې زمونږ د ولس په ژبه زیاتره مهال کارېږي.

دی یوه بله هڅه هم کوي چې په دغو نظمونو کې طبیعي منظرکشي وکړي او د لوستونکي ذهن دمه کړي:

په حرم کې یې زرګوني ښایستې حوري

ځلیـدې لکـــه رنګیـني ملغـلري

په باغونو کې هــر وخت مېوې پربمانې

د شرابــو وې ویــالـي پکې روانــې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

دغه منظرکشي له اړي موضوع ببله نه ده او نه د لوستونکي ذهن بل لور ته اړوي، بلکې دی په دې منظرکشې سره هڅه کوي چې لوستونکي ته یوازې موضوع په وچو او سپېرو الفاظو کې وړاندې نه کړي چې لوستونکی ستړی کړي او حکایت پرېږدي. دده هڅه داده چې په داسې منظر کشې سره موضوع نوره هم په زړه پورې کړي.

په یوه بل تمثیلي نظم کې چې د مثنوي په چوکاټ کې په دوولس څپیز بحر کې لیکل شوی دی، نکل لکه د یو ولسي نکلچي په څېر په روایت پیلوي:

پخوانیو زمانو کې یو پاچا و

پر رعیت باندې ظالم لکه بلا و

دی د دغه حکایت حواله د سعدي پر بوستان ورکوي. ده کولای شول چې دغه حکایت یې نبغ په نبغه د سعدي په بوستان پیل کړی وای، خو ددې لپاره چې ولسي بڼه ورکړي او دا وښیي چې ده دغه نظم له ولسه اوربدلی نو د ولس د نکلچیانو په څېر یې پیل د نکل په مرکزي کرکټر کړی دی.

جهاني هڅه کړې چې د دغو نکلونو راویان هم ولس وښیي او ترکیبونه هم د ولس وکاروي. که کومه تشبیه کاروي نو هغه هماغه تشبیه وي چې د ولس پر ژبه پرته وي او ډېره یې کاروي، دغه ډول تشبیه تصنعي نه وي:

چې دهقان حاضر په مخ کې د سلطان سو

لکه پانې د خزان داسې لړزان سو

د تمثیلي نظمونو یوه ځانګړنه داده چې تصنعي صنعتونه نه مني، ځکه د تصنعي صنعتونو په کارولو سره تمثیل تتېږي، دی د دغه تمثیلي نظم پایله داسې راباسي:

نه زده کېږي دومره څه له عالمانو
لکه واوري چې څوک عیب د ناپوهانو
له دوستانو یې عیبونه تول پتېږي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

که ته به بد کوې پر دوی به ښه لګېږي
تول عیبونه دي دښمن ته خرګند ږي
چې هغه ته آیینه غوندي ښکارږي
دوستان نه دي چې دي تل کړي صفتونه
دوستان هغه دي چې وایي دي عیبونه

(کوه طور، ۳۱۰-۳۱۳م م)۹

په وروستي بیت کې متل توضیح شوی دی. د جهاني په دغو تمثیلي نظمونو کې د کلمو او ترکیبونو تکرارحسن هم شته چې دغه تکرار د نظم موسیقي پیاوړې او خوږه کړې ده. په دغو تمثیلي نظمونو کې جهاني د وزن، قافیې، ردیف، بدیعي لفظي او معنوي برخو په شاعرانه کارونې سره د نظم بهرنۍ او داخلي موسیقي خوږه کړې او د لغوي **Lexical** ، نحوي **Syntactical** او فکري **Philosophical Level** برخو پر اوډون یې خپله وینا داسې اهنګینه کړې او ښایسته کړې چې لوستونکی نه ستړی کوي او تر پایه یې له ځانه سره بیایي. (۲۰)

اخځونه:

۱- جهاني عبدالباري ،کوه طور، پنځمه شعري ټولګه ،نارنج خپرندویه ټولنه، کندهار، دویم چاپ، ۱۳۸۵ل کال.

۲- جهاني عبدالباري، شپېلۍ، نارنج خپرندویه ټولنه– کندهار،۱۳۸۵ل

۳- زرین کوب ډاکترعبدالحسین ، نقد ادبي، جلد اول و دوم، موسسه انتشارات امیر کبیر، تهران ، ۱۳۸۲ل

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

نجيب منلی

عبدالباري جهاني

په ۲۰۰۲ کال کې مې تر هغه وخته د عبدالباري جهاني د خپرو شوو ټولګو او ثبت شوو شعري بڼه‌ارونو له منځه څو برش شعرونه راواخیستل، فرانسوي ژبې ته مې و ژباړل او په پاریس کې چاپ شول. د جهاني د شعرونو دغه غورچاڼ ته مې د ده د یوې ټولګې نوم «د سباوون په تمه» غوره کړ. د سریزې په نامه مې یو څو کرښې پرې ولیکلې. د شاعر د معلوماتو له پاره مې هغه سریزه پښتو کړې وه. جهاني ته د ارادت دغه ډالۍ د لوستونکو مخې ته وړم. مقصد مې دا نه دی چې څوک دې تړې څه واخلي، مقصد مې د یو ستر شاعر دغې ادعا ته د تعظیم سر ټیټول دي چې هر نن یې د پرون سبا دی. هیله ده چې په همدې سترګه ورته وګورئ.

د پښتو ادبیاتو تر ټولو پخوانی شعر د اتمې پېړۍ دویمې نیمایي ته رسېږي خو د پښتو ادب په واقعي ډول د شپاړسمې پېړۍ په اخر کې په پرمختګ شروع وکړه او څو داسې اثار یې منځ ته را وړل چې د هند د نیمې وچې او د منځنۍ اسیا په ادب کې د قدر وړ ځای لري.

کله چې سړی د پښتو ادبیاتو او د پښتني ټولنې تاریخ ته ګوري نو دا تړې جوتېږي چې ادبیات هغه وخت په فوق العاده توګه پراختیا مومي چې ټولنه له ستونزو سره مخ وي او شته والی یې تر خطر لاندې وي. تر پنځلسمې پېړۍ وروسته چې مغولو د پښتنو ځای نیولی و او پر هند یې پاچاهي کوله نو یو وخت داسې یو ملي سیاسي، مذهبي او نظامي غورځنګ راوټوکېد چې د نوو مهاجمینو په مخ کې یې د پښتنو مقاومت څرګنداوه او داسې یو ادبي خوځښت هم راپیدا شو چې د دې ملت فرهنګ یې ببرته تازه کړ. په اووه لسمه پېړۍ کې نابغه جنګیالي شاعر خوشال ختک، په اتلسمه پېړۍ کې احمد شاه بابا چې د نوي افغانستان بنسټ یې کېښود او په صوفي وزمه شاعرۍ کې هم و ځلېد، د نولسمې پېړۍ په پای او د شلمې پېړۍ په پیل کې د ازادۍ غورځنګ د خپلو لیکوالو او شاعرانو له ټولۍ سره د تاریخ داسې صحنې دي چې د یو ولس سیاسي بقا په کې د هغه ولس د خلاق نبوغ له غوړېدو سره هم مهالې وي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

د شوروي اتحاد پر ضد جنګ او د هغه بېلابېل، بدل شوي شکلونه، که هغه د رتل شوي کمونيزم او «ازادي بخښونکي» اسلامیزم ترمنځ جګړه وه، که هغه شخړه وه چې وړو لبوانو په کې د رنګ شوي وطن د زېښبنل شوي لاش پر سر سره وخوړل، که هغه د تورو کارغانو سیلونه وو چې د ایمانونو د ژغورلو په نامه يې د افغانانو تنې د تیاره فکر تورتمونو ته ور وسپارلې او که هغه امریکایي سوله وه چې د داوودي ګلو رېبونکو [1] يې تر هر طاعون او هرې وبا نه زیات د افغان ماشومانو ژوندونه وربېل ، دا ټول د افغاني شاعرانو له پاره د خپلو هیلو او رنګو شوو جونګړو د ستایلو یوه بله موقع وه.

عبدالباري جهاني د هغو شاعرانو له ډلې څخه دی چې اثار يې د دریو لسیزو د هغو بدمرغیو تغمې لري چې افغان ولس يې زموللی دی.

د جهاني له اثارو سره زه په ریښتیا د پاریس په یو تیاتر کې مخ شوم. هغه خونړۍ ګډوډي چې په ۱۹۹۲ کال کې په افغانستان را خوره شوه د یوې ریښتینې فرهنګي خونړۍ سره مله وه. څه تخلیق کوونکي، رونړ اندي، پوهان، لیکوالان، شاعران، سندرغاړي او نور هنرمندان چې په هېواد کې وو د پردیسۍ پر لور روان شول. ناشناس، د افغاني موسیقۍ یو ډېر ښکلي غږ، په انګلستان کې واړول. د ۱۹۹۲ کال په ژمي کې يې یوه شپه په پاریس کې کنسرت ورکړ. ناشناس خپلو سندرو ته د شعرونو په انتخاب کې لوړ شهرت لري او زه هم د څو خوندورو نوو شعرونو د اوربدو په تمه وم خو هغه جذبې ته ورته لذت مې لا په خیال کې هم نه و ګرځېدلی چې په دغه مانبام مې په څو نوو سندرو کې وموند.

د جهاني شعرونه وو. څو میاشتې وروسته مې هغه دوه شعري ټولګې چې جهاني په ۱۹۸۸ او ۱۹۹۳ کې چاپ کړې وې تر ګوتو کړې. د ټولو شعرونو په لوستلو زما په لومړي احساس کې بدلون رانغی. ډېر ژر را ته دا فکر پیدا شو چې دا ارزښتناک غمي فرانسوي ژبو لوستونکیو ته هم وروښیم، خو زما تر خپل ذوق ور ها خوا ، جهاني د نوي پښتو ادب داسې څېره ده چې څوک تر يې نه شي تېرېدلای.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

افغان اکادمیسین محمد صدیق روهي د پښتو د معاصرو ادبیاتو په تاریخ کې ورته یوولس مخه وقف کړي او د پښتو ادبیاتو د تاریخ ستر استاد حبیب الله رفیع وایي چې «جهاني د هېواد په معاصرو شاعرانو کې په هغې ډلې کې راځي چې د ګوتو شمار شاعرانو له ډلې څخه دی. »

دی په (۱۹۴۸) کال په کندهار کې زېږېدلی او هملته یې تر بکلوریا پورې زده کړې کړي دي. د هغې ولسي شاعرې له چینې یې اوبه څښلي چې سندرغاړي او سازیان یې یوخوا بل خوا وړي او خپل لومړني شعرونه یې هلته تراشلي دي. بیا کابل ته راغی چې په پوهنتون کې بشري علوم وواياي. نوې زېږېدونکې دیموکراسي (هغه اساسي قانون چې له افغانستانه یې مشروطه پاچاهي جوړه کړه په ۱۹۶۴ کال کې نافذ شو) د هېواد په مرکز او په تېره بیا په پوهنتون کې له جم و جوشه ډک فکري او فرهنګي ژوند د خپراوي له پاره مساعده زمینه وه. جهاني په کې د داسې یوه شاعر په توګه ځان ښکاره کړ چې د هغه وخت د یو مینه وال په وینا (شعرونه یې نخښدل). هغه مهال یوازې په سلو کې لسو افغانانو لوستل او لیکل کولای شول. اخبارونو او مجلو په ګرانه تر څو سوو لوړ تیراژ درلود خو لاس په لاس ډېر ګرځېدل. جهاني په کې په زړه پورې ونډه درلوده خو د هغه شهرت هغه وخت یو نوی وسعت وموند چې ناشناس یې له شعرونو ساز جوړ کړ او دا سندرې د کابل راډیو خپرې کړې. د ۱۹۷۹ کال په دسمبر کې شوروي یرغل مهاجرت ته اړ کړ. څه موده په پاکستان او نورو هېوادونو کې سرګردانه و او د څو کلو راهیسې د امریکې په متحدو ایالاتو کې اوسېږي او د امریکا غږ راډیو په پښتو څانګه کې د ژورنالیست په توګه کار کوي.

د پردېسي کلونو یې قلم لا تېره کړ خو اوس یې شعرونه نه ناڅي، د هېواد په دود تړې وینې څاڅي. مګر بیا هم د جهاني شعر او په ټوله کې افغاني شعر په جنګ او د هغه په وحشتونو کې نوې ښکلا پیدا کړې. وینې تړې څاڅي خو ژاړي نه. چېغې یې له درده اخوا نور څه وایي او د راتلونکي سباوون خبرې کوي. (۲۱)

Daisy Cutter [1] د هغو درنو بمونو نوم و چې د طالبانو د رژیم په وروستیو شپږو کې یې د هېواد په ګڼو سیمو کې بې شماره هستۍ وربلې.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

پوهنمل محمود نظري

جهاني او طنز

عبدالباري جهاني په (۱۳۲۷ لمريزکال)کې د کندهار ښار د کابل دروازې سيمې ته نژدې د بامیزو په کوڅه کې د عبدالاحمد خان په کورکې نړۍ ته سترګې غړولي او زده کړې يې د کابل پوهنتون د ادبياتو پوهنځي د تاريخ او جغرافيې په څانګه کې پای ته رسولي دي.

ښاغلي جهاني په پښتو ټولنه او علومو اکاډمۍ کې کار کړی او د دې تر څنګ يې د کابل مجلې د مسؤل مدير په توګه دنده ترسره کړې ده. بيا امريکا ته مهاجر شوی او هلته يې د امريکا غږ راډيو په پښتو څانګې کې کار پيل کړ . ښاغلي جهاني د شعرونو پنځه ټولګې لري لکه ورکه مينه، پايکوب، د سباوون په تمه ، شپيلۍ او کوه طور.

په نثري برخه کې د "قوماندان" په نوم يوناول لري چې د تېرو دريو لسيزو ترخه او پرېشانه حالات پکې بيان شوي دی، "همداسي د هرات پښتانه اوسترلوبه" "د مشکو کاروان» يې دوه نور نامتو اثار دی،دغه ډول منظومې ژباړې هم لري.

هغه وايي:

چې افساني يې د پېړۍ پر لېمه شپې زنګوي

د سنګسارونو تر ميدانه ځي ښاغلي خلک

که تاريخ ته وکتل شي دلته ډېر ښاغلي خلک زېرېدلي دي، نومونه يې د تاريخ په غبرګي پراته دي، د زماني زور ته يې سر نه دی ټېټ کړی، رښتيا يې ويلي دي د ادب په زبور يې سينګار رښتيا ويلي دي د هغوی دا رښتيا به تل پاته وي او د تاريخ رنګيني پانې به جوړوي چې له دې ښاغلو څخه يو هم عبدالباري جهاني دی، دی وايي:

د هر وګړي په څېره کې بلاګاني وينم

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

دلته هيندارو ته لانه دي دربدلي خلک

د هغه يوه ځانګړ تيا داده چې په کوم سياسي چوکاټ کې بنکېل نه دی، هغه آزاد دی ، آزاد سوچ کوي، رښتيا وايي، څه نه پټوي، د چا پلوي نه کوي، ټولو ته په يوه سترګه ګوري، څه تر ژبې لاندې نه پټوي، نو ځکه ځينې يې ياغي هم بولي

خالق مي ککرۍ سجدې ته نه ده پيدا کړې

تنديه ماتوم دي لګومه خو دي نه

هو ! دا بناغلی جهاني دی، چې خپل ملي رسالت يې تر سره کړی دي، بدو ته يې بد او ښو ته يې ښه ويلي دي ، پر بدو کړو يې نيوکې کړي او غندلي يې دي. دې ډول بيان ته په ادب کي طنز وايي يانې هغه نه يوازي دا چې يو ښه شاعر او ښه ليکوال دی، بلکي يو ښه طنز ليکونکی هم دی، زه د جهاني صاحب دا طنزونه پر څلورو ډولونو وېشم:

۱ - په حيواني کيسو او نکلو کې د انسان له خولې رښتيا بيانول:

په دې ډول اثر کې شخصيتونه ژوي دي او دا چې دژوو ځای ځنګل دی نو هلته د ځنګل قانون يانې د زور تر قانون لاندې ژوند بيانېږي لکه:

يوه ورځ يوه موږک په حجره کې
شل او سل ځله ازار کړ په سجده کې
چې به شيخ کله ور تېټ سو وسجدې ته
د موږک لکی به ورغله و خولې ته
چې د بل په متو غټ سي يا زمری سي
په هغه ګړي له قام څخه پردی سي
اول غوښې خوري د خپلو قريبانو
ښخوي دا ړي په خپلو په يارانو
دا يې هبره وي چې نن ته تېربدل سته

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

چې هسکېږي يوه ورځ کښته کېدل ستړي
چې يې عقل خدای مورک غوندي کوچنی کړي
يوه ورځ پرخپل باندي غورځی کړي

په دې ډول طنز کې چې کرکټرونه يې ژوي دي ليکوال يې په ربنتيا ويلو او نيوکو نه ملامتېږي. په دې ډول طنز کې ليکوال يو سمبول ليک ژوی لکه «لېوه (داړونکی)؛ ګېدړه اومار (مکار)؛ کوتره (سوله) او مورک (پست او کم عقله)... څخه کار اخلي، چې لوستونکی د حيواني کرکټر له نومه پوهېږي چې د ليکونکي موخه څوک دئ.

۲- د حيوانانو له خولې کيسې دي چې ډېر د نصيحت او ښوونې لپاره ويل کېږي. په دې ډول طنز کې پر زوروا کو کوټلي نيوکې کېږي او کله کله د حيواناتو له خولې يوه کيسه بيانېږي او په يوه ښه پايله ختمېږي، لکه د جهاني صاحب د باز او چرګ شعر:

ته ښاغلی يې په کور کې د خانانو
چې په ښکار وزې د خپلو همنوعانو
ځان پاچا ګڼې په کور کې د مرغانو
خو په لاس کې يې غلام د انسانانو
ترهغو به يې خانانو ته منلی

۳- جهاني صاحب د خپلې ژبې او ملت ويده فولکلوريک نکلونه، هېرې شوي کيسې او نا ويل شوي افسانې په طنزي بڼه چې يو پيغام لري، بيا را ژوندی کړي او د دې افسانو او نکلونو په هر بيت کې يې نه هېرېدونکي او زړه راښکوونکي طنزي توکي ځای کړي دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

ویل ګوري دا بې شرمه بې غیرته
دی پیاده ځي پر خره ناسته ده عورته
دا وطن به له بې ننګو خرابېږي
نه له خلکو ، نه له قوم څخه شرمېږي
نه معلوم دی ورته قدر د مېړونو
نه ببرې د عالم له پېغورونو
د مېړه مقام کتاب دی ذکر کړی
خدای په خپله په قران کې پېژندلی

تر پایه

په دې ادبي طنز کې ډېري ښې ټولنیزې سکالو ته چې خلک په هر شی پسې خبرې کوي نغوته شوې ده.

جهاني صاحب په دې کیسو کې ډېري کنایې چې دوې مانا وي لري، یاني یوه لنډه او بله لیرې مانا لري، ځای کړي دي لکه:خر یې تر مخه او رهبر دی ؛ په پټو سترګو په خره پسې روان دی؛ خپل مغز په کار نه اچوی او نه خپلې سترګې؛ بیابان کې ګیدړان د کور زمریان..

۴- عبدالباري جهاني نیغ په نیغه د ټولنې د ریا کارو او غولوونکو له مخه دریا پرده پورته کوي، هغوی خلکو ته ښیي،د هغو د پروړو لاندې اوبه تېرول غندي او د ولس په سترګو کې خاورې اچول رسوا کوي. هغه تالې ځټې نه پرېږدي، له یوه هم خپله تربګنې نه پټوي چې دا کار هر څوک نه شي کولې ، دا هوډ ، مهارت، ژور درک او جرئت غواړي.

هغه د شیخ د ریا په هکله وایي:

را ایستلې توره راغی، د ساقي د وینو تږی

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

زمونږ مستي چې يې ليدله شيخ پخپله خماري سو
د ګناه په خُم کې رنګ سول د زاهد د بګړۍ ولونه
پر هډوکو يې لړزه ده ټينګ ايمان يې شيطاني سو

يا داچې زاهد ته په طنز وايي:

مونږ لپونو ته د حساب خبري مه يادوه
ستا تر دوزخ پورې پېړۍ دي، دلته شپې پاته دي
ته د ګناه بڅري مينځې د پرهېز په اوښکو
زاهده پټې دي په وينو کې لمبې پاته دي

او يا دا چې:

دلته سرونه ببله کاڼو بل څه نه پېژنې
دغه واعظ او دا کتاب په مدرسو کې ښه دی
ما لا تازه له خپل جانان سره وعدې نوې کړې
زاهده ستا حوري غلمان په جنتو کې ښه دي

يا:

زاهده خوله دې د دوزخ په کيسو ستړې کړله
دا څه خليل دی تر انګاره پورې تلل چې نه وي
پښېمانه نه يم شيخه مه رايادوه قولونه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

دا څه توبه ده په زر ځله ماتېدل چې نه وي

یا:

زاهـــــده په تیارو کـــي د تسپو ږغونه اورم

کوثر ته دي روان کړو له شـــیطانه سره ځـــو

د روس په راتګ سره له نصیبه سر ټکوي چې ولي باید تل د بل مریان اوسو؟

له ازلـه مو نصـیب راغلی خـوار دی

چې لوبدلی مو د بل په لاس مهار دی

چې د مجاهدینو د دوران ناخوالي وینې بیا هم له رښتیا سترګې نه پټوي، که څه هم د طبعیت د قانون په اساس چې د روس د راتګ ضد و باید مجاهد یې نه وای غندلی خو هغه بیا هم رښتیا نه پټوي، وایي هغه ولس چې مجاهدو ته یې سترګې نیولي وې هغوی هم د ولس د وینو تږی وختـل او بې روده ولاړل.

اسمانـــه مـــا خـــو داسي نـــه ویلـه

چې د کابل ګرېوان ته اور توی که

زمـا جـــونګـــړه کـــې بلا وکـــره

زما په لستونې کې بنامار لوی که

یا:

هی توبه د هغه قـــام لـه بـــد مرغـــیو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

چې قسمت يې سي په لاس د ګاونډيو

قتلوي په يوه بل تر بور قومونه

ځغلوي يې په ميراث پاتې مالونه

هغه د هر تور تغر په ليدو پښه پر پښو نه اړوي؛ پتې ستر ګې نه تړي تېرېږي، خپل د زړه غوټه پرانيږي او هغه د ټولو سره شريکوي، په ويلو يې د خپل زړه بړاس باسي. کله چې کندهار ته ځي د طالبانو د نظام په ليدو په افسوس وايي:

خمار مي نه ماتېږي شرابونه بېګانه دي

ساقي راته اشنا دی، خو جامونه بېګانه دی

هغه په پردي اتن کښېوتو زوروا کو د ناخوالو، جفاګانو او تېريو پر وړاندې درېږي، ياغي کېږي او وايي: ځغله، دا د طبيب کار نه دی!

زخمونه د حبيب دي د طبيب کوڅې ته نه ځمه

پرهاره شوړوم دي رغومه خودي نه

د ننني وضعيت د ناخوالو په هکله بيا هم پټه خوله نه کښېني او وايي:

مورږ د لبونيو په اتن ورکښېوتلي يو

پل چې مو د پله پر سر اېردي رقيبه پښه نيسه

يا:

په وطن کې يې پاچا د غلو سلطان و
يو آفت و نازل سوی له آسمان و
په بنکاره پر ولسونو مهربان و

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

پښتو د خپلو حاکمانو نگهبانو
ور معلوم و هر کردار د ظالمانو
ور څرگند دي وي ته ولې د قاتلانو
نه يې لنډ کړله لاسونه د بدانو
نه يې واورېدل عرضونه د خوارانو
نه يې بېره وه له خدای، نه له عذابه
نه له ورځې د حساب او له کتابه

يا دا شعر چې زمونږ د هيواد د سياست ناخوالي په ښه ډول بيانوي:

په دا مهنځ کې يو حاکم له حاکمانو
چې ملگرې و د غلو داړه مارانو
په زړه سخت و تر پرانگانو تر لېوانو
ور تاريخ کړې يې ژوندون و د ښاريانو

چې په هر ځای کې حاکم يا صوبه دار و
پرسېدلی لکه خوگ په غوښو بار وو

يا داچې:

د دې وطن په نصيب نه دي رسېدلي خلک
چې يې مينه لي دي په کانو يې ويشتلي خلک
دلته چې راغلې نو د رحم تمه مه ترې کوه
د دې قصاب تېغونو وينې ژړولي خلک

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

نه يې د زخم نه د درد په علاج پوه سو طبيب

پرون له سانه دو سره ووتل راغلي خلک

نور مو څه سر در خوږوم، دا ليکنه د جهاني صاحب په دې طنزي شعرونو ختموم:

لا څښي به په خلوت کي غلي غلي شرابونه

ريا کار به زاهدان وي نه به ته يې نه به زه يم

يا:

جهاني تمه د مردې د لپونتوب کيسه ده

په هر ولات کي چې ښاغلي وي ناولي خلک. (۲۲)

انجنير عبدالقادر مسعود

جهاني يو نوښتګر او مخکښ شاعر

شعر هغه هنري اثر دی چې ښکلي او په زړه پوري کلام ته د خوږو ترکيبونو او ظاهري فورم او شکل ته اړتيا لري. د شعر ښکلا د شعر په معنا، کلام او احساس کې او د شعر د فورم او شکل په وسيله انعکاس مومي. شاعر بايد خپل شعري مطلب داسې تنظيم او ترتيب کړي چې شعر يې معنا ولري او يو ښکلی فورم او شکل پيدا کړي. دی بايد له هغو ترکيبي عناصرو څخه لکه احساس، عاطفه، تخيل، وزن، کلام او د ټولنې داسی نورو پديدو نه ګټه واخلي، چې شعر يې معنا پيدا کړي او د ده شعر ته يو ښکلی فورم او شکل ور په برخه شي، د ده د شعر اساسي معنا، مفهوم او موضوع روښانه او دی خپل هدف او پيغام په خپل شعر کې خلکو او ټولنې ته بيان کړي. اساسي اصل د يوه شعر په معنا کې نغښتې دی، جانبي موضوع يې فورم او شکل دی.

زموږ هيواد د لوړو شاعرانو، ادیبانو او ليکوالانو ټاټوبی دی، چې زموږ خلک او هيواد وال د شعر او ادب سره له پېړيو پېړيو را هيسي يوه ځانګړې مينه او علاقه لري.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

زمونږ په ټولنه کې د شعر هنر ته د شاعرانو ، ادیبانو او لیکوالانو له خوا ډېره پاملرنه شوې ده. زمونږ زیاتره شاعران د خپل ښکلي او په زړه پورې کلام، فهم او ادراک او سپېڅلي احساساتو او عواطفو په وسیله ټولنیز اهداف او د ټولنې غوښتنې په ډېره انساني توګه بیان کړي دي. دوی په خپلو آثارو کې خپل دردونه، د ټولنې ناخوالي او د خلکو او هیواد سره خپله مینه او خلوص په ډېر عالي شکل انعکاس ورکوي. دوی د خپل علم او پوهې په وسیله د خپلې ټولنې ستونزې او د هیواد والو خوږو او ترخو ته پاملرنه کړې او د حل لاره یې ورښودلې ده.

د ښاغلي عبدالباري جهاني له نامه سره زمونږ هیواد وال او په تېره بیا پښتانه اشنا او وړاندې ویاړي. دی د پښتو د اوسنیو شاعرانو په منځ کې هغه ځلانده ستوری دی، چې د خپلو شعرونو په وسیله یې پښتو ادب تود او ځلانده ساتلی دی. جهاني صیب زمونږ د هیواد یو تکړه، وتلی، پېژندل شوی پیاوړی او خوږ ژبی شاعر، ادیب، لیکوال، ویاند ، ژباړونکی او ژورنالیست دی.

دی د خدای بخښلي حاجي عبدالاحمد خان زوی دی چې په (۱۳۲۷) لمریز کال کې د کندهار په ښار کې زېږېدلی دی. لومړنۍ زده کړې یې د کندهار ښار د میرویس نیکه په لیسه کې سر ته رسولې او بیا په ۱۹۷۲کال کې د کابل پوهنتون د ادبیاتو او بشري علومو له پوهنځي څخه فارغ شوی دی.

جهاني صیب زمونږ د هیواد د پښتو ادب په تاریخ کې هغه ځلانده او غوره څېره ده، چې د ده شعرونو او اثارو زمونږ پښتو ادب ښکلی، روښانه او پیاوړی ساتلی دی. شعر ویل اسانه کار نه دی، ځانته یو ځانګړی استعداد غواړي او پر دې لاره تلل یو مشکل کار دی. خدای پاک جهاني صیب ته دغه استعداد او ذوق ور په برخه کړی دی. ده له کوچینوالي څخه د مشهورو شاعرانو شعرونو له لوستلو سره مینه درلوده او د ښوونځي په دوره کې یې خپلې شعري انګازې خپرې کړې، خو هغه وخت چې پوهنتون ته راغی نو دا انګازې یې نوري هم پیاوړي او بشپړې شوې. د ده شاعري چې یو نازک او لطیف فن دی تر اوسه پورې دوام لري.

جهاني صیب هغه وخت چې لوړې زده کړې یې پای ته ورسولې خپل کار په پښتو ټولنه کې پیل کړ. په پنځه ویشت کلنۍ کې د کابل مجلې د مسئول مدیر په توګه هم دنده تر سره کړې او دوه کاله یې د پوهنې په وزارت کې کار کړې دی. ده د انګلیسي ژبې د زده کړې لپاره دوه ځله بیروت ته سفر

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

کړی دی. کله چې په هیواد کې حالات بدل شول، په ۱۹۸۱ کال کې یې پاکستان ته کډه وکړه او هلته دوه کاله پاته شو. په امریکا غږ رادیو کې یې ازمویښه په بري پای ته ورسوله او بیا وروسته د امریکا متحده ایالاتو ته ولاړ او تر اوسه پورې هلته د مهاجرت شپې سبا کوي.

جهاني صیب د اوسنیو شاعرانو او لیکوالانو په منځ کې یو ځانګړی ځای او مقام لري.

دی نه یوازې د پښتو ادب یو پیاوړې شاعر او ادیب دی، بلکې د نړۍ له ښې بیلو شاعرانو شعرونه او آثار یې په پښتو ژباړلي دي. د ده ادبي او فرهنګي شخصیت نړیوال شهرت او مقام لري چې نه یوازې په هیواد کې د ننه، بلکې په بهر کې هم د سترو او لوړو لیکوالانو او ادیبانو له خوا ستایل شوی دی. د جهاني صیب شعرونه د ولس د ژوند او حالاتو اصلي او واقعي تصویرونه انعکاسوي. د ده په شعرونو کې د پخواني، نن او سبا د حقیقي او عیني ژوند انساني هیلې، جسارت، مستي، یاغیتوب، عواطف او احساسات پراته دي، چې اوریدونکي، لوستونکي او لیدونکي یې بې اختیاره تر ژوره اغیزلاندې راځي او احساسات یې راپاروي.

د ده په شعرونو کې د واقعي عشق، مینه او محبت، سوز او ګداز، د طبیعت د منظرو او ښکلا نه رانبولې تر ملي، اجتماعي، علمي، تصوفي او اخلاقي کچې پورې تصویرونه او مفاهیم نغښتي دي. د شعر هنر، د موسیقۍ هنر، شاعران، هنرمندان هغه فرهنګي شتمنۍ دي چې له یو بل سره تړاو لري. د موسیقۍ هنر د شعر د هنر په وسیله بشپړ، ځلانده او تازه کېږي.

د جهاني صیب شعرونه یو ځانګړی موسیقیت لري، خو کله چې دده شعرونه د هنرمندانو

په خوږو اوښکلو اوازونو، طرزونو او کمپوزونو کې د رادیو او تلویزون له لارې د ساز په څپو کې مینه والو ته وړاندې کېږي، ښکلا یې لا پسې زیاتېږي. د جهاني صیب شعري کلام د ده د پاک اوسپښلي زړه کلام دی، چې په نورو زړونو خپل اغیز لري. دی یو درونډ شاعر دی، ځانګړی قلم اوځانګړې ژبه لري. دی د نرم او لطیف مزاج او ملي احساس او د رواني طبعې شاعر دی.

دی د یو ممتاز او نازکخیاله شاعر په توګه د نیکو اوصافو او لوړو اخلاقو خاوند دی. دی د خپل وطن او ملت سره ځانګړې مینه لري. د ده په ذهن او روان کې ملي نظر او ملي احساس خوندي دی.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

دی آزادی، دموکراسی، ملي عدالت او ملي وحدت ته علاقمند او په دې لاره کې يې د خپل سپېڅلي قلم او خوږ کلام په وسيله ستر فعاليتونه تر سره کړي دي. دی له پښتو، پښتونوالې او پښتو ژبې سره يوه ځانګړې مينه او خواخوږي لري.

ده د پښتو ژبې او پښتوادب د ودې لپاره لوی خدمتونه کړي دي، چې د ده نوم او ادبي هلي ځلي زمورږ د پښتو ادب په تاريخ کې نه ورکېدونکي او نه هېرېدونکي دي. په پای کې وايم چې که د جهاني صيب پر شاعری، ليکوالۍ او پښتونوالۍ هر څومره وغږېږو بيا به هم کم وي. (۲۳)

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

محمد معصوم هوتک

د نيمي پېړۍ اشنا جهاني

د افغانستان په معيار باندې پنځوس کاله (نيمه پېړۍ) ډېره اوږده زمانه ده. زمور خلک له بده مرغه اوږده عمرونه نه لري. پنځوس کلن په معمرو خلکو کې راځي. پنځوس کاله اشنايي پخپله يو استثنايي ارزښت دئ او زه ويارم چې له جهاني سره مې پر اشنايۍ نيمه پېړۍ اوښتې ده. زه که اوس د دې اوږده دوران پر خاطراتو باندې څه ليکم، نو يې راسره ومنئ چې خبره به کتابو ته ورسېږي. زمور پلرونه هم سره اشنايان او په تجارت کې يې ښه ډېره موده شراکت درلود. تجارتخانه يې، چې په حقيقت کې د جهاني د پلار ملکيت و، د کندهار بنار په کابل بازار کې د ملاګلداد کوڅې پر مخامخ واقع وه. زمور پلرنۍ مېنه په همدا کوڅه کې وه او د جهاني د زوکړې تاتوبی د همدې کوڅې په شمال ختيځ کې د کابل دروازې د کلافصيل په پای کې د بامیزو کوڅه وه. ددې کوڅې په سر کې يو تاريخي کور و، چې يووخت د لوی احمدشاه بابا وزير، اشرف الوزراء شاوليخان بامیزی پکښې اوسېدئ. دا کور د جهاني مورني نيکه اروانباد حاجي شير محمد کاکړ په بيه اخيستی و او جهاني په همدې کور کې زېږېدلی دئ. زه تر ده يوکال مشر يم. د جهاني پلار مرحوم حاجي عبدالاحمد لودين د پاکۍ، عزت نفس، ديانت او صداقت يوه نمونه وه. زمور په خلکو کې يوه وراشه سته چې وايي (له پلاني څخه مېړی لا هم نه دئ ازارسوی). د مرحوم حاجي عبدالاحمد په باب همدا وراشې په سلو کې سل صدق کاوه. ماته ددې ليکنې پر وخت هغه مهال راپه ياد ېږي چې زمور دوو پلرونه به هر ماځيګر د تجارتخانې تر ترلو وروسته د صوفيانود مسجد پر سړک باندې، چې د کابل دروازې جنوبي لور ته غزېدلی و، قدم واهه او وروسته به يې دماځيګر او مابنام لمونځونه د صوفيانو په مسجد کې ادا کول. زه شاهد يم چې حاجي عبدالاحمد مرحوم به د قدم وهلو په ترڅ کې ډېره هڅه کوله چې مېړی يې تر پښولاندې نه سي. د صوفيانو مسجد د کابل دروازې په جنوب کې د کارېز پر غاړه باندې د کندهار د يوه مصلح روحاني پېشوا ملا محمد رسول ساګزي، مشهور په صوفي صاحب، د يوه مخلص پيرو ملا عبدالباقي کاکړ په لاس ودان سوی و. ملاعبدالباقي کاکړ د تهذيب الواجبات لتخريب العادات مولف دئ. د حاجي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

عبدالاحمد مرحوم له نامه سره خلکو د (میرزا) لقب هم زیاتاوه، دا ځکه چې د ملغلرو په شان یې ډېر ښکلی نستعلیق او شکست خط کیښ. په تجارتخانه کې یې د میرزا محمد هاشم په نامه یو تن د تجارتي چارو د کتابت کار سرته رساوه خود زیاترو مهمو اسنادو مسودې به حاجي صاحب پخپل قلم کښلې. د جهاني مورنی نیکه حاجي شیر محمد کاکړ ډېر وخت په چمن کې د مېوې تجارت کاوه او پر څنګ یې تجارتي کمیشن اجینسي هم پرانیستلې وه. په برتانوي هند کې یې ددغې چاري مسئول شخص ته (بلاوړ) وایه. په جهاني باندي پلار د هغه وخت له دود سره سم پر ښوونځي سربېره دخصوصي سبق لوستل هم پیل کړل. د تجارتخانې پر څنګ یې د عطارۍ یودوکان و ، چې څښتن یې ملامحمد نور اخند نومېدئ. جهاني یې پر دغه ملاصاحب باندي د ديني علومو درس ته کښېناوه. پر دغه استاد باندي ما (هوتک) هم درس وایه، زما او جهاني لومړۍ هم سبقي له همدې ځایه پیل سوه. ملامحمدنور اخند د کندهار ښار ختیځ لور ته د لوی بالاکرز ترځنګ د بختیارانو د کلي اوسېدونکی و. دی به هر سهار له لوی بالاکرز څخه دغه دوکان ته راتلئ او مازیګر به یې بیرته خپل کور ته ځان رساوه. لوی بالاکرز د کندهار له ښار څخه څلورپنځه کیلومتره لیرې پروت دئ، خود هغه وخت په شرایطو کې هره ورځ ددې فاصلې وهل د ټینګ استقامت نخښه بلل کېدلای سي. ملاصاحب په ديني علومو کې د متوسطي درجې عالم و ،خو پر څنګ یې د فارسي ادب ښه مطالعه درلوده. په ورځني ژوند کې هم د یوه منور شخص په توګه پېژندل سوی و. په زامنو یې پر ديني علومو سربېره مکتبي زده کړې هم کړې وې. یو زوی یې، عبدالباري اشنا ، د کابل د ادبیاتو له پوهنځي څخه فارغ سوی و او د کندهار د پوهنې د مدیرپه توګه یې څه موده کار وکړ. د (ادبیات) په نامه یې په پښتو ژبه یوکتاب هم خپورسوی و. جهاني د ديني علومو مبادي له ماسره یو ځای پر همدې ملا محمدنور اخند باندي ولوستله. په دغه وخت کې یې کورنۍ له بامیزوکوڅې څخه (ده خوجې) ته کډه سوه او پر ملامحمد نور اخند باندي ددرس ویلو سلسله یې وشلېدله، خوما نوره ادامه هم ورکړه. تر دې وروسته نو زه او جهاني یوازي د ښوونځي همصنفیان و او دې همصنفیتوب مو د پوهنتون تر شاملېدو پورې دوام وموند.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

جهاني له درس سره علاقه درلوده خو په جدي توګه يې ځان ورته وقف کړی نه و. دده د خپل بيان له مخي ما دغه لړۍ ترده په جديت سره تعقيبوله. په هيواد کي د ديموکراسۍ له راتګ سره سم (۱۳۴۲ش) ښوونځيوته دنووسياسي جريانا تو لاسونه راوغځېدل چې زه او جهاني يې دواړه څه موده د سياست لور ته ورکش کړو. د سياسي او اجتماعي کتابو مطالعه موپيل کړه. د خارجي مطالعې ميدان بيا ده وګاټه او د هغې له برکته يې هغه خلا ښه پوره ډکه کړه چې دده له خوا رسمي زده کړو ته د نه پاملرني له امله ايجاد سوې وه. د ليسې په وروستي ټولګي کي يې د انګرېزي ژبې زده کړي ته ملاوتړله او په لږ وخت کي دومره پر مخ پکښې ولاړ، چې د انګرېزي آثارو مطالعه يې پکښې پيل کړه. سياست ته خو زه بيخي جوړ نه وم، خوده هم ګلونه پکښې بوی نه کړل او د پوهنتون په لومړيو کلو کي يې خپله لار ځني رابېله کړه او د يوه مستقل ملي فرهنګي شخصيت په توګه يې په ټولنه کي ځان تثبيت کړ. ده پوهنتون ته د شاملېدو تر مخه په شعر ويلو پيل کړی و، خو پوهنتون ته له شاملېدو سره سم يې شعر د ژوند داسي نه ببلېدونکی جزء سو، چې تر ننه يې لا هم لاس نه دئ ځني اخيستی. ده د شعر د عروج پړاوونه په داسي سرعت سره ووهل چې په هماغه اولو کلو کي د پښتو ادبياتو تاريخ ليکونکو دده نوم تر ډېرو مشرانو ليکوالو او شاعرانو وړاندي وګاڼه. پر هيواد باندي دروسي ښامار يرغل دده شعر د افغانانو د ملي مبارزې د فرهنګي ډګر بيرغ کړ او په هيواد کي دننه او بهر يې د هر وطنپال افغان دلچسپي راوپاروله. نن ورځ جهاني د پښتو ژبي يو داسي شاعردئ چې د پښتو ادبياتو هر لوستونکی او څېړونکی يې له نامه سره اشنادئ. د پښتو معاصر شعر څېړنه به د جهاني د اشعارو له مطالعې پرته جدي نيمګړتياوي ولري. څرنګه چې د دې کتاب سمبالوونکي ماته دده د ژوند په باب د ليکلو لارښوونه کړې ده، ځکه نوزه دده پر شعر ډېر څه نه وايم، خودومره بايدووايم چې د جهاني ټول ژوند شاعرانه دئ. شخصي ژوند يې ،مزاج يې، عواطف يې، حب او بغض يې، احساسات يې، بس هرڅه يې شاعرانه دي. يو وخت د حوادثو خورا درنې شپې په پټه خوله تېري کړي خو بل وخت يې بيا تر ګل نازک عواطف په نري شمال باندي ورژېړي. کله يې د ژوندانه خورا درنو غمو تر سترګو يوه اوښکه لاهم نه ده راتوی کړې خو بل وخت يې بيا کوچنۍ حادثې تر سترګو سېلابونه بهولي دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

زه نسم کولای چي زما او جهاني د نيمي پېړۍ اشنايي دي په يوه مقاله کي بيان کړای سم خو دومره ويلای سم چي زما پـه خپـل ژوند ليک (اټوبيوګرافي) کي لـه جهـاني سره اشنايي پـه يـوه مسـتقل فصل کي بيان سوې ده. ژوند دې اوږد ، قلم دې غښتلی او خوشالي دې ملګرې وي. (۲۴)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

ولي محمد نورزی

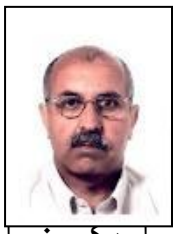

د جهاني د ليکوالۍ او شاعرۍ پر تګلاره

د ځينو افغانانو ليکلي نظرونه، نيوکي او انتقادونو ته يوه لنډه کتنه او د هغه په باره کې زما شخصي نظر او ارزونه په ننني نړۍ کې او د پښتو ژبې په پخوانۍ تېر لرغوني او اوسني تاريخ کې د پښتو ژبې شا عران که لږ نه دي نو ډېر هم نه دي. دا ځکه چې پښتو ژبه د تېرې پېړۍ د وکدارانو او چارواکو له پا مه هم غور ځول شوې وه او د دربار په انګړ کې يې خپل ځانګړی مقام نه و ترلاسه کړی. مګر د پښتو ژبې پو هيالیان او د ادب مينه والو استادانو خپله اراده او عزم د خپلې ژبې د فولکلور، ادب او دود د تېر ميراث د پيا وړ تيا او ژوندي پا ته کېدو په هکله د ګرامري قواعدو او ليکدود نه نيولې بيا تر کيسو، نکلونو او متلونو پوري خپل تاريخي رسا لت د سا تنې او پالنې په چوکاټ کې ښه روزلی دی چې نن سبا مورږ د هغو استادانو له برکته د دوی د شعرونو د عاطفې، تخيل او ملي اند ښنو په چوپړ کې د تا ريخي پېښو د پلټنې تا ريخ ګورو او د دوی د شعرونو د ښکلاوو، بد مرغۍ، خوشا لۍ، غم، وير، مينه، محبت او همدا رنګه د کرکې، نيک مرغۍ او نا خوالي په شعري ښه لولو او اورو چې د هغوی د ښکلا د غه تصوير او د انځور خيال د شعر په مختلفو بر خو کې احساسېږی چې ببلګې يې له ورا يه ښکاري. ولې دا يو ځانګړی مثال د ادب او فولکلور په نړۍ کې په روښانه او ځلانده توګه د ليدلو وړ دی. پښتو ژبه د ګرامري قواعدو پر بنا د ماضي، اوس او راتلونکو حا لتونو د سمون د ښه ليکدود لپاره په منطقه کې هغه يوا زينۍ ژبه ده چې پورتنۍ قاعدې او اصول يې ټوله د حا لتونو په شکل نه يوازې ښه پکښې سا تل شوي، بلکې په ډېر ښه ډول سره د هغوی د استعمالولو پرا وونه هم په جلا جلا ډول سره خپلې تکاملي مرحلې تېرې کړې او د پر مختيا په حا لت کې ليدل کېږي.

د پښتو ادب د تېر وخت سالاران او مخکښ استادان لکه خوشحال بابا، رحمان بابا، حميد بابا او غني خان په لوړ همت او مټ د پښتو شاعرانه جونګړې ښه پا لنه کړې او تر هغوی وروسته څو کاله را په دې خوا د پښتو ژبې د ودي او تکا مل مر حلې او ادبي لر غونتوب د نورو ادبي ستورو، لکه علامه عبدالحی حبيبي، ګل پاچا الفت، عبدا لروف بېنوا، قيام الدين خا دم، عبدالهادي

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

داوي، صديق الله رښتين، عبد الله بختاني، محمدصديق روهي، حمزه شينواري او داسی نورو په مرسته پښتو ژبه يوه نوي تاريخي او تکاملی پړاو ته ووانښته، د هغوی په مرسته د پښتو ژبي د غني کولو پراخ اوښتون او ملي وينښتيا ته لاره پرانستله شوه چي دغه پياوړي او نه هېردونکي ادیبان او پوهيالیان ددې ژبي د درک د ژورو خيالاتو او پياوړو شننو او سپړنو په ترڅ کي دادب د مرغلرو پوره او پېژندل شوي منلي خاوندان دي چي نومونه يې د تلپاتي پښتو په تاريخ کي د ادب د ملغلرو په نامه يادېږي او د خپل وخت زمريان هم دي.

ولي ددغو ټولو پاملرونو سره سره پښتو د ظاهر شاه او داود خان په دورو کي يوازي په سمبولیک شکل موجوديت درلود او په رسمي ادارو او موسسو کي ډېر لږ د پښتو ليکدود چلېده، يوازي پښتوټولني د پښتوژبي د ميراث او ژوندیتوب لاره څارله، مګر دا د يوې ژبي د غنی کولو او ودي لپاره کافي نه و، را به شو د پښتو ژبي د شعر نړۍ ته.

که چېري مورږ د شعر په اړه څه وايو بايد لومړی پوه شو چي شعر څه شی دی، د شاعر احساسات څرنګه د شعر په بڼه کي را څرګندېږي او د شاعر د شعر پيغام څه شی دی؟ شعر د يوه شاعر د استعدادونو يوه الهي پېرزو ينه ده چي د عقلي ژوند داخلاقو احساسات او خصوصيات پکښي نغښتي وي او د شاعر د نفس د روحي او فکري ساختمان او جوړښت د احساساتو د څرګندوني هينداره بلل کېږی.

د پښتو ژبي شاعران پخپلو شعري ټولګيو کي هاند او هڅه کوي چي د پښتنو د طبيعي او اجتماعی ژوندون د چا پېريال ناخوالي او نيمګړتياوو ته داسي بڼه ورکړي چي د شاعر د شعر پيغام او انګېزه د هغه د شخصي خواصو او احساساتو درک په يوه درسته او نظمي بڼه د شعر په چوکاټ کی منځ ته راشي، ځکه چي شاعر دغه شعري احساسات د ملت په زړه کي وينې او خپل غورځنګي احساسات و نورو وګړو ته داسي بيا نوي چي د شاعر روح او احساس کټ مټ د هغه تر اغېزي لاندي راځي، ځکه چي د روحياتو او اخلاقو د عقلي ژوند شعري نړۍ ته لاره مومي او د هغې ټولني انځورونه د شعر په چوکاټ کي د عمل په ډګر کي د شاعر لخوا په شعري ژبه د بيانولو پړاو تکميلوي او ويونکي ته د علت او سبب د پوښتنو فضا منځ ته راوړي، ددې تر څنګ د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

ستونزو د حل لاره هم ور په ګوته کوي. د شاعر د شعرونو په معنی یوازي شاعر نښه پو هېږي، ولي ویونکي او د شعر اوربدونکي له شعر څخه په خپله ګټه الهام اخلي.

لکه څنګه چه ژبه د یوه ملت د خلکو د عقلي او روحي وسیلې یو مهم عنصر دی، نو د انسانانو د اخلاقي روحیا تو په درشل کي د اړ تیاوو پر بنسټ د پوهولو لپاره یو مهمه وسیله هم ګڼل کېږي. ژبه د هر ملت پر عقلیت با ندي چي د هغه ملت د طبیعت او محیطي کلتور هم پکښي نغښتی وي رڼا اچوي او د هغه ملت د روحیاتو ښکلاوي د تا ریخي پېښو پلټنې ته لاره پرا نیزي چي په دې حساب پښتو ژبه هم په خپل اجتماعي او طبیعي چا پېریال کي ځانګړي ا صول او تګلاره لري، نو په دې ډول که یو شاعر د پښتو ژبي د لغاتو او کلیماتو په قا موس کي وګوري او د هغې ژبي د سمښت او بشپړتیا لپاره علمي څېړني او شننې وکړي لومړی باید شا عر په خپله د هغې ژبي د ادبي او علمي پو هي پوره وړتیا ولري او دده د تحقیق او څېړني د خیال او عقلیت دایره باید کمزورې نه وي، نو په کار ده چي شاعر ددې ژبي د طبیعت او عقلیت دواړي خواوي وڅاري او د ضرورت په وخت کي د یوه لایق او منلي څېړونکي په توګه په دغه چوکاټ کي خپلې پلټنې ته لاره پیدا کوي چي دلته شاعر نه یوازي د یوه شاعر په شکل، بلکي د یوه پوره معیاري څېړونکي او سپښدونکي په توګه خپله و جیبه سر ته رسوي، نو دلته به وي چي شاعر خپل تحقیقاتي او څېړنیز معلومات د یوه علمي چوکاټ په درشل کي را نغاړي او د سمون چاري یې په شعر کي لټوي چي دا کار د پیاوړي او وتلي شاعر عبدالباري جهاني له خوا په پوره اخلاص او صداقت سره سرته رسېدلی دی.

عبدالباري جهاني له کورکلي نه نیولې بیا د ښارونو په سطحه خپلې شعري ټولګي د زړو او ځوانو پښتنو لیکوالو په منځ کي خپله وجداني و ظیفه داسي سر ته رسولې چي د ګران هیواد په لر، بر او ډېرو لیرو نا ا منه جګړیزو سیمو کي له هلمند څخه کند هار، کابل او نورو سیمو ته سفرونه کړي دي او د ځوانو شاعرانو په منځ کي یې ګډون کړی دی چي په دې ترڅ کي جهاني صاحب په خپله خپل شعرونه هم ویلي او د نورو ځوانانو شعرونه یې هم او ربدلي دي چي دا په خپله د جهاني صاحب مینه د خپل ولس او وطن سره یو ښه ښکاره ثبوت او نمونه ده.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

جهاني صاحب هيڅ وخت د دربار او زورورو توپکسالارانو او جګړه مارانو ته ځان نه دی نژدې کړی، بلکي د هغوی د ناوړه عمل د غندني، کرکي او نفرت په باره کي يې خو ځلي د شعر په ژبه خپل پيغام په ډاګه بيان کړی دی. ددې لنډو يادونو نه مو هدف دادی چي جهاني صاحب دا ټولي کر غبړنې ناخوالي په خپلو شعرونو کي رانغاړي او زمونږ مخ ته يې د انځور او تصوير په بڼه وړدی.

هو ! جهاني صاحب د خپل ملت هېري شوي کيسې، نکلونه او افسانې را ژوندۍ کوي چي زمونږ په هيواد کي يې دننه د تورو تيارو او وحشت ټغر غوړلی و. جهانی صاحب په خپلو شعرونو کي داسي يوه لهجه استعمالوي چي د ټولو پښتنو لپاره د قناعت وړ ده. د جهاني صاحب په شعري ټولګو کي يوازي يو مفهوم ډېر ښه ليدل کېږي چي هغه د افغانستان او افغان ولس درد، غم او د جنګ ناخوالي پکښې نغښتي دي. جهانی يو ملنګ ولسي شاعر دی چي د هر چا په زړه کي ځا نګړی ځای لري او دهيواد په مختلفو سيمو کي لکه خوست، ننګرهار، کابل، کند هار، هلمند، غزني او نورو ولايتونو، همدا رنګه د هيواد نه بهر په پښتور، کوټه او امريکايي او اروپا يي هيوادونو کي د پرديسو او مهاجرو افغانانو په منځ کي ډېر محبوب شاعر او د قدر او احترام وړ سړی دی، چي ددغو افغانانو د کلتوري او فرهنګي ټولنو لخوا څو واره په ستاينليک او کورودانې سره ويارل شوی دی، دا په خپله دده د شاعرۍ او ليکوالۍ يوه ښه بېلګه ده چي ددې شاعر د ښو اخلاقو او ليا قت د صفاتو ضمانت کوي او د هر چا د شک او تردید لید لوري ته د پای ټکی ږدي.

جهاني صاحب يوازينی شاعر دی چي نن مورږ ور سره نژدې ږغېږو، هم يې ښکلي شعرونه دده په خپل ږغ کي اورو او هم دی له نژدې وينو. دا د پښتنو لپاره ستر افتخار دی چي خپل دزړه او محبوب شاعر له نژدې وينې او د زړه خواله ور سره کوي، ځکه مورږ ډېر وخت د خپلې ژبې وتلي او پيا وړي شاعران ترمرګ وروسته پېژنو او بيا د هغوی په افتخار غونډې جوړوو او ستا ينه يې کوو، خدای دي جهاني صاحب ته اوږد عمر او ښه روغتيا ورکړي. (۲۵)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

ډاکټر حنیف بکتاش

د سرکښو اومخکښو نوښتونو شاعر جهاني

(د سوما له خمه اخلي نوش په نوش وروستي جامونه)

د جولای د میا شتې پر شپږویشتمه د سویډن هېواد د افغانستا ن د وتلي او نومیالي شاعر عبدالباري جهاني د ویاړلو انجمن و. پلازمېنې ستاکهلم ته د سویډن له ببلا ببلو ښارونو څخه یو شمېر بهر میشتو راغلو افغانانو د یوې درنې غونډې په ترڅ کې دښاغلي جهاني د ادبي مقام لما نځنه وکړه. د ویاړنې غونډه د سویډن د قلم د کلوب په نوښت جوړه شوې وه چې مشري یې ډاکټر اکرم عثمان کوله.

دې غونډې ته له کاناډا نه لیکوال او څېړونکی ډاکټر صبورالله سیاه سنګ او له برتانیې نه د دغو کرښو لیکونکی هم مېلمانه وه. غواړم چې د دغې بریا لې او له محبته ډکې غونډې د جوړېدو په بهانه د دغه نومیالي شاعر هستونو او نوښتونو ته یو ځغلنده نظر واچوم چې له یوې خوا د دغه وتلي اومنلي شاعر د لمانځنې ویاړ را په برخه وي او له بلې خوا د قلم د کلوب د تکړه فرهنګپالو نه د هغې مینې په خاطر مننه وکړم چې له ماسره یې په سویډن کې زما د اوسېدو پر وخت ښودلې وه.

ما په غونډه کې هم وویل چې ښاغلی جهاني د ویاړنې او ستاینې پوره شا یستګي او استحقاق لري. دده نوښتګرو هڅو نه یوازې په خپل وار پښتو شعر ته نوی روح ورکړی، بلکې دی یې د یوه مبارز شخصیت په حیث پېلوځی په لاس د تیارې پر ضد د سرجنګی د ډګر د سرکښو او مخکښو نوښتونو په یوې داسې څېړې اړولی چې د ډېرو سترګې ور اوړي.

دوی په کوډلوکي وزرونه خلاص کړل

مورِ تــه زنــدان د الــوتلــو نــه و

دوی لــه نــري بــا رانــه وتښتېد ل

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

مورِ ته سپلاب د تینګبدلو نه و

مورِ د آزادو الوتو په خاطر

دلته قفس کي وزرونه مات کړل

چا د زندان پنجري ماتې کړلې

چا په سوکونو کي لا سونه مات کړل

ما لومړی ځل عبدالباري جهاني د برش کاله وړاندي هغه وخت په کابل کې ولید چې لا یې په سر کې سپین نه وه لګبد لي. له هغه وخته مې د ده اوده له شعرسره پېژند ګلوي پیل شوه او تراوسه ده له ارزښتناکو هستونو نه خوند اخلم. له هغه وروسته څو کاله پخوا مورِ په ګډه د بي بي سي راډیو پښتو خپرونې د پېلوځي ادبي مجلې دیوه بحث مېلمانه وو. دا بحث ترلې نړۍ او اد بیات نومول شوی و. دا بحث چې په ترڅ کې یې زه د ده د فکرونو او اندازونو له نوو اړخونو او میدانونو سره اشنا شوم، زمورِ تر منځ د اړیکو لاره له سره پرانیستله.

دده د انځورګرۍ شاعرۍ نړۍ ډېره پراخه ده.دده په شعر کې ژوړې اند ښېنې، نوښتګره فضا، پېژندل شوي او نه پېژندل شوي موجونه او تاوونه او یوه داسې موسیقي نغښتې چې د ده شعري تکلونو او هستونو ته ځانګړې روح وربښي.

دده شعر د مضمون له اړخه ډېر پراخ دی. دده په شعر کې تاریخ، فلسفه، طبیعت، مبارزه، ښکلا، مینه، دودونه، افساني، انګېرنې او ډېر نور څیزونه خپله هنداره پرانیزي.

زما له نظره شعر د ژوند عکاسي ده، د ژوند انځور دی، د ژوند بیا هستونه ده خو په شعر کې دغه ټول څیزونه په هنري ډول ترسره کېږي. په شعر کې واقعیتونه د روح پر پردې کېږي، ذهني حالت غوره کوي، د اخلاقي نورمونو له چاڼ نه وزي،غبرګون را پاروي، د عاطفي نړۍ وړمې پرې کېږي او کله هم د نفرت په لمبو سوځي، وزن پیدا کوي، ژبنیزه بڼه نیسي او د موسیقۍ پر وړمو انسان ته رسېږي چې د جهاني په شعر کې دا خوځښتونه له ورایه څرګند دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

په ژوند مي نصيب نه سوې جنا زې ته دي درځمه

د يار د وصل خيا له هديرې ته دي درځمه

يوه تشه وعده يې د ځواني په بيه غواړم

سوالګر نه يم ا سمانه چي کاسې ته دي درځمه

يوه لحظه دي مخ له رقيبانو پټومه

لمبې خا موشه نه سي تما شې ته دي درځمه

د جهاني شعر يو مبارز او بغاوتګر شعر دی. دی د بدلون غوښتونکی دی او غواړي چې ژوند ته نوي دريځې پرانيزي. د همدې لپاره يې نقد ته کښني. دی هغه دروغجنه او مکاره فضا چې ژوند يې په اسارت کې نيولی غندي،دی چې کله وينې هېواد او ورسره يوځای خلک يې د خپلو او پردیو د دامونو ،تزويرونو، غولونو، انګېرنو، فرهنګي انجماد او اطلاعاتي ترور قربانيان دي د هغوی پر ضد په مېړانه مبارزې او سرجنګی ته راولاړېږي:

خا لق مي ککرۍ سجدې ته نه ده پيدا کړې

تنديه ماتوم دي لګومه خو دي نه

ياغي يم د فرياد لپاره نه يمه راغلی

اسمانه کښوم دي ژړومه خو دي نه

دی په شعر کې يو ياغي او بې پروا کرکټر دی، خو دی خپله ارما ني نړۍ د شګو پر تهداب نه جوړوي. دی هڅه کوي چې خپلو فکرونو ته تاريخي او دوديز بنسټ ورکړي. دی د خپلې سپېڅلې او بې امانه مبارزې اتلان له تاريخي روايتونو او هغو داستا نونو او افسانو څخه را اخلي چې د پېړيو پېړيو په لړ کې د ده د تاريخي تاټوبي د زړورو او غيرتي خلکو د اخلا قي نورمونو او نرخونو، روحي غوښتنو او ولسي دودونو ښکاره انځورونه او سمبولونه دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

دی په دې ډ ول غواړي د راتلونکي پر لور داسي دریځي پرانیزي چې ولس یې بې ابهامه ترې د لیدلو او کتلو اراده وکړي. دی د یرغلګرو او ستمګرو پر ضد خلک پاخون ته رابولي، د هغوی د توري او مېړانې ستاینه کوي، خو کله چې وینې هېواد یې د ځان ځانې او کورنۍ جګړې په ډګر اوښتی د ډزو د بندبدو غږ کوي او خلک سولې او وروروليۍ ته رابولي.

د جهاني په شعر کې موسیقي ځانګړی ځای لري. دا موسیقي دده په شاعرانه دودیزو هستونو کې که غزل دی که قصیده او یا چاربیته دومره ژوره او پخه ده چې د هر اوربدونکي او لوستونکي پام ځان ته را اړوي. کله چې دده شعر ته غوږ یې، داسي په خیال درځي چې کومې سندرې ته غوږ یې. دا سندره دي له ځانه سره بیایې او د خیال په ټال کې دې زنګوي.

سندریزه فضا د جهاني د شعر فني اړخ نه دی، بلکې زما له نظره دی په خپل طبیعت کې سندرغاړی دی، خو د ده لوی کمال دادی چې دی د سندرې د طبیعت سپېڅلتیا داسي ساتي چې سړی فکر کوي کومې غرنۍ وږمې ته ناست یم.

شېخه مه راځه محشر دی مځکه سوځي اسمان سوځي

خم له اوره سره چــوي پیاله سوځــي پیمان ســـوځي

د سکروټــو مجمرونه د سیـــنو ګـــرداب ته لوېـــږي

په دوزخ کې پایکو بې ده څپه سوځي توپـــان سوځي

د جهاني د هڅو بل ډګر منظوم داستانونه دي چې هم دزاړه او هم د واړه پام ځان ته را اړوي. کله چې زه دده د منظومو داستانونو تماشې ته کښینم وینم چې دی هڅه کوي د یوې انځوریزې او سندریزې فضا په رامنځته کولو سره د ډېرو ژورو اجتماعي، تاریخي او کله نا کله فلسفي ارزښتونو څېړنه او ارزونه وکړي او خپله نړۍ له لوستونکي سره ګډه کړي. فکر کوم چې بې ځایه به نه وي چې که دده منظومو داستاني اثارو ته د فلم جوړونکو پام را وګرځوو.

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

جها ني د خپل ژوند اوږده کلونه د نورو ژبو په تېره له دري اردو او انګليسي نه پښتو ته د شعرونو ژباړې ته وقف کړي دي. دده د دغې هڅې ا رزښت زه په دوو څيزونو کې وينم: يو دی په دې کار سره د نورو قومونو ادبي او هنري ارزښتونو ته د اشنايۍ بې تعصبه لار پرانيزي او له بله پلوه د يوې واحدې رواني فضا په را منځته کولو سره غواړي د خپل ځورېدلي ولس د يووالي اراده ډاګيزه کړي.

دی په خپلو ژباړو کې د مضمون امانت په بشپړ ډول ساتي او سندريزه فضا ترې نه ورانېږي.

لا تر څو به هره ورځ يو بند د عقل زولا نه کـــــي

څه سل کاله څه يوه ورځ يو ژوندي په زما نه کي

تر هغه دمخه راوړه پــه کاسو کي شـــــرابونـــه

چې کوزه سي رانه جوړه د کلال په کار خا نه کي

جها ني تر دې دمه چې دا فغا نستا ن په يوه منلي، وتلي او ښا غلي شاعر بدل شي اوږده لاره وهلې، په لوړو او ژورو برابر شوی، ډېرې تجربې يې کړي او طبيعي ده چې د هر بل شاعر په ډول کارونه به يې بې له ستونزې او نيمګړتيا هم نه وي. کامل ا نسان وجود نه لري يوازي خدای دی چې کامل دی.
د اوس لپاره همدومره بس ده،ده ته د نوو بر يا وو هيله کوم. (۲۲)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

رحيم الله ځيرک

عبدالباري جهاني او ادبي هڅې يې

عبدالباري جهاني د پښتو ژبې او ادب هغه پياوړی، خوږ ژبی شاعر، ليکوال او ادیب دی، چې د پښتنو د نوي شاعرانه دوران يو ځوان پښتون او په هغو نومياليو شاعرانو کې راځي، چې په خپلو شعرونو يې دغه شاعرانه بهير ښکلی کړی دی. جهاني د پښتو ژبې هغه شاعر دی، چې د ژوند په هره برخه کې يې شاعري کړې او خپل قلم يې پکې چلولی دی، شعر يې د روان سيند په څېر په نويو زمزمو ورو، ورو بهېږي. په ظاهر کې خاموشي څرګندوي؛ خو په باطن کې يې د توپان غوندې موجونه پراته دي، چې د هر اوږدونکي يا لوستونکي زړه ورکاږي او احساسات يې را پاروي. شعر يې روان دی؛ خوځينې داسې شعرونه هم لري، چې سړی ورباندې نه پوهېږي.

که د جهاني پرليکوالی، شاعری او پښتونولی باندې هرڅومره وغږېږو؛ بيا هم کم دي. ده د پښتو ژبې لپاره ډېرې هلې ځلې کړې دي او خپل قلم يې په کاره نه دی پرېښوولی، چې غوره ببلګې يې (ورکه مېنه)، (پايکوب)، (د سباوون په تمه)، (شپېلی) او داسې نور دي.

جهاني په خپله شاعری کې نه يوازې غزلې، قصيدې او آزاد نظمونه ليکلي؛ بلکې دده په شعري ببلګو کې دهغه منظوم داستاني او حکايتي شعرونه هم د پاملرنې وړ دي او هر سړی يې خوښوي. دغه لنډ منظوم داستانونه دومره اغېزناک دي، چې د شاعر له نورو شعرونو څخه زيات بدرګه شوي او خلک يې د ببايبا اوږدلو غوښتنه کوي. دغه کيسې د نظم په شکل ليکل شوي، لکه د پيشو توبه، کوه طور او داسې ډېرې نورې يې د نظم په ځولی کې رانغاړلې او په ډېر مهارت سره يې لوی لوی پيغامونه پکې ځای کړي دي، لکه:

چې د بل په مټو غټ سي يا زمری سي

په هغه ګړي له قام څخه پرې دی سي

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

چې يې عقل خدای مورږک غوندي کوچنی کړي

يوه ورځ پر خپل باد ار باندي غورځی کړي

يا :

له ازله مو راغلی نصيب خوار دی

چې لوبدلی مو د بل په لاس مهار دی

د جهاني د شعر د فکري او هنري ارزښت له مخې او د هغه له پياوړتيا سره سره تر يو وخته د فورم، وزن او چوکاټ له پلوه، يوه داسې کليشه غالبه وه، چې د هغه شعري ښکلا ته يې د هنري تنوع پر ځای يوه رنګيني وربښله. دا يې په شاعرانه دوران کې يو نوی ګام دی، چې په څلور يز ډوله قالب کې وړاندې کېږي؛ په تېره بيا د حماسې لپاره د وخت ښه انتخاب هم دی.

لکه څنګه چې ګورو په دې وروستيو وختونو کې د شاعر آزاد نظمونه، په تېره بيا غزليزه شاعري يې د ښکلا او پياوړتيا پر لور روانه ده، چې له يوې ټولګې نه بلې ته لا ښکلا مومي، لکه چې وايي:

خمار مې نه ماتېږي شرابونه بېګانه دي
ساقي راته اشنا دی خو جامونه بېګانه دي
سجدې ته يې د يار کوڅې ته نه يمه بللی
پردی قاصد راغلی پيغامونه بېګانه دي
دې ښار کې ربابونه د سنګسار په غېږ کې غواړه
نغمې ګوتو کې ژاړي شهبازونه بېګانه دي
چې زما دلبونو چيغو ځواب ورسره نسته
يا زه يم بدل سوی يا دا غرونه بېګانه دي
سجدې د جهاني پر تندي مه غواړه زاهده

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

پـــــــــه دې سرکښـــــــــه ښـــــــــارکي محرابونـــــــــه بېګانـــــــــه دي

د جهاني د شعر په شهرت او محبوبيت کې د ټنګ ټکور او موسيقۍ ونډه هم ديادولو وړ ده. دده ډېرى شعرونه يو ډول ځانګړى موسيقيت لري؛ خو کله چې د ډاکټر صادق فطرت (ناشناس) له خوا ږه اواز سره يو ځاى شي، نو ښکلا يې لا پسې زياته شي؛ دبېلګې په توګه:

زاهده تا مي د تقوا په نوم نشې ماتي کړې

ما دي دحورو د خوبونو سلسلې ماتي کړې

ياهم:

ګوره ښايستې نجلۍ پښېمانه به سې

خوله تر قيامته څوک خولګۍ نه بولي

دا بې انصافـــه دا هېرجـــن خريـــدار

پرونـــۍ ښکلې ناوکـــۍ نـــه بـــولـــي

د يوې بلې خبرې يادول هم اړين بولم او هغه دا چې د جهاني دشعر و شاعرۍ د ګرانښت يو لامل دا هم کېداى شي چې دده شاعري له پيله تر اوسه پورې له يو ډول مستۍ، ياغيتوب او مستانه سرکښۍ سره ملګرې ده.

جهاني پښتو شعر جهاني کړ او جهاني شعر يې پښتو کړ؛ ده د نړۍ د ښلابېلو شاعرانو شعرونه په پښتو را وژباړل ؛ پښتانه يې له نړيوال شعري بهير سره اشنا کړل او د نړيوال شعر په خصوصياتو يې پوه کړل، چې دا کار او هڅه يې د خورا ډېرې ستاينې وړ ده. په پاى کې بايد ووايم، چې ښاغلى جهاني د پښتو ژبې نومیالى او مخکښ شاعر دى او خداى دې يې تل په خپلو هڅو کې همداسې بريالى لري. (۲۷)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

عبدالغفور لېوال

د بناغلي جهاني منظومې کيسې

په ادبي قالبونو کې منظومې کيسې هومره زړې دي چې د پيدايښت تاريخ يې لانه دی څرګند ، ځکه ګڼې زړې افساني «اساطير» مذهبي روايات، حماسې او تاريخي پېښې د نظم په مرسته خوندي شوي دي.

د زاړه بابل «ننني عراق» مصر، هند ، چين، آريانا ، يونان او روم ګڼ روايات د منظومو کيسو په بڼه را پاتې دي چې لويه برخه يې په شفاهي بڼه له يوه نسله بل ته لېږد بدلي دي، تر ټولو زړه شفاهي منظومه کيسه لا نه ده پېژندل شوې، خو ليکلې هغه د نړۍ تر ټولو زړه حماسه يعنې ګېل کمش ده چې د ځينو روايتونو له مخې يې لرغونتوب له څلورو زرو کلونو څخه اوړي. دا چې دا کيسې ولې په نظم اړول شوي دليل يې دا دی چې تر ليک مخکې پېر کې، حافظو ته د سپارلو يوازينی لار ګڼل کېده.

تر منځنيو پېړيو وروسته اروپا يو ځل بيا د منظومو کيسو او ډرامو شاهده وه چې په نوې بڼه او له نبکليو هنري انځورونو سره را منځ ته شوې له دانتې يې را ونيسه تر شکسپېر او ګويټې پورې ډېرو لويو شاعرانو منظومې کيسې او ډرامې راوپنځولې. د منظومو کيسو پر اهميت به له تاريخي پلوه ډېر نه ګړېږو ، خو مخکې تر دې چې د بناغلي عبدالباري جهاني کيسو ته راشو نبايي يوې بلې ځانګړنې ته هم پام وکړو چې هغه له پخوانيو زمانو څخه د يو شمېر ديداکتيکو منظومو موجوديت دی.

په زاړه هند کې «بيدپا» فيلسوف د «کرينکا دمنکا» کيسې را منځ ته کړې چې وروسته په نظم او نثر د دنيا ډېرو ژبو ته وژباړل شوې او زمور په فرهنګي حوزه کې «د کليله ودمنه» په نوم شهرت لري. دا د ګيدړې او شغال هغه کيسې دي چې د ټولنې د بيلا بيلو حالاتو تمثيل کوي او په خپل ډول کې د ادبياتو يو غوره ميراث دی. د داسې ديداکتيکو نظمونو يو توپير له فورمالېستي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

شعري کيسو او ډرامو سره دادی چې ناظم د کيسې انځوريز او ښکلاييز اړخ ته د پام پر ځای د کيسې محتوايي بشپړتيا ته ډېر پام ساتي او ټول زور پر منځپانګه اچوي.

په پښتو معاصرو ادبياتو کې د داسې کيسو يوه غوښنه برخه زمونږ هم مهالي شاعر ښاغلي عبدالباري جهاني رامنځ ته کړې ده. له ده پرته ما د داسې منظومو کيسو ځينې بيلګې د اروښاد اسحق ننګيال او درويش دراني په کتابونو کې هم لوستي دي. زه باور لرم چې زمونږ نورو پياوړيو معاصرو شاعرانو به هم پنځولې وي چې دلته يې له نوم يادولو څخه ځکه ډډه کوم چې څوک رانه پاتې نه شي.

ښاغلي عبدالباري جهاني د خپلو ځينو کيسو طرحه په ولس کې له موجودو شفاهي کيسو څخه اخيستې او داسې ښکاري چې ځينې يې پخپله طرح کړي دي، دواړه ډوله يې په زړه پورې دي، کيسې ديداکتيک جوړښت لري، مانا دا چې د شاعرانه او هنري سينګار پر ځای د موضوع تمثيل ته اهميت ورکړل شوی دی. د نظمونو ژبه خوږه ده، طنز په کې د مالګې په څېر په اندازه ګډ شوی دی او د ښاغلي جهاني جرئت او د بې ځايه دودونو پر ضد يې د پروتست اراده ورځخه له ورايه څرګندېږي. د داسې منظومو کيسو ليکل دغه ادبي ارزښتونه لري:

۱- د فولکوري کيسو يوه زېرمه له ورکېدو څخه ژغورل کېدای شي.

۲- د ټولنيزې اصلاح لپاره په زړه پورې مواد لري، مورِ خپلو اجتماعي، فردي، دودیزو او روايي کمزورېو، عيبونو او نيمګړتيا وو ته متوجه کوي.

۳- پر ادبي زېرمه يوه خوږه اضافه ده.

۴- له پښتو ادبياتو څخه نړيوالو ژبو ته د ژباړې په زړه پورې مواد دي.

۵- د ځوانو شاعرانو لپاره د شکل او محتوا په زړه پورې مواد را منځ ته کوي.

خو رائځ د ادبي جوړښت د سبک له پلوه د ښاغلي جهاني د منظومو کيسو ځينې ځانګړتياوې وشېمرو.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

زمور شاعر د خپلو کیسو کرکټرونه داسې ټاکي چې په بریالیتوب خپل رول لوبوي، په نظم کې د یوه پرسوناژ حالت، د چاپېریال تمثیل او حتی د څېرې تمثیل د نثر په څېر اسانه نه دی، خو ښاغلی جهاني په پوره بریالیتوب دا کار په نظم کې کړی، وګورئ!

سره غرمه سوځند لمر و سور بیابان

کمکی اوښه وه په پای کې د کاروان

دروند یې بار ورباندې ایښی د سامان و

غوټه کړی یې په مور پسې پیزوان و

یا

په قدم قدم نقاش راغی نژدې سو

په ځیر ځیر په نندار ه د منظرې سو

په څېره یې د حیرت نښه ښکاره سوه

پر شونډانو یې نری مسکا خپره سوه

ویل ببشکه د لکونو منظره ده

خو افسوس چې ځړېدلې سرچپه ده

په لومړی ببلګه کې د هغه چاپیریال تمثیل چې کاروان په کې روان دی او په دوهمه ببلګه کې د نقاش د څېرې حرکاتو او حالت بشپړ بیان هغه هم په نظم کې د شاعر د ځواکمنې قریحې ښکارندوی دی.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

د منځپانګې له نظره کیسې د اسې انتخاب شوي چې زمونږ له معاصرو ستونزو او ژوند سره نږدې اړیکې لري، یعنې له تاریخي پلوه د مکان او زمان په پام کې نیولو سره زمونږ نیمګړتیاوو ته د اسې ګوته نیسي لکه څوک چې ترخه دارو د شاتو په ګوله کې وپېچي، بله ببلګه وګورئ !

د پښتون قام دی کهول د جـاهـلانو

پکښې غوړي دي مېلې د دروېشانو

پکښې تل ګرځي فوجـونه د پیرانـو

کچکول نه پرېږدي خالي د ملنـګانو

(تر پایه د شیخ نصرالدین کیسه)

د جهاني کیسې هغو ترخو واقعیتونو ته ګوته نیسي چې زمونږ ټولې فردي او ټولنیزې بدمرغۍ ورځخه را زېږي. هو مونږ افغانان، همدا اوس له د اسې ستونزو سره مخامخ یو چې جهاني یې په یوه ځنګل، په کوم کلي یا د تاریخ په کومه ورکه برخه کې د زمري، خره، ګیدړ، شغال، درویش، شیخ، پیر، شیطان او ... کرکټرونو په مرسته تمثیلوي.

که څه هم د کلاسیکو موعظو په څېر کله کله د قافیوي ضرورت یا هم د مېسرو د وزني بشپړتیا لپاره زایدې کلمې کارول شوي دی لکه:

دې کیسې ته مې غوږ نیسئ هوښیارانو

له ځـوانۍ مـې اوربـدلـې لـه پوهـانو

خو په مجموع کې د جهاني ژبه خوږه او پسته ده. په یو شمېر هغو منظومو کیسو کې چې شاعر له بهرنیـو سرچینو څخـه اخیسـتي دي، لـه خپـل ناشـنا چاپېریـال او د یـو څـه نابلـدو کرکټرونـو لـه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

موجوديت سره سره د کيسو جوړښت داسې دی چې هر پښتون لوستونکی يې په پيغام پوهېږي. په ټوليز ډول دغه کيسې د پيغام لرونکې دي، يعنې د ښاغلي جهاني منظومې کيسې د پيغام، طنز او پند ښکلې مجموعې دي، په اوسمهالي شعري بهير کې د ښاغلي جهاني دغه کيسې داسې په زړه پورې اضافه ګڼلی شو چې راتلونکي نسلونه او زلمي شاعران به ورڅخه د غوره موډلونو په توګه ښه ګټه پورته کړي. (۲۸)

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

عصمت الله زهير، پښين

پښتو کيسه ايز ادب او " قوماندان " ناول

د پښتو کيسه ايز ادب يانې د لنډې کيسې تل پاتې هغه بڼه ده چې پکې منثور او منظوم داستان، حکايت، ناول، ډرامه او نوې لنډه کيسه هم ورپکې هغه ټول عناصر موجود دي چې په تخليق کې يې د افسانه نګارۍ د هنر لاس وي.

په دې لړ کې يو شمېر څو داسې نومونه هم لرو چې هيڅ له پروپاګندې سره بلد نه دي او چې کله پروپاګند پيل کړي نو سمدلاسه يې پروپاګنډه څرګنده سي، زما په ګومان داسې کانه له فاروق سرور سره په "سګروټې" نوم لنډه کيسه کې هم وسوه چې بيا همدا غميزه کټ مټ سعدالدين شپون د " سمځي ياران " ناول کې تکرارکړه، د سمځي ياران د شپون صاحب د " شين ټاغي" په څېر ځانګړې مسلکي فکري ناول دی چې پر يو لړ تضاداتو سربېره پکې سيمه ييز توپيري تضاد يې تر نورو تضاداتو جوت ښکاري، په " سمځي ياران " کې د خود کلامۍ له لارې که څه هم د فلسفيانه انداز شعوري هڅې سوي دي مګر تلوسه او د ليکونکي نظرياتي پيچومی په پلو کې نور څه نغاړي خو په " قوماندان " کې جهاني صاحب د نړېدلي ټولنې د رنګ د ډوال ليدلو ته خلک رابولي او په خلکو کې هغه ولولې راويښوي چې د خلکو د رونې سباوون پيلامه ګرځېدلای سي، نو په دې دليل " قوماندان " په پښتو کيسه ييز ادب کې په هنري صفاتو پسوللی ناول بللای سو.

ناول چې د لوړ پړاو ادب ژانر دی، د ناول ليکنې چې څه لوازمات دي لکه فضارغونه، د کيسې منطقي ربط، د واقعاتو منطقي تسلسل، د کيسې ډرامايي نشيب او فراز او تر ټولو مهمه دا چې کردارنګاري هم له همدې هنرسره راټوکېدلې او غوړېدلې ده.

د پښتو تر لومړي ناول (افسانه عشق) وروسته دا لړۍ لکه څومره چې په کار وه، دومره غوړېدلې نه ښکاري. راحت زاخيلي د پښتو لومړی ناول ليکونکی هم د پښتو لومړۍ لنډه کيسه ليکونکی دی چې په اساسي توګه ناول ليکونکی ښکاري، د خپلو اصلاحي نظرياتو د اظهار د ښې وسيلې په توګه يې دا ژانر غوره کړی و ، ځکه يې عصري پښتو کيسه ايز ادب د اوړدو طلسماتي او ډاروونکو داستانونو پرته د مغربي طرز ناول او لنډې کيسې سره بلد کړ، پښتو کيسه ايز ادب يې د سپينو او تورو ديوانو او شاپېريانو د کيسو پرته د ژوند د حقيقتونو ترجمان

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

وګرځاوه.

وروسته سید رسول رسا پښتو ادب ته ببڅي ارزښتناک هنري ناولونه ډالۍ کړه، په همدې پیر کي د تاج سعید ختک ناول "پیټی" هم د یادونې وړ دی، د رسا صاحب وړاندي کیسه لیکل یا د کوم ځانګړي احساس ترجماني کول یې موخه نه بربښي، بلکي د یوې لوړې ماډرن سوسائټۍ لکه څنګه چي دده په "مامونۍ" ناول کي د رنګونو پټ پټونی تاوبړي راتاوبړي، داسي ښکاري چي د ناول ژانر یې هم د دغه سوسائټۍ د ترجمانۍ لپاره غوره کړی وي، خو د ژبې ماهر د مکالمې او کردار نګاري بادشاه دی د "رسا" په څېر په ناول لیکنه کي "نورمحمد تره کي" هغه پړاوونه غوڅ نه کړل چي د ناول لیکني پر هنري تقاضو تکیه کوي. د ښاغلي "تره کي" د ناول لیکني هنري ارزښت هم دا دی چي کیسه ګویي یې د غیر فطري او غیرحقیقي کردارونو څخه لمن څنډي. ښاغلي تره کي چي په کوم پیر کي خپل ناولونه بشپړ کول هغه مهال هم افغاني ټولنه د تاریخ په یوه نازک اړخ ځنګېدله ،خوار ځپلي خلک ورځ تر بله د رنځونو او کړاوونو سره لاس او ګرېوان کېدل.

د اوږدې ترپل سوي جګړې، جلاوطنۍ، ځان ځانۍ، شخصي واکمنۍ او بدګمانۍ فشار د کندهار ادبي فکري مکتب ته د کیسه ایز ادب اړتیا ور په ګوته کړه، خصوصاً د ناول او لنډې کیسې په اړه خو په دې بڼ کي هم لکه په کوټه او پښین کي ببڅي ژړې پانې باد بدلې. د پښین کمی پروفیسر راز محمد راز پخپلو ځانګړو ناولونو پوره کړه، کندهار بختور سو چي دا غشی ښاغلي عبدالباري جهاني له لیندۍ څخه خطا کړ.

زما په فکر د "قوماندان" د مقبولیت راز هم دا دی چي په لومړي پلا د کندهار ادبي فکري مکتب ته یې د ناول لیکني هنري تیکنیک و رکړ. "قوماندان" اصلاحي او که تبلیغي بڼه لري، خو ناول لیکونکی د کوم ځانګړي مسلکي فکر رهبري نه کوي. مور "قوماندان" ته ورته موضوع د پښتو په دوو نورو ناولونو د(مینې ډالۍ) او (شین ټاغی) کي هم لیدلای سو ، خو اساسي توپیر یې دا دی چي د قوماندان د لوستلو پرمهال په رونو سترګو پټ پټونی پیل سي، د کیسې خوند په تلوسه واوړي، د مسلکي فکر د نظریاتو په ترپا کي پلاټ ضمني غوندي وګرځي، په شین ټاغي کي د متل او مکالمې برعکس جهاني د کردار نګاري داسي پړاوونه غوڅ کړي دي چي په اصطلاح لوستونکي وازه خوله پاته سي، ځکه چي قوماندان په پښتو کیسه ایز ادب کي په هنري صفاتو پسوللی یو ځانګړی ناول دی.

د پښتو ژبې ډېر ناول لیکونکي تر اوس مهاله لاد فولکلوریکو کیسو پر کرښو ټپراند دي، خو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

قوماندان د تخنيکي لوازماتو له رويه ځانګړې بربښي او د پښتو د څو ګوتو په شمېر ناولونو کي له ورايه هسک ښکاري.

د نوي ناول ليکنې په اړتيا کي قوماندان په اصطلاح د زوی زبری دی او د ناول ليکنې ډګر ته د " جهاني" راتلل به يو خو دکندهار په ادبي فکري مکتب کي د نوي زاويې او نوي سوچ لار راوښيي، د ناول ليکنې نوي هنري نثر او د زبرون پيلامه به وګرځي او بل به د ناول لوستني رجحان هم سمسور سي.

" جهاني" په قوماندان کي د جهادي قوماندانانو هغه خلوتونو ته ورکتلي او د هغوی له مخ څخه يې پلو پورته کړی چي زمونږ د روغ چاپېريال زاړه او ځوانان يې په جنسي لوړه اخته کړي دي، خو دلته يې د " حيات آباد " موضوع د يو نامعلوم مصلحت لپاره له پامه اچولې وه، ځکه په ناول ليکنه کي چي ژوند دکوم ګډ اشتراک څخه الهام اخلي ورپکي د ښځي وجود يو جوت او ارزښتناک رول لري. د " قوماندان " سبک د جرمني د " هاهزش بول " و ناول " دکهتيابلوم بايللي ابرو " ته ببخي ورته دی چي د نوي انداز د ناول ليکنې په زمره کي راځي.

" قوماندان " د يوه ځپلي او لوټ سوي ملت سمبول دی، ځکه خو جهاني صاحب ځينې پټې خبرې په غير جذباتي انداز لوڅوي چي د نوي مقاومتي (مزاحمتي) ادب پيلامه ګرځېدلی او د کندهار ادبي فکري مکتب د ذهني بدلون سره مخ په مخه ودرول سي. په " قوماندان " کي واقعات په منطقي تسلسل په يوه او بل پسي ځان راکاږي، ځکه خو جذبات نګاري ورپکي نه جوتېږي او رنګ او خوند ترخه په خوږو ځنګوي. (۲۹)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

محمد قابل همدرد

د عبدالباري جهاني شاعري

ښاغلی عبدالباري جهاني د پښتوادبیاتو د معاصرې دورې د هغوشاعرانوپه ټولۍ کې راځي چې په خپلواشعارو يې شاعرانه ډګر رنګين کړی او پښتوشعر ته يې يوه هنري جامه ور اغوستې ده او په خپلو اشعارو يې پښتوشعر ته يوه نوې خوشبويې وربخښلې ده. ده په خپلو اشعارو کې فولکلوريک مسايل خورا په ښه ډول څېړلي او که چېرې دده پر شعر باندې هغه د لطيف بهاند غوندې کره کتنه وکړې سړی به جهاني صاحب د افسانې يا استورې جوړونکی شاعر په نوم ونوموي. جهاني د تېرو او اوسنې مذهبي، ملي او تاريخي اتلانو په ملي کولو کې بې ساري لاس لري.

آدم او درخانۍ، شيرينۍ او فرهاد، ملوک اوبدرۍ جماله، ليلا او مجنون، نمرود او ابراهيم(ع)، يعقوب او يوسف (ع)، خضر، سکندر، جام او جم... داهغه څه دي چې د جهاني شاعري رنګينه کوي. د جهاني د شعر ځانګړتيا داهم ده چې په کلاسيک او لرغوني شعر باندې پوهېږي او د هغه شاعر شاعرانه تخيل ښه ورمعلوم دی اوبل دا چې دده په شاعرۍ کې د افغانستان د مقاومت ډېرې سترې بيلګې خوندي دي اوهمدارنګه دی د شوروي يرغل او د کمونيزم پر وړاندې مقاومت هم په خپلو اشعارو کې ځای کړی دی، يوازينی علت چې دی يې ډېر ځورولی همدغه تاريخي پېښې او حالات وګورئ، دغه موضوع يې په څومره ښه شاعرانه انداز کې بيان کړې ده، دی خپلې مورته خطاب کوي:

که د غليم په وينو سره توره مي رانه وړله

موري د ورور په وينو سره لاسونه نه لرمه

که مي دښمن ته جنتونه سره تبۍ نه کړله

د خپل بابا په هديره کې لمبې نه کرمه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

که د جهاني شعر ته وکتل شي نو په دغه برخه کې بیخی زیات اشعار لري، خو لکه مخکې موچې اشاره وکړه فولکلوریک اشعار یې هم زیات ویلي دي، خصوصا ګومل برخه یې زیاته څېړلې ده، لاندې بیت یې د نمونې په ډول وګورئ !

پردی خر شل منه بار سي پر شا وړلای

پردی خر په خوړېدلو نه پو هېږي

جهاني که له یوې خوا انقلابي څپو زیات تر تاثیر لاندې راوستلی خوله بله پلوه همدغه د سنګر خلکو ته خپله لمن او ځولې غوړوي او خطاب ورته کوي چې د سنګر نه راکوز شي، وګورئ څومره ښه یې ویلی دي:

ځوانه داځوک یې چې ګولۍ اوروي؟

دخپل نیکه او خپل آبا پر کلي

دې هدیره کې دي خپلوان پراته دي

څوک یې پرون څوک یې پخوا ویشتلي

یو بل مهم خصوصیت چې دده شعر یې زیات مشهور کړی هغه د شعر سندریز آهنګ دی چې مشهورو او تکړه سندرغاړو دده شعرونو ته نوره ښکلا ورکړې ده، له دې جملې څخه ناشناس یادولای شو چې وایي:

خمار مي نه ماتېږی شرابونه بېګانه دي
ساقي راته اشنادي خو جامونه بېګانه دي
سجدې ته یې د یارکوڅې ته نه یمه بللی
پردی قاصد راغلی پیغامونه بېګانه دي
دې ښارکې ربابونه د سنګسار په غېږکې غواړه

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

نغمې ګوتو کې ژاړي شهباز ونه بېګانه دي
چې زماد ليونو چيغو جواب ورسره نسته
يازه يم بدل سوی يا دا غرونه بېګانه دي
سجدې د جهاني پرتندي مه غواړه زاهده
په دې سرکښه نبار کې محرابونه بېګانه دي

جهاني د پښتنو د اوسنيو شاعرانو له نومياليو شاعرانو له جملې څخه دی چې د افغان ولس ژوند په ډېر غمګين پرا و کې بيانوي او ډېر پرتمين شعرونه يې زمزمه کړي اولابه يې زمزمه کړي. (۳۰)

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

عبدالقديم پتيال

په څېړنه کي د ښاغلي جهاني انتقادي روش

د سر خبري:

څو روځي تر مخه يو چا دا پوښتنه مطرح کړه، چي ښاغلي جهاني ته مورږ ډېر ښه شاعر ويلای سو او که ډېر تکړه ليکوال او مورخ؟ په رښتيا سره پر ټول مجلس خاموشي خپره سوه، ځکه دې پوښتني ته جواب ويل، يو څه ګران کار په دې دئ، چي نه خو تر اوسه د ښاغلي جهاني د شعر او شاعرۍ په باب کومي خاصي څېړني او ليکني سوي دي او نه هم د دوی پر څېړنيزو او تاريخي ليکونو کوم چا تر اوسه د يوې عادي يادوني زحمت پر ځان قبول کړی دئ، ځکه به نو په ډېر سطحي ډول سره پرېکړه کول لږ نو کی ګران کار وي، خو د ټولو لوستو او نالوستو پښتنو په يوه سلا دا نظر دئ چي جهاني صاحب ډېر لوی شاعر دئ او کله چي هر څوک د ښاغلي جهاني نوم اروي، نو په ذهن کي يې د شعر او شاعر الفاظ تداعي کېږي او که له حقيقته سترګي پټې نه سي، نو په دا اوس زمانه کي چي د جهان په هر کونج کي د ټولو پښتنو په منځ کي کوم پراخ او هر اړخيز شهرت او نوم د ښاغلي جهاني په برخه دئ، هغه د همدغي عالي او مبتکري شاعرۍ په وجه دئ، نه د دوی د تاريخي او ادبي څېړنو له خاطره.

نن روځ چي د پښتنو په تقريباً هر کور کي د ښاغلي جهاني يوه يا زياتي شعري مجموعې د لوستلو لپاره پرتې دي، د دې ګواهي ور کوي چي جهاني د شاعر په حيث پېژندل کېږي او په مجموع کي زياتره پښتانه کورټ د دوی له تحقيقي او تاريخي آثارو څخه ناخبره دي، مګر په داسي حال کي چي ښاغلی جهاني د څو ګوتو په شمار محققينو او مو رخينو څخه ګڼل کېږي، چي په څېړنه کي د خاص روش خاوند دئ او د تاريخي او ادبي تحقيقاتو په ډګر کي د يو ښې انتقادي نظر درلودونکی دئ، چي وخت نا وخته يې خپلي دغه څېړنيزي ليکنې يا په مستقل ډول او يا په خواره واره شکل سره پښتنو ته وړاندي کړي دي.

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

ښاغلي جهاني تر دې دمه د ادبي او تاريخي څېړنو په لړ کې په مستقل ډول يوازي دوه کتابونه (هرات، پښتانه او ستره لوبه) او (د مشکو کاروان) خپاره کړي دي او په متفرقه توګه يې په پښتو خپرونو کې ډېري مقالې چاپ سوي دي او له دوی سره د ځينو مرکو له مخې څرګند ېږي، چې د څېړني او تاريخ په برخه کې څو نور مستقل آثار هم لري، چې لا تر اوسه چاپ ته نه دي اماده سوي.

زه به دلته په دغه وړه مقاله کې په مشخصه توګه د دوی پر يوه يا دوو آثارو نه ږغېږم، بلکې په کلي توګه د دوی د څېړني پر انتقادي روش يو ځغلند نظر کوم.

څېړنه په ښلابلو ډولونو د نړۍ د ښلابلو پوهانو له لوري تعريف سوې ده او هر پوه د خپل ليد لوري له زاويې څخه خاص تعريف ور ته ټاکلی دئ، مګر په دې ټولو تعريفونو کې يو مشترک ټکی ستة جان بيسټ څېړنه د علمي ميتود له تحليل څخه په صوري سيتماتيک ډول استفاده کول بولي. د (في دلتا کپا) په يوه تعريف کې ويل سوي دي، چې څېړنه د يوې ټاکلي موضوع په باب رښتيني ژوره او عالمانه پلټنه ده چې په هغه کې واقعيتونه، معناوي او تطبيقي موارد هم تر ازموينې لاندې نيول کېږي. (۱)

په پښتو ژبه او ادب کې د تخليقي بُعد پر خلاف، تحقيقي اړخ ډېر کمزوری او پروسه يې ډېره ورو ګڼله کېږي. د دې خبرې به مو دا معنا نه وي چې ګواکې موږ به د پښتو اوسني تخليقي اړخ ته برائت ور کوو او پر معيار، اصولو، ټولو هنري او تخنيکي نورمونو او د وخت پر غوښتنو او تقاضاوو به يې برابر ګڼو، بلکې د کميت په لحاظ د پښتو معاصر ادب په اوسني پړاو کې تر تحقيق زيات و تخليق ته توجه اوښتې ده او خصوصاً ځوان پښت په دغه برخه کې ډېر پُرکاره ګڼل کېږي، خو له بده مرغه په پښتو ادب او تاريخ کې موږ ډېري کمي څېړنې لرو، چې د علمي تحقيق په ټول دي پوره وخېژي او بکر او نوي موضوعات دي را وسپړي. په دغه برخه کې خو زما د شخصي معلوماتو له مخه، ځوان ليکوال کورټ توجه لا نه کوي، نه خو د پوهنتون يو ځوان فارغ التحصيل او نه هم کوم بل ځوان ليکوال په دې ځان سترې کوي، چې يو ادبي يا تاريخي موضوع را وسپړي او د لوستونکو په وړاندې نوي معلومات کښېږدي، بلکې کله نا کله کومه ادبي يا تاريخي څېړنه کېږي، نو يوازي او يوازي د پخوانيو څېړنو جملې او پراګرافونه بدلېږي او نور نو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

کټ مټ هماغه زړې ژاولي ژوول کېږي. کاندید اکاډیمیسن استاد روهي ډېره پر ځای خبره کړې وه، چې زمونږ د اکثرو لیکوالو څېړنې د ملنګانو هغه (کند) ګودړۍ ته ورته دي چې تقریباً ټولې ټوټې یې د ګدایي له لارې پیدا کړې او یوه ټوټه یې له بلې سره تناسب نه لري او یا د خپل دغه بحث په ترڅ کې د یو بل چا خبره را نقلوي چې وایي، زمونږ اکثره څېړنې له کتابو شروع کېږي او پر کتابو ختمېږي (۲).

زه د یوه تحقیقي موضوع شاهد یم، چې د اروابناد علامه حبیبي په اړه یو روځنی سیمینار ترتیب سوی و او په هغه کې پرته له دوو یا درو مقالو څخه نوري ټولې مقالې سره ورته او ټولې هغه خبرې وې چې کلونه-کلونه تر مخه مونږ په مجلو او تذکرو کې لوستي وې، مثلاً په دغه سیمینار کې زیاتره مقالې داسي وې، چې علامه حبیبي د ملا عبدالحق اخوند زوی، د کندهار د څلورمي ناحیې د بامیزو په کوڅه کې زېږېدلی او پلانۍ پلانۍ دندې یې سر ته رسولي او داسي نوري تکراري خبرې. جالبه خو لا دا وه، چې د مقالې سرلیک به خورا غټ ور ته ټاکل سوی و، مګر محتوا به د ده ژوندلیک و، دې ته ورته څېړنې؟؟؟ په خورا پېښ سره په پښتو ژبه کې پرتې دي، چې یو وخت بویه تر یوه غلبېل وایستل سي.

په تاریخي لحاظ پښتو ژبه او تاریخ تر بل هر څه زیات، د څېړنې محتاج دي، ځکه په دغه برخه کې فقط یو څو کمو لیکوالو کار کړی دئ او د پښتو ادب او تاریخ په باب یې څېړنې-پلټنې کړې دي، خو دا کار د دې معنا نه لري، چې ګواکې نوره نو دغه لړۍ ودرېده او یا یې اړتیا نسته، بلکې د تحقیق د غوښتنو له مخې هیڅکله نه سي کېدای، چې یوه خبره دي خپل نهایي حد ته ورسېږي او د کاڼي کربنه دي ور ته وویله سي.

زمونږ ځینو مشرانو پوهانو هر وخت په تکرار سره دا خبره کړې ده، چې پښتو ژبه تر هر څه زیات و تحقیق ته اړتیا لري، بویه چې پښتانه لیکوال دغه اړخ ته ډېره توجه وکړي، خو له بده مرغه داسي څه تر اوسه په عامه توګه نه دي محسوس سوي، چې پښتانه لیکوال دي د زړه له اخلاصه پر یوه ادبي یا تاریخي موضوع د نړیوالو نظریو او پرمختللو روشونو په نظر کې نیولو سره، تحقیق او څېړنه وکړي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

لوی استاد علامه حبیبي (رح) ، چې د پښتو ژبې د معاصرو ادبیاتو سرلاری ګڼل کېږي، د خپل وخت له امکاناتو او صلاحیتونو څخه په استفاده د پښتو ژبې د ادب او هیواد د تاریخ په باب ډېرې څېړنې او پلټنې وکړې او د لومړي ځل لپاره یې دې ولس ته نوي موضوعات او معلومات وړاندې کړل، خو د خپلې هرې څېړنې په ترڅ کې یې هرومرو دا یادونه کوله، چې تر دې دمه خو زما دغونه امکانات او معلومات ول، راتلونکې پلټنې په آینده ګانو پورې اړه لري، خو دا ارمان یې پوره نه سو او خپله دغه خواشیني یې د پښتو ادبیاتو د تاریخ په دوهم چاپ کې څرګنده کړې ده، چې پس له دې برشو کالو ، بیا هم دغه تاریخ چاپېرې او د ادبیاتو نوی تاریخ نه دئ لیکل سوی. یوازې د ګوتو په شمار لیکوال د څېړنې دغې خوا ته متوجه ول او دي، نور نو په هغه اندازه چې توقع کېږي، په دغه برخه کې چندانې کار نه کېږي.

څېړنه په واقعیت سره د زړه وینې څښل او ډېر ستوخ کار دئ، خو هغه څېړنه چې نوي څه لوستونکو ته وړاندې کړي او یا هم د یوه موضوع د رد یا تایید لپاره له علمي میتود او پراخ تحلیل او څېړنې څخه کار اخیستل سوی وي، نو به په ربښتیني توګه سره پر اصولو ولاړه څېړنه ورته وویلای سو ، چې د همدغه اصل په مراعتولو سره نباغلي جهاني هم په ادبي او هم تاریخي څېړنه کې کار کړی دئ.

په څېړنه کې د جهاني صاحب انتقادي روش:

الف : تاریخي څېړنې

زه غواړم تر دغه سرلیک لاندې په ډېره لنډه توګه د نباغلي عبدالباري جهاني د هغو څېړنو او سپښنو یادونه وکړم، چې هلته یې زاړه او نوي موضوعات تر څېړنې لاندې نیولي او په هغه کې یې له انتقادي روش څخه کار اخیستی دی.

لکه مخکې چې مو یادونه وکړه، زمونږ بعضي څېړونکي د څېړنې په نامه ځینې شیان سره پتلبس کړي او د یوه موضوع پینه او پاره ور ونیسي او د تحقیق نوم ور کړي. پر رحمن بابا تر څو محدود

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

څېړنو ها خوا ته، نوري ټولي څېړني داسي دي، چې هغه زړې خبري يې را اخيستي وي او يوازې يې پراګرافونه او جملې ور اړولي وي، نور نو نه د ده د شعري سبک په باب کومه نوې خبره وي او نه هم د ده د کلام پر ابعادو ږغېدلي وي. هماغه زاړه شراب په نوي جام کي او هماغه زړې خبري وي، چې رحمن بابا د پلاني زوی او په پلاني ځای کي زوکړی او په اشعارو کي يې تصوفي، اخلاقي، اجتماعي او... رنګونه ليدل کېږي.

خو ښاغلی جهاني په دغه برخه کي د يوه مبتکر ذهن خاوند او د يوه انتقادي نظر تښتن دئ، چې اول خو يې د هرې موضوع انجو بوړی پلټلي او بيا يې په ډېر انتقادي نظر بحث پر کړی دی، چې دا په ذات کي د څېړني يو خاص روش بلل کېږي او په پښتو ژبه کي زمونږ دغسي څېړونکي د ګوتو په شمېر دي، چې د خپل معقول تحليل په رڼا کي دي يې هر څه هم څېړلي او هم په انتقادي نظر تشريح کړي وي.

هر کله چې د ښاغلي جهاني د انتقادي نظر خبره کېږي، نو ور سره سم دا په ذهن کي تداعي کېږي، چې دوی په زياتره مسايلو کي له پوره جرئت څخه کار اخلي او د هغو محافظه کارو پرلاره نه ځي، چې سپيني شيدې وينې، مګر د نورو په وينا يې توري بولي. خصوصاً په دغه ډګر کي مونږ د جهاني صاحب په ځينو تاريخي څېړنو کي دغه موضوع ډېره وينو، چې په کامل جرئت او علمي صلاحيت يې هغه بتان مات کړي، چې پېړۍ- پېړۍ د مختلفو محققينو لخوا تراشل سوي او درېدلي دي. په دغه اړه مونږ د ښاغلي جهاني (هرات، پښتانه او ستره لوبه) تاريخي اثر يادولای سو، چې يو خو يې د ځينو تاريخي موضوعاتو په اړه له خپل علمي تحليل څخه کار اخيستی او د تاريخ ليکنې په ډګر کي يې د يو مبتکرانه ميتود په رڼا کي يو نوی فصل پرانيستی او بل يې هغه حقايق په پوره تفصيل سره بيان کړي، چې ځينې نور مورخين او څېړونکي يې حتی له تشې يادونې څخه لا بېرېږي. اکثره اوقات پر ځينو تاريخي حقيقتونو زياتره څېړونکي ځکه سترګې پټوي، چې د مضر احتياط له وجې دا فکر کوي، چې نه ګانه يا په کوم قومي يا قبيلوي جنجالونو کي را ګير سي او يا د خلکو د انتقادونو له وجې تير باران نه سي. په ځانګړې توګه دغه ستونزه زمونږ په سنتي ټولنه کي ډېره محسوسه ده او عامه ذهنيت دا دئ، چې هغه کسان، چې په تاريخ کي يې نوم په زرينو تورو کښل سوی وي، د هغو په اړه چې کومي مثبتي څېړني سوي وي، بس هغه د کانې کرښې دي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

او که کوم زړه ور پیدا سي او په اړه يې هغه ټکي هم روښانه کړي چې مستقیماً د دوی پر شخصیت یو تور داغ وي، نو بیا دا خبره کېږي چې خیر دئ، خپله لمنه باید پر سر پورته نه کړه سي او ټول منفي نقاط باید همداسي پټ پاته سي، خو جهاني صاحب په دغه سلسله کي نه د خپلې ټولنې په سنتي عقایدو پسې تللی او نه يې هم د دغه ټولنې د وګړو له تېرو منګولو څخه څه وهم په زړه کي پیدا کړی دئ. ښاغلي جهاني په خپل دغه تاریخي اثر کي هغه حقایق د تاریخونو او اسنادو او شواهدو په رڼا کي بیان کړي دي، چې بالاخره يې د یو وخت حاکم نظام دې ته اړ کړ، چې پر دغه کتاب د خپراوي بندیز ولګوي او د هغه وخت په پلازمېنه کندهار کي خو يې حتی لوستل یو ډېر ستر جرم ګڼل کېده، ځکه چې په دغه اثر کي هغه رښتیا ویل سوي ول، چې نور يې آن په لوستلو لا ببرېږي. پر دغه اثر ما یوه مقاله کښلې او دلته د موضوع د اوږدوالی په توسن نه غواړم چې په دې اړه بحث وکړم، خو دا یادونه ضرور غواړم چې په هرات او پښتانه او ستره لوبه نومي اثر کي چې خصوصاً د غزنویانو د دورې په باب کوم څه لیکل سوي او څېړل سوي دي، هغه تشي د ګېډې خبري نه دي، بلکي په دغه اړه، پر نورو تاریخي متونو او سندونو سربېره پخپله د غزنوي دربار مورخ (ابوالفضل بیهقي) هم اعتراف کوي او د سلطان محمود او سلطان مسعود د عیش او نوش خبري په ډېر صراحت سره کوي.

د ښاغلي جهاني دغه تاریخي څېړنه او په هغه کي د دوی ځانګړی انتقادي روش دغه اثر ته جلا رنګ ور بخښي او له ټولو هغو تاریخي څېړنو څخه فوق العاده ګي پیدا کوي، چې فقط خوله پر خوله يې د یو چا په اړه مثبت روایات را نقل کړي او د موضوع یو اړخ يې څېړلی وي. مثلاً مورِ او تاسي ښایي په ندرت سره له ځینو تاریخي څېړنو سره مخامخ سو، چې په هغه کي دي د سلطان محمود د (مال پرستۍ) او یا د ده د زوی د عیش او نوش خبري سوي وي، نور نو که ټول تاریخي آثار را وپلټو، ښایي دغه موضوع ته کورتې اشاره لا نه وي سوې. په ځانګړې توګه د پښتو معاصرو تاریخي څېړنو او سپڼنو په لیست کي دغه موضوع یا د محافظه کارۍ او یا هم د مضر احتیاط له وجې او یا هم ښایي د ځینو مصلحتونو پر بنا په پوره تشرېح او تصرېح سره نه ده یاده سوې، خو ښاغلی جهاني په ډېر وضاحت سره وایي چې: (غزنوي پاچهانو د هرات، بست، زمینداور، کابل او نیشاپور په شان ابادو ښارونو څخه ظالمانه مالیات ټولول، د هند خزانې يې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

لوټلي او لاسته راغلي پيسې او مالونه يې په عيش او نوش او اخلاقي انحرافاتو لګولې. ځيني مورخين په دې عقيده دي چې سلطان محمود خپل وزير ابوالعباس فضل بن احمد الاسفرايني، چې د ده د پلار سبکتګين د زماني څخه يې د دوی خدمت کړی و او لس کاله د ده د مالیې وزیر و، د يوه ښايسته پی مخي غلام پر سر وواژه. اسفرايني د ښايستو او پی مخو غلامانو ډېر سخت شوقي و او نورو ملګرو يې طبعاً د ده لاره تعقيبوله. په دې لړ کي وزير اسفرايني ته يو وخت احوال ورسېده چې په ترکستان کي يو غلام اوسېږي، چې د پري په شان ښايسته دی. وزير سمدستي خپل يو معتمد هغې سيمي ته واستاوه، غلام يې رانيوئ او د ښځو په جامو کي يې غزني ته ورساوه. سلطان څه وخت وروسته له دې کيسې څخه خبر سو او د اسفرايني څخه يې د دغه پی مخي غلام په باره کي پوښتنه وکړه، خو وزير منکر سو. يوه ورځ سلطان ناڅاپه د اسفرايني کور ته ورغی او هلته يې دغه پی مخی غلام، چې د مشتري د ستوري په شان ځلېده وليد، نو هغه و چې پر اسفرايني يې خوله را خلاصه کړه او هغه يې په خيانت او غبن کولو تورن کړ، سمدستي يې زندان ته واستاوه او په شکنجو يې وواژه). (۳)

دغه راز د سلطان مسعود عيش او نوش او اخلاقي انحرافاتو په بحث کي وايي:

(مسعود د خپل پلار سلطان محمود په وخت کي د هرات حاکم و. د پلار په پټه يې شراب چښل او په خپل قصر کي يې د ټولو له نظره پټ يو اتاق جوړ کړی و، چې د بوالونه او چت يې ټول د ښځو او نارينه وو په بې حيا تصويرونو رنګ سوی و او ښځي او نارينه يې بې پردې په مختلفو حالاتو کي ښودل. دلته به هغه شراب چښل او د ده غلامانو به د پټو لارو ده ته نارينه او ښځي مطربانې ور وستلې....). (۴)

همدا ډول دوی د خپل بحث په لړ کي دا هم وايي چې: (کله چې سړی د غزنويانو تاريخ ته ګوري، نو وينې، چې هغوی ببله جنګونو، چې هغه هم صرف د حاکميت تر لاسه کولو او خزانو د چورولو په نيت کېدل، بل کار نه درلود. هغوی چې به جنګ نه کاوه، نو بيا به يې شراب چښل او د نڅاوو نندارې به يې کوله، د شاعرانو قصيدو ته به يې، چې د دوی د دربارونو د عظمت او د دوی د پی مخو ساقيانو په ستاينه کي به يې ويلې، غوږ نيولی و).

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

په دغه اثر کي چي هر څه راغلي، هغه د معتبرو ماخذونو په حواله او د مختلفو تاريخونو د پرتلې او تجزيې په رڼا کي ويل سوي او د معاصرو پښتو تاريخي څېړنو په چوکاټ کي يې يو نوی انتقادي باب پرانيستلی دئ، چي بويه د ښاغلي جهاني له جرئته ډک دغه انتقادي روش، زمور څېړونکي تحليل او په اړه يې ليکني وکړي (چي له بده مرغه د مختلفو وجوهاتو او بېځايه ملاحظاتو له مخي دا کار تر اوسه سوی نه دئ).

په دغه تاريخي څېړنه کي ښاغلي جهاني د هغو متعصبو مورخينو (چي البته دا پديده په ځينو ايراني ليکوالو کي موجوده ده)، په باب د ډېرو تاريخي ماخذونو په رڼا کي نوي څېړني او پلټنې کړي دي، چي د هغو تاريخي تېروتنې او تېر ايستنې يې په پوره وضاحت سره ښکاره کړي او د هغو مورخينو او محققينو لپاره يې د ګمراهۍ دروازه تړلې، چي په پټو سترګو پر هره څېړنه د تاييد ټاپه وهي او بېله (چون و چرا) يې پر سر او سترګو مني. زما په ګومان پر دغه موضوع، زمور بحث دونه اوږد ښېي، چي نه به يې په دغه مقاله کي د دونه اوږدوالي ګنجايش وي او نه به هم په لوستونکو کي دونه حوصله وي.

دغه راز ښاغلي جهاني په ځينو متفرقه تاريخي څېړنو او ليکنو کي هم له يوه خاص انتقادي طرز او روش څخه کار اخيستی دئ، چي په هغه کي ځيني داسي موضوعاتو ته په انتقادي نظر اشاره کړي دي، چي سړي ته نوي موضوعات په لاس ورکوي.

ب: ادبي څېړنې

زياتره پوهان پر دې موافق دي، چي ادبپوهنه دري عمده څانګي لري، چي لومړی يې ادبي تيوري، دوهمه يې ادبي کره کتنه او دريمه يې ادبي تاريخ دئ خو نوي نړيوالي نظريې دا هم وايي، چي ادبپوهنه پر دغو پورته درو څانګو سربېره ځيني نوري څانګي هم لري، چي په هغو کي د ادب تاريخ ليکنه، متن پېژندنه، سبک پېژندنه او بيبلوګرافي هم راځي، چي بيا نو دغه هره څانګه خاص ميتودونه او روشونه لري، چي مورږ يې په دغه بحث کي نه څېړو، خو ښاغلی عبدالباري

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

جهاني هغه څوک دئ، چې د ادب په ډېرو څانګو کې يې ليکنې کړي دي، مګر په دغو ليکنو کې د ده انتقادي روش د ده د ليکنې سبک ته يو خاص رنګ ورکوي.

ښاغلي عبدالباري جهاني که د سبک پېژندنې په برخه کې، يا د ادبي تيورۍ په عرصه کې او يا هم د ادبپوهنې په نورو څانګو کې څه کښلي دي، نو په دغو ټولو ليکنو کې يې د ادبي کره کتنې مالګه هم ورګډه کړې ده، چې دغه راز ليکنې د ده د يوه ځانګړي روش نمايندګي کوي. خصوصاً د سبک پېژندنې په برخه کې د ده زياتې ليکنې له خاصو انتقادي نظرياتو او افکارو څخه ډکې دي.

ښاغلی جهاني په عمومي توګه د پښتو ادبياتو او په هغه کې د کلاسيکي دورې، منځنۍ دورې او معاصري هغې په اړه همېشه له ډېر محتاط تحليل او څېړنې څخه کار اخلي او خصوصاً په دغه برخه کې د لرغونو شاعرانو او د هغو د سبک او اشعارو په باب ډېر نوي نظرونه او مفکورې وړاندې کوي، چې زما په ګومان دا کار د دوی پر ادبي تاريخپوهنې او سبک پېژندنې ډېر ښه دلالت کوي، چې يو خو د پښتو ادب د مختلفو دورو په اړه ډېره ژوره څېړنه کوي او بل بيا د هرې دورې او مرحلې د شاعرانو په باب بېلابېل انتقادي نظريات لري او په ځانګړې توګه زياتره وخت پر هغو ادبي مورخينو نيوکه کوي، چې د يو شاعر په څېړلو کې له تلوار څخه کار اخلي او هسې په پټو سترګو د يوه او بل خبره را نقلوي او ځان نه ستړی کوي، چې څېړنې او پلټنې وکړي او نوي موضوعات را وسپړي. د بولګې (ببلګې) په ډول ښاغلی جهاني چې د لوی احمد شاه بابا په باره کې کوم نظر او نوې څېړنه لوستونکو ته وړاندې کوي، هغه په رښتيا سره ډېر نوي موضوعات دي، لکه په خپله يوه مقاله کې چې په دغه اړه وايي: (د پښتو ژبې د شاعرانو پر دېوانونو باندې د مقدمو په ليکلو کې عنعنه داسې راغلې وه، چې يو شاعر به خامخا د خوشال خټک او يا د رحمان بابا پلوی بلل کېدئ او که به د دواړو پلوی نه و، نو بيا به د هندي سبک او په هندي سبک کې د ببدل پيرو بلل کېدئ.

په دې حساب احمد شاه بابا هم ځينو منقدينو د خوشال خان او ځينو د رحمان بابا پيرو بللی، په داسې حال کې چې د دې خبرې د اثبات د پاره چنداني دليل او برهان نه راوړي.

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

کله چې يې څوک د خوشال خان خټک پيرو بولي، نو صرف د هغه يو څو حماسي بيتونه د مثال په توګه راوړي او کله چې يې د رحمن بابا د سبک شاګرد بولي، نو د هغه د ساده ژبې او تصوفي کلماتو په يادولو اکتفا کوي....).

بل ځای زياتوي: په داسي حال کي چې زما په عقيده احمدشاه بابا په شعر کي د دغو دوو لويو پښتنو شاعرانو څخه د يوه تقليد هم نه دئ کړی او خپل ځانته خپله بڼه لار لري او شعر يې، خصوصاً د مضمون او کلماتو د انتخاب له پلوه، د دواړو سره توپير لري(۵).

په پورتنۍ مقاله کي ښاغلي جهاني په مختلفو دلايلو سره دا ثابته کړې چې لوی احمدشاه بابا ځانته خپله شعري طريقه او لاره درلوده چې نه د رحمن بابا او نه هم د خوشال خان د سبک پيرو و.

زمونږ د پښتو ادب ځيني مورخين (بڼه څو ګوتو په شمار ليکوالو څخه) دا قاعده لري، چې کټ مټ د يوه شاعر په اړه هغه خبرې را نقلوي، چې په نورو ادبي تاريخونو کي بحث پر سوی وي. زه به تاسي ته د بېلګې په توګه يادونه وکړم، چې په زياتره ادبي تاريخونو او تذکرو او يا نورو ليکنو کي همېشه د ميرزا حنان بارکزي په اړه يو ډول خبره په ډېر تکرار سره کېږي، چې ميرزا د حميد مومند د سبک پيروي کړې او بيا د خپلو خبرو د پوخوالي لپاره څېړونکی د ميرزا حنان څو بيتونه راوړي، چې په هغه کي يې د حميد يادونه او ستاينه کړې وي، يا که نو کی غواړي چې خپله څېړنه نوره هم پخه وايسوي، نو ور سره داهم يادوي، چې دی د کندهار په ادبستان کي د هندي سبک پيرو دئ. مګر دا نه وايي، چې د کندهار ادبستان څه دئ او په کوم دليل دی د ادبستان پيرو دئ.(۶) زه اوس دلته پر دې نه ږغېږم چې ميرزا حنان د چا پيرو دئ يا نه دئ، خو فقط دا يادونه کوم، چې په زياتره وختونو کي زمونږ په څېړنو کي ډېره خواري نه کښل کېږي او په دې باره کي زياتره محققين ځان نه ستړی کوي، چې يو موضوع په نوي ډول سره وڅېړي، يا همداسي د واخلئ، د رحمان بابا د شعر په اړه هم تقريباً تر ډېره همدا خبري کېږي، چې دی صوفي شاعر و او بيا د خبرې د تاييد لپاره د دوی يو يا دوه بيتونه راوړي، په داسي حال کي چې په دې باره کي ښاغلی جهاني يو بېل انتقادي نظر لري، دوی ذکر کوي چې:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

(دا چې ولي رحمان بابا د پښتو ژبې په شاعرانو کې صوفي شاعر بلل سوی دی او ولي تقریباً ټول منقدین په دغه برخه کې په یوه عقیده دي او هیڅا هغه ته پرته له صوفي بل څه نه دي ویلي، یو علت یې ښایي صرف عامه افکار وي. رحمان بابا یو نېستمن سړی و او دا نېستي او غریبي یې له هغه غزل څخه څرګنده ده چې وایي زه په کور کې نه درهم او نه دینار لرم خو خلک مي دنیا دار بولي. د داسي یوه سړي په برخه کې چې په کور کې درهم او دینار نه لري طبیعي خبره ده چې د واده کولو او کور جوړولو توان به یې هم نه وي پیدا کړی او بیا په خپله قلندري د ډهلي له پاچاهانو سره سیالي کوي، خلک پرته له بزرګ او ولي څخه بل فکر کولای نه سي. هغه په داسي محیط کې په خواره جامه کې شاعري کوله چې تقریباً ټولو خلکو شعر د غیبي الهام محصول باله او ټول خلک په دې عقیده وه چې تر څو پوري چا پېغمبر په خوب کې لیدلی نه وي هغه شاعر کېدلای نه سي. د بلي خوا هغه ټول شعرونه دونه ساده او په ضمن کې ښایسته لیکلي دي چې هر درد من د خپلو مشکلاتو لاره پکښې لټولای او په ژبه یې پوهېدلای سي. هغه د خپل محیط د انسانانو په روحیاتو دونه ژور پوهېدلی دی او د انسان، په تېره بیا د خپل شا و خوا د اوسېدونکو دونه کمزورۍ ور ته معلومي دي چې اشعار یې هر چا ته د آیینې حیثیت لري. ځکه نو خلکو فکر کاوه چې هغه به ولي او د خدای (ج) دوست وي او چې څه یې لیکلي هغه الهام ور ته سوی دی).

ښاغلی جهاني پسې زیاتوي: (حتی راورتې خو وایي چې رحمن بابا له خلکو ګوښه په غرونو او دښتو کې ګرځېدئ او دونه زیات به یې ژړل چې مخ به یې په اوښکو زخمي زخمي سو یا په اصطلاح په مخ کې به یې اوښکو لاري جوړې کړې. راورتې لیکي چې د هغه دغې ګوښه ګیرۍ او د دنیایي چارو سره بې علاقه ګۍ، د سیمي ملایان له هغه سره مخالف کړل او ځینو یې پر هغه باندې د کفر فتوا هم ولګول. دا چې راورتې به دغه معلومات او د رحمن بابا د ژوند په برخه کې دونه دقیق اطلاعات له کومه کړي وي، هغه څه نه وایي خو کله چې د رحمن بابا په شان یوه سړي د ژوند حالات دونه په تاریکۍ کې پټ وي، چې تقریباً هېڅ پته یې هیڅا ته نه لګېږي، نو بیا د دغه راز تیارې په باب هر څوک ځانته د هر څه ویلو جرائت ور کوي، خو که چېرې د رحمن بابا خپل دېوان ولټوو نو د داسي کلماتو سره چندانې نه مخامخ کېږو چې پر هغو باندې د تصوفي ادبیاتو او یا لږ تر لږه بشپړه تصوفي ادبیاتو نوم کښېښودل سي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

په ښايست زما د يار نه دي خبر څـوک

که خبر شي پرې به نه ږدي دغه در څوک

د دنيـا چـاري همـه واړه فـانـي دي

بر ناحقه خاوري لوني پر خپل سر څوک

چي قبول شـي په درګـاه د مهـرويانو

د هغه په څېر به نه وي بختور څوک...الخ

د دې غزل څخه هغه کسان چي رحمن بابا يو متصوف شاعر بولي، دا نتيجه اخلي چي هغـه د سيم و زر نه پرهېز کول غواړي. د يار په غم کي د قلندرۍ توصيه کوي. دنيا فاني بولي او خبره لا دا ده چي د عشق پر لاره بې رهبره سفر کول ناجايز بولي، نو ګواکي رحمن بابا يو صوفي شاعر دی، ځکه چي دنيا ته شا کول او د عشق په لاره کي رهبر پيدا کول د صوفيانو کار دئ او د دې غزل څخه ښکله حقيقي عشق څخه بل مطلب نه سي اخيستل کېدای. په داسي حال کي چي نه يوازي صرف د رحمن بابا په دې غزل کي صوفيانه افکاره نه ليدل کېږي، بلکې په ښخي لږو غزلونو کي يې د تصوف د افکارو څرک موندلای سو او په دې پېمانه تصوفي کلمات د پښتو ژبې د تقريباً هر پخواني شاعر په کلام کي ميندل کېږي.(۷).

دې تـه ور تـه نـوري څېړنـي هـم ښـاغلي عبـدالباري جهـاني د مختلفـو شـاعرانو او خصوصـاً د کلاسيکو هغو په باب کړي دي او هغه نظرونه يې په کامل دقت او دليل او برهان رد کړي دي، چي پکښي له ډېري ښېړي او تازيلي کار اخيستل سوی و او يوازي يو لـه بلـه نقل قولونـه را اخيسـتل سوي وي. د رحمان بابا او يا نورو پخوانيو او نوو شاعرانو په باب چي ښاغلي جهاني کومي څېړني کړي، هغه په ځانګړې توګه د ځوانو څېړونکو لپاره يو ډېر ښـه لارښـود ګڼل کېدای سي، چي د هغه انتقادي نظرونو په رڼا کي د پښتنو شاعرانو او د پښتو شعر د شکل او مضمون په باب پوره - پوره څېړني وکړي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

پخپله د پښتو شعر د محتوا او د مختلفو الفاظو او ترکیباتو په باب هم ښاغلی جهاني یو جالب انتقادي نظر لري او وخت نا وخته یې په بېلابېلو لیکنو کې له خپل دغه انتقادي روش څخه کار اخیستی دئ. دوی خصوصاً په اوسني پښتو شعر کې د ټول هنریت او شعریت تر څنګ - څنګ دا خبره همېشه په ډېر تکرار کوي، چې هیڅکله باید داسې و نه کړو چې لوستونکي یوازې د الفاظو او کلماتو په دام کې را ګیر او پیغام او هدف ته مو هیڅ پام نه وي کړی. دوی د (خاوري بنده) پر شعري مجموعه د سریزې په ترڅ کې دا خبره په ډېر صراحت کړې ده، چې لوستونکي باید داسې نه کړو چې یوازې د حیرت ګوته په غاښ ونیسي او په پیغام پوه نه سي. د پښتو شعر د تیورۍ او اساساتو په باب د دوی ځینې لیکنې او نظریات له نوو معاصرو شاعرانو سره پوره مرسته کولای سي.

دغه راز د پښتو داستاني اثارو او د هغو پر چوکاټونو، شکلونو او موضوعاتو هم د ښاغلي جهاني ځینې انتقادي څېړنې د ډېر غور او فکر وړ دي، چې دوی د نړیوالي داستان لیکنې او جهاني داستان لیکوالو د نثر پر ډول، د موضوعاتو پر انتخاب، د داستانو پر چوکاټونو او اسلوبونو پوره رونا اچوي او د خپل خاص تحلیل په نتیجه کې د پښتو پر داستانونو په زړه پورې انتقادي نظریات او پیشنهادات وړاندې کوي.

په همدې ترتیب سره ښاغلی جهاني د پښتو فوکلور او په هغه کې د مختلفو اصنافو او ژانرونو په باب هم ډېرې انتقادي لیکنې لري او په دغه برخه کې یې د فوکلور د یو خاص ژانر (نکلونو) په اړه ډېرې انتقادي څېړنې کړې دي، په مشخصه توګه د (ملي هینداري) نکلونه یادولای سو، چې پر هر نکل یې ډېره تفصیلي، تشریحي او انتقادي څېړنه کړې ده. زما په خپل شخصي قضاوت سره دا څېړنه په واقعیت کې د پښتو فوکلوري نکلونو د پېژندنې لپاره د سا حیثیت لري، ځکه چې ښاغلي جهاني دغه نکلونه په خورا پراخ ډول څېړلي، د هر نکل پر تاریخي پس منظر، اجتماعي اړخ، سیاسي او مذهبي حالتونو، داستاني او هنري ابعادو او په مجموع کې یې پر ټولو منطقي او شفاهي شکلونو په ډېر وضاحت او صراحت بحث کړی دئ. په دغه برخه کې د دوی هغه انتقادي نظریات هیڅکله د هېرېدو نه دي، چې د دغو نکلونو په باب یې لوستونکو ته وړاندې کړي دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

د خلاصې په توګه ویلای سو ، چې نساغلی عبدالباري جهاني د اوسنیو پښتنو څېړونکو او مورخینو په ډله کې د خاص نوم او مقام خاوند او په دغه برخه کې د دوی ځانګړی انتقادي روش هغه څېړکی دئ، چې ډېر کم لیکوال له دغه راز خلاقیت او صلاحیت څخه برخمن دي.(۳۱)

لمنلیکونه:

۱:- د څېړني لارښود ، استاد سرمحقق محمد صدیق روهي، ۴۹ مخ، د کابل چاپ.

۲:- هماغه اثر، ۴۸ مخ.

۳:- هرات، پښتانه او ستره لوبه، عبدالباري جهاني، ۳۹ - ۳۱ مخونه، لومړی چاپ، پېښور.

۴:- هماغه اثر، هماغه مخ.

۵:- احمدشاه بابا د توري تر څنګ د قلم په میدان کې، د جهاني مقاله.

۶:- په دغه برخه کې د پښتو ژبې وتلي او پیاوړي محقق استاد محمدمعصوم هوتک د ځینو نورو لیکوالو تر څنګ ډېرې څېړنې کړې دي. دوی د میرزا حنان بارکزي د دېوان په سریزه کې (دغه دېوان د دوی په سریزه، لمنلیکونو او مقابله چاپ سوی دئ) د میرزا حنان د شعر او شاعرۍ په باب ډېر په زړه پورې معلومات لوستونکو ته وړاندې کوي. دغه راز لوی استاد حضرت علامه حبیبي (رح) د کندهار د ادبستان د بحث په ترڅ کې د میرزا حنان د شعر او سبک په باب نوي او بکر موضوعات را سپړلي دي، چې زما په ګومان هر کله چې، مورډ د میرزا حنان په باب لیکنه کوو ، نو د حضرت استاد د دغې لیکنې لوستنه حتمي ده، چې په دې سره به مورډ ته هغه لاري هواري او هغه تیاړې روښانه سوي وي، چې د میرزا حنان د شعري سبک او شاعرۍ په باب په مخ کې راته پرتې دي.

۷:- د مشکو کاروان، د عبدالباري جهاني اثر، ۲۰-۲۱-۲۳ مخونه، ۱۳۸۴ لمریز کال، د کوټې چاپ.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

۸:- په دغه کوچنۍ مقاله کې یوازې او یوازې دا هڅه سوې ده، چې د ښاغلي جهاني د څېړنې انتقادي روش ته اشاره وسي، نه دا چې د دغه خاص روش په باب څېړنه وسي، ځکه د دوی پر څېړنیزو انتقادونو او روشونو، څېړنه یو ښېل تحقیق دئ، چې بویه دغه اړخ ته پاملرنه وسي. دا وړه لیکنه په دې نیامت سوې ده، چې ګواکې په دې یادونه سره به مو د محترمو لیکوالو پام دغې برخې ته را اړولی وي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

عبدالقديم پتيال

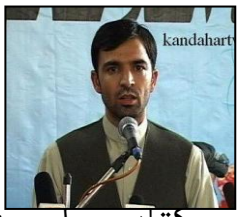

د خيام سُرونه د پښتو په تال کي

دا لاندي ليکنه د ښاغلي جهاني صاحب د (خيام سُرونه د پښتو په تال کي) نومي کتاب پر لومړي چاپ(۱۳۸۴هـ ش) ليکل سوې وه چې دا دئ، اوس يې له ځينو زياتوونو، کموونو، اصلاحاتو او نوو کتنو سره يو ځای ښاغلو لوستونکو ته وړاندي کوم. (پتيال)

زه بې مـــيو بې مستيو ژوندون نه سمه کـولای

درانه پښتې د ژوندون مي بې شرابو نه سم وړلای

زه به بند د هغه آن يم چې ســاقي مي راته وايي

دا يو جـام که پر سر پورته زه يې نه سمه چښلای

د سر خبري:

پښتو ژبه په مجموع کي د ژبارې له پلوه ډېره نېستمنه ده او په دغه ترڅ کي خو د منظومو ترجمو په برخه کي وروسته ښکاري. که څه هم د يوې ژبې د پراختيا او پرمختيا په لاره کي ترجمه خاص اهميت لري، خو په پښتو کي د ژبارې برخه کمزورې ښکاري او هغه د علامه رشاد (رح) خبره پښتو لا تر اوسه د ژبارې له نعمته بې برخي ده. که څه هم د پښتو ژبارې تاريخ تقريباً يو ولس سوو کالو ته رسيږي، خو بيا هم دغه بهېر ډېر ترشا پاته دئ. د پښتو ژبې لومړنۍ او څرګنده ژباړه د ابو محمد هاشم سرواني ده، چې تر دغې ژبارې وړاندي مورِد پښتو بله ژباړه په لاس کي نه لرو، ښايي وړاندي به نوري ژبارې هم سوي وي خو څرنګه، چې تر مورِ پوري نه دي رارسېدلي، نو ځکه د ابو هاشم ژباړه مورِد پښتو په تاريخ کي لومړنۍ څرګنده ژباړه بللای سو. ابو محمد هاشم د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

هلمند په سروان کي په کال **223** هـ ق کي زېږېدلی او په **297** هـ ق کي په بست کي وفات سوی دئ.
ابومحمد هاشم د خپل استاد ابن خلاد یو عربي شعر په پښتو داسي ژباړلی دئ:

ژبه هم ښه وینا کاندي چې یې وینه
د خاوند په لاس کي زر او درهمونه
ژبور ورلـــه ورځي ویـنا یې اوري
د درهم خاوندان تل وي په ویـاړونه

په دې ډول نو پښتو ته د نورو آثارو د را ژباړلو لړۍ په لومړي ځل له شعره پیل سوې او پښتو ته د لومړي ځل له پاره شعر را ژباړل سوی دئ. همدا ډول د ابو هاشم تر ژباړې وروسته مورږ بله د پښتو داسي کره او پخه ژباړه نه لرو ، چې له هري خوا دي په تول پوره وي، خو سوونه کلونه وروسته مورږ ته د زرغونې کاکړي د "بوستان" د پښتو ژباړې بولګه د پټې خزانې په برکت رارسېږي، چې له بولګې څخه یې دا اټکل کولای سو ، چې ډېره پخه او په تول پوره ژباړه ده.

زرغونې کاکړي د شیخ مصلح الدین سعدي بوستان نومی کتاب په پښتو نظم ژباړلی او نوم یې "بوستان د پښتو" پر ایښی دئ او په کال **903** هـ ق کي یې بشپړ کړی دئ، د دغه کتاب یوه نمونه د پټې خزانې لیکوال په خپله ادبي تذکره کي راوړې ده چې څو بیتونه یې داسي دي:

اوربـــــــــــــــدلي مـــــــــــــــي قصـــــــــــــــه ده
چـــــــــــــــي لـــــــــــــــه شـــــــــــــــاتو هـــــــــــــــم خـــــــــــــــوږه ده
د اخـــــــــــــــتر پـــــــــــــــه ورځ ســـــــــــــــهار
بایـــــــــــــــزید چـــــــــــــــي و رویـــــــــــــــدار
لـــــــــــــــه حـــــــــــــــمامه را وتـــــــــــــــلی
پـــــــــــــــه کوخـــــــــــــــه کـــــــــــــــي تېرېـــــــــــــــدلی

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

ايـــــــــــري خـــــــــــاوري چـــــــــــا لـــــــــــه بامـــــــــــه
راچـــــــــــــــــــه كـــــــــــــــــــړلې ناپـــــــــــــــــــامه
مـــــــــــــخ او ســـــــــــــريـــــــــــــي ســـــــــــــو ككـــــــــــــړ
پـــــــــــه ايـــــــــــرو پـــــــــــه خـــــــــــاورو خـــــــــــړ

دا ډول تر دغي ژباړي وروسته د اخوند دروبزه ننګرهاري (**1048** هـ ق مړ) او د ده د پيروانو منظومي ژباړي په پښتو ادب کي خورا ارزښت لري چي د قصيدۀ امالي پښتو ژباړه، د قصيدۀ برده پښتو ژباړه، خلاصه کيداني او داسي نوري پښتو ژباړي دي.

د پيرو روښان او د هغه پيروانو هم لږ څه پښتو منظومي ژباړي کړي دي، همدا ډول حضرت خوشحال خټک او د ده کورنۍ او پيروانو هم ځيني پښتو ژباړي کړي دي، خو که په عمومي ډول ووايو نو پښتو ژبه د منظومي ژباړي په برخه کي ډېره نېستمنه ده.

مورږ که د پښتو ادب لرغوني ، منځنۍ او اوسنۍ دوره مطالعه کړو نو ښايي چي ډېر لږ منظومي ژباړي پکښې پيدا کړو ، که څه هم د پښتو لومړنۍ څرګنده ژباړه له نظم څخه را پيلېږي، مګر زما خبره به دا معنا نه لري چي په پښتو کي منظومي ژباړي نه دي سوي، يوازي که د قرآن کريم د پښتو تفسير منظومه ژباړه وګورو ، نو ښايي د کميت په لحاظ مورږ ډېره پښتو منظومه ترجمه ولرو.

دغه راز د حميد ماشوخېل د (نيرنګ عشق) منظومه ترجمه هم د يوه ځانګړي هنري او شعري مزاياوو درلودونکې ده او زمورږ زياتره پوهان په دې باور دي، چي د دغي ترجمې ساري د پښتو ژبې په هنري منظومو ترجمو کي ډېر کم پيدا کېداى سي. همدا ډول په ديارلسمي او څوارلسمي هجري پېړيو کي هم ډېري پښتو منظومي ژباړي وسوې، چي په هغه کي داستاني او ديني موضوعات ډېر ول، چي دلته يې يادول او څېړل مورږ له موضوع څخه لېرې کوي.

د پښتو ادب په معاصره دوره کي د تخليقي ادب په برخه کي پښتو ته څه ناڅه اثار را ژباړل سوي دي، خو د نظم برخه يې ببخي لږ تر سترګو کېږي. ځيني د ګوتو په شمار نظمونه او شعرونه پښتو ژبې ته را وژباړل سول، خو په هغو کي يې ځيني د انتخاب له ستونزو او ځيني نور بيا د ژباړونکو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

له نه مهارت سره مخ ول. په ځينو خارجي شعرونو کي سمه ټاکنه سوې نه وه او يا که به ټاکنه سمه سوې وه هغه بيا په پوره کمال سره ترجمه سوي نه ول. البته د پښتو ادب په معاصره دوره کي په افغانستان کي اروانباد استاد ببنوا (۱۳۶۳ هـ ش مړ) ځيني منظومي ژباړي کړي دي او همدا راز ښاغلي محمدصديق پسرلي او مفتاح الدين صافي او ځينو نورو شاعرانو هم د شعر په برخه کي ترجمې کړي دي.

د ښاغلي جهاني منظومي ترجمې:

پښتو ژبې ته د منظومو ترجمو په بحث کي له يوه داسي شاعر او مترجم سره هم مخامخ کېږو، چې ژباړې يې هم د کميت او هم د کيفيت له مخې داسي منظومي ژباړي دي، چې په خپل دغه عالي کار سره يې پر پښتو ژبه او ادب باندې ډېر لوی احسان کړی دئ. دغه لوی نوم (عبدالباري جهاني) دئ. ښاغلي جهاني د شعر په انتخاب کي له احتياطه او په ژباړه کي يې له پوره کمال او هنر څخه کار اخيستی دئ.

ښاغلی جهاني يو هنرمند او شاعر دئ نو ژباړه به يې هم خامخا شاعرانه او په تول پوره وي او د شعر انتخاب به يې هم حتماً شعر وي، نه دا چې په نامه شعر وي.

زه ښه ډېر کلونه تر مخه د ښاغلي جهاني په شعري مجموعه (پايکوب) کي د دوی له يوې منظومي ترجمې سره مخامخ سوم، چې د مشهوري شاعري (مايا انجيلو) شعر يې پښتو ته را ترجمه کړی و، له هغه وخته مي نو د ښاغلي جهاني له ژباړو سره خاصه علاقه پيدا سوه. وروسته - وروسته بيا د دوی په نورو شعري ټولګو کي هم ځيني ژباړي راغلې او بيا به مي کله - کله په راډيو کي د دوی دانه مانه منظومه ترجمه اروېدله، خو څه وخت تر مخه بيا داسي هم پېښه سوه، چې ښاغلي جهاني پر يوه ځای دوه منظوم ژباړل سوي آثار خپرول او په دغو دوو اثارو کي يې پر دغه کتاب (د خيام سُرونه د پښتو په تال کي) ما ته هم د يوې لنډې سريزې د کښلو ويار را په برخه سوی دئ، چې د دې سريزې په پلمه دا دئ، د دوی پر نورو ترجمو هم د لږ بحث کولو موقع راته ميسره سوې ده او دوهم کتاب يې (بګهت کبير د پښتو په بڼ) کي نومبړي، چې له بده مرغه پر هغه هم زمونږ د ليکوالو له لوري څه نه دي کښل سوي، په داسي حال کي چې يو خو د يوه شاعر درست اثر د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

مفليسي او بېوزلي پښتو په نصيب سو او بل بيا پر تصوفي اړخ خو يې زما په ګومان بل پوره اثر ليکل کېدای سي.

سربېره پر دې چې ښاغلی جهاني د پښتو يو پياوړی، مبتکر او لوی شاعر دئ او د پښتو ادب پر خزانه يې يوه ستره او نه هېرېدونکې اضافه کړې ده، د منظومو ترجمو په ډګر کې يې هم ځان د يوه بريالي او مخکښه اتل په حيث را پېژندلی دئ.

د نورو ژبو له ادبياتو سره اشنا کېدل او په تېره بيا د هغوی تخليقي آثار لوستل د يوه شاعر او د پېښوريانو په اصطلاح د يوه فنکار پر تخليقي اړخ ډېره ښه اضافه را وستلای سي، هلته سړی پوهيږي چې نور شاعران کومو موضوعاتو ته اشاره کوي، څرنګه ترکيبات، کلمات او الفاظ راوړي او يو موضوع په څه ډول طرحه کوي.

که څه هم موږ په پښتو ژبه کې د ښاغلي جهاني تر منظومو ترجمو مخکې نوري ژباړې هم لرو، چې د مختلفو ليکوالو او شعراوو له خوا ترجمه سوي دي، چې هغه په خپل ځای کې د خپل خاص بحث وړ دي او ضمناً د مقايسې په تاله کې هم له نورو ترجمو سره د تللو اړتيا ور ته سته. خو زه دلته په دغه سريز ډوله ليکنه کې غواړم په لنډه توګه د ښاغلي جهاني پر متفرقه او مستقلو منظومو ترجمو يو لنډ بحث ولرم:

زه په لومړي ځل د ښاغلي جهاني د (پايکوب) او وروسته (د سباوون په تمه) نومي شعري مجموعو په ترڅ کې پر ځينو ترجمو پېښ سوی يم، چې په هغه کې يې ځينې انګرېزي اشعار (غوره اشعار) پښتو ژبې ته را اړولي دي، لکه پسرلی سرکال وځنډېدئ، د زړه ماتو مهمانخانه، د ښځې ياغي چيغه، رښتونې مينه، زما لار، بېګانه په نيمه شپه کې، امريکا دي آباده وي، د بنګلو نجلۍ او د سحر وړمې هغه انګرېزي اشعار دي، چې ښاغلي جهاني په ډېر شاعرانه ډول سره پښتو کړي او د دغو اشعارو په ښه ترجمه کې له ښاغلي جهاني سره په انګرېزي ژبه د دوی پوهېدنې او خپله د شعر په ډګر کې د دوی پراخې مطالعې، مشاهدې او تجربې دا مرسته کړې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

ده، چې په پوره صداقت، امانت او هنريت سره له يوې بلې ژبې څخه منظومه ترجمه وکړي. دلته د خپلې خبرې د مصداق لپاره يوه لنډه بولګه ښاغلو لوستونکو ته وړاندې کوم:

د اورګاډي له پټلۍ سره ولاړ يم
تېروم د انتظار ترخه وختونه
وايم ګوندي که تاته وبې مي بدل سي
نو سينه کې به آرام وکړم دردونه
ما دا ټوله سړه شپه کړه دلته رونه
نژېدل مي راته مخې ته خيالونه
پکښې خيال به راته ستا د بېلتون راغې
تصور به مي ژوندي کړل مړه زخمونه

(د سباوون په تمه، ۲۵۷ مخ)

د ترجمې د فن او اصولو د مطالعې په مبحث کې مورږ دې خبرې ته رسېدای سو، چې د تخليقي اثارو ترجمه ګرانه ده او په دغه برخه کې خو کله- کله ځينې منثور ادبي اثار او لوړ اشعار داسې وي، چې کله بلې ژبې ته د ترجمې په پروسه کې انتقالېږي، نو د خپلې ژبې هغه اصلي خوند او رنګ يې هم ور سره پېکه کېږي او په تېره بيا هغه اثار، چې منظوم وي او په منظوم ډول بلې ژبې ته وژباړل سي، خو مورږ د ښاغلي جهاني د منظومو ترجمو تر دقيقي کتنې او هر اړخيزې سپښنې وروسته په جرئت سره دا قضاوت کولای سو، چې دا به سمه وي، چې هغه اشعار چې ښاغلي جهاني ترجمه کړي دي، په هغه خپله اصلي ژبه کې به خاص خوند او رنګ لري، چې ممکن د ترجمې په مراحلو کې به يې هغه اصلي روح له خپل کالبوته لږ و ډېر ببځايه سوی وي او هغه هم د يوې خاصې ژبنۍ اړتيا پر اساس، خو کله چې په پښتو کې دغه منظومې ترجمې وړاندې سوې دي، نو که له انصافه کار واخلو، ويلای سو، چې په دغو ژباړو کې له ډېر هنرمندانه او شاعرانه کمال څخه کار اخيستل سوی دئ او څنګه چې د يوه منظوم اثر د ترجمې قوانين دي، هغه ټول په نظر کې نيول سوي دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

دغه راز ښاغلي جهاني ځيني اشعار له اردو څخه هم ژباړلي دي، چې هغه يې هم کټ مټ هغسې ترجمه کړي لکه له انګرېزي څخه چې يې ژباړلي دي. د مشهور پاکستاني شاعر فيض احمد فيض (چې زما درد لره ژبه پيدا سي) په نوم نظم يې تاسو وګورئ:

زمـــــا درد يو بـــې آوازه شـان نغمه ده

زمـــــا ذات يوه بـــــې نومه شان ذره ده

چې زمـــــا درد ته کله ژبه ور پيدا ســـي

نو به خـــــــپل نوم او نښان را برمـلا سي

چې هستي مي د خپل ذات راته مفهوم سي

راز د نظم د جـــــهان راته مـــعلوم سي

چې خـــــبر ســـم د دې پټ پوښلي رازه

ســـــــم بادار د کاييناتو د ملـــــکونو

پـــاچاهـــــي کوم د دواړو جـــــهانونو

(پايکوب، **138** مخ)

فيض مرحوم خو د اردو ژبي لوی شاعر دئ او په دغه ژبه کي يې د شعر په حواله ځانته ډېر اوچت مقام حاصل کړی دئ، خو دا چې په پښتو شاعرۍ کي ښاغلی جهاني هم د يوه لوړ مقام لرونکی دئ، چې په ډېر زيار، خاص استعداد او پرله پسې رياضت سره يې دغه ځای تر لاسه کړی دئ، نو کله چې د اردو د دغسي منلي شاعر او د پښتو د دغسي وتلي شاعر نومونه د (تخليق او ترجمې) په چوکاټونو کي سره را يوځای سي، په واقعيت سره دغسي شهکار ځني جوړ سي. زه خپله مخکنۍ خبره دلته بيا لږ نوکی تکراروم، چې هر هنري اثر په خپله ژبه کي ځانته ښېل رنګ او خوند لري او د ترجمې په صورت کي حتماً تغير پيدا کوي، خو که دا ترجمه د ښه شاعر او مترجم له خوا

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

وسي، نو د هغه لومړي اثر خوند نه ورسره ځي، چې په پورتني شعر کې هم د غه موضوع زمور د غه خبره په اثبات رسوي، چې دا سمه ده، چې د فيض صاحب شعر به په خپله ژبه کې خاص خوند لري، خو د نباغلي جهاني د ترجمې رنګ بيا په پښتو کې د دغه شعر اصلي روح ته صدمه نه ده رسولې.

کله - کله ځيني کسان د ژباړې په وخت کې دونه د هغې ژبې تر اغېزې لاندې راسي، چې ځيني ترکيبونه، جملې او کلمات يې بالکل په خپله ژبه کې خلکو ته نا اشنا وي او په اصطلاح يوه پردې ژباړه رامنځته کړي، خو نباغلي جهاني دغه ټول شيان په نظر کې نيولي او يوه بريالې هڅه يې کړې ده چې پر ژباړه يې د پردیو ژبو اغېزنه وي.

نباغلي جهاني د (غرب تر آسمان لاندي) د نادر نادر پور شعر، چې په غالب ګومان له فارسي څخه به ترجمه سوی وي، د آزاد شعر په فورم کې په دې ډول ژباړلی دی:

د خاطر اتو له کوڅو څخه مې

ستا د ګامونو آوازونه راځي

آه زما د ليرې ولاتونو دوسته

لکه چې زما د پردې بسې نبار ته دې لار کړې ده

دلته زما زړه کې د سهار مرغکې

د دې شرير جهان فضا کې راته

د وزرو د خلاصولو آرزو وپاروي

خو چې د شپې تياره وزر خپروي

بيا د هوالونه زما د پټ زندان خبرې کوي...

په دې ډول نو مور نباغلی جهاني د پښتو ادب په معاصره دوره کې هغه شاعر او مترجم بولو، چې په ډېر ځيرا کت سره يې هم له انګرېزي، هم له اردو او هم له فارسي څخه په آزاد او مقفی ډول ډېر

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

اشعار پښتو ته په شاعرانه ډول را ژباړلي دي او د پښتو ادب د شعري ژباړي تشه لمن يې په خپلو ژباړو سره څه ناڅه ورډکه کړې ده.

د خيام سُرونه د پښتو په تال کي:

يوه بله د خوښۍ خبره دا ده چې پر دغو ژباړو سربېره ښاغلي جهاني د پښتو منظومو ترجمو په سلسله کي يو بل لوی کار کړی دئ او د دوی د هغه کار پايله د خيام د فارسي څلوريځو ژباړي دي، چې اوس يې مورږ په کتابي بڼه لولو. مورږ که چېرې په مفصله توګه د ښاغلي جهاني پر شعري ژباړو څېړنه کوو، نو د خيام د فارسي څلوريځو ژباړه به يې يو ډېر لوی څېړکی وي.

مورږ په پښتو کي په تول پوره او د کيفيت په لحاظ بشپړه د خمريه اشعارو نمونه په لومړي ځل د زرغون خان نورزي (**890** هـ ق شا وخوا) په (ساقي نامه) کي وينو، چې په ډېر استادانه ډول يې پښتو ادب ته يوه بشپړه پښتو ساقي نامه وبخښله. که څه هم ساقي نامې يا خمريه اشعار لومړی وار د عربو له خوا ويل سوي دي او عجمو، په تېره د فارسي ژبي شاعرانو له دوی څخه تقليد کړی دئ، خو وروسته ـ وروسته د ځينو پخو شاعرانو له خوا په فارسي ژبه کي په ډېر استادانه ډول ساقي نامې وويل سوې، چې په دغه ډله کي نظامي ګنجوي، ظهوري تهراني (**1025** هـ ق مړ) او خواجه حافظ (**791** هـ ق مړ) هغه شاعران دي، چې نسبتاً نورو شاعرانو ته يې ډيري پخې ساقي نامې ويلي دي او ځانونه يې په دغو ساقي نامو کي داسي مست او خراب ښوولي چې ګواکي له دين او دنيا څخه بې خبره دي. خواجه حافظ شېرازي خپله ساقي نامه داسي پيلوي:

بيا ساقي آن آتش تابناک
که زردشت ميجويد ش زير خاک
بمن ده که در کيش رندان مست
چه آتش پرست و چه دنيا پرست
بيار ساقي آن بکر مستور مست
که اندر خرابات دارد نشست
بمن ده که بدنام خواهم شدن

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

خراب مي و جام خواهم شدن

(د پښتو ادبياتو تاريخ، دوهم ټوک، د علامه حبيبي، **185** مخ).

په همدې ترتيب سره خواجوی کرماني (**753** هـ ق مړ)، مولانا عبدالله هاتفي هروي (**927** هـ مړ)، حکيم پرتوی (**941** هـ ق مړ)، ملا ظهوري (**999**هـ ق شا وخوا)، مير سنجر کاشاني (**1023** هـ مړ)، نورالدين ظهوري (**1024** هـ ق مړ) او... په فارسي ادب کي د خمريه اشعارو ببلابېلي نمونې پرې ايښې دي.

خو عمر خيام په خپلو څلوريځو کي د خمريه اشعارو يوه ډېره ښه او پخه بولګه دنيا ته پرېږدي او په خمريه اشعارو کي يو خاص سبک او رنګ خپلوي، چې بيا تر خيام وروسته دغه خمريه اشعار د مثنوي په فورم کي يو بل رنګ پيدا کوي.

خو که په عمومي ډول ووايو، نو پښتو ژبه هغونه ساقي نامې او خمريه اشعار نه لري، لکه فارسي ژبې چې درلودل اويايې لري.

ما وړاندي هم وويل، چې مونږ په پښتو کي بشپړه پښتو ساقي نامه په نهمه هجري پېړۍ کي د زرغون خان نورزي (**890** هـ ق شا وخوا) په برکت پيدا کوو، زرغون خان خپله ساقي نامه داسي را پيلوي:

ساقي پاڅه پيالې راکړه
مرور يار مي پخلا کړه
اوبه تويي په لمبو کړه
اور مي مړ په دې اوبو کړه
پسرلی سو غنچه ګل کا
زلفي تاوي د سنبل کا

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

بلبلان شور و فغان کا
کړېدن په گلستان کا
زاهد وزي صومعې څخه
شراب پيري ميخانې څخه
هر سړی په ميو مست دی
دې بهار کې گلپرست دی

(د پښتو ادبياتو تاريخ، دوهم ټوک، د علامه حبيبي ـ **182** مخ).

خو لکه څنګه چې ښايېدل، تر زرغون خان نورزي وروسته په پښتو ژبه کې ساقي نامو او خمريه اشعارو ته توجه نه وسوه او په مجموعي ډول د کوم شاعر له خوا نه و ويل سوې. اصلاً که مورږ د پښتو ادب د لرغوني دورې او منځنۍ دورې د شاعرانو په باب څېړنه کوو، نو داسې شاعر نه لرو چې په پراخه پيمانه دې يې خمريه اشعار ويلي وي او يو درست ديوان دې يې له خمري اشعارو څخه پرې ايښی وي (البته د هر شاعر له لوري به خمريه اشعار ويل سوي وي، خو داسې ساقي نامې يا خمريه اشعار يې نه دي ويلي چې په زرو بيتونه دي ور ته ځانګړي سوي وي).

د پښتو ادب په معاصره دوره کې ارواښاد غني خان، ارواښاد ببنوا او ځينو نورو شاعرانو خمريه اشعار ليکلي دي، چې د خمريه اشعارو په څېړنه کې پوره بحث پر کېدلای سي، خو په اوسنۍ دوره کې ښاغلی جهاني هغه شاعر دئ، چې تر اکثرو شاعرانو يې ډېر خمريه اشعار ويلي او په دغه برخه کې يې ځانله يو ببل مقام تر لاسه کړی دئ. تاسو د دوی د خمريه اشعارو دغه وړه نمونه وګورئ:

زه دين او دنيا دواړه په يو جام سودا کومه
ساقي داسي حريف دي بل ليدلی دی که نه
ګرداب کې د مستيو مي مذهب را څخه ورک سو
تا ځان داسې معراج ته رسولی دی که نه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

خير دا خو ببل بحث دئ او په دغه باب بايد ببله ليکنه وسي، خو له دې نسبتاً اوږدې يادونې څخه مي هدف دا و، چې ښاغلی جهاني په اوسني وخت کې هغه شاعر دئ، چې ډېر خمري اشعار يې ويلي دي، مګر د عمر خيام د څلوريځو په ژباړو سره يې پښتو ژبې ته د خمريه اشعارو داسې ببلګه وړاندې کړه، چې د علاقه مندانو ذوقونه يې ور خړوب او د پښتو ژبې د منظومي ترجمې برخه يې ور پياوړې کړه.

په پښتو ژبه کې د خيام د رباعياتو سلسله تر ښاغلي جهاني مخکې نورو ښاغلو شاعرانو او پوهانو را شروع کړې ده، چې په دغه لړ کې د خيام د رباعياتو پښتو ترجمه په لومړي وار د مرحوم کاکاجي صنوبرحسين ده، چې د ښاغلي حنيف خليل په قول، مرحوم کاکاجي (۳۲۲) څلوريځي ترجمه کړې دي، چې د پروفېسور سيال کاکړ په وينا ځيني يې د پېښور په يوه مجله کې هم خپرې سوي دي. د ښاغلي حنيف خليل له قوله، د مرحوم کاکاجي (۳۰۰) څلوريځي موجودي دي او پاته يې له منځه تللي او ورکي سوي دي، خو دا باقي يې هم تر اوسه غير مطبوع دي. د کاکاجي صنوبر حسين رباعيات تر اوسه په کتابي شکل سره د لوستونکو لاسو ته رسېدلي نه دي او دلته يې زه يوه نمونه د تبرک په ډول راوړم:

زه د يار سره په جام د شراب خوښ يم
که له سترګو نه مي درومي خوناب خوښ يم
هيڅ وفا را سره دې جهان و نه کړه
په دې وران جهان کې مست و خراب خوښ يم

دغه راز مولوي احسان الله ختک د خيام (۱۸۲) څلوريځي په کتابي شکل سره د ۱۹۲۴ م کال په اواخرو کې په پېښور کې چاپ کړي دي، چې د بولګې په ډول يې پر دغه يوه څلوريځه اکتفا کوو:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

نه شراب شته نه رباب زړه مي نالان دی

د رندانو مجلس وران لکه خزان دی

می پرستو خو مي پرېښول اوس یواځي

محتسب دی چي تل مست او په لرزان دی

په همدې ترتیب سره ابوالخیر ځلاند د خیام رباعیات ترجمه کړي دي، چي د (عمر خیام څلوریځي) په نامه یې دغه څلوریځي په کتابي بڼه په ۱۹۸۴ م کي د کوټې د پښتو اکاډیمۍ لخوا چاپ سوی دئ. دغه یې د منظومي رباعي د ترجمې یوه نمونه ده:

که زه مړ سوم په شرابو غسل راکړئ

زکندن کي د شراب ذکر بیا بیا کړئ

په میدان د قیامت کي که ما غواړئ

احاطه د میکده کي مي پیدا کړئ

ښاغلي نجم الرحمن مواج هم په ۱۳۸۲ هـ ش کي د خیام (۹۶) رباعیات په پښتو ژبه ترجمه کړي او د کتاب په شکل یې چاپ کړي دي. پر دغه کتاب د ښاغلي استاد صمیم د سریزي په ترڅ کي دا خبره هم اروو، چي انجنیر سلطان جان کلیوال هم د خیام ځیني څلوریځي ترجمه کړي دي. دلته د بولګې په توګه د ښاغلي مواج له ترجمه سوو رباعیاتو څخه یوه څلوریځه راوړو:

کوم اسرار چي د جهان دي زمونږ دوتر کې

ویلی نه شو، شي ګناه یې زمونږ سر کې

یو مل نه لري چې دغه پوه وګړي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

نه شو ویلی کوم چې شته زمونږ خاطر کې

(د زیاتو معلوماتو لپاره وګ: ګنجینۀ ادب پارسي، د پروفېسور سیال کاکړ، ۲۰۰۷ ع کال چاپ).

دغه راز د اروپدو له قراره، استاد محمدصدیق پسرلي هم د خیام ځینې رباعیات ترجمه کړي دي، چې لا تر اوسه په کتابي شکل چاپ سوي نه دي (والله اعلم بالصواب).

تر پورتنیو نېټو وروسته د نباغلي جهاني له خوا ترجمه سوي رباعیات چاپ سوي دي او دا دئ اوس په کتابي شکل سره خپرېږي (۱۳۸۴ هـ ش).

د کومو پورتنیو څلوریځو یادونه چې مونږ پورته وکړه، چې د نورو نباغلو شاعرانو لخوا ژباړل سوي دي، هره ژباړه یې پر خپل ځای ارزښت او قدر لري. خو بیا هم د دغو ترجمو په لړ کې ځینې ژباړې داسي ستې، چې له هنري او ژبني اړخه د مقایسې په صورت کې د نباغلي جهاني له ژباړو سره برابري راتلای نه سي او خپل هنري مقام له لاسه ورکوي، خو په عمومي صورت دغه ټولې ژباړې د پښتو ژبې د غنا او ارتقا په لاره کې خپل خاص اهمیت او موقعیت لري.

دا چې زمونږ موضوع په مشخصه توګه د عمر خیام د رباعیاتو د ترجمو په باب ده، چې نباغلي جهاني ترجمه کړي دي، نو دلته په لنډه توګه پر دغو ترجمو یو لنډ بحث کوو:

نباغلي جهاني که له یوې خوا پښتو ته د څلوریځو یوه درنه ذخیره راوړله، نو له بله پلوه یې ډېر پښتانه په دغو ژباړو سره د خیام له شاعرۍ سره په داسي تصویري ډول بلد کړل، چې ځانونه له هغه سره په مستیو او رندیو کې شریک ورته اېسي.

یوه بله د یادونې وړ خبره دا ده، چې نباغلي جهاني ته په منظومو ژباړو کې خدای نبه استعداد او کمال ورکړی دئ. دوی که په متفرق ډول پښتو ته ځینې اشعار را وژباړل، خو د (بګهت کبیر د پښتو په بڼ کې) د اشعارو ترجمه یې پښتو ته داسي اهدا ده، چې تر عمرونو ـ عمرونو به پسوللې په نبکاري، مګر د خیام د څلوریځو ژباړه یې بله داسي ستره پېرزوینه ده، چې هم پښتو او هم پښتانه د شرقي شاعرۍ د یوې خاصې برخې د یوه خاص شاعر له شعرونو سره بلد سول.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

تاسي ته به زه د ببلګې په ډول لومړی د عمر خیام فارسي څلوریځي او بیا د نباغلي جهاني پښتو ژباړه راوړم، چې په دې ډول د نباغلي جهاني د منظومي ترجمې څواک راته معلوم سوی وي:

صبحي خوش چه مست خیز ای ساقی

در شیشه کـــن آن شراب از شب باقی

جـــــام می بمن آور و غنیمت میدان

این یـکدمه نــقد را و فـــــردا باقی

او دا هم د نباغلي جهاني پښتو ژباړه:

ســاقي پورته ســه سهــار دی څـه تــازه نسیم چلیږي

چې د شپې دي در ته پــاته هغه می ته مي زړه کیږي

را ته ډکـــــه مي پیاله کـــــه دغه دم غنیمت بوله

دا یوه شپبه ده نـــغده ســـــبا هر څه چې پېښیږي

بله نمونه:

از دیر بـــــرون آمـــــد ناپـاک تنی

وز دود جـــهنم بتنش پیرهـــــــنی

بســـکشت صراحیم که عمرش کم باد

وانگه چی می لطیف و مردی چو منی

دا هم د نباغلي جهاني ژباړه:

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

لـــــه خلوته را وتلی کـــــــرغبړن لړلی ځان و

دوږخي جـامي اغوستي په زړه تور لکه شیطان و

صـراحي يې کړه را ماته خدایه عمر يې ور لنډ کې

هغه څه ښایسته شراب وه دلته ما غوندي انسان و

پورتنۍ ژباړې په پوره ډول د ټولو هنري او شعري مزایاوو درلودونکي دي او د خیام د خاص شعري او هنري روح او ځانګړي ادبي سبک تصویر لوستونکو ته پکښې وړاندي کېږي او همدا ډول که د دې ژباړې تخنیکي اړخ ته لږ پام وکړو ، نو دا به را ته څرګنده سي چې ترجمه په ډېر قوت سره سوې ده او د فارسي هیڅ اغېز نه دی پر سوی، داسي ژباړه نه ده سوې لکه هغه د لوی استاد علامه حبیبي(رح) خبره چې "یک سلسله معلومات، یک سلسله کتابها " يې په "یو لړ معلومـاتو ، یو لړ کتابونو او... "ژباړلي وي، یا لکه "تصمیم ګرفت " يې په "تصمیم ونیوئ " ژباړلی وي.

ننني پښتو له دغسي اصطلاحاتو سره لاس او ګرېوان ده او په تېره بیا د ځینو کسانو له خوا چې ځیني ترجمې کیږي، نو دغسي پردي اصطلاحات په پېښور سره راوړي او په زیاته بیا که څه نا څه منظومي ژباړې کېږي، نو دغه تر ټولو ، لوی مشکل وي، مګر ښاغلي جهاني خو اول په خپلو ټولو منظومو ژباړو کي خپله طبیعي ژبه کارولې ده او بل يې په ډېر صداقت سره هغه شعري الفاظ او کلمات ژباړلي دي او په اصطلاح آزاده ژباړه يې نه ده کړې چې یوازي دي يې د هغه د خیال یو څرک را نقل کړی وي.

زه به د خپلي خبري د اثبات لپاره لا یوه دریمه بولګه هم وړاندي کړم، چې پرېکړه را سره منل سوې وي:

هـــــان تان بر مستان بدرشتی نشوی

یـــا از در نیـــکوان بـزشـــتی نشـوی

می خور کی بخوردن و بنا خوردن می

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

گـــــــر آنست دوزخی بهشتی نشوی

او دا هم د ښاغلي جهاني پښتو ژباړه:

پام چـــي زړونه آزار نه کـــې د مستانو د رندانو

نه په توندہ ژبه ستون سـې لـه چارچوبه د نېکانو

په پرهېز او په چـــــــښلو د سرو میو نه بدلیږي

نه ازل د دوږخـــــــیانو نه نصیب د جنـــــتیانو

په لنډ ډول که ووایم نو ښاغلي جهاني د خیام د څلوریځو په ژباړه سره د پښتو شعر تله خورا درنه کړې ده او د ادب تږي به د دوی دغه ستر احسان تل تر تله منې او دوی ته به د دغه ابتکاري کار کورودانی وایي.

زما خو دغونه وس و، چې د ښاغلي جهاني پر دغو ژباړو مي یو کوچنوتی نظر څرګند کړ او هیله لرم چې درانه پوهان به پر دغه کار نوري ډېري څېړني وکړي. په پای کي زه د ښاغلي جهاني د یوه کشر شاګرد په حیث دوی ته د دغه نوښتګر کار مبارکي وایم او دوی ته د اوږده او سوکاله ژوند دعا کوم. (۳۲)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

ډاکټر اصغر خبل منګل

د خیام سُرونه د پښتو په تال کې

دا د هغه کتاب نوم دی چې څه موده د مخه د نارنج خپرندویې ټولنې لخوا چاپ شوی دی. کتاب د خیام رباعیات دي چې ښاغلي عبدالباري جهاني په پښتو ژباړلي دي.

حکیم عمر خیام د ختیځ لوی شاعر، فیلسوف او د فارسي ژبې هغه مستانه شاعر دی چې رباعیات یې د نړۍ په ګڼ شمېر ژبو ژباړل شوي دي.

زه نه غواړم د «خیام» په اړه څه ولیکم، ځکه له یوې خوا د دې توان نه لرم او له بلې خوا باور لرم چې زیاتو لوستونکو به د هغه رباعیات څو څو ځله لوستلي او خوند به یې تر اخیستی وي، یوازې غواړم د پښتو د خوږ ژبي شاعر عبدالباري جهاني د نوښت په اړه څو کرښې ولیکم.

جهاني صاحب زموږ د هغو پیاوړو او نامتو شاعرانو له جملې څخه دی چې په شعر کې ځانګړی سبک لري. د هغه زیات شعرونه ملي او ولسي بڼه لري او اصلي مضمون یې ښکلا، تفکر، نوښت او یاغیتوب دی.

جهاني صاحب په دې وروستیو وختونو کې د شاعر او هنرمند په توګه په ډېر لوی ابتکار او نوښت لاس پورې کړی چې له دې لارې یې پښتو ژبې او ادب ته لوی خدمت کړی دی. هغه د لوی خیام رباعیات له فارسي څخه پښتو ته ژباړلي چې دا کتاب یې په ۲۰۹ مخونو کې په کندهار کې له نارنج خپروندویې ټولنې له خوا چاپ شوی دی.

باید وویل شي چې د پښتو ادب په اوسني پړاو کې نورو لیکوالو او ادبپوهانو هم ځینې نظمونه ژباړلي چې ډېر د قدر وړ دي او باید دا لړۍ جاري وساتل شي، خو هغه ژباړه چې جهاني صاحب په شعري ښکلا او هنري استعداد ترسره کړې، بې ساري ده. ژباړه هغه وخت پوره بلل کېږي چې د کمیت او کیفیت په لحاظ په بشپړه توګه شوي وي. دا خبره په خاص ډول د شعر په ژباړه کې ډېر رول لري، ځکه چې د شعر په ژباړه کې تر هر څه لومړی په هغه بڼه پوهېدل، لوړ هنري استعداد او

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

نبه ذوق درلودل اساسي عناصر ګڼل کېږي چې خدای (ج) دا درې واړه نعمتونه د جهاني صاحب په برخه کړي دي. همدا وجه ده چې هغه د خیام رباعیات د شاعر او هنرمند په توګه په داسي روانه پښتو اړولي چې نه یوازي سړی په هغو نبه پوهېدای شي، بلکې زیات خوند هم تري اخیستلی شي.

که څوک د خیام رباعیات په فارسي ولولي او بیا د هغه پښتو ژباړه چې ښاغلي جهاني کړې ده په دقت سره ولولي، نو فکر به ونه کړي چې دا دي ژباړه وي، ځکه چې د هغه ژباړه د کیفیت له پلوه داسي ترسره شوې چې یوازي ترجمه نه، بلکې شعري او هنري استعداد پکې له ورایه څرګند دی او همدا وجه ده چې د اصلی شعر او ژباړې تر منځ تو پیر چندان نه معلومېږي. راځئ د بېلګې په توګه دغه څلوریځه او بیا د جهاني پښتو ژباړه وګورو:

صبحی خوش چه مست خیز ای ساقی

در شیشه کن آن شراب از شب باقی

جام می بمن آور و غنیمت میدان

این یک دمه نقد را و فردا باقی

پښتو ژباړه:

ساقي پورته سه سهار دی څه تازه نسیم چلېږي

چې د شپې دي درته پاته هغه می ته مي زړه کېږي

راته ډکه مي پیاله که دغه دم غنیمت بوله

دا یوه شیبه ده نغده سبا هر څه چې پېښېږي

او یا دا څلوریځه:

ای بس نباشیم و جهان خواهد بود

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

نه نام زمـانـه و نه نشان خواهد بود

زين پيش نبوديم و نبـود هيچ خلـل

زين پس چو نباشيم همان خواهد بود

پښتو ژباړه:

مور به نـه يو پر دې مځکه، دا نـړۍ دا به جهان وي

نه به مور دلته اوسېږو ، نه به زمور نوم او نښان وي

پخوا هم پر دنيا نه وو ، دغـه شپـې وې دغـه ورځـي

او چې ولاړ سو له دې سرايه، دا زمان دا به مکان وي

دلته په ډاګه څرګند ېږي چې شاعر په ژباړه کې څومره له اسانتيا کار اخيستی دی، څلوريځې نه يوازې دا چې په روانه پښتو اوښتي، بلکې شاعر هغو ته د پښتو رنګ او ښکلا هم ورکړې ده، له دې ښکاري چې ژباړه په ډېر قوت او کمال ترسره شوې ده. دلته ښکاري چې ژباړونکی نه يوازې په پښتو ادبياتو کې لوړ لاس لري، بلکې د فارسي ادب له ژورو الي، خوند او رنګ سره هم خورا زياته اشنايي لري، خو له دې سره سره په ژباړه کې د فارسي اغيز نه ليدل کېږي چې دا د ژباړې اصيل توب او تخنيکي اړخ ته پام کول دي.

د ژباړې هنر همدا دی چې په پښتو کې ورته سوچه پښتو کلمات غوره شي او جهاني صاحب دا کار په بې ساري قوت او نوښت سره کړی دی چې په دې توګه يې يو ځل بيا د پښتو د شعري ژباړې نيستمنه لمن په خپلو بريالیو ژباړو څه نا څه ور ډکه کړې ده. کـه څـه هـم د پښـتو ژبـاړې تـاريخ ډېر

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

اوږد دی، خو پښتو ژبه تر هر څه زیات ژباړې ته اړتیا لري چې دلته د علامه رشاد بابا خبره رایادوم چې ویلي یې و:

«پښتو لا تر اوسه د ژباړې له نعمته بې برخې ده» خدای (ج) دي وکړي چې زموږ ادیبان، شاعران، عالمان او پوهان پښتو ته نه یوازې د شعرونو په برخه کې، بلکې د نورو علومو څخه ژباړې وکړي تر څو پښتو ژبه د نړۍ د نورو ژبو ترڅنګ د علم او تخنیک په ټولو برخو کې نوره هم غني او بډایه شي.

ما د خیام د ځینو رباعیاتو انګلیسي او روسي ژباړې هم لیدلي دي، خو د مضمون، مفهوم او خوند اصلی کیفیت ته دومره نژدې والی چې په پښتو ژباړه کې مې ولید، په انګلیسي ژباړو کې یې نه و. کېدای شي یو دلیل یې دا وي چې هلته د می، ساقي، جام، پیاله، زاهد، جنت، دوزخ، ژوندون او نور کلمات په هغه شاعرانه انداز چې په فارسي او پښتو کې کارول شوي، هلته نه وي کارول شوي.

ما د جهاني صاحب له شعرونو سره د مینې له مخې د هغه په دې نوښت څو کرښې ولیکلې، باور لرم چې درانه پوهان، ادیبان او د نظر خاوندان به د جهاني صاحب پر دغه ابتکار او نوښت ډېرې څېړنې او لیکنې وکړي. زه په داسې حال کې چې جهاني صاحب ته د دغه ستر کار مبارکي وایم، د پښتو ژبې د خدمت په لاره کې ورته د زیاتو بریالیتوبونو هیله کوم. (۳۳)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

عبدالنافع ثناء

د جهاني صاحب شعري ترجمې

په دې مقاله کې هڅه سوې چې د جهاني صاحب د منظومو شعري ژباړو په ټراو دوې عمومي ساحې تر لنډ بحث لاندې ونیول سي چې لومړی برخه یې د شعر د منظومي ژباړې پر څرنګوالي او هنریت او دوهمه برخه یې په پښتو ادب کې د جهاني صاحب د شعري ژباړو پر اهمیت باندې تبصره ده.

په افغانستان کې د جهاني صاحب شاعري یو له هغو بریالیو شاعریو څخه ده چې د زړونو کورونه ستر نه ځني لري او بې اجازې لاره ورته کوي، په تېره بیا هغه مهال چې د رزمیه او حماسي شاعرۍ خبره کوو، نو جهاني صاحب د دې ډګر هغه نومیالی دی چې له دې مضمون سره یې هنریت په ډېر نادر او مبتکر انداز جوړه کړی دی. (داسي کلک سوکونه چې ټانکونه اوبولای سي)، (دغسي سینې چې فلکي سپلاب راګرځوي)، (دغسي ناره چې اسرافیل ورڅخه ورېږدي)، (دغسي قیامت چې دوږخونه خوري او اورونه خوري) او (د غلیم په بنګلو کې هلته بل میوند جوړېږي). هغه نارې دي چې زما د ذهن په محلونو کې د هري هیوادنۍ جذبې د پاربدنې پر مهال بې اختیاره ازانګه کوي. په سوک د ټانک اوبه کول، په سینه د سپلاب راګرځول، له انساني نارې څخه د اسرافیل رېږدېدل، د قیامت لخوا د دوږخونو خوړل کېدل او په بنګله کې د میوند جوړېدل ډېر هیجان پاروونکي او په عین حال کې ډېر نادر هنري ترکیبونه دي. له دې سره جوخت په ټولنیزو، عشقیه او خمریه مضمونونو کې هم هغه د اوسني پېر په سالارو کې دي. د متلونو په منظومو (چې په خپل ځان کې د متلونو د شرحې تومنه لري)، اسطورو، داستانونو او ازادو شعرونو کې د هغه تجربې بریالۍ او سرلاري دي. د جهاني صاحب غزلیات او نظمونه د موسیقۍ د هر مقام محبوب مپلمانه دي او که د هر راګ دروازه ورو وټکوي، نو هغوی به پر سر او سترګو ځای ورکړي. هغه یوازې د همقافیه الفاظو د پیدا کولو ماهر نه، بلکې یو جهانبین، مجرب، عالم، زړور، سخن سنج، سخن شناس او سخن چین شاعر دی. هغه که د نظم د ډګر نباغلی دی نو په نثر کې هم د خپل عصر د غښتلو په ډله کې دی. علامه رشاد بابا د جهاني صاحب په هکله ویلي وه چې د احتساب وېره یې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

له زړه وتلې ده. دا خبره یوازې د جهاني صاحب په شعرونو کې صدق نه کوي، بلکې په نثر کې هم د بشپړ اثبات ځواک لري. ښه بېلګه یې (هرات، پښتانه او ستره لوبه) کتاب دی چې پکښې یې د احتساب څخه د وېرې د هغه کرغېړن طلسم د ماتولو جرئت کړی دی چې په پښتنو کې نسبت نورو ته ډېر محسوس دی. دا احتساب که د حکومت او یا حاکم طبقاتي قشر وي او یا هم د عقایدو، خواخوږیو، کرکو او یا سلیقو وي. د جهاني صاحب یو لوی خدمت چې لر او بر پښتنو ته یې وکړ، د لوړ ادبي ژبارل او ورپېژندل دي چې دا کار یې د خپلو هغو پیاوړو او له هري زاویې په تول پوره شعري ترجمو په مټ وکړ چې پښتو یې تر اوسه د کیفیت او کمیت له اړخه ارمانجنه وه. زه شخصاً په دې باور یم چې که چیرې د جهاني صاحب نور ټول درانه او مغتنم خدمتونه یوې خوا ته کړو، یوازې د هغه شعري ترجمې دومره ځواکمني دي چې د پښتو په خادمانو کې جهاني صاحب ته خپل ځانګړی مقام ور په ګوته کوي. اوس د جهاني صاحب د شعري ترجمو په اړه څو لنډې یادونې کوو:

شعر په کومه کچه د ژباړې تومنه لري؟

ژباړه د یوې ښځې په څېر ده. که ښایسته وي نو وفاداره نه ده او که وفاداره وي نو په یقین سره چې ښایسته نه ده. دا د یفګیني یفتوشینکو قضاوت دی چې په ټولیزه توګه یې د ژباړې په اړه کړی دی. هغه که د ساینسي مضامینو ژباړه وي او یا د ټولنیزو او نورو ساحو خو دا خبره هغه مهال ځان ته لا جدي او ببل رنګ اخلي کله چې خبره د ادبي توکو د ژباړو راسي. مشهور امریکایي شاعر رابرټ فراسټ (Robert Frost) په دې اند دی چې شاعري هغه څه ده چې د ژباړې پر مهال یې له لاسه ورکوو، یعني بلې ژبې ته د شعر د ژباړې پر مهال د هغه خوند، کیف او روح له منځه ځي. د دې لپاره چې په موضوع کې د بحث د پرمختګ لاره پرانیزو، یوه شببه به تم سو او د ژبې د دندو په اړه به د مشهور ادبي تیوریسټ لارنس پیراین نظر راواخلو. هغه په خپل کتاب (د شعر عناصر) کې لیکي چې د ژبې تر ټولو عام استعمال د معلوماتو د لېږدولو لپاره کیږي لکه وایو: اوس د سهار اته بجې دي. د ژبې دې ډول کارېدنې ته د ژبې د عملي دندې سرلیک هم ورکول کېږي. د ژبې یو بله دنده د هغوني هغه ده چې عموماً په تبلیغاتي وینا وو او خطابو کې کار ورځخه اخیستل کیږي او دریمه دنده یې د تجربو لېږدول دي چې د ادبیاتو ژبه هم ورته ویلای سو. اوس نو دې ته په پام سره چې تجربه د احساساتو، جذباتو، عواطفو، خیالاتو او عقایدو یوه ټولګه ده، دا

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

ویلای سو چې د ادبي توکو ژباړه رشتیا هم نسبت د نورو برخو ژباړو ته د یوه درانه پیټي لږوالی دي. د یو ساینسي مطلب د ژباړې پر مهال یوازې خبر یا معلومات انتقالوو خو د ادبي تخلیقاتو د ژباړې پر مهال د متعددو توکو لکه احساساتو، جذباتو، عواطفو، خیالاتو او عقایدو د لږوالی یو درونده پیټی رادغاړي کږي. که بیرته د رابرټ فراسټ خبرې ته وروګرځو، د سوال ځای دا دی چې ایا په یوه ادبي اثر کې ځای پر ځای سوي احساسات، جذبات او عواطف د ژباړې وړ دي او که نه؟ ډېری خلک دې پوښتنې ته منفي ځواب لري لکه جوناتان میلر چې وایي: ((د ادبیاتو په اړه په زړه پورې خبره دا ده چې ادبي توکي د ژباړې له چینل څخه ژوندي نه سي تېرېدلای.)) خو د هر نظر په څېر دا نظر هم خپل مخالفین لري مګر له خپلو ځانګړو توجیهاتو سره چې په راتلونکو لیکو کې اشاره ورته سوې ده. لومړی خو ټول پر دې خبره هم په یوه خوله نه دي چې ګواکې رینښتینې شاعري دي کوم څه د مفهوم او یا مطلب په نامه ولري څو په بله ژبه کې د ترجمې په نامه ولیکل سي لکه امریکایي کمپوز جوړوونکی جان کیج چې وایي: ((زه د ویلو لپاره څه نه لرم مګر بیا هم خبري کوم. همدغه شاعري ده)) او یا د برتانوي شاعر هوزمین خبره: ((حتی که شاعري مانا ولري هم، چې اکثره وخت یې لري، نښه به وي چې مانا یې ونه ایستل سي، ځکه د بشپړ مفهوم اخیستنه به ځینې وختونه خوند له منځه یوسي.)) همدې تشویش ته ځینو نورو په دې شکل ځواب ویلی دی: ((ژباړه په شاعرۍ او هم په ژبه کې د رابښکېلدلو یو په زړه پورې متبادل دی چې زما د ژوند د ډېرې برخې بوختوونکی اوسېدلی دی. زه فکر کوم چې دوی یو بل ته غذا ورکوي.)) دا د میریلین هیکر نظر دی او په ډېر ښه ډول مورږ ته د شاعرۍ او په عموم کې د ادبي توکو د ژباړې لپاره د یوه دریځ نیولو څرک او جواز په لاس راکوي. هغه په دې شکل چې که څوک کوم شعر ژباړې نو دي یوازې د الفاظو پر عمومي مانا وو بسنه نه کوي، بلکې وظیفه یې تر دې آخوا نور اړخونه هم د ځان کوي چې هغه په شعر کې پټ د الفاظو د اوډون، موسیقیت، وزن، څو اړخیزې مانا، تصویر او نورو لوازماتو د جادوګر ترتیب روح ته ننوتل دی. په ټولیز ډول ژباړن دوه عمده مسئولیتونه لري. په اصلي متن ځان پوه کول او په مطلوبه ژبه باندې د هغه ثبتول. د شعر د ژباړې پر مهال د لومړي ذکر سوي مسئولیت تر عهدې وتل د دوهم په پرتله ډېر حیاتي ارزښت لري که څه هم دوهم مسئولیت پر خپل ځای اهمیت لري او په راتلونکو لیکو کې به اشاره ورته وسي. په شعري متن باندې د پوهېدلو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

لپاره د ساينسي او نورو مواردو پر خلاف د ذوق، شوق او له ذهن سره سره د عاطفي او روحي ښکېلتيا اړتيا هم وي ځکه شعر يوازي په يوه موضوع د خبرېدلو وسيله نه، بلکي د خوند اخيستلو، جذباتي پاربدني او د احساساتو د بوختولو وسيله هم ده. دلته ويلای سو چي د يوه عام ژبارن په پرتله د شعري ژباړي لپاره يو شاعر ژبارن ډېر مناسب وي او په خپله چاره کي يې تر مخکني هغه د بريالیتوب چانسونه ډېر وي. شاعر کولای سي د خپل ذوق، شوق، د شعر په عرصه کي د تجربې او شعري سمبولونو، اصطلاحاتو، کناياتو او نورو افزارو سره د بلدتيا په مټ له شعر څخه نسبتاً جامع، دقيق او صحيح مفهوم واخلي. تر دې ګام د بريالي راتېرېدلو سره سم د مسئوليت دوهم پړاو راځي چي د شعر ژباړه او يا په مطلوبه ژبه ثبتول دي. که چيري د شعر ژباړه په نثر ترسره کيږي يعني يوازي موخه د هدف انتقالول وي، په دې صورت کي دا کار د خپل ضمني اهميت او مسئوليت سره سره د منظومي ترجمې په پرتله آسانه او لږو خولو تويولو ته اړتيا لري. که چيري ژباړه په منظوم ډول ثبتيږي نو موضوع هم جديت پيدا کوي او د دقت د اړتيا د ډېرېدلو تر څنګ د زياتو خولو تويولو ايجاب کوي. هغه په دې ډول چي نه يوازي دا چي مفهوم بايد را انتقال سي، ورسره په څنګ کي د شعر د اصلي متن د لفظي انتخاب، موسيقيت، سبک او انداز خيال هم بايد وساتل سي او تر وسه په اصولي بڼه په ژبارل سوي متن کي ثبت سي خو دا کار بې له هغه چا چي په شعري لوازماتو کي پوره تجربه، معلومات او برلاسی لري، شونی نه دی. که خبره په بله بڼه وکړو، نو داسي به وايو چي په دې مرحله کي ژبارن هم د يوه شاعر وظيفه اجرا کوي او هم د يوه مترجم. ژبارن د شعر روح ته ځان اچوي، ځان ته په ذهني لحاظ د شاعر جامه اغوندي او د احساساتو، جذباتو، خيالي پروازونو او عواطفو څخه جوړه تجربه له ترتيب او انتخاب سره يو ځای ثبتوي. په دې ځای کي د الفاظو اوډنه، د هغوی د وزن او موسيقيت تامينول، د سليسو الفاظو انتخاب او نوري دا ډول دندي هم د ژبارن له وظايفو څخه وي. همدغه ځای دی چي د شعر د ژباړي لپاره د جواز لاره هواريږي. خو دا د دې مانا نه لري چي ژبارل سوی متن دي کټ مټ همغه کيف ولري چي د شعر متن په خپله لومړنۍ ژبه کي درلود. کېدای سي په يادو سوو شرايطو پوره کول يو ژبارن خپل کار په دونه بريالیتوب سره ترسره کړي چي ژبارل سوی متن به تر آر متن ډېر خوندور او له کيفه ډک وي او کېدای سي يو ژبارن و نه توانيږي خپله منظومه ژباړه په تول پوره

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

راولي. د دې خبري ثبوت چې د شعر ژباړه د اصل متن کیف انتقالولای سي، د هند د مشهور ادیب رابندرنات ټاګور د ګیت آنجلي شعري ټولګه یادولای سو چې لومړی په بنګالي ژبه لیکل سوې وه خو وروسته کله چې دده له خوا په انګریزي و ژباړل سوه، نو بیا یې هم په ځان کي همغه کیف او توان ساتلی و چې په پایله کي یې په ۱۹۱۳ کي د نوبل نړیوالې جایزې وګټله.

د جهاني صاحب شعري ژباړې او د هنریت موضوع:

پورتنی بحث ایله د دې اجازه راکوي چې د جهاني صاحب پر شعري ژباړو لنډ وړغږو. دلته دا اړینه ده چې د دې لیکنې د سرلیک د انتخاب تر شا پروت دلیل روښانه کړو. د شعرونو د ژباړې په اړه د پورتني مجمل بحث په ترڅ کي دې ټکي ته ودریدو چې د شعر د ژباړې لپاره هغه وخت ښه مجوز په لاس راوړو کله چې ژباړن په عین حال کي هم د شاعر او هم د ژباړن وظیفه پر غاړه واخلي، یعنې په خپله ژباړه کي ټول شعري لوازم په پام کي ونیسي او په ژباړل سوي متن کي شعري روح وځلوي. که څه هم دې نتیجې ته رسیدنه تر ډیره ځایه زما شخصي دریځ دی چې پر یو شمیر پورته یادو سوو نقل قولونو تکیه کوي او مشخص پر همدې نظر ولاړ کوم څه د ماخذ په توګه نه دی رامعلوم چې د مفصلي لوستني لپاره یې حواله ورکړم. خو دا هم باید په فکر کي ولرو چې هر څوک د دې ډول وړتیا او استعداد څخه نه وي برخمن، بلکي تجربه، علاقه او خدای ورکړی استعداد هغه څه دي چې دې ځانګړني ته د کاندید بدلو لپاره اړین شرایط دي. یو خو په عمومي ډول داسي بریالۍ شعري ژباړې نسبتاً په لږه اندازه ترګوتو کولای سو خو په پښتو کي یې بیا بیخي کمی محسوس دی. یوازې د ګوتو په شمارد شعرونو ژباړې یادولای سو چې په ژباړه کي دي هم د شعري خوند د محسوسولو فرصت راکوي او هم دي د شعر د آر متن د را انتقالولو رسالت په امانتداری ترسره کوي. په دې برخه کي د خدای بخښلي فاضل استاد عبدالرؤف بینوا لخوا پښتو ته د رابندرنات ټاګور د ګیت آنجلي ژباړه (البته د هغې له اردو ژباړې څخه) د نمونې په ډول یادولای سو. خو دلته باید یوه بل مهم ټکي ته ځیر سو او هغه دا چې که څه هم استاد بینوا د ګیت آنجلي په پښتو ژباړه کي هم شعریت ځلولی او ځینې خو یې ان د شعري تندي د ماتولو له لحاظه تر خپل آر متن هم خوندور بولي، خو دا ژباړه بیا هم منظومه نه، بلکي منثوره ده. که خبره د جهاني صاحب د ژباړو کوو نو پر دې به اعتراف کولو ته اړ سو چې د ده لخوا ژباړل سوي متون هم د هنریت په تاله پوره

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

شعرونه دي او هم د شعرونو ژباړي. يا ني دا ژباړي هم په منظوم چوکاټ کي چي د شعر دايمي ځانګړنه ده بشپړ شعريت راباندي څکي او په همدې حالت کي د آر متن چي په انګريزي، اردو او يا فارسي کي دي، بشپړ مفهوم په امانتداري مخ ته راته وړي. د دې لپاره چي خپله يا ده سوې ادعا په دلايلو ثابته کړو، په لاندي کرښو کي د جهاني صاحب د شعري ژباړو د ځانګړتياوو تر سرليک لاندي بحث کوو. همدغه ځای دی چي د دې مقالې لپاره سرليک د (جهاني صاحب شعري ژباړي) غوره کړل سو.

بايد يادونه وکړو چي کله موږ وايو جهاني صاحب د شعرونو په ترجمو کي د هنريت جوهر ځلولی دی، تر هغه لومړی بايد دې ته ځير سو چي هغه د ترجمې لپاره د شعرونو د انتخاب پر مهال د خپلي سخن شناسۍ ډېر ښه ثبوت وړاندي کړی دی. هغه شعرونه چي جهاني صاحب په انګريزي، اردو او يا فارسي کي د ترجمې لپاره انتخاب کړي، پر خپل ځای د ژور هنريت څخه برخمن شعرونه دي.

لاندي د جهاني صاحب د شعري ترجمې د ځينو هنري برلاسيو ډېره لنډه يادونه کوو:

دا څرګنده خبره ده چي د يوې ژبي اصطلاحات او شعري سمبولونه نسبت بلي ژبي ته توپير کوي. همدا راز په يوه ژبه کي داسي الفاظ وي چي په يوه وخت کي د څو بېلابېلو مواردو لپاره په کار لوېدلای سي او په بله ژبه کي بيا همدا لفظ يوازي د يوه مورد لپاره د کارېدلو جوګه وي. همدلته ژباړن رسالت لري چي اصطلاحات، سمبولونه او د الفاظو موقعيتونه د مطلوبي ژبي له تقاضاوو سره سم انتخاب او ترتيب کړي. جهاني صاحب دا رسالت په خورا ښه ډول ترسره کړی دی. د بيلګي په ډول به لاندينی مورد وړاندي کړو:

په شرقي لمنې او غربي ګلونه ټولګه کي د (زما ښايسته سور ګلاب دی) تر سرليک لاندي د رابرټ برنس په شعر کي: **O’ my love’s like a red, red rose- That’s newly sprung in June**

ترجمه: زما ښايسته داسي نازکه لکه سور ګلاب ښکارېږي- په جوزا کي غوړېدلې پر ملا غبرګه ورګه کېږي.

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

په دې ځای کي که د آر متن سره سم په ترجمه کي هم د جون لفظ کارول سوی وای، نو خوند هومره ډېر نه راته لکه چي دا لفظ په ډېر ماهرانه انداز و جوزا ته اړول سوی دی. همدا راز په همدې ټولګه کي د راکیل سمر د ملایکي تر سرلیک لاندي شعر کي:

The Angel's appearance was so sudden-Face framed by a "streetlight halo"

ترجمه: یو ناڅاپه مي په لار کي ملایکه زرغونه سوه- ښایسته مخ یې له نوره، ترې روښانه توره شپه سوه.

دلته که د **Streetlight halo** لفظ کټ مټ ژباړل سوی وای، نو بد خوندي به یې هر چا حس کړې وای. د دې تر څنګ په دې ځای کي د زرغونه سوه اصطلاح یوه پښتني اصطلاح ده چي د خبري ښکلا یې نوره هم ډېره کړې ده. په همدې ټولګه کي د (زما ماشوم) تر سرلیک لاندي د جان پیرپونټ په شعر کي لولو:

Is ever-bounding around my study chair- هر ګړی مي پر زړګي باندي اوریږي.

په دې ځاي کي د **ever-bounding around my study chair** لغوي مانا به وي چي (هر ګړی زما د مطالعې د چوکۍ شاوخوا ټوپونه وهي) مګر په هغه انداز چي دا مفهوم جهاني صاحب د پښتني اصطلاح یعني (پر زړګي باندي اوریږي) قالب ته اچولې ده، د قدر وړ دی.

موسیقیت یوه بله غوره ځانګړنه ده چي په دې ترجمو کي محسوسېږي. د بیلګي په توګه دا یو بیت: را ته وایي چي لاسونه تر سپوږمۍ سې غزولای- له اسمان څخه سپوږمۍ سې دلته مځکي ته راوړلای.* په دې ځای کي د (س، ږ، ځ، ځ او ز) د الفاظو امتزاج اوډون او تکرار د موسیقیت ښه نمونه ده.

په دې ترجمو کي د هنري روح څرک په هر بیت کي جلا جلا موندلای سو. د بیلګي په ډول: ما حساب د هري لاري دی نیولی- هر قدم مي په احتیاط پکښې اوډلی.** په دا سي حال کي چي انګریزي متن یې وایي: **I planned each charted course-Each careful step along the way**. دلته د حساب نیول او بیا د قدمونو اوډل یو ډول هغه شعري ښکلا ده چي د جهاني صاحب

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

خپل ابتکار دی ځکه په انګریزي متن کی پر لاره د محتاط قدم اخیستلو خبره ده نه د (اوډلو) لفظ. د یوه جنجال (معما) د حل لپاره لومړی خانو ته حساب کښې او بیا مهرې اوډل کښې چې په دې توګه یاد سوی بیت یو ډول تصویر وړاندې کوي خو خوند یې لا هغه وخت ډېرېږي کله چې د قدمونو د اوډلو ترکیب ته ځیر کېږو. د دې تر څنګ پورتنی ابتکار د یوې بیلګې په توګه د هغو هڅو یوه نمونه ده چې په دې ترجمو کې د پښتني ذوق د خیال ساتلو په برخه کې سوې ده. جهاني صاحب یوازې دا هڅه نه ده کړې چې مفهوم را انتقال کړي او یوازې خلک په یو شي خبر کړي، بلکې دا کوښښ کوي چې د مفهوم سره سره شعري خوند هم وړاندې کړي څو خلک نه یوازې آګاهي ترلاسه کړي، بلکې ورسره په څنګ کې ذوق هم څروب کړي او له خوند اخیستلو څخه برخمن سي. د دې خبرو په څنګ کې یو مهم د غور وړ ټکی دا دی چې جهاني صاحب په دې ترجمو کې خپل د شاعرۍ ځانګړی طرز هم نه دی ورک کړی، بلکې که هر هغه څوک چې د شاعرانو د انداز د درک ځواک ولري، د جهاني صاحب ترجمې بې له دې یادونې چې ګواکې ترجمه ده، ولولي نو اورمرو دې پربکړې ته رسېږي چې دا د جهاني صاحب خپل یو شعر دی او یا یې هم د طرز د کوم پیرو شعر دی. دا خبره پر دې دلالت کوي چې هغه د ترجمو د دې ثقیلې چارې په مقابل کې د یوه برلاسي او غالب فاعل په توګه برخورد درلودلی دی ځکه یې نو د ترجمو دې ابتکار ته بریالی ابتکار ویلای سو.

اهمیت:

په پښتو ژبه کې د اشعارو د ترجمې سابقه د نثر تر هغې لومړۍ ده*** خو له دې سره سره د نثر په نسبت لږ او بې کیفیته پاته سوې ده چې لامل یې تر ډېره ځایه د شعر د ژباړې ثقلت دی چې مخکې بحث وربانديو سو. که څه هم ژباړه په هر زمان کې د هرې ژبې له خورا مهمو اړتیاوو څخه وي ځکه د بشر د علمي تکامل پراو نه ختمېدونکی او هره ورځ پر مخ تلونکی دی او په دې کار کې یوازې د یوې ژبې خلک کار نه کوي، بلکې د نړۍ د هر کونج خلک خپله وندې پکښې اخلي، نو د دې لپاره چې د یو بل لاسته راوړنې حمایه کړي او ګډ بشري علمي میراث ته متوازنه او بې الایشه وده ورکړي، اړینه ده علمي آثار د یو بل په ژبه سره وژباړل سي. کله چې خبره پښتو ته درېږي، نو دلته دا اړتیا ډېره په دې خاطر محسوسېږي چې د دې ژبې علمي غنا نسبت د نړۍ نورو بډایه ژبو ته لږ ده نو مجبوره ده چې نه یوازې د علمي راکړې ورکړې په موخه، بلکې د کمیت په نظر کې

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

نیولو سره ډېرې ژباړې ورته وسي. په عین حال کې دا خبره مهمه ده چې ژباړه باید متوازنه وسي یعني ټولې ساحې په برکې ونیسي، هغه که ادبیات ، فلسفه ، ساینس او یا بل څه وي.

په معاصره دوره کې د اشعارو د ژباړې په برخه کې یو شمېر هڅې سوي دي چې له کمي لحاظه یې باید د یو نېک فال په توګه ومنو او د کیفي لحاظه د تکامل په پړاو کې د یوې کړۍ په سترګه ورته کتل به د مصلحت وړ وي. دلته اړینه نه ده چې د دې ترجمو تفصیلي یادونه وسي. بحث پر دې دی چې د جهاني صاحب ترجمې د پښتو لپاره څه اهمیت لري؟ لومړی خو باید دا حقیقت ومنو چې پښتانه له نورې نړۍ په تېره بیا غرب څخه نهایت بې خبره پاتې دي. ډېرو ته خو آن دا چې غربي لیکوالان او شاعران په تېر بیا کلاسیک هغه یې افسانوي خلک ښکاري. جهاني صاحب چې د انتخاب د ځواکمن استعداد په مټ یې هم د کلاسیکو او هم د معاصرو غربي شاعرانو شعرونه ترجمه کړل، دې اند ښېنې ته ځواب ووایه او په عین حال کې یې پښتنو ته د غوره آثارو د مطالعې فرصت په لاس ورکړ. په بله اصطلاح، جهاني صاحب د دې ترجمو له لارې پښتنو ته د غربي ادبیاتو د دروازې یوه بله غټه پله پرانیستله. دوهم اهمیت په دې خبره کې نغښتی دی چې جهاني صاحب په معاصر وخت کې د لومړي ځل لپاره باکیفیته هنري شعري ژباړه را وپېژندله او د نورو کسانو له لوري د سوو ژباړو د یوه غوره متبادل طرز څرک یې په لاس راکړ. په دې برخه کې د هنري ژباړې نمونه وړاندې کول د ځوان کهول لپاره یو غوره سرمشق دی. کله چې د سر مشق خبره کوو ، نو دا خبره هم د غور وړ ده چې د جهاني صاحب انتخاب که د یوه ایډیال په توګه ومنو ، نو باید سنجول سوي او قصدي هڅې پیل کړو څو د غوره شاعرانو د غوره آثارو د ترجمې یو کمپاین را پیل کړو. یوازې همداسې کمپاینونه او منظمې او همرغې هڅې کولای سي د یوه محسوس بدلون لمر راوخېژوي او دا کمپاینونه باید نه یوازې په شعري ساحه کې، بلکې په نورو ساحو لکه ساینس، سیاست، اقتصاد او نورو کې هم راپیل سي. دا مقاله په هیڅ وجه نه خو د کمي او نه هم د کیفي لحاظه د جهاني صاحب د ترجمو د څېړنې او پېژندنې تر عهدې وتلای سي، ځکه نو دا وړاندیز مهم بولم چې د جهاني صاحب د شعري ترجمو د څېړنې لپاره یو علیحده سیمینار راوبلل سي تر څو نه یوازې دا ژباړې و ارزوي او و یې څېړي، بلکې د شعري ژباړو په برخه کې اساسي ننګونې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

تعريف او د وړاندي تګ لپاره د واضح خط سير د تاکلو په موخه وړاندیزونه راجلب کړل سي. (۳۴)

لمنلیکونه:

* سپوږمۍ راکش که، Jess Brown/Jim Denton، د پښتو په سر او تال کي د غربي سندو شرنګ.

** زما لاره، فرانک سیناترا، د پښتو په سر او تال کي د غربي سندرو شرنګ.

*** د ابو محمد هاشم سرواني ۲۹۷-۲۲۳ ل س) لخوا د ابن خلاد د شعر ژباړه

ماخذونه:

۱- Encarta Encyclopedia-2009 Edition

۲- غربي ګلونه-شرقي لمني، له انګليسي ادبياتو څخه منظومي ترجمې، عبدالباري جهاني، ۱۳۸۵

۳- د پښتو په سر او تال کي د غربي سندرو شرنګ، له انګليسي ادبياتو څخه د عبدالباري جهاني ترجمې، ۱۳۸۲

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

اخځليکونه

۱- د سباوون په تمه شعري مجموعه، عبدالباري جهاني
۲- ورکه مېنه نومي شعري مجموعه، عبدالباري جهاني
۳- پايکوب نومي شعري مجموعه، عبدالباري جهاني
۴- د پښتو ادبياتو تاريخ، دوهم ټوک، ۱۲۵- ۱۳۷ مخونه، کانديد اکاډميسين سرمحقق محمد صديق روهي، دانش خپرندويه ټولنه، پېښور، ۱۳۸۴ ش
۵- ورکه مېنه
۶- د ليکوال ناچاپ اثر
۷- کوه طور نومي شعري مجموعه، عبدالباري جهاني
۸- پايکوب
۹- د سباوون په تمه
۱۰- جهاني انلاين ويبپاڼه www.jahanionline.com
۱۱- د شعر درناوی، ۱۳۵-۱۷۷ مخونه ۱۳۸۸ ش کال، دانش خپرندويه ټولنه، پېښور
۱۲- ورکه مېنه
۱۳- د ليکوال ناچاپه نسخه
۱۴- پايکوب
۱۵- د ليکوال ناچاپ اثر
۱۶- لراو بر ويبپاڼه www.larawbar.com
۱۷- پايکوب
۱۸- شپېلۍ نومي شعري مجموعه، عبدالباري جهاني
۱۹- لراو بر ويبپاڼه www.larawbar.com
۲۰- د ليکوال ناچاپ اثر
۲۱- تاند ويبپاڼه www.taand.com
۲۲- ټول افغان ويبپاڼه www.tolafghan.com
۲۳- ننګرهار ويبپاڼه www.nengrahar.com
۲۴- د ليکوال ناچاپ اثر
۲۵- ټول افغان ويبپاڼه www.tolafghan.com

WWW.LARAWBAR.COM

ketabton.com - The Digital Library

۲۶- کابل نات ویبپانه www.kabulnath.de
۲۷- لوی غر ویبلاګ
۲۸- د لیکوال ناچاپ اثر
۲۹- پالنه دوه میاشتنۍ مجله، پنځمه ګڼه، اپریل- مې میاشت، ۲۰۰۳ م کال، کوټه
۳۰- د افغان ادبي بهیر ویب پانه www.baheer.com
۳۱- د پتیال ناچاپ اثر
۳۲- د خیام سُرونه د پښتو په تال کي، د عبدالباري جهاني شعري ترجمې
۳۳- پیام وطن ویب پانه www.payamewatan.com
۳۴- د لیکوال ناچاپ اثر

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

د همدا اثر د ټولوونکي ژوندليک

عبدالنافع همت د حاجي عبدالکريم خان زوی د (۱۳۵۰) لمريز کال د لیندۍ د مياشتي پر څوارلسمه نېټه د کندهار ولايت، ارغنداب ولسوالۍ د ناګان په کلي کي زېږېدلی دی. تر دوولسم ټولګي پورې يې په کندهار کې زده کړې کړې او اوس د کابل د تعليم او تربيې پوهنتون، ادبياتو پوهنځي د څلورم کال محصل دی.

په څو نادولتي ټولنو کي پر کار سربېره يې په بېلابېلو ښوونځيو کي د ښوونکي په توګه هم کار کړی دی. په (۱۳۷۸) لمريز کال يې په کوټه کي د ميوند کلتوري ټولنې بنسټ کښېښود او په (۱۳۸۱) لمريز کال يې د (ميوند) په نوم د يوې کلتوري او ټولنيزې مجلې خپرول پيل کړه او څلور کاله يې وچلوله. پر دې سربېره يې په څو ښوونځيو کي معلم هم پاته سوی دی.

له (۲۰۰۰) ميلادي کال راهيسې د بي بي سي راډيو په تعليمي پروژو کي د ليکوال او پروډيوسر، ډرامې ليکوال، ايډيټر او خبريال په توګه کار کړی چې اوس په همدې راډيو کي د ټرېنر ژورنالیست په توګه کار کوي. ده شعرونه، لنډې کيسې، طنزونه، ډرامې او مقالې ليکلي، خو تر ډېره بريده د طنزي ليکوال په نوم شهرت لري.

چاپ سوي اثار:

۱: سپي څنګه مړالونه وګټل؟ طنزي مجموعه.
۲: سياسي عينکې، طنزي مجموعه.
۳: د جهاني جهان، د عبدالباري جهاني په باب د مقالو مجموعه.
۴: خپل وطنه، ګل وطنه (د متلونو کيسې).

ناچاپ اثار:

۱: اتڼ په پارلمان کي (طنزي ډرامه)
۲: طنزي تعريفات (طنزونه)
۳: د کندهار مېله ځايونه (رساله)
۴: (خبري ببري) طنزي کالم چې په خدمتګار ورځپاڼه او تاند ويب پاڼه کي خپور سوی دی.
۵: متفرق طنزونه چې په بېلابېلو ويبپاڼو کي راغلي، خو تر اوسه نه دي چاپ سوي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

ketabton.com - The Digital Library

د لراوبر برېښنايي کتابتون

قدرمنو لوستونکو !

تاسو کولائ سئ د لراوبر ويبپاڼي په برېښنايي کتابتون کي زيات شمېر ارزښتناک او په زړه پوري آثار په خپل تفريحي وخت کي مطالعه کړئ .

د لراوبر انلاين کتابتون ستاسو لپاره د لاندينيو موضوعګانو اړوند آثار پر ليکه کوي :

- **اسلام او مذهب**
- **ساينس او تخنيک**
- **سپورټ او روغتيا**
- **تاريخ او سياست**
- **هنر او ادبيات**
- **دماشومانو لپاره**
- **بېلابېل آثار**

www.Larawbar.net/library

WWW.LARAWBAR.COM

Thank you for reading

Find more e-books and articles on Ketabton - your multilingual digital library.

www.ketabton.com

Ketabton - Pashto, Farsi, Arabic & English